T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBEDE İHTİYATLILIK KAVRAMI: BORÇ SÖZLEŞMELERİ, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE KRİZ DÖNEMLERİNDE BANKALARIN KREDİ KAPASİTESİ ÜZERİNDE İHTİYATLI MUHASEBE UYGULAMALARININ ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Destan Halit AKBULUT

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İdil KAYA

HAZİRAN 2021

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBEDE İHTİYATLILIK KAVRAMI: BORÇ SÖZLEŞMELERİ, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE KRİZ DÖNEMLERİNDE BANKALARIN KREDİ KAPASİTESİ ÜZERİNDE İHTİYATLI MUHASEBE UYGULAMALARININ ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Destan Halit AKBULUT

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İdil KAYA

HAZİRAN 2021

ÖNSÖZ

Başta, uzun soluklu olan bu süreçte sabır ve devamlılık ile çalışmamı destekleyip, motivasyonumun kırıldığı zamanlarda beni teşvik eden, bilimsel bir araştırmanın uluslararası düzeyde nasıl yapılacağını gösteren ve konuşmaları ile ufuk açan değerli hocam Prof. Dr. İdil Kaya'ya sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Tez sürecim boyunca desteklerini, görüşlerini eksik etmeyen, her zaman ulaşabildiğim değerli Prof. Dr. Rüstem Hacırüstemoğlu hocama ve özellikle bilimsel araştırma konusunda yardım ve desteğini eksik etmeyen değerli Doç. Dr. Ali Çoşkun hocama, ayrıca Galatasaray Üniversitesi'nde öğrencisi olmaktan gurur duyduğum tüm hocalarıma ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

Tez araştırma sürecimde özellikle veri toplama ve düzenleme konusunda yardımlarını esirgemeyerek katkı sağlayan değerli dostum veri üstadı Mesut Can Alkan'a, birlikte çalıştığım araştırma görevlisi arkadaşlarıma, bilgi ve fikirlerini paylaştıkları ve yardımlarından ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, zor zamanlarımda yanımda olan sıkıntılar ile mücade etmemi sağlayan aileme; sevgili babam Yaşar Uğur Akbulut'a, canım annem Hikmet Akbulut'a ve biricik kardeşim Efsane Hazal Akbulut'a hayatıma anlam kattıkları için sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul,
Mayıs, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ii

İÇİNDEKİLER iii

KISALTMALAR viii

SEMBOL LİSTESİ ix

ŞEKİL LİSTESİ x

TABLO LİSTESİ xi

RÉSUMÉ xiv

ABSTRACT xviii

ÖZET xxii

GİRİŞ 1

1. BİRİNCİ BÖLÜM: MUHASEBEDE İHTİYATLILIK KAVRAMI 7

1.1. İhtiyatlılık Kavramı 7

1.1.1. İhtiyatlılık Tanımı 8

1.1.2. İhtiyatlılık Kavramının Tarihsel Temelleri 12

1.1.2.1. Tarihi Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer Tartışmaları Perspektifinde İhtiyatlılık Kavramı 13

1.1.2.2. Statik Muhasebe Teorisi ve Dinamik Muhasebe Teorisi Perspektifinde İhtiyatlılık Kavramı 14

1.1.2.3. Uluslararası Hukuk Sistemlerindeki Farklılıklar Perspektifinde İhtiyatlılık Kavramı 15

1.2.2.4. Uluslararası Kültürel Farklılıklar Perspektifinde İhtiyatlılık Kavramı 16

1.1.3. İhtiyatlılığın Muhasebe Doktrinindeki Yeri ve Önemi 20

1.1.3.1. Muhasebe Doktirininde İhtiyatlılık Kavramı 21

1.1.3.1.1. Muhasebe İlkeleri No. 4 23

1.1.3.1.2. *Trueblood* Raporu 24

1.1.3.1.3. Karar Faydası Yaklaşımı 25

1.1.3.1.4. Uluslararası Muhasebe Standartları Kavramsal Çerçeve 26

1.1.3.1.5. Kavramsal Çerçeve'de İhtiyatlılık Kavramının Yerinin Değerlendirilmesi 28
1.2. İhtiyatlılık Ölçümü Ve Kullanılan Yöntemler 32
1.2.1. Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Yöntemi 33
1.2.1.1. Düzeltilmiş Şartlı İhtiyatlılık Ölçüm Yöntemi 37
1.2.1.2. Firma-Yıl Temelli Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Yöntemi 38
1.2.1.3. Şartlı İhtiyatlılık ve Kar Kalitesi Ölçüm Yöntemi 41
1.2.2. Defter Değerinin Pazar Değerine Oranı Ölçüm Yöntemi 46
1.2.3. Faaliyetlerden Kaynaklanan Tahakkuklar ve Nakit Akışları Ölçüm Yöntemi.....47
2. İKİNCİ BÖLÜM: İHTİYATLILIK KAVRAMI VE ÖLÇÜMÜNÜN LİTERATÜRDEKİ YERİ 52
2.1. Tarihi Maliyet, Gerçeğe Uygun Değer, Değer Düşüklüğü ve Nakit Akışları Açısından İhtiyatlılık 56
2.1.1. Gerçeğe Uygun Değer, Değer Düşüklüğü ve Nakit Akışları Çalışmalarının Konu Örneklem ve Bulguları 59
2.2. Değer İlişkisi, Sermaye Piyasaları Araştırmaları ve İhtiyatlılık Kavramı 62
2.2.1. Sermaye Piyasaları Araştırmalarının Konu, Örneklem ve Bulguları 65
2.3. Farklı Alanlardaki İhtiyatlılık ile İlgili Çalışmalar 68
2.3.1. Farklı Alanlardaki Çalışmaların Konu, Örneklem ve Bulguları.....68
2.4. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Şirketler Üzerinde İhtiyatlılık İle İlgili Çalışmalar 73
2.4.1. Türkiye'deki İhtiyatlılık ile İlgili Çalışmaların Konu, Örneklem ve Bulguları 73
2.5. Asimetrik Zamanlılık Ölçme Yöntemine Getirilen Eleştiriler.....78
2.5.1. Asimetrik Zamanlılık Ölçme Yöntemine Eleştiri Getiren Çalışmaların Konu, Örneklem ve Bulguları 78
2.6. İhtiyatlılık Kavramı ve Borç Sözleşmeleri 80
2.6.1. İhtiyatlılık Kavramı ve Borç Sözleşmeleri Çalışmalarının İncelenmesi.....82
2.6.2. İhtiyatlılık Kavramı ve Borç Sözleşmeleri Çalışmalarının Değişkenleri, Ölçme Yöntemleri ve Bulguları 85

2.7. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Kavramı 91

2.7.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Çalışmalarının Değişkenleri Ölçme Yöntemleri ve Bulguları 93

2.8. Bankaların Kredi Kapasitesi ve İhtiyatlılık Kavramı.....97

2.8.1. İhtiyatlılık Kavramının Bankaların Kredi Kapasitesine Etkileri 100

2.8.2. İhtiyatlılık Kavramı ve Banka Kredi Kapasitelerini İnceleyen Çalışmaların Değişkenleri Ölçme Yöntemleri ve Bulguları 102

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İHTİYATLI MUHASEBE UYGULAMALARI: BORÇ SÖZLEŞMELERİNİN VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASININ BORSA İSTANBUL ŞİRKETLERİNDE ANALİZİ.....105

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 105

3.2. İhtiyatlılık Seviyelerinin Ölçümü 107

3.2.1. İhtiyatlılık Ölçümünde Kullanılan Örneklem ve Veri Kaynakları 107

3.2.2. Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Yöntemi 109

3.2.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler 110

3.2.2.2. Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Sonuçları 111

3.2.3. Firma-Yıl Temelli Asimetrik Zamanlılık Ölçümü 114

3.2.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler 115

3.2.3.2. Firma-Yıl Temelli Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Sonuçları.....116

3.3. Borç Sözleşmeleri ve İhtiyatlılık İlişkisi: Borsa İstanbul Şirketlerinde Bir Araştırma.....118

3.3.1. Pozitif Muhasebe Teorisi Açısından Borç Sözleşmesi.....119

3.3.2. İhtiyatlılık ile Borç Sözleşmeleri Çalışmalarının İncelenmesi ve Araştırma Hipotezlerinin Oluşturulması 121

3.3.3. Borç Sözleşmeleri ve İhtiyatlılık İlişkisi Araştırma Yöntemi 126

3.3.4. Borç Sözleşmesi Modeli Örneklem ve Veri Kaynakları.....129

3.3.5. Borç Sözleşmeleri Modeli Tanımlayıcı İstatistikleri 131

3.3.6. Borç Sözleşmeleri Modeli Analizi ve Bulguları 132

3.3.7. Sağlamlık Testleri 134

3.3.8. Araştırma Sonuçlarının Tartışılması ve Öneriler 138

3.4. Sürdürülebilirlik Raporlaması Ve İhtiyatlılık İlişkisi: *Datastream Asset4* Sürdürülebilirlik Endeksi Türkiye Şirketlerinde Bir Araştırma 139

3.4.1. Asimetrik Bilgi Teorisi ve Paydaş Teorisi 140

3.4.2. Araştırma Hipotezlerinin Oluşturulması 141

3.4.3. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık İlişkisi Araştırma Yöntemi 143

3.4.4. Sürdürülebilirlik Modeli Örneklem ve Veri Kaynakları 145

3.4.5. Sürdürülebilirlik Modeli Tanımlayıcı İstatistikleri 146

3.4.6. Araştırma Bulguları 147

3.4.7. Sağlamlık Testleri 149

3.4.8. Araştırma Sonuçlarının Tartışılması ve Öneriler 150

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KRİZ DÖNEMLERİNDE BANKALARIN KREDİ KAPASİTESİ VE İHTİYATLILIK İLİŞKİSİ TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN MEVDUAT BANKALARINDA BİR ARAŞTIRMA.....151

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 151

4.2. Bankalar için İhtiyatlılık Seviyesinin Ölçümü 153

4.2.1. Banka –Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Yöntemi.....154

4.2.1.1. Banka-Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Örneklemi ve Veri Kaynağı.....155

4.2.1.2. Tanımlayıcı İstatistikler 156

4.2.1.3. Banka-Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Sonuçları.....157

4.3. Kriz Dönemleri Bankacılık Sektöründe İhtiyatlılık 160

4.4. Araştırma Hipotezlerinin Oluşturulması.....161

4.5. Kredi Değişim Modeli.....165

4.5.1. Kredi Değişim Modeli Araştırma Yöntemi 166

4.5.2. Kredi Değişim Modeli Örneklem ve Veri Kaynakları 167

4.5.3. Kredi Değişim Modeli Değişkenlerin Tanımları ve Kaynakları.....168

4.5.4. Kredi Değişim Modeli Tanımlayıcı İstatistikler 169

4.5.5. Araştırma Bulguları 170

4.6. Kredi Zarar Karşılıkları Modeli.....171

4.6.1. Kredi Zarar Karşılıkları Araştırma Yöntemi 172

4.6.2. Kredi Zarar Karşılıkları Örneklem ve Veri Kaynakları 173

4.6.3. Kredi Zarar Karşılıkları Modeli Değişkenlerin Tanımları ve Kaynakları .174

4.6.4. Tanımlayıcı İstatistikler 175

4.6.5. Araştırma Bulguları 176

4.7. Sağlamlık Testleri 179

4.8. Araştırma Sonuçlarının Tartışılması ve Öneriler 180

SONUÇ 183

KAYNAKÇA 188

EKLER 195

EK 1. ASİMETRİK ZAMANLILIK İHTİYATLILIK DÜZEYİ HESAPLANAN ŞİRKET LİSTESİ 195

EK 2: ESG PUAN AÇIKLAYAN ŞİRKET LİSTESİ 198

EK 3. BANKALARIN İHTİYATLILIK PUANLARI 200

ÖZGEÇMİŞ 204

KISALTMALAR

AAA : Amerikan Muhasebe Birliği (*American Accounting Association, AAA*)
AICPA : Amerikan Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (*American Institute of Certified Public Accountants, AICPA*)
BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
FASB : Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (*Financial Accounting Standards Board, FASB)*
IASB : Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (*International Accounting Standards Board, IASB*)
ICBIN : Datastream Veritabanı Şirketlerin Sektör Kodu
MSUGT : Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)
SPK : Sermaye Piyasası Kurulu
TBB : Türkiye Bankalar Birliği
TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF : Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TTK : Türk Ticaret Kanunu
TUİK : Türkiye İstatistik Kurumu
UFRS : Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (*International Financial Reporting Standards, UFRS)*
US GAAP : Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları

SEMBOL LİSTESİ

i	: Örneklem Birim Göstergesi
Logit	: Lojistik Regresyon
Maks.	: Maksimum Değer
Min.	: Minimum Değer
N	: Örneklemdeki Birim Sayısı
Odds Oranı	: Lojistik Regresyon Etkisel Oranı
Ols	**:** En Küçük Kareler Yöntemi
Ort.	: Ortalama
p	: Olasılık Değeri
Prob > chi^2	: Regresyon Modelinin Anlamlılık Düzeyi
Pseudo R^2	: Lojistik Regresyon Modelinin Açıklama Gücü
R^2	: Regresyon Modelinin Açıklama Gücü
Std.	: Standart Sapma
t	: Örneklem Zaman Göstergesi
t-test	: T-Testi İstatistiki Değeri

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1.1: İHTİYATLILIK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ 33
ŞEKİL 3.1: ASİMETRİK ZAMANLILIK ÖLÇÜMÜ ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ SEKTÖREL DAĞILIMI .. 108
ŞEKİL 3.2: BORÇ SÖZLEŞMESİ İLE İHTİYATLILIK ÖRNEKLEMİ SEKTÖREL DAĞILIMI 130
ŞEKİL 4.1: BANKALARIN YILLAR İTİBARİYLE İHTİYATLILIK PUAN "C_SCORE" DAĞILIMI 159

TABLO LİSTESİ

TABLO 1.1: ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI KURULU KAVRAMSAL ÇERÇEVE SÜRECİ 26
TABLO 1.2: ASİMETRİK ZAMANLILIK ÖLÇÜM YÖNTEMİ GÖSTERGELERİNİN YORUMLANMASI 50
TABLO 2.1: İHTİYATLILIK KAVRAMININ SINIFLANDIRILMASI 52
TABLO 2.2: GERÇEĞE UYGUN DEĞER, DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ VE NAKİT AKIŞLARI İLE İHTİYATLILIK 59
TABLO 2.3: SERMAYE PİYASALARI AÇISINDAN İHTİYATLILIĞI TARTIŞAN ARAŞTIRMALAR 66
TABLO 2.4: DİĞER ALANLAR (KÜLTÜREL FARKLILIKLAR, YÖNETİM, DENETİM, İÇ KONTROL, YATIRIMLARIN ETKİNLİĞİ, MAKROEKONOMİ) İLE İHTİYATLILIK 69
TABLO 2.5: TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN ŞİRKETLER ÜZERİNDE İHTİYATLILIK İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR 75
TABLO 2.6: ŞARTLI İHTİYATLILIK MODELİNİ İRDELEYEN ARAŞTIRMALAR 78
TABLO 2.7: MAKALELERİN DERGİ BAZINDA SAYILARI 84
TABLO 2.8: BORÇ SÖZLEŞMELERİ VE MUHASEBE İHTİYATLILIĞI KONUSUNDAKİ AMİPRİK ÇALIŞMALAR 85
TABLO 2.9: KSS RAPORLAMASI İLE İHTİYATLILIK KONUSUNDAKİ AMPİRİK ÇALIŞMALAR 94
TABLO 2.10: AMERİKAN BANKACILIK KRİZLERİ VE MUHASEBE UYGULAMALARI 99
TABLO 2.11: İHTİYATLILIK VE BANKA KREDİ KAPASİTELERİNİ İNCELEYEN AMPİRİK ÇALIŞMALAR 102
TABLO 3.1: ASİMETRİK ZAMANLILIK ÖLÇÜMÜ ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ 108
TABLO 3.2: DEĞİŞKENLERİN TANIMLARI VE VERİTABANI 109
TABLO 3.3: ASİMETRİK ZAMANLILIK ARAŞTIRMASINA AİT TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER 111
TABLO 3.4: ASİMETRİK ZAMANLILIK ARAŞTIRMASI 2000 – 2019 YILARINI İÇEREN REGRESYON SONUÇLARI 112
TABLO 3.5: ASİMETRİK ZAMANLILIK ARAŞTIRMASI SONUÇLARI 113
TABLO 3.6: FİRMA-YIL BAZLI ASİMETRİK ZAMANLILIK ARAŞTIRMASINA AİT TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİ 115
TABLO 3.7: FİRMA-YIL BAZLI ASİMETRİK ZAMANLILIK ARAŞTIRMASI KORELASYON MATRİSİ 116
TABLO 3.8: FİRMA-YIL BAZLI ASİMETRİK ZAMANLILIK REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARI 117
TABLO 3.9 BORÇ SÖZLEŞMESİ İLE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ 129
TABLO 3.10: DEĞİŞKENLERİN TANIMLARI VE VERİTABANI 130
TABLO 3.11: BORÇ SÖZLEŞMELERİ İLE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMASI KATEGORİK DEĞİŞKENLERİNİN FREKANS DEĞERLERİ 131

TABLO 3.12: BORÇ SÖZLEŞMELERİ İLE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMASINA AİT TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER 132
TABLO 3.13: BORÇ SÖZLEŞMELERİ İLE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMASI SÖZLEŞME BAĞIMLI DEĞİŞKENİ LOJİSTİK REGRESYON SONUÇLARI 132
TABLO 3.14: BORÇ SÖZLEŞMELERİ İLE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMASI YENİDEN YAPILANDIRMA BAĞIMLI DEĞİŞKENİ LOJİSTİK REGRESYON SONUÇLARI 133
TABLO 3.15: ASİMETRİK ZAMANLILIK ARAŞTIRMASI 2000 – 2008 YILARINI İÇEREN REGRESYON SONUÇLARI 135
TABLO 3.16: ASİMETRİK ZAMANLILIK ARAŞTIRMASI 2009 – 2019 YILARINI İÇEREN REGRESYON SONUÇLARI 136
TABLO 3.17: FİRMA-YIL BAZLI ASİMETRİK ZAMANLILIK "C_SCORE" VE "G_SCORE" DEĞİŞKENLERİNE AİT TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİ İLE PEARSON VE SPEARMAN KORELASYON KATSAYILARI 137
TABLO 3.18: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ .. 145
TABLO 3.19: DEĞİŞKENLERİN TANIMLARI VE VERİTABANI 146
TABLO 3.20: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMASI TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİ 146
TABLO 3.21: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMASI KORELASYON MATRİSİ 147
TABLO 3.22: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE İHTİYATLILIK ARAŞTIRMASI REGRESYON SONUÇLARI 148
TABLO 3.23: HAUSMAN TESTİ 149
TABLO 4.1: BANKALARIN ASİMETRİK ZAMANLILIK ÖLÇÜMÜ ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ 155
TABLO 4.2: DEĞİŞKENLERİN TANIMLARI VE VERİTABANI 156
TABLO 4.3: BANKALARIN ASİMETRİK ZAMANLILIK ÖLÇÜMÜ ARAŞTIRMASI TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİ 156
TABLO 4.4: BANKALARIN ASİMETRİK ZAMANLILIK ÖLÇÜMÜ ARAŞTIRMASI KORELASYON MATRİSİ 157
TABLO 4.5: BANKA ASİMETRİK ZAMANLILIK REGRESYON SONUÇLARI 157
TABLO 4.6: ARALIK 2020 TARİHİNDE TÜRKİYE'DEKİ BANKALARIN KREDİLER, NAKİT DEĞERLER VE TOPLAM AKTİFLERİ (MİLYON TL) 160
TABLO 4.7: KREDİ DEĞİŞİM MODELİ ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ 167
TABLO 4.8: ÖRNEKLEM KAPSAMINDA İNCELENEN MEVDUAT BANKALARI 168
TABLO 4.9: DEĞİŞKENLERİN TANIMLARI VE VERİTABANI 168
TABLO 4.10: KREDİ DEĞİŞİM MODELİ TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİ 169
TABLO 4.11: KREDİ DEĞİŞİM MODELİ KORELASYON MATRİSİ 169
TABLO 4.12: KREDİ DEĞİŞİM MODELİ REGRESYON SONUÇLARI 170
TABLO 4.13: KREDİ ZARAR KARŞILIKLARI MODELİ ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ 173
TABLO 4.14: DEĞİŞKENLERİN TANIMLARI VE VERİTABANI 175
TABLO 4.15: KREDİ ZARAR KARŞILIKLARI MODELİ TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİ 175

TABLO 4.16: KREDİ ZARAR KARŞILIKLARI MODELİ KORELASYON MATRİSİ 176
TABLO 4.17: TÜM BANKALAR KREDİ ZARAR KARŞILIKLARI REGRESYON MODELİ SONUÇLARI . 177
TABLO 4.18: BÜYÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR KREDİ ZARAR KARŞILIKLARI MODELİ REGRESYON SONUÇLARI 178
TABLO 4.19: BANKA-YIL TEMELLİ ASİMETRİK ZAMANLILIK "C_SCORE" VE "G_SCORE" TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERİ İLE PEARSON VE SPEARMAN KORELASYON KATSAYILARI . 179

RÉSUMÉ

LE PRINCIPE DU CONSERVATISME COMPTABLE : ANALYSE DES PRATIQUES COMPTABLES CONSERVATIVE SUR LES CONTRATS D'ENDETTEMENT, LE RAPPORT DE DURABILITÉ ET LA CAPACITÉ DE CRÉDIT DES BANQUES EN PÉRIODES DE CRISE

Le principe de conservatisme comptable occupe une place importante dans la base de la comptabilité et de l'information financière. Le développement de la prudence remonte à de nombreuses années dans l'histoire de la comptabilité. Il existe de nombreuses études sur le rôle et l'importance de la prudence dans les méthodes comptables et d'évaluation. Lorsqu'on examine les études empiriques des 20 dernières années, on constate que le concept de prudence permet aux entreprises d'obtenir de meilleurs résultats dans de nombreux domaines différents.

Dans le cadre de la recherche, la place du conservatisme en comptabilité a été examinée à la fois dans le Cadre Conceptuel IFRS et dans les études académiques. Dans le Cadre Conceptuel des Normes Comptables Internationales créé en 1989, le conservatisme comptable a été privilégié en ce qui concerne la fiabilité. Cependant, dans le Document de Travail de 2006, l'International Accounting Standards Board et l'American Accounting Standards Board ont déclaré que le concept de prudence ne fait pas partie des réserves de l'information financière. Bien que ce point de vue diffère du cadre conceptuel dominant, il n'a pas diminué l'importance de l'opinion fondée sur la prudence dans la plupart des normes sur l'information financière.Avec la modification apportée par l'IASB, le concept de prudence a été retiré du Cadre Conceptuel des IFRS en 2010. L'IASB a déclaré qu'il s'agirait de démontrer une attitude biaisée en définissant et en encourageant la prudence et qu'il pourrait être considéré comme orientant les pratiques comptables par conséquent, doit être supprimé. Le conservatisme comptable, dérivé du précédent Cadre Conceptuel en septembre 2010 parce qu'il contredit le principe de neutralité, souligne que le comportement prudent soutient le principe de neutralité dans le cadre conceptuel publié en mars 2018 apparaît sous la présentation réaliste dans le nouveau Cadre Conceptuel.

Il a été affirmé que le principe de prudence n'est pas seulement l'une des caractéristiques qualitatives de la comptabilité, mais constitue également le corps des notions de «Reporting» et de «Mesure» et la fonction de la comptabilité. Si le «Reporting» et «l'Evaluation» constituent la base de la comptabilité, c'est la tâche principale qui consiste à déterminer ce qui sera inclus dans les états de la situation financière et ce qui sera calculé. Il a été souligné que le cadre conceptuel est dans une position faible à cet égard. Il est souligné que le Cadre Conceptuel, avec ses caractéristiques qualitatives telles que «pertinence», «représentation fidèle» et «comparabilité», est faible en tant que guide pour présenter des informations claires et précises et est insuffisant pour résoudre des problèmes pratiques.

Dans la première partie de la thèse, les définitions liées au conservatisme comptable, son processus historique, sa place et son importance dans les termes international et turc en termes de Cadre Conceptuel ont été évaluées. Les études universitaires en conservatisme ont été examinées en fonction de leurs sujets au cours des vingt dernières années. Lorsque les études menées au cours des deux dernières décennies sont examinées, on constate que de nombreux domaines de conservatisme ont été étudiés. Par exemple, le niveau de prudence est lié aux systèmes de contrôle interne plus efficaces des entreprises, aux effets positifs de l'assurance de l'auditeur et de la qualité de l'audit sur le reporting prudent, permettant aux entreprises de réaliser des investissements plus efficaces, de mieux gérer les risques de gestion, de même, les effets de la gestion des résultats peuvent être pris en compte. En outre, des études ont été menées sur l'effet de la culture nationale sur le conservatisme, et les problèmes de confiance excessive des PDG, les effets du conservatisme sur les indicateurs macroéconomiques et la masse monétaire, et sa relation avec les applications des IFRS.

Par la suite, les méthodes de mesure utilisées pour déterminer le niveau de conservatisme qui servira de base à la partie recherche de l'étude ont été examinées. La première méthode est la mesure asymétrique de l'actualité, qui a utilisé la méthode de régression des données de panel développée par Basu (1997). Cette méthode de mesure, appelée rapidité asymétrique, repose sur le principe selon lequel les bénéfices ou les pertes des entreprises sont affectés plus rapidement par les mauvaises nouvelles que par les bonnes nouvelles pour déterminer le niveau de conservatisme. Avec cette méthode, le niveau de prudence s'explique par le fait que la sensibilité simultanée du profit de l'entreprise aux rendements négatifs est de deux à six fois plus élevée que les rendements positifs. Bien que de nombreuses études aient été développées sur l'amélioration des limites et des contraintes de la méthode; La méthode est importante en ce qu'elle constitue la base principale pour mesurer le niveau de prudence comptable.

La deuxième méthode pour déterminer le niveau de prudence des entreprises est la méthode d'évaluation de la valeur comptable à la valeur de marché. Cette méthode a été développée pour la première fois par Beaver et Ryan (2000). La méthode indique qu'essentiellement les variations de la valeur comptable sont dues à deux raisons cruciales qui ont des effets différents sur la prévision du rendement futur des capitaux propres. Ils ont énuméré ces deux raisons comme étant des biais et des retards. Les effets des biais et des retards sur la valeur comptable à la valeur de marché et leur rôle dans la prévision du rendement des capitaux propres sont discutés. Le biais résultant du calcul élevé (faible) du ratio de la valeur comptable sur le marché en raison du fait que la valeur comptable est supérieure (inférieure) à la valeur de marché, a été expliqué. Il a été déclaré que le biais pouvait être dû à des facteurs de déclaration tels que le coût historique ou le conservatisme ou à des facteurs économiques et environnementaux tels que le calcul de la valeur actuelle prévue ou l'inflation.

Les décalages ont montré que les profits (pertes) économiques imprévus affectent la valeur comptable résultant de la déclaration au fil du temps plutôt qu'immédiatement. Pour ces raisons, la valeur comptable au marché est calculée supérieure (inférieure) à leur moyenne réelle. Ils ont expliqué que les effets temporaires des retards sur la valeur comptable à la valeur de marché, similaires au biais, peuvent résulter à la fois de la déclaration et de facteurs économiques et / ou environnementaux.

La troisième méthode est la comptabilité d'exercice et les flux de trésorerie liés aux activités. Cette méthode, créée par Givoly et Hayn (2000), a examiné la relation entre les régularisations et les flux de trésorerie liés aux activités et afin de mesurer le concept de conservatisme. Le conservatisme se définit comme la sélection de méthodes comptables qui ralentissent la comptabilisation des revenus et des bénéfices, accélèrent la comptabilisation des charges et des pertes et montrent des actifs sous-évalués et des passifs surévalués. En ce qui concerne la mesure du conservatisme, ils ont examiné l'accumulation des charges à payer hors exploitation, la ponctualité des bénéfices selon les bonnes et les mauvaises nouvelles, la répartition des bénéfices et les méthodes de mesure de la valeur comptable. Il a été indiqué dans des rapports prudents que les bénéfices devraient montrer une asymétrie et une variabilité négatives en tant que distribution. Il a été soutenu que des rapports financiers prudents peuvent entraîner une diminution de la rentabilité et une augmentation des charges à payer négatives accumulées.

Les troisième et quatrième chapitres de la thèse sont consacrés à la recherche sur le conservatisme. Ces questions peuvent être répertoriées comme des accords de dette, des capacités de crédit des banques et des rapports sur la durabilité (responsabilité sociale des entreprises). Tout d'abord, concernant les contrats de dette, il a été testé si les entreprises avec un niveau élevé de prudence sont plus susceptibles de déclarer des contrats de dette. Ensuite, la probabilité des entreprises de restructurer leurs contrats de dette à mesure que leur niveau de prudence augmente a été testée. Dans le cadre de la recherche, le modèle de Basu (1997) a été testé à neuf niveaux différents pour comparer les niveaux de conservatisme sur trois périodes différentes, sur la base de 3.931 observations année-entreprise de 290 entreprises pour évaluer les niveaux de conservatisme du secteur public non financier entreprises opérant en Turquie.

La méthode de mesure transversale basée sur l'année développée par Khan et Watts (2009) a été appliquée au même ensemble de données. Les scores de conservatisme seront utilisés à la fois dans les contrats de dette et dans les rapports de durabilité de la recherche. Les scores de conservatisme ont été calculés sur 19 ans, couvrant la période 2000-2019. Dans ce contexte, la recherche est essentielle pour fournir un examen complet de la méthode de rapidité asymétrique utilisée dans les études internationales sur la Turquie. À la suite de la recherche sur la rapidité asymétrique (*asymmetric timeliness*), il a été constaté que le niveau de conservatisme des entreprises en Turquie variait entre 1,5 et 2 fois en termes de sensibilité des mauvaises nouvelles aux bonnes nouvelles. Dans les modèles où les années 2000-2019 ont été examinées, il a été observé que le niveau de conservatisme à différents niveaux de prix des actions était de 1,8 fois (au niveau de signification de 0,01). Lorsque les années 2000 - 2008 sont analysées, on constate que le niveau de conservatisme est de 1,5 à 0,8 fois par rapport aux cours des actions de mars et décembre, à l'exception du prix moyen. Enfin, lorsque l'on examine la période 2009-2019, on constate que le niveau de prudence, qui exprime les niveaux de sensibilité des bénéfices négatifs par rapport aux bénéfices positifs, varie également entre 1,2 et 1,8 fois. Par rapport aux études de la littérature internationale, on constate que le niveau de conservatisme est plus modéré en termes de sensibilité des mauvaises nouvelles aux bonnes nouvelles en Turquie. Il convient également de noter que ces résultats sont obtenus sous les hypothèses de la méthode de rapidité asymétrique. À la suite de l'étude examinant la relation entre les contrats de dette et le conservatisme, une relation positive a été trouvée à un niveau de signification de 5% entre les niveaux de conservatisme des entreprises et la probabilité d'annoncer des contrats entre 2009 et 2019. Il n'y avait

aucun lien entre la restructuration des prêts et des contrats de dette des entreprises et les scores de conservatisme.

Dans la récherche partie de la thèse, le conservatisme et les rapports sur la responsabilité sociale des entreprises sont examinés. Le concept de responsabilité sociale des entreprises (RSE) comprend les responsabilités d'une entreprise vis-à-vis de la société et de l'environnement; Il s'est défini comme un ensemble de toutes les activités et politiques d'entreprise qu'il mène pour évaluer, exécuter et gérer leur impact sur la société et l'environnement. Dans le cadre de la thèse, le développement des études de RSE dans le processus historique, ses dimensions et sa relation avec le conservatisme sont examinés. En outre, la théorie de l'agence et la théorie des parties prenantes sont expliquées sur la base d'études abordant la recherche sur la RSE d'un point de vue économique. Dans le cadre de la théorie des parties prenantes, il est supposé qu'il existe une relation positive entre le reporting prudent et le reporting RSE en montrant une position d'égalité envers toutes les parties prenantes financières et non financières. La théorie de l'agence suggère qu'il existe une relation négative entre les rapports financiers prudents et les rapports sur la RSE.

En résumé, en termes de théorie de l'agence, il existe une relation opposée à la théorie des parties prenantes entre la performance RSE et le reporting prudent des entreprises. Une fois le cadre théorique formé, une hypothèse de recherche a été créée au sein des études sur la relation entre la performance RSE et le conservatisme. Dans le cadre de la recherche, la performance des rapports de développement durable des entreprises et sa relation avec le conservatisme conditionnel ont été testées avec une analyse de régression des données de panel. Dans le cadre du modèle de régression, 222 années-entreprises de 40 entreprises ont été testées entre 2008 et 2019. À la suite de l'étude, similaire à la théorie des parties prenantes, une relation positive a été trouvée entre les rapports de RSE et les niveaux de conservatisme.

Dans la quatrième partie de la thèse, la relation entre la capacité de prêt des banques et les niveaux de prudence et la taille des banques pendant les périodes de crise du secteur bancaire turc est analysée. La relation entre les capacités de crédit et les niveaux de prudence en temps de crise est significative lorsque les banques sont prises comme prêteuse. Les changements dans les politiques de prêt des banques en période de crise financière, la tendance à la baisse du montant des prêts qu'elles accordent principalement, le conservatisme comptable et les effets de la taille des banques sont évalués. Trois tests d'hypothèse ont été menés dans le cadre de la recherche. Premièrement, la tendance de la capacité de prêt des banques à diminuer en période de crise est analysée. Ensuite, en période de crise, il a été vérifié si les niveaux de crédit des banques étaient plus élevés pour les banques avec des niveaux plus conservateurs que pour les banques avec des niveaux moins conservateurs. La troisième et dernière hypothèse porte sur la relation entre le niveau des prêts bancaires et le conservatisme des grandes banques. La mesure asymétrique de l'actualité des banques a été appliquée à 175 données par année bancaire de 9 banques entre 1999 et 2019. Les effets des changements de crédit sur le conservatisme pendant les périodes de crise ont été appliqués à 396 observations par année bancaire de 29 banques. Dans le cadre de l'étude, il a été conclu que les capacités de crédit des banques se sont rétrécies pendant les périodes de crise et que les banques à haut niveau de conservatisme ont été moins affectées par ce resserrement.

ABSTRACT

THE PRINCIPLE OF ACCOUNTING CONSERVATISM: ANALYSIS OF CONSERVATIVE ACCOUNTING PRACTICES ON DEBT CONTRACTS, SUSTAINABILITY REPORTING AND BANKS' CREDIT CAPACITY IN CRISIS PERIODS

The accounting conservatism principle occupies an important place in the basis of accounting and financial reporting. The development of prudence dates back to many years in accounting history. There are many studies on the role and importance of prudence in accounting and measurement methods. When empirical studies in the past 20 years are examined, it is seen that the concept of prudence enables companies to achieve better results in many different fields.

Within the scope of research, the place of conservatism in accounting was examined both in the IFRS Conceptual Framework and in academic studies. In the Conceptual Framework of International Accounting Standards created in 1989, accounting conservatism has been prioritized concerning reliability. However, in the Discussion Paper of 2006, the International Accounting Standards Board and the American Accounting Standards Board stated that the concept of prudence is not among the qualifications of financial reporting information. Although this view differs from the dominant Conceptual Framework, it has not diminished the importance of prudence-based opinion in most standards on financial reporting.

With the amendment made by the IASB, the concept of prudence was removed from the IFRS conceptual framework in 2010. The IASB stated that this would be to demonstrate a biased attitude by defining and encouraging prudence and that it could be considered guiding accounting practices and, therefore, should be removed. The accounting conservatism, which was derived from the previous conceptual Framework in September 2010 because it contradicts the principle of neutrality, emphasizes that the prudent behavior supports the principle of neutrality in the Conceptual Framework published in March 2018 appears under the realistic presentation in the new Conceptual Framework.

It has been stated that the conservatism principle is not only one of the qualitative characteristics of accounting but also constitutes the body of the concepts of "reporting" and "measurement" and the function of accounting. While "reporting" and "measurement" constitute the basis of accounting, it is the main task in determining what will be included in the statements of financial position and what will be amounted. It was emphasized that the Conceptual Framework is in a weak position in this regard. It is underlined that the Conceptual Framework, with its qualitative characteristics such as "relevance," "faithful representation," and "comparability," is weak in being a guide to present clear, precise information and is insufficient in solving practical problems.

In the first part of the thesis, definitions related to accounting conservatism, its historical process, place, and importance of Conceptual Framework have been evaluated. Academic studies in conservatism have been examined according to their subjects over the last twenty years. When the studies conducted in the last two decades are examined, it is seen that many areas of conservatism have been studied. For example, the level of conservatism is related to the more effective internal control systems of the companies, the positive effects of the auditor's assurance and audit quality on the conservative reporting, enabling companies to make more effective investments, dealing with managerial risks more effectively, similarly effects of the earnings management can be considered. In addition, studies have been carried out on the effect of national culture on conservatism, and overconfidence problems of CEOs, the effects of conservatism on macroeconomic indicators and money supply, and its relationship with IFRS applications.

Subsequently, the measurement methods used in determining the level of conservatism that will be a basis for the research part of the study were examined. The first method is the asymmetric timeliness measurement, which used the panel data regression method developed by Basu (1997). This measurement method, called asymmetric timeliness, is based on the principle that company profits or losses are affected more quickly by bad news than good news in determining the level of conservatism. With this method, the level of conservatism is explained by the fact that the simultaneous sensitivity of the company profit to negative returns is two to six times higher than positive returns. Although many studies have been developed on improving the limitations and constraints of the method; The method is important in that it is the primary basis for measuring the level of accounting conservatism.

The second method in determining the conservatism level of companies is the book-to-market value measurement method. This method was first developed by Beaver and Ryan (2000). The method essentially stated that the changes in the book value are due to two crucial reasons that have different effects in predicting the future return on equity. They listed these two reasons as bias and lags. The effects of bias and lags on book-to-market value and their role in predicting return on equity are discussed. The bias, the bias arising from the high (low) calculation of the book-market value ratio due to the book value being above (below) the market value, was explained. It was stated that the bias could be due to reporting factors such as historical cost or conservatism or economic, environmental factors such as expected present value calculation or inflation.

The lags expressed that unexpected economic profits (losses) affect the book value arising from reporting over time rather than immediately. For these reasons, book-to-market value is calculated higher (lower) than their actual average. They explained that the temporary effects of lags on book-to-market value, similar to bias, may arise from both reporting and economic and/or environmental factors.

The third method is accruals, and cash flows from activities. This method, which was created by Givoly and Hayn (2000), examined the relationship between accruals and cash flows from activities and in order to measure the concept of conservatism. Conservatism is defined as selecting accounting policies that slow down the recognition of income and profits, accelerate the recognition of expenses and losses, and show assets understated and liabilities overstated. Concerning the conservatism

measurement, they examined the accumulation of non-operating accruals, timeliness of earnings according to good news and bad news, distribution of earnings, and market-book value measurement methods. It was stated in conservative reporting that earnings are expected to show negative skewness and variability as a distribution. It has been argued that conservative financial reporting may lead to a decrease in profitability and an increase in accumulated negative accruals.

The third, and fourth chapters of the thesis are devoted to research on conservatism. These issues can be listed as debt agreements, credit capacities of banks, and sustainability (corporate social responsibility) reporting. First of all, regarding debt contracts, it was tested whether companies with a high level of conservatism are more likely to declare debt contracts. Then, the probability of companies to restructure their debt contracts as their conservatism level increases was tested. Within the scope of the research, the Basu (1997) model was tested at nine different levels to compare the conservatism levels in three different periods, based on 3.931 company-year observations of 290 companies to evaluate the conservatism levels of non-financial sector public companies operating in Turkey.

The year-based cross-sectional measurement method developed by Khan and Watts (2009) was applied to the same dataset. The conservatism scores will be used in both the debt contracts and sustainability reporting part of the research. The conservatism scores were calculated for 19 years, covering the period 2000-2019. In this context, the research is critical in terms of providing a comprehensive examination of the asymmetric timeliness method used in international studies for Turkey. As a result of the asymmetric timeliness research, it was seen that the conservatism level of the companies in Turkey varied between 1.5 and 2 times in terms of the sensitivity of bad news to good news. In models where the years 2000 - 2019 were examined, it was observed that the conservatism level at different stock price levels was 1.8 times (at the level of 0.01 significance). When the years 2000 - 2008 are analyzed, it is seen that the conservatism level is 1.5 to 0.8 times compared to March and December share prices, except for the average price. Finally, when the period of 2009 - 2019 is examined, it is seen that the conservatism level, which expresses the sensitivity levels of negative earnings compared to positive earnings, similarly varies between 1.2 and 1.8 times. When compared with the studies in the international literature, it is seen that the level of conservatism is more moderate in terms of the sensitivity of bad news to good news in Turkey. It should also be noted that these results are achieved under the assumptions of the asymmetric timeliness method. As a result of the study examining the relationship between debt contracts and conservatism, a positive relationship was found at a 5% significance level between the conservatism levels of companies and the probability of making contract announcements in the period between 2009 and 2019. However, there was no relationship between companies' restructuring their loans and debt contracts and conservatism scores.

In the research part of the thesis, conservatism and corporate social responsibility reporting are also examined. The concept of corporate social responsibility (CSR) includes the responsibilities of a company over society and the environment; It has defined as a set of all corporate activities and policies it carries out to evaluate, execute and manage their impact on society and the environment. In the scope of the thesis, the development of CSR studies in the historical process, its dimensions, and its relationship with conservatism are examined. In addition, agency theory and stakeholder theory are explained based on studies approaching CSR research from an

economic perspective. Within the scope of stakeholder theory, it is assumed that there is a positive relationship between conservative reporting and CSR reporting by showing an equal stance to all financial and non-financial stakeholders. The agency theory suggests that there is a negative relationship between conservative financial reporting and CSR reporting.

In summary, in terms of agency theory, there is an opposite relationship to the stakeholder theory between CSR performance and conservative reporting of companies. After the theoretical Framework was formed, a research hypothesis was created within the studies on the relationship between CSR performance and conservatism. Within the scope of the research, the sustainability reporting performance of companies and its relationship with conditional conservatism was tested with panel data regression analysis. Within the scope of the regression model, 222 firm-years from 40 firms were tested in the period between 2008 and 2019. As a result of the study, similar to the stakeholder theory, a positive relationship was found between CSR reporting and conservatism levels.

In the fourth part of the thesis, the relationship between banks' lending capacity and conservatism levels and bank sizes during the crisis periods of the Turkish Banking Sector is analyzed. The relationship between credit capacities and conservatism levels in times of crisis is significant when banks are taken as a lender. The changes in banks' lending policies in times of financial crisis, the tendency of the amount of loans they give mostly to decrease, accounting conservatism, and the effects of bank sizes are evaluated. Three hypothesis tests were conducted within the scope of the research. Firstly, the tendency of banks' lending capacity to decrease in crisis periods is analyzed. Then, in crisis periods, it was tested whether the lending levels of banks are higher for banks with more conservative levels than banks with less conservative levels. The third and final hypothesis is on the relationship between the level of bank lending and conservatism of large banks. Asymmetric timeliness measurement of banks was applied to 175 bank-year data of 9 banks between 1999-2019. The effects of credit changes on conservatism during crisis periods were applied to 396 bank-year observations of 29 banks. Within the scope of the study, it was concluded that the credit capacities of banks shrank during crisis periods and banks with a high level of conservatism were less affected by this crunch.

ÖZET

İhtiyatlılık kavramı muhasebe ve finansal raporlama temelinde önemli bir yer tutmakta ve gelişimi, muhasebe tarihinde uzun yıllara dayanmaktadır. İhtiyatlılık kavramının muhasebe ve ölçme yöntemlerindeki rolü ve önemi konusunda birçok çalışma bulunmaktadır. Geçtiğimiz 20 yıldaki ampirik araştırmalar incelendiğinde kavramının birçok farklı alanda şirketlerin daha iyi sonuçlara ulaşmasını sağladığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında muhasebede ihtiyatlılık kavramının gerek UFRS Kavramsal Çerçeve gerekse akademik çalışmalar içerisindeki yeri incelenmiştir. 1989 yılında oluşturulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kavramsal Çerçevesi'nde ihtiyatlılık kavramı güvenilirlik ile ilişkili olarak ön planda tutulmuştur. Ancak, 2006 yılında yayınlanan tartışma metninde Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu ve Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu ihtiyatlılık kavramını finansal bilginin niteliksel özellikleri arasında görmediğini belirtmiştir. Bu görüş hâkim kavramsal çerçeveden farklı olmakla birlikte, finansal raporlamaya ilişkin çoğu standartta yer alan ihtiyatlılık kavramının önemini azaltmamıştır.

IASB tarafından yapılan değişiklik ile UFRS kavramsal çerçeveden 2010 yılında ihtiyatlılık kavramı çıkarılmıştır. IASB bunun nedenini, ihtiyatlılığı tanımlayarak teşvik etmenin önyargılı bir tutum sergilemek olacağını, ayrıca muhasebe uygulamalarına yön verme olarak değerlendirilebileceğini, dolayısıyla kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Eylül 2010'da bir önceki kavramsal çerçeveden tarafsızlık ilkesi ile çeliştiği gerekçesiyle çıkarılan ihtiyatlılık kavramı, Mart 2018'de IASB'nin yayınladığı kavramsal çerçevede ihtiyatlı davranışın tarafsızlık ilkesini desteklediğine vurgu yapılarak ve gerçeğe uygun sunum altında karşımıza çıkmaktadır.

İhtiyatlılık ilkesi, literatürde muhasebenin niteliksel özelliklerinden biri olmakla kalmayıp, muhasebenin işleyişini sağladığı, "raporlama" ve "ölçme" kavramlarının gövdesini oluşturduğu şeklinde açıklanmaktadır. Raporlama ve ölçme muhasebenin temelini oluşturmakla birlikte, finansal durum tablolarında nelerin yer alacağının ve hangi tutarda olacağının belirlenmesinde esas görev almaktadır. Kavramsal çerçevenin bu konuda zayıf konumda yer alması açısından eleştirilmiştir. Kavramsal çerçevede yer alan "ihtiyaca uygunluk" (*relevance*), "gerçeğe uygun sunum" (*faithful representation*) ve "karşılaştırılabilirlik" (*comparability*) gibi niteliksel özellikler ile açık, kesin bilgi sunmak için bir rehber olmada zayıf ve uygulamaya yönelik problemleri çözmede yetersiz kalmakta olduğunun ayrıca altı çizilmektedir.

Tezin birinci bölümünde muhasebede ihtiyatlılık kavramı ile ilgili tanımlar, tarihsel süreçte ihtiyatlılık kavramı, muhasebe doktrinindeki yeri ve öneminin değerlendirilmesi yapılmıştır. İhtiyatlılık alanında yapılan akademik çalışmalar son yirmi yıl üzerinden konularına göre incelenip, literatür taramasına yer verilmiştir. Son

yirmi yılda yapılan çalışmalar incelendiğinde ihtiyatlılık konusunda birçok alanda çalışıldığı görülmektedir. Bunlara örnek olarak ihtiyatlılık seviyesinin firmaların daha etkin iç kontrol sistemleri ile ilişkili olduğu, denetçinin güvence sağlaması ve denetim kalitesinin şirketlerin ihtiyatlılık raporlamasına olan olumlu etkileri, şirketlerin daha etkin yatırımlar yapmasını sağlaması, yönetimsel riskler ile daha etkin mücadele edilmesi, benzer şekilde kar yönetimi uygulamaları ile olan ilişkisi sayılabilir. Ayrıca, ulusal kültürün muhasebe ihtiyatlılığını etkilemesi, muhasebe ihtiyatlılığı ile CEO'ların aşırı güven sorunları, ihtiyatlılığın makroekonomik göstergeler ve para arzı üzerindeki etkileri, UFRS uygulamaları ile olan ilişkisi üzerinde de çalışmalar yapılmıştır.

Birinci bölümün devamında, çalışmanın araştırma kısmına dayanak oluşturacak ihtiyatlılık seviyesinin belirlenmesinde kullanılan ölçüm yöntemleri incelenmiştir. Birinci yöntem, Basu (1997) tarafından geliştirilen panel veri regresyon yöntemi ile oluşturulmuş asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemidir. Asimetrik zamanlılık (*asymmetric timeliness*) olarak isimlendirilen bu ölçüm yöntemi ihtiyatlılık seviyesinin tespitinde şirket karlarının veya zararlarının, kötü haberlerden iyi haberlere kıyasla daha çabuk etkilenmesi esasına dayandırılmıştır. Bu yöntem ile şirket karının, negatif getirilere olan eş zamanlı duyarlılığının pozitif getirilere kıyasla iki ile altı kat arasında değişen bir oranla daha fazla çıkması ile ihtiyatlılık seviyesini açıklamaktadır. Yöntemin içinde barındırdığı sınırlılıkların ve kısıtlarının iyileştirilmesi üzerine birçok çalışma geliştirilmiş olmakla beraber; yöntem ihtiyatlılık seviyesinin ölçümünde temel dayanak olması bakımından önemlidir.

Şirketlerin ihtiyatlılık seviyesinin belirlenmesinde yaptığımız gruplandırmada ikinci yöntem defter değeri/pazar değeri ölçüm yöntemidir. Bu yöntem ilk olarak Beaver ve Ryan (2000) tarafından geliştirilmiştir. Yöntem esasen defter değerindeki değişimlerin gelecekteki özsermaye getirisinin tahminlenmesinde farklı etkilere sahip olan iki önemli nedene bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bu iki nedeni sapmalar (*bias*) ve gecikmeler (*lags*) olarak sıralamıştır. Sapma ve gecikmelerin defter/pazar değerine olan etkisi ve özsermaye getirisini tahmin etmedeki rolü irdelenmiştir. Sapma olarak defter değerinin pazar değerinin üzerinde (altında) olması dolayısıyla defter-pazar değeri oranının yüksek (düşük) hesaplanmasından kaynaklı sapmalar açıklanmıştır. Sapmaların raporlama kaynaklı faktörler -tarihi maliyet ya da ihtiyatlılık- veya ekonomik çevresel faktörler -beklenen bugünkü değer hesaplaması ya da enflasyon- kaynaklı olabileceği belirtilmiştir.

Gecikmeler ise beklenmeyen ekonomik karların (zararların) hemen değil zaman içinde raporlanmasından kaynaklanan defter değerine olan etkiler olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeplerle defter/pazar değeri gerçek ortalamalarından yüksek (düşük) hesaplanmaktadır. Gecikmelerin defter/pazar değeri üzerinde oluşturduğu geçici etkilerin sapmalar ile benzer şekilde hem raporlama hem de ekonomik ve/veya çevresel faktörlerden kaynaklı ortaya çıkabileceğini açıklamıştır.

Üçüncü yöntem ise faaliyetlerden kaynaklanan tahakkuklar ve nakit akışlarıdır. Givoly ve Hayn (2000) tarafından oluşturulan bu yöntem, muhasebede ihtiyatlılık kavramını ölçmek amacıyla faaliyetlerden kaynaklanan tahakkuklar ile nakit akışlarının ilişkisini incelemiştir. İhtiyatlılık gelir ve karların muhasebeleştirilmesini yavaşlatan, gider ve zararların muhasebeleştirilmesini hızlandıran ve varlıkları düşük, yükümlülükleri yüksek göstermek amacıyla muhasebe politikalarının seçilmesi olarak tanımlanmıştır. İhtiyatlılık ölçümü ile ilgili olarak birikmiş faaliyet dışı tahakkuklar

(*accumulation of nonoperating accruals*), iyi haberlere ve kötü haberlere göre kazançların zamanlılığı, kazançların dağılımı ve piyasa/defter değeri ölçüm yöntemlerini incelemiştir. İhtiyatlı bir raporlamada kazançların dağılımsal olarak negatif eğilim (*skewness*) ve değişkenlik (*variability*) göstermesi beklendiği ifade edilmiştir. İhtiyatlı bir finansal raporlamanın karlılığın düşmesine ve birikmiş negatif tahakkukların artmasına neden olabileceği savunulmuştur.

Tezin üçüncü ve dördüncü bölümleri ihtiyatlılık üzerine üç alanda araştırma yapılmıştır. Bu alanlar borç sözleşmeleri, sürdürülebilirlik raporlaması ve bankaların kredi kapasiteleri olarak sıralanabilir. Borç sözleşmeleri konusunda ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan şirketlerin borç sözleşmesi açıklaması yapma olasılığı daha yüksek olup, olmadığı test edilmiştir. Ardından şirketlerin ihtiyatlılık seviyeleri yükseldikçe borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma açıklaması yapma olasılığı test edilmiştir. Araştırma kapsamında ilk olarak Borsa İstanbul'da yer alan finans sektörü dışındaki şirketlerin ihtiyatlılık seviyelerinin değerlendirilmesi amacıyla 290 şirkete ait 3.931 şirket-yıl gözlemi üzerinden Basu (1997) modeli üç farklı dönemde ihtiyatlılık seviyelerinin dönemsel karşılaştırılması amacıyla 9 farklı seviyede test edilmiştir.

Aynı veri setine Khan ve Watts (2009) tarafından geliştirilen bir firma-yıl için ihtiyatlılıktaki değişimi ve ihtiyatlılık seviyesindeki yıl bazlı kesitsel çalışma (*cross-sectional*) ile değişimleri gösterecek ölçme yöntemi uygulanmış ve araştırmanın hem borç sözleşmeleri hem de sürdürülebilirlik raporlaması bölümünde kullanılacak olan firma-yıl bazlı ihtiyatlılık puanları 2000-2019 dönemini kapsayan 19 yıl için hesaplanmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırma uluslararası çalışmalarda kullanılan asimetrik zamanlılık yönteminin Türkiye'de geniş kapsamlı incelenmesini sağlaması açısından oldukça önemlidir. Asimetrik zamanlılık araştırması sonucucunda Türkiye'deki şirketlerin ihtiyatlılık seviyesinin kötü haberlerin iyi haberlere duyarlılığı bağlamında 1,5 ile 2 kat arasında değiştiği görülmüştür. 2000 – 2019 yıllarının incelendiği modellerde farklı hisse fiyatı seviyelerinde ihtiyatlılık düzeyinin 1,8 kat olduğu 0,01 anlamlılık düzeyinde görülmüştür. 2000 – 2008 yılları incelendiğinde ise ortalama fiyat dışında mart ayı ve aralık ayı hisse fiyatlarına göre ihtiyatlılık seviyesinin 1,5 ile 0,8 kat olduğu görülmektedir. Son olarak 2009 – 2019 dönemi incelendiğinde negatif kazançların pozitif kazançlara göre hassasiyet seviyelerini ifade eden ihtiyatlılık seviyesinin benzer şekilde 1,2 ile 1,8 kat arasında değiştiği görülmektedir. Uluslarası literatürdeki çalışmalar ile karşılaştırıldığında Türkiye'de kötü haberlerin iyi haberlere duyarlılığı bağlamında ihtiyatlılık seviyelerinin daha ılımlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, asimetrik zamanlılık yönteminin varsayımları altında bu sonuçlara ulaşıldığı göz önünde tutulmalıdır. Borç sözleşmeleri ve ihtiyatlılık ilişkisinin incelendiği araştırma sonucunda ise 2009 – 2019 yıllarını kapsayan dönemde şirketlerin ihtiyatlılık düzeyleri ile sözleşme açıklamaları yapma olasılıkları arasında %5 anlamlılık seviyesinde pozitif ilişki bulunmuştur. Ancak şirketlerin kredilerini ve borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma, refinansman sağlamaları ile ihtiyatlılık puanları arasında ilişki görülmemiştir.

İhtiyatlılık ve kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasının incelenmesi bir diğer araştırmayı oluşturmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı bir şirketin toplum ve çevre üzerindeki sorumluluklarını; topluma ve çevreye olan etkilerini değerlendirmek, yürütmek ve yönetmek için gerçekleştirdiği tüm kurumsal faaliyetler ve politikalar bütünü olarak tanımlamıştır. Tez kapsımda, KSS çalışmalarının tarihi süreç içerisindeki gelişimi, boyutları, ihtiyatlılık ile olan ilişkisine yer verilmiştir.

Ayrıca, KSS araştırmalarına ekonomik açıdan yaklaşan çalışmaların temel aldığı vekâlet teorisi ve paydaş teorisi açıklanmıştır. Paydaş teorisi kapsamında finansal veya finansal olmayan tüm paydaşlara eşit duruş sergilenerek ihtiyatlı raporlama ile KSS raporlaması arasında pozitif ilişki olduğu öne sürülmektedir. Vekâlet teorisi ise ihtiyatlı finansal raporlama ile KSS raporlaması arasında negatif bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Özetle, vekâlet teorisi açısından şirketlerin KSS performansları ve ihtiyatlı raporlamaları arasında paydaş teorisinin tersi bir ilişki söz konusudur. Teorik çerçevenin oluşturulmasının ardından KSS performansı ile ihtiyatlılık arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmalar kapsamında araştırma hipotezi oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansının koşullu ihtiyatlılıkla olan ilişkisi panel veri regresyon analizi ile test edilmiştir. Regresyon modeli kapsamında 40 firmadan 222 firma-yıl için 2008 ile 2019 yılları kapsayan dönemde test edilmiştir. Çalışma sonucunda paydaş teorisi ile paralel olarak KSS raporlamaları ile ihtiyatlılık seviyeleri arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Son araştırma ise Türk Bankacılık Sektörü kriz dönemlerinde bankaların kredi verme kapasitelerinin ihtiyatlılık seviyeleri ve banka büyüklükleri ile olan ilişkisi üzerine olmuştur. Kredi veren taraf olarak bankalar temel alındığında kriz dönemlerinde kredi kapasiteleri ve ihtiyatlılık seviyeleri ilişkisi oldukça önem taşımaktadır. Bu bölüm kapsamında Türk Bankacılık Sektörü kriz dönemlerinde bankaların kredi verme kapasitelerinin ihtiyatlılık seviyeleri ve banka büyüklükleri ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bankaların finansal kriz dönemlerinde kredi vermeye dönük politikalarının değişmesi, verdikleri kredi miktarlarının çoğunlukla azalma eğilimi olması ile muhasebe ihtiyatlılığı ve banka büyüklüklerinin buna etkileri değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında üç hipotez testi yapılmıştır. İlk olarak bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri düşme eğilimi incelenmiştir. Ardından, kriz dönemlerinde bankaların kredileri verme düzeyleri, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha fazla olup olmadığı test edilmiştir. Üçüncü ve son hipotez ise büyük bankaların, banka kredileri verme düzeyleri ve ihtiyatlılık arasında ilişki üzerinedir. Bankaların asimetrik zamanlılık ölçümü 1999-2019 yılları arasında toplam 9 bankaya ait 175 banka-yıl verisine, kredi değişimin kriz dönemlerinde ihtiyatlılık üzerindeki etkileri ise 29 bankaya ait 396 banka-yıl gözlemine uygulanmıştır. Çalışma sonucunda kriz dönemlerinde bankaların kredi kapasitelerinin daraldığı ve ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan bankaların bu daralmadan daha az etkilendiği sonucuna varılmıştır.

GİRİŞ

İhtiyatlılık ilkesi, muhasebe uygulamalarında en kötümser açıdan değerlendirerek hareket etmeyi ve bu tür seçimler yapmayı öngörür. Yöneticiler ve hissedarların aşırı iyimser tutumlar veya kar payı dağıtım politikalarının uygun olarak belirlenmemesi gibi durumlarda alacaklılar zarar görebilir. İhtiyatlılık kavramı, belirsizliklerin olduğu ekonomik ortamlarda, manipülatif uygulamalar, ekonomik daralmalar, hile uygulamaları gibi birçok konuda finansal raporlamadaki tutumları kapsamaktadır.

Muhasebede ihtiyatlılık kavramı tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde, muhasebe teorisine ve uygulamalarına yüzyıllar boyunca etki ettiği görülmektedir. Erken 15. yüzyıl dönemi ticari ortaklıklarına ait kayıtlar Ortaçağ Avrupa muhasebesinde ihtiyatlılık prensibinin varlığını ortaya koymaktadır (Penndorf (1930)'dan aktaran Basu, 1997: 8). Konunun, 1972 yılında yayınlanan Savary'e ait bir ders kitabında maliyet veya piyasa değerinden düşük olan ile raporlama konusunun tartışıldığı görülmektedir. İhtiyatlılık kavramının oluşmasına dayanak olarak gösterilen vergisel düzenlemeler, hissedarlara ilişkin davalar, muhasebe düzenlemeleri gibi esaslardan daha önceye dayandığı görülmektedir (Basu, 1997: 9).

Muhasebe teorisi, muhasebe tekniklerinin geliştirildiği bir referans çerçeve üzerine kuruludur. Bu çerçeve temel olarak muhasebe kavramları ve ilkelerinin oluşturulmasına dayanır. Muhasebe çevresi ve diğer paydaşlar bu kavram ve ilkeleri kabul ederek muhasebe disiplinini sürdürür. Dolayısıyla böyle bir ortak anlaşmanın oluşturulması için öncelikli olarak bu kavram ve ilkelerin amaçları ve temelleri açıklanarak muhasebe teorisinin dayanakları oluşturulmuştur.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS, *International Financial Reporting Standards*) Kavramsal Çerçevesi ilk olarak Nisan 1989 oluşmuştur. Eylül 2010'da kısmen gözden geçirilmiş, son güncelleme Mart 2018'de yapılmıştır. Söz

konusu değişimin nedeni finansal tablo kullanıcılarına faydalı finansal bilginin hazırlanması ve sunulmasında rehber niteliği taşıyan kavramsal çerçevenin üzerine gelen eleştiriler nedeniyle geliştirilmeye ihtiyacı olmasıdır. Geliştirilmeye duyulan bu ihtiyacın temel nedenleri ise paydaşların 2011 yılında verdikleri görüşler (*2011 Agenda Consultation*), ölçüm, sunum ve açıklamaya dair boşluklar, varlık ve yükümlülük tanımlarının güncellenme ihtiyacı ve belirsizliğin ölçümü (*measurement uncertainty*) üzerine açıklık getirme konuları olarak sıralanabilir.

2018'de yayınlanan kavramsal çerçevede faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri olarak ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum temel niteliksel özellikler altında incelenmiştir. Önemlilik ise ihtiyaca uygunluk kavramını destekleyici kavram olarak belirtilmiştir. Gerçeğe uygun sunumun tam, tarafsız ve hatasız finansal bilgi ölçütlerini karşılayabilmesi gerektiği belirtilmiştir. 2010 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (*International Accounting Standards Board, IASB*) tarafından, gerçeğe uygun sunumun finansal bilgi ölçütlerinden olan tarafsızlık özelliği ile çeliştiği gerekçesiyle kavramsal çerçeveden çıkarılan ihtiyatlılık kavramı tanımlaması son olarak yayınlanan 2018 Kavramsal Çerçeve'de gerçeğe uygun sunum altında eklenmiştir.

İhtiyatlılığın Kavramsal Çerçeve 2018'deki güncellenen yerine açıklık getirmek ve bu konudaki son durumu açıklamak için Kavramsal Çerçeve incelendiğinde tarafsızlık özelliğinin ihtiyatlı davranış ile destekleneceğinin belirtilmesi, 2010 yılında yaşanan tartışmalara açıklık getirmesi bağlamında önemlidir. Ayrıca, belirsizlik koşullarında raporlama yapıldığına tanımda yer verilmiş olması faydalı finansal bilginin sunumuna engel olmadığının belirtilmesi dikkat çekicidir.

Söz konusu tartışmalar ile ilgili Penman (2016), muhasebede ihtiyatlılık ilkesinin UFRS Kavramsal Çerçeve niteliksel özelliklerinden çıkartılmasının önemli bir dirençle karşılaştığını belirtmiştir. Çalışmasında muhasebede ihtiyatlılık ilkesinin önemli bir rolü olduğunu ancak muhasebenin niteliksel özellikleri arasında yer almaması gerektiğini belirtmiştir. Esasen ihtiyatlılık ilkesinin niteliksel bir ilke olmaktan ziyade muhasebenin nasıl yapıldığını açıklayan tanımlayıcı (*defining*) bir ilke olduğunu ifade etmiştir.

İhtiyatlılık ilkesi muhasebenin niteliksel özelliklerinden biri olmakla kalmayıp, muhasebenin işleyişini, "raporlama" ve "ölçme" kavramlarının gövdesini oluşturmaktadır. Raporlama ve ölçme muhasebenin temelini oluşturmakla birlikte, finansal durum tablolarında nelerin yer alacağının ve hangi tutarda olacağının belirlenmesinde esas görev almaktadır. Kavramsal çerçeve bu konuda zayıf kalması bakımından eleştirilmektedir. Kavramsal çerçevede yer alan "ihtiyaca uygunluk" (*relevance*), "gerçeğe uygun sunum" (*faithful representation*) ve "karşılaştırılabilirlik" (*comparability*) gibi niteliksel özellikler ile açık, kesin bilgi sunmak için bir rehber olmada zayıf ve uygulamaya yönelik problemleri çözmede yetersiz kalmaktadır (Penman, 2016: 2).

Araştırmamız kapsamında muhasebede ihtiyatlılık kavramının gerek UFRS Kavramsal Çerçeve gerekse akademik çalışmalar içerisindeki yeri incelendikten sonra çalışmamızın araştırma kısmına dayanak oluşturacak ihtiyatlılık seviyesinin belirlenmesinde kullanılan ölçüm yöntemleri incelenmiştir. Söz konusu ölçüm yöntemlerini sıralayacak olursak ilk olarak Basu (1997) tarafından geliştirilen panel veri regresyon yöntemi ile oluşturulmuş asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi dikkat çekmektedir. Asimetrik zamanlılık (*asymmetric timeliness*) olarak isimlendirilen bu ölçüm yöntemi ihtiyatlılık seviyesinin tespitinde şirket karlarının veya zararlarının, kötü haberlerden iyi haberlere kıyasla daha çabuk etkilenmesi esasına dayandırılmıştır. Bu yöntem ile şirket karının, negatif getirilere olan eş zamanlı duyarlılığının pozitif getirilere kıyasla iki ile altı kat arasında değişen bir oranla daha fazla çıkması ile ihtiyatlılık seviyesi açıklamaktadır. Yöntemin içinde barındırdığı sınırlılıkların ve kısıtlarının iyileştirilmesi üzerine birçok çalışma geliştirilmiş olmakla beraber; yöntem ihtiyatlılık seviyesinin ölçümünde temel dayanak olması bakımından önemlidir.

Ryan (2006), Patatoukas ve Thomas (2011), Ball ve diğ. (2013), Patatoukas ve Thomas (2016), Dutta ve Patatoukas (2017) tarafından yapılan araştırmalar asimetrik zamanlılık ölçüm yönteminin üzerine geliştirilen araştırmalar olarak sayılabilir. Şirket-yıl temelli kesitsel veriye dayalı regresyon yöntemini içeren Khan ve Watts (2009) ölçüm yöntemi ile Ball ve Shivakumar (2005) tarafından geliştirilen parçalı lineer regresyon modeli asimetrik zamanlılık yönteminin geliştirilmesinde kullanılan diğer yöntemlerdir. Tahmin edileceği gibi ihtiyatlılığın tek bir tanımı olmaması, tek bir ölçüm yönteminin de olmadığını doğurmaktadır. Dolayısıyla ihtiyatlılık seviyesinin

geliştirilmesinde kullanılan diğer ölçüm yöntemleri olarak Beaver ve Ryan (2000) tarafından geliştirilen defter değeri pazar değeri ölçüm yöntemi ve Givoly ve Hayn (2000) tarafından oluşturulan faaliyetlerden kaynaklanan tahakkuklar ve nakit akışları ölçüm yöntemi sayılabilir.

Daha önce ifade edildiği üzere, ihtiyatlılık kavramı muhasebe ve finansal raporlama temelinde önemli bir yer tutmaktadır. İhtiyatlılığın gelişimi, muhasebe tarihinde uzun yıllara dayanmaktadır. İhtiyatlılık kavramının muhasebe ve ölçme yöntemlerindeki rolü ve önemi konusunda birçok çalışma bulunmaktadır. Geçtiğimiz 20 yıldaki ampirik araştırmalar incelendiğinde ihtiyatlılık kavramının birçok farklı alanda şirketlerin daha iyi sonuçlara ulaşmasını sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla, Basu (2019) çalışmasında da belirtildiği ihtiyatlılık ilkesi dikkatle uygulandığında, şirketlerin daha güçlü bir finansal sürdürülebilirlik yakaladığı, ekonomik ve diğer alanlardaki sorunlar karşısında daha rahat hayatta kaldığı görülmektedir.

Tez kapsamında son yirmi yılda yapılan çalışmalar incelendiğinde ihtiyatlılık konusunda birçok alanda çalışıldığı görülmektedir. Bunlara örnek olarak ihtiyatlılık seviyesinin firmaların daha etkin iç kontrol sistemleri ile ilişkili olduğu (Goh ve Li, 2011), denetçinin güvence sağlaması ve denetim kalitesinin şirketlerin ihtiyatlılık raporlamasına olan olumlu etkileri (Liao ve Radhakrishnan, 2016), şirketlerin daha etkin yatırımlar yapmasını sağlaması (García Lara ve diğ., 2016), yönetimsel riskler ile daha etkin mücadele edilmesi (Kravet, 2014), benzer şekilde kar yönetimi uygulamaları ile olan ilişkisi (Gao, 2013) sayılabilir. Ayrıca, ulusal kültürün muhasebe ihtiyatlılığını etkilemesi (Kanagaretnam ve diğ., 2014), muhasebe ihtiyatlılığı ile CEO'ların aşırı güven sorunları (Hsu ve diğ., 2017), ihtiyatlılığın makroekonomik göstergeler ve para arzı üzerindeki etkileri (Crawley, 2015), UFRS uygulamaları ile olan ilişkisi (André ve diğ., 2015) üzerinde de çalışmalar yapılmıştır.

Tezin birinci ve ikinci bölümünde muhasebede ihtiyatlılık kavramı ile ilgili tanımlar, tarihsel süreçte ihtiyatlılık kavramı, muhasebe doktrininde ihtiyatlılık kavramının yeri ve öneminin değerlendirilmesi yapılmıştır. İhtiyatlılık alanında yapılan akademik çalışmalar son yirmi yıl üzerinden konularına göre incelenip, literatür taramasına yer verilmiştir. Bu bağlamda, kar yönetimi, kültür, denetim kalitesi, yatırımların etkinliği, iç kontrollerin etkinliği gibi birçok farklı alanda yapılan

çalışmalar ele alınmıştır. Son olarak birinci bölümde literatürde karşılaşılan ve yaygın olarak uygulanan ihtiyatlılık ölçüm yöntemleri incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde ihtiyatlı muhasebe uygulamalarının borç sözleşmeleri, sürdürülebilirlik raporlaması ile ilişkisi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, ihtiyatlılık seviyelerinin ölçülmesi, borç sözleşmeleri ve sürdürülebilirlik raporlamaları ile ilişkileri üzerine kurulan hipotezlerimizin test edilmesi, bulguların analizini ve sonuçların tartışılması yapılmıştır. Araştırmada borç sözleşmeleri ve sürdürülebilirlik raporlaması performansı ile ihtiyatlılık arasındaki ilişki iki ayrı bölümde ele alınmıştır. Öncesinde ise her iki araştırmada kullanılan örneklemlerdeki şirketler için ihtiyatlılık seviyelerinin ölçümü yapılmıştır.

Halka açık faaliyet gösteren şirketlerin borçlanmaları ile ihtiyatlılık seviyeleri arasındaki ilişki ile ilgili olarak ihtiyatlılık kavramının şirket borçlanmalarına olan etkisi üzerinde durulmuştur. Araştırma kapsamında iki temel hipotez test edilmiştir. Bu hipotezler sırasıyla, ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan şirketlerin borç sözleşmesi açıklaması yapma olasılığı daha yüksek olup olmadığı, şirketlerin ihtiyatlılık seviyeleri yükseldikçe borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma açıklaması yapma olasılığı düşüp düşmediğinin test edilmesi şeklindedir. Çalışmada finans sektörü dışında Borsa İstanbul'da halka açık olarak faaliyet gösteren 290 şirkete ait 3.391 firma-yıl gözlemi asimetrik ölçüm yöntemi ve şirket-yıl bazlı ölçüm yöntemi uygulanmıştır. Ayrıca, 2009 – 2019 yılları arasında 221 şirkete ait 758 firma-yıl gözlemine borç sözleşmeleri açıklaması ve ihtiyatlılık ilişkisi analiz edilmiştir.

İhtiyatlılık ve kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasının incelendiği kısımda ise KSS çalışmalarının tarihi süreç içerisindeki gelişimi, boyutları, ihtiyatlılık ile olan ilişkisine yer verilmiştir. KSS araştırmalarına ekonomik açıdan yaklaşan çalışmaların temel aldığı vekâlet teorisi ve paydaş teorisi açıklanmıştır. Araştırma kapsamında şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılıkla olumlu ilişkisi öngörüsü panel veri regresyon analizi ile test edilmiştir. Regresyon modeli 40 firmadan 222 firma-yıl için 2008 ile 2019 yılları kapsayan dönemi içermektedir.

Tezin dördüncü bölümünde Türk Bankacılık Sektörü kriz dönemlerinde bankaların kredi verme kapasitelerinin ihtiyatlılık seviyeleri ve banka büyüklükleri ile

olan ilişkisi incelenmiştir. Araştırma kapsamında bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri düşmekte olup olmadığı, kriz dönemlerinde bankaların kredileri verme düzeyleri, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha fazla olup olmadığı ve büyük bankaların, banka kredileri verme düzeyleri ve ihtiyatlılık arasında ilişki olup olmadığı test edilmiştir. Bankaların asimetrik zamanlılık ölçümü 1999-2019 yılları arasında toplam 9 bankaya ait 175 banka-yıl verisine, kredi değişimin kriz dönemlerinde ihtiyatlılık üzerindeki etkileri ise 29 bankaya ait 396 banka-yıl gözlemine uygulanmıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM: MUHASEBEDE İHTİYATLILIK KAVRAMI

İhtiyatlılık ilkesi, muhasebe tekniklerini seçerken en kötümser tutumun sergilenmesi ve bu doğrultuda seçim yapılmasını öngörür. Belirsizliklerin olduğu bir ekonomik çevrede, yöneticilerin ve şirket sahiplerinin aşırı iyimser tutumları, şirketlerin kar payı dağıtım politikaları ile alacaklıların haklarının korunmasına zarar verebilir. İhtiyatlılık kavramı, manipülatif uygulamalar, ekonomik krizler, finansal hile uygulamaları gibi durumların karşısında finansal raporlamadaki tutumları kapsamaktadır.

İhtiyatlılık kavramının bir diğer boyutu ise ampirik çalışmalarda öne çıkan net kar ile hisse senedi getirileri arasındaki korelasyon ile ölçümlenmesidir. Akademik çalışmalar, ihtiyatlılığı muhasebecilerin karları raporlarken, zararları raporlamaya kıyasla daha yüksek bir doğrulama seviyesi arama eğilimlerinden yola çıkarak ölçümlemeye çalışmıştır. Düzenleyici otoriteler ise gelecekte ödenmesi veya tahsil edilmesi beklenen iki tutardan daha az iyimser olanın seçilmesi olarak tanımlamıştır.

Muhasebede ihtiyatlılık kavramı iki bölümde incelenmiştir. İlk olarak ihtiyatlılık kavramı; ihtiyatlılık tanımı, ihtiyatlılık kavramının tarihsel süreçteki dayanakları, ihtiyatlılığın muhasebe doktrinindeki yeri ve önemi açısından önemine değilmiştir. Bu bağlamda kavramsal çerçevedeki yeri özellikle irdelenmiştir. Ardından ihtiyatlılık ölçümü ve kullanılan yöntemlere yer verilmiştir.

1.1. İhtiyatlılık Kavramı

İhtiyatlılık kavramının inceleneceği bu bölümde ilk olarak ihtiyatlılık kavramı üstüne getirilen tanımlara yer verilmiştir. Söz konusu tanımlar ilk olarak Bliss (1924) ile başlayıp, günümüze kadar farklı açılardan geliştirilerek çeşitlenmiştir. Bu tanımlardaki bir dönüm noktası olarak 1997 yılında Basu'nun Amerikan finansal raporlama sisteminde ihtiyatlılık kavramının üzerinde yaptığı araştırma göze

çarpmaktadır. Tanımların ardından ihtiyatlılık kavramının tüm bu süreç içerisindeki dayanaklarına yer verilecektir. Söz konusu dayanaklar farklı teorik açılardan, hukuk sistemleri üzerinden ve kültürel farklılıklar açısından tartışılacaktır.

İhtiyatlılık kavramının son yıllarda öne çıkarılarak tartışılmasında UFRS ve Kavramsal Çerçeve'nin önemli bir rolü olmuştur. İhtiyatlılık kavramının tanımlanması, bu tanım çerçevesinde ihtiyatlılığın tarihsel süreçteki dayanaklarının irdelenmesi önemlidir. Böylece ihtiyatlılığın muhasebe doktrinindeki yerine söz konusu UFRS ve Kavramsal Çerçeve açısından incelenerek yer verilecektir.

1.1.1. İhtiyatlılık Tanımı

Muhasebede ihtiyatlılık kavramının tanımlarına bakıldığında, ilk olarak Bliss (1924)'ün "muhtemel karları dikkate alma fakat bütün zararları dikkate al" şeklindeki tanımı dikkat çekmektedir. Devine (1963) ise, muhasebenin temel kavramlarından olan ihtiyatlılık kavramını muhasebecilerin davranışları, finansal raporlama zamanı ve kriterleri bakımından incelemiştir. Muhasebecilerin davranışları ile ilgili olarak, muhasebecilerin ihtiyatlı davranışları bünyelerinde barındırdıklarını ancak, bu durumun öznel olması bakımından doğruluğu ve kesinliğinin tartışılabilir olduğunu vurgulamıştır.

İhtiyatlılık kavramı ile ilgili Bliss (1924) muhtemel kar ve zarar raporlaması vurgusu ve Devine (1963) muhasebecilerin davranışları açısından yaklaşımının yanında, Sterling (1967) ihtiyatlılık kavramını tarihi maliyeti temel alan geleneksel muhasebe sisteminin temel ilkelerinden biri olarak tanımlamıştır. İhtiyatlılık kavramının temellerini ise Bliss (1924) ve Devine (1963)'e paralel olarak muhasebenin işleyişi ve muhasebecilerin konumuna dayandırmıştır. Şöyle ki, muhasebenin uygulamaya dayalı bir disiplin olması ve muhasebecilerin karşılaştıkları sorunlara kısa sürede çözüm üretmeleri gerekliliği ile alacakları kararlarda kamunun yararını gözetecek sorumlulukta hareket edebilmeleri için tarihi maliyet muhasebesinin gerekliliğinin altını çizmiştir. Ayrıca manipülatif uygulamalar, sulandırılmış hisse fiyatları, ekonomik krizler, finansal hile uygulamalarının karşısında ihtiyatlılık kavramının gerekliliğini belirtmiştir. Muhasebecilerin konumu ile ilgili olarak ise davranışsal açıdan girişimcilerin ve şirket sahiplerinin kendi

menfaatlerine göre hareket etmeleri sonucunda ortaya çıkan değerinden yüksek raporlama eğilimleri (*overstatement*) ile mücadele etmek açısından muhasebecilerin daha ölçülü (*temperance*) davranmaları gerekliliğini belirtmiştir.

Muhasebede ihtiyatlılık kavramı literatürde en çok tartışılan konulardan biridir. Hellman (2008), karın yüksek gösterilmesinin düşük gösterilmesinden daha tehlikeli olduğu düşüncesini değerlendirmiş, Sterling (1967) gerçek değerden yüksek finansal raporlama yapılması ile mücadele ederken, karın daha düşük gösterilmesinin sakıncalı ve zararlı olduğu belirtilmiştir.

Söz konusu sorunun çözümünde uygun ihtiyatlılık seviyesinin nasıl belirlenmesi gerektiğinin ortaya konmasının yerinde olacağı belirtilmiştir (Schmalenbach (1959)'dan aktaran Hellman, 2008: 74). İhtiyatlılık ilkesi, varlıkların değerlemesinde önemli olmasının yanı sıra net karın hesaplanmasında da bir rehber niteliği taşır. İhtiyatlılık ilkesi muhasebedeki ölçümleme yöntemlerinin sonuçlarının doğru yorumlanmasında ve tutarlı olmasında ayrıca önemlidir (Paton ve Littleton (1940)'dan aktaran Hellman, 2008: 74).

Muhasebenin temel ilkelerinden olan ihtiyatlılık ilkesinin dayanaklarından birisi de finansal muhasebe ve raporlamanın belirsizlik kısıtı altında yapılmasıdır. Riahi-Belkaoui (2012), ihtiyatlılık ilkesini istisnai ve değiştirici bir ilke olarak tanımlar. Böyle bir tanım getirmesinin nedeni olarak muhasebenin ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum, niteliksel özelliklerine bir kısıt getirdiğini göstermektedir. İhtiyatlılık ilkesini, iki veya daha fazla kabul edilebilir muhasebe yöntemi olduğunda özkaynak sahiplerine en düşük etkiyi sağlayan seçeneğin belirlenmesindeki öncelikli duruş olarak tanımlamıştır. İhtiyatlılık ilkesi muhasebecinin, muhasebe tekniklerini seçerken en kötümser tutumu sergilemesi ve bu doğrultuda seçim yapmasını öngörmektedir. Diğer çalışmalara benzer şekilde, belirsizliklerin olduğu bir ekonomik çevrede bulunulması, yöneticilerin ve şirket sahiplerinin aşırı iyimser tutumları, şirketlerin kar payı dağıtım politikaları ile borç veren tarafın haklarının korunması gibi amaçlar gözetilerek İhtiyatlılık ilkesinin uygulandığının altını çizmiştir.

Akademik alandaki tanımlar ve dayanaklardan ihtiyatlılığın finansal raporlama ve davranışsal açılardan irdelendiği görülmektedir. İhtiyatlılık kavramının

ölçülmesine ilişkin ampirik çalışmaların önemli bir başlangıç noktasını oluşturan Basu (1997) - ihtiyatlılığı şartlı ihtiyatlılık ve şartsız ihtiyatlılık olarak ikiye ayırarak inceler.

Basu (1997), Amerikan finansal raporlama sisteminde ihtiyatlılık kavramının üzerinde yapılan önemli bir çalışmadır. Çalışma ihtiyatlılık ölçümünü net kar ile hisse getirileri arasındaki korelasyon üzerinden gerçekleştirmiştir. Basu (1997) etkin pazarlarda finansal performansı iyi olan şirketlerin hisse fiyatlarının yükseleceğini, benzer şekilde zayıf performans gösteren şirketlerin ise hisse fiyatlarının düşeceğini belirtmiştir. İhtiyatlılık raporlamasında, performansı iyi olan şirketlerin karları içerisinde varlıkların henüz gerçekleşmeyen değer artışlarının raporlanmadığı ve şirketin doğru bir raporlama yaptığı görülmektedir. Ancak diğer taraftan, performansı zayıf olan şirketlerin varlıklarında yaşanan değer azalışlarının karlarına yansıdığı görülmektedir. Bu durumu takiben hisse getirileri ve karların arasındaki korelasyon zayıf performans gösteren şirketlerde, yüksek performans gösteren şirketlere kıyasla daha yüksek olmaktadır. Basu (1997) bu durumu kazançların raporlanmasında zayıf performans gösteren şirketlerin zarar ve değer azalışlarını daha erken raporlamadıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla her iki korelasyon arasındaki fark ihtiyatlılık raporlama seviyesini göstermektedir. Basu (1997) çalışmasını gerçekleştirdiği 1963 ile 1990 yılları arasındaki örneklemde az önce belirttiği argümanlarını doğrulamıştır. 1983 ve 1990 arasındaki dönemde yasal düzenlemelerin artması paralelinde daha önceki döneme kıyasla ihtiyatlılık seviyelerin yüksek olduğu çıkarımını yapmıştır. Özetle, Basu (1997) ihtiyatlılığı muhasebecilerin karları temsil eden iyi haberleri raporlarken, zararları temsil eden kötü haberleri raporlamaya kıyasla daha yüksek bir doğrulama seviyesi arama eğiliminde oldukları şeklinde yorumlamıştır (Scott, 2011).

Ball ve Shivakumar (2006), 2002 yılında ihtiyatlılığın arttığını bunun nedeni olarak Enron ve Worldcom gibi şirket iflaslarının takip eden dönemde ihtiyatlılık raporlamasının yükselmesini belirtmiştir. Ball ve Shivakumar (2006) çalışmalarında 1987 ile 2003 arası dönemi incelemiş, gelecekteki nakit akışlarını tahminlemede kazançların kabiliyetini özellikle şirketlerin kötü performans gösterdiği senelerde, iyi performans gösterdikleri senelere kıyasla arttığı sonucuna ulaşmıştır. Gerçekleşmemiş zararların tahminlemesinde tahakkukların kullanımının artarken, gerçekleşmemiş

kazançların ise tahminlemesinden kaçınıldığı gibi bir uygulamanın olduğu görülmüştür. Çünkü gerçekleşmemiş zararları tahmin etmek için kullanılan tahakkuklar, gelecekteki nakit akışlarındaki düşüşleri gösterdiğinden araştırmanın bulguları ihtiyatlılık düzeyindeki artışı kanıtlamaktadır.

Ryan (2006), ihtiyatlılığın şartlı ihtiyatlılık ve şartsız ihtiyatlılık olarak ikiye ayrıldığını belirtmiştir. Şartlı ihtiyatlılık Basu (1997) tarafından tanımlanan, karlar üzerinde kötü haberlerin iyi haberlere kıyasla daha erken raporlanması içermektedir. Finansal raporlamanın bilgilendirici ve doğru zamanda yapılması önemlidir. Dolayısıyla şartlı ihtiyatlılık uygulamaları bunu kolaylaştırırken, şartsız ihtiyatlılık uygulamalarında böyle bir durum söz konusu değildir. Şartlı ihtiyatlılık diğer bir deyişle haberlere duyarlı (*news-dependent*) veya gerçekleşen (*ex-post*) ihtiyatlılık, şirketlerin net varlık değerlerinde kötü haberler aldıklarında yaptıkları hızlı raporlamasına karşın, iyi haberler karşısında aynı tutumu sergilemeyip, ihtiyatlı bir tutumla iyi haberleri daha geç ve kesinleştiğinde muhasebeleştirmeyi tercih etmesidir.

Düzenleyici otoriteler bağlamında ihtiyatlılık kavramını inceleyecek olursak; Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (*Financial Accounting Standards Board, FASB*) muhasebe bilgisinin niteliksel özellikleri altında tanımladığı ihtiyatlılık ilkesinin eğer gelecekte ödenmesi veya tahsil edilmesi beklenen aynı olasılıkta iki tutar varsa, ihtiyatlılık gereği daha az iyimser olanın tercih edilmesini ifade ettiğini belirtmiştir (FASB, 1980).

İhtiyatlılık kavramının kavramsal çerçevedeki tanımına bakıldığında ise, 2018'de yayınlanan Kavramsal Çerçevede faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri olarak ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum temel niteliksel özellikler altında incelenmiştir. Gerçeğe uygun sunumun taşıması gereken tam, tarafsız ve hatasız sunum özelliklerinden tarafsızlık ilkesi içerisinde ihtiyatlılık kavramına vurgu yapılmaktadır.

"*Tarafsızlık, ihtiyatlı davranışla desteklenir. İhtiyatlılık, belirsizlik koşullarında yargıda bulunurken temkinli davranmaktır. İhtiyatlı davranmak, varlıkların ve gelirin olduğundan yüksek gösterilmemesi ve yükümlülüklerin ve giderlerin olduğundan düşük gösterilmemesi anlamına gelir. Aynı şekilde, ihtiyatlı davranmak varlıkların ve*

gelirlerin olduğundan düşük, yükümlülüklerin ve giderlerin olduğundan yüksek gösterilmesine izin vermez. Bu tür yanlışlıklar, gelecek dönemlerde gelir veya giderlerin olduğundan yüksek veya düşük gösterilmesine yol açabilir." (Kavramsal Çerçeve, 2018: 2.16).

IASB tarafından yapılan değişiklik ile UFRS kavramsal çerçeveden 2010 yılında ihtiyatlılık kavramı çıkarılmıştır. IASB bunun nedenini, ihtiyatlılığı tanımlayarak teşvik etmenin önyargılı bir tutum sergilemek olacağını, ayrıca muhasebe uygulamalarına yön verme olarak değerlendirilebileceğini, dolayısıyla kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Eylül 2010'da bir önceki kavramsal çerçeveden tarafsızlık ilkesi ile çeliştiği gerekçesiyle çıkarılan ihtiyatlılık kavramı, Mart 2018'de yayınladığı kavramsal çerçevede ihtiyatlı davranışın tarafsızlık ilkesini desteklediğine vurgu yapılmakta ve yayınlanan yeni kavramsal çerçevede gerçeğe uygun sunum altında karşımıza çıkmaktadır.

1.1.2. İhtiyatlılık Kavramının Tarihsel Temelleri

Muhasebede ihtiyatlılık kavramının tarihsel süreç içerisindeki rolü ve dayanakları oldukça önemlidir. Günümüzde, vergisel düzenlemeler, hissedarlara ilişkin davalar, muhasebe düzenlemeleri gibi konular ihtiyatlılık kavramına dayanak olarak gösterilmektedir. Tarihsel süreç incelendiğinde ihtiyatlılık kavramının dayanakları daha önceye dayanmaktadır. İhtiyatlılık kavramının muhasebe teorisine ve uygulamalarına yüzyıllar boyunca etki ettiği görülmektedir. 15. yüzyılın başlarında Ortaçağ Avrupası'nda ticari ortaklıklara ait kayıtlar ihtiyatlılık kavramının o dönemdeki varlığına dair kanıtlar sunmaktadır (Penndorf (1930)'dan aktaran Basu, 1997: 8).

Bu bölümde muhasebe teorisi içerisinde ihtiyatlılık kavramının temellerinin dört alanda incelemesi yapılacaktır. Bu alanlar tarihi maliyet ve gerçeğe uygun değer ve faydalı finansal bilginin nitelikleri, statik ve dinamik muhasebe teorileri, uluslararası hukuk sistemlerindeki farklılıklar ve yine uluslararası kültürel farklılıklar olarak sıralanabilir.

1.1.2.1. Tarihi Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer Tartışmaları Perspektifinde İhtiyatlılık Kavramı

1920'li yıllarda ABD'de yaşanan ekonomik krizin varlık değerlemeleri üzerine tartışmaların gündeme gelmesini tetiklediği düşünülür. Bu dönemden çıkarılan en önemli ders raporlanan değerlerin kaygan bir yapısı olduğudur. Dolayısıyla tarihi maliyet temelli muhasebe bu dönemden güçlenerek çıkmıştır ve tarihi maliyet muhasebesinin önemi anlaşılmıştır. Paton ve Littleton (1940) tarihi maliyet muhasebesinin işletmelerin sürekliliği açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Gelir tahakkuku yapılırken, söz konusu gelirin gerçekleştiğinin kesinliğini gösteren kanıtların aranmasının önemini dikkate alınmalıdır. Gerçekleşen kazançların tahakkuklar ile eşleştirilerek kar rakamına ulaşması ve gerçekleşmemiş karın ise gerçekleşene kadar raporlanmadığının vurgusu yapılmıştır.

Belirsizlik altında rasyonel karar verme teorisi istatistik alanında gelişim göstermiştir. Diğer bir gelişme olarak Arrow'un imkânsızlık teoremi (1963) ise oylama sistemlerinde toplumdaki tüm bireylerin farklı tercihlerini tatmin edecek belli mantık çerçevesinde bir seçenek olmasının imkânsız olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla gerek istatistik alanındaki çalışmalar gerek diğer çalışmalar muhasebe ilkelerinde de tek ve mükemmel bir seçeneğin olmadığını göstermektedir. Örneğin, yatırımcılar, yöneticilere göre farklı koşulları tercih edebilmektedir. Arrow teoreminde vurgulandığı gibi her iki tarafı da tatmin edecek bir kavram setinin olmadığı aşikârdır. Tarafların isteklerini tam olarak karşılayan tek bir kavram seti olmaması karşılıklı müzakere ve tartışmaları beraberinde getirmiştir. Muhasebe standartları da bu kavramlar çerçevesinde şekillendiğinden tartışmalar süre gelmektedir. Bu teoriler devamında muhasebe teorisi de gelişim göstermiş ve 1960'ların sonlarında tek ve doğru bilgi yerine karar vermeye dönük faydalı finansal bilginin oluşturulmasının gerektiği ortaya konmuştur. Finansal raporlamanın rolünü ortaya koyan bu görüş ilk olarak 1966 yılında Amerikan Muhasebe Birliği'nin (*American Accounting Association, AAA*) "*Monograph, A Statement of Basic Accounting Theory*" yayınında açıklanmıştır. IASB ve FASB tarafından oluşturulan 2008 yılında başlayan ortak kavramsal çerçeve projesinde karar vermeye dönük faydalı finansal bilgi temelinden hareket edilmiştir. Özetle, finansal raporlama şeffaf olmalıdır, dolayısıyla yatırımcılar şirketlerin ellerinde bulundurdukları varlık ve yükümlülükleri doğru bir şekilde

değerlendirebilmelidir. İkinci olarak gerçeğe uygun değer yöntemi uygulandığında pazar değeri veya tahminlere dayalı olarak gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değerleri ile raporlama yapıldığında piyasada gerçekleşmesi muhtemel krizlerde yaşanan ani düşüşler yatırımcıların güvenini sarsabilmektedir. Diğer taraftan bilanço dışı faaliyetlerin tamamen raporlanması, bu konudaki yönetimin sorumluluğu açısından önem arz etmektedir (Scott, 2011).

Daha önce de belirtildiği üzere, 1929 yılında ABD'de yaşanan finansal kriz tarihi maliyet yönteminin güçlenmesini sağlamıştır. Basu (1997) ihtiyatlılığı, zararların karlara kıyasla raporlanırken daha yüksek bir doğrulama ihtiyacı olarak tanımlamıştır. Bunun sonuncunda varlık, kar ve öz sermaye raporlamasında gerçeğe uygun değerlerine kıyasla sürekli düşük değerden raporlama söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla, değer düşüşlerinden kaynaklanan gerçekleşmemiş zararlar oluştukları anda raporlanırken, kazançlarda oluşan değer artışlarının raporlanması için gerçekleşmeleri beklenmektedir.

1.1.2.2. Statik Muhasebe Teorisi ve Dinamik Muhasebe Teorisi Perspektifinde İhtiyatlılık Kavramı

İhtiyatlılık kavramının Statik Muhasebe Teorisi (*l'approche statique*) ve Dinamik Muhasebe Teorisi (*l'approche dynamique*) çerçevesinde ele alınması diğer bir perspektiftir. Muhasebede kar rakamının belirlenmesinde tarihi maliyet ile gerçeğe uygun değer arasında seçim yapılması eski bir tartışma konusu olmakla beraber, modern muhasebe tarihinde birçok defa ele alınmıştır. Bu tartışma iki önemli teorik çerçeve üzerinden gerçekleşmektedir. Birinci teorik çerçeve olan statik yaklaşım, "değer teorisi" (*la théorie de la valeur*) üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşımda şirket varlıklarının değerinin alacaklılar ve yatırımcılar için doğru raporlanmasını amaçlamaktadır. Bu yaklaşım diğer bir deyişle bilanço temelli yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Aktiflerin cari değeri ile raporlanmasının tartışılması 19. yüzyılın başlarında ilk olarak Fransa'da ardından Almanya'da ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, alacaklılar ile yatırımcıların uzun vadede şirketlerin borcunu ödeyememe ve iflas riskine karşı koruması açısından en fazla hukukçular tarafından savunulmuştur (Richard, Bensadon ve Collette, 2014).

Diğer taraftan cari değer temelli raporlama ile elde edilen net kar ihtiyatlılık temelli raporlama ile elde edilen net kardan daha yüksek pazar tepkisi içerdiği halde neden hala tamamen tercih edilememektedir sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun cevabı finansal raporlama yatırımcılar için faydalı finansal bilginin raporlanmasını temel alsa dahi raporlanan bilginin halka ait olması (*public good*) dolayısıyla tüm paydaşların ortak çıkarlarına kamu yararına hizmet eden finansal bilgi raporlanmasının yapılması gerekmektedir. Ayrıca fayda maliyet kısıtı analizi yapılarak en optimum bilginin raporlanmasına karar verilmektedir (Scott, 2011).

İkinci teorik çerçeve olan dinamik yaklaşım ise "işlem teorisi" ne (*la théorie de la transaction*) dayanmaktadır. Bu yaklaşımda önemli olan şirketlerin performansının doğru şekilde raporlanmasıdır. Diğer bir deyişle şirketin ekonomik faaliyetlerinin sonuçlarının doğru ölçümünün yapılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle bu yaklaşım gelir tablosu temelli yaklaşım olarak da ifade edilmektedir (Giordano-Spring, Martinez, & Vidal, 2015). IASB ve FASB'nin bilanço temelli gerçeğe uygun değer yaklaşımına göre tutum sergilediği görülmektedir. Düzenleyici otoritenin esas amacı faydalı ve ihtiyaca uygun bilginin sermaye piyasası ve finansal bilgi kullanıcılarına raporlanmasını sağlamaktır. Dolayısıyla, gerçeğe uygun değer yaklaşımı da bu bağlamda bilanço temelli yaklaşımla bağdaşmaktadır (Braun, 2019). Bu yaklaşım finansal muhasebe teorisi araştırmalarında 1968 yılından beri yaygın olarak temel alınmaktadır. IASB ve FASB ortak kavramsal çerçeve oluşturulmasında da önem arz etmektedir. Literatürde yapılan akademik araştırmalar faydalı finansal bilginin yatırımcıların kararlarını en çok etkileyen bilgilerin belirlenmesine rehber olmaktadır.

1.1.2.3. Uluslararası Hukuk Sistemlerindeki Farklılıklar Perspektifinde İhtiyatlılık Kavramı

Ülkelerin farklı hukuk sistemleri ihtiyatlılık kavramı üzerinde etkilidir. Ülkelerin hukuk sistemleri geleneksel olarak, yasalara dayalı hukuk sistemi (*code law*) ve içtihatlara dayalı hukuk sistemi (*common law*) olarak ikiye ayrılarak incelenir (Deegan ve Unerman, 2011). İhtiyatlılık kavramının tarihi incelendiğinde, özellikle yasalara dayalı hukuk sistemini temel alan ülkelerde yaygın bir uygulamasının olduğu görülmektedir (Hellman, 2008). Ayrıca, muhasebe ve vergilendirmenin yasalara dayalı hukuk sistemi ülkelerinde ihtiyatlılığı destekler nitelikte olduğunun diğer

yandan, varlık ve yükümlülük değerlendirmesinde ihtiyatlı yaklaşımların daha düşük vergilendirilebilir karın oluşmasına yol açacağının altını çizmiştir. Muhasebede ihtiyatlılık ilkesine olan talebin Almanya gibi yasalara dayalı hukuk sistemi ülkelerinde, Amerika gibi içtihatlara dayalı hukuk sistemi ülkelerine kıyasla daha az görüldüğü ortaya çıkarılmıştır. Bunun nedeni olarak yasalara dayalı hukuk sistemi ülkelerinde asimetrik bilgi probleminin daha az olduğu gösterilmiştir. Finansal davalar ile ilgili olarak muhasebede ihtiyatlılık ilkesine bakıldığında, davaların çoğunlukla kazançları veya varlıkları olduğundan fazla gösterme sebebiyle açıldığı görülmektedir. Ryan (2006), ülkelerin hukuk sistemlerinin asimetrik zamanlılık ve dolayısıyla ihtiyatlılık ölçümü üzerinde oldukça yüksek etkiye neden olması dolayısıyla uluslararası yapılacak çalışmalarda bu hukuksal farklılıkların dikkate alınmadan herhangi bir kıyaslama yapılmasının yanlış sonuçlar doğurabileceğinin altını çizmiştir.

1.2.2.4. Uluslararası Kültürel Farklılıklar Perspektifinde İhtiyatlılık Kavramı

Uluslararası düzeyde kültürel farklılıklar ile muhasebe sistemlerindeki farklılıkları açıklamaya çalışan yaklaşım içerisinde ihtiyatlılık kavramının yeri diğer bir önemli konuyu oluşturmaktadır. Riskten kaçan kültürlerde ihtiyatlılık raporlamasının kuvvetli olmasına karşın risk odaklı çalışan kültürlerde ise ihtiyatlılığın daha az olduğu gözlenmiştir (Richard, Bensadon ve Collette, 2014: 40).

Kültür; yasal sistemleri, vergi sistemlerini, iş yapış şekillerini ve finansal yapıyı etkileyen geniş bir kavram olarak tanımlanmıştır. Psikoloji, antropoloji, sosyoloji gibi alanlarda farklı sosyal yapıların açıklanmasında kültür üzerinde durulmuştur (Hofstede, 1980'den aktaran Deegan ve Unerman, 2011). Finansal muhasebe teorileri temel olarak Hofstede tarafından geliştirilen dört temel toplumsal değer boyutunu incelemektedir. Bu boyutlar sırasıyla bireysellik karşısında kolektivizm, uzak güç mesafesi karşısında yakın güç mesafesi, güçlü belirsizlikten kaçınma karşısında zayıf belirsizlikten kaçınma ve erillik karşısında dişilik boyutları olarak ifade edilmiştir.

Bireysellik karşısında kolektivizm boyutunda bireysel yapıların ve sosyal bağlarının gevşek olduğu bireylerin toplum içerisinde yalnızca kendilerini ve yakın ailesini önemsediği tahmin edilmektedir. Kolektivizm ise bireylerin sıkı sosyal

bağlarının olduğu bireylerin yakınları, bulundukları toplumu önemsediği yapıları ifade etmektedir.

Güç mesafesi boyutunda bireylerin bulundukları toplumda kurumların ve organizasyonların güçlerini kabul etme seviyeleri bağlamında şekillenmektedir. Bu durum bireylerin davranışlarını etkilemektedir. Güçlü güç mesafesinin olduğu toplumlarda bireylerin toplumdaki hiyerarşik yapıya sadık olduklarını, herhangi başka bir etkene gerek görmeden bu yapıyı kabul ettiklerini tahmin etmektedir. Güç mesafesinin düşük olduğu toplumlarda ise bu durumun tersi olarak toplumun güçlerin eşitliliğine göre davrandığı, güç eşitsizliği yaratan durumlarda ek kanıtlar talep ettikleri ortaya konulmuştur.

Belirsizlikten kaçınma boyutunda toplumdaki bireylerin belirsizlik koşullarında rahatsız hissetme düzeylerine göre oluşmaktadır. Yüksek belirsizlikten kaçınma gösteren toplumlar katı inanç ve davranışlara sıkı sıkıya bağlılık gösterip, toplum düzenine aykırı olan bireylere ve fikirlere karşı tolerans göstermedikleri savunulmaktadır. Düşük belirsizlikten kaçınma seviyesindeki toplumlar farklılıklara daha açık, toleranslı ve daha rahat bir atmosferde davranışlar sergilemektedir. Bu gibi toplumların geleceğin bilinmezliği karşısında daha rahat ve kabul edilebilir davranışlar sergileyebildikleri düşünülmektedir. Erillik karşısında dişilik boyutunda erillik boyutuna daha yakın toplumların başarı odaklı, kendine güvenen, iddiacı ve maddiyat odaklı davranışlar sergilerken dişilik boyutundaki toplumların daha çok ilişki odaklı, zayıf olanın yanında, daha mütevazı ve yaşam kalitesini önemseyen davranışlar sergiledikleri ifade edilmektedir.

Gray (1988) çalışmasında Hofstede'nin yukarıda açıkladığımız toplumsal değer boyutlarını uluslararası finansal muhasebeye taşımıştır. Bu bağlamda Gray (1988)'de oluşturulan muhasebe değer boyutları, Hofstede'nin toplumsal değer boyutları ile ilişkilendirilmiş ve kültürel farklılıkların muhasebe alanına yansımaları incelenmiştir. Gray'in muhasebe değer boyutları sırasıyla profesyonellik ile yasalarla kontrol boyutu, tekdüzelik ile esneklik boyutu, ihtiyatlılık ile iyimserlik boyutu ve gizlilik ile şeffaflık boyutu olarak ifade edilmiştir. Profesyonellik ile yasalarla kontrol boyutunda bireysel mesleki yargı ile kişisel mesleki kararların korunması tercih edilmesi profesyonellik boyutunu ifade ederken, yasaların kontrolü elinde tutması, yasal gerekliliklere

uygunluğun sağlanması yasalar ile kontrol boyutunu ifade etmektedir. Tekdüzelik ile esneklik boyutunda şirketlerin tek ve ortak muhasebe uygulamalarını desteklemesi tekdüzelik boyutunu oluştururken diğer taraftan her şirketin kendi koşullarına göre esnek politikalar uygulayabilmesinin tercih edilmesi esneklik boyutunu ifade etmektedir.

İhtiyatlılık ile iyimserlik boyutuna bakıldığında gelecek olaylardaki belirsizlikler ile mücadele edebilmek için ihtiyatlı ölçüm yöntemlerini tercih etmek ile buna karşın daha iyimser, riskli yaklaşımları sergilemek arasındaki tercihler bu boyutu oluşturmaktadır. Son olarak gizlilik ve şeffaflık boyutu düşünülürse, işletme ile ilgili bilgilerin açıklamaların sadece yönetim ve finansman ile yakın ilişkili taraflarla paylaşılması ve çoğunlukla gizli tutulmasını tercih etme ile buna karşın şeffaf, açık ve kamuya daha fazla açıklama yapılmasını tercih etme şeffaflık boyutunu ifade etmektedir. Gray (1988) Hofstede'nin tanımladığı toplumsal değer boyutları ile muhasebe değer boyutları arasında birtakım hipotezler ortaya koymuştur. İhtiyatlılık boyutu ile ilgili olan hipotezi inceleyecek olursak, belirsizlikten kaçınma düzeyinin yüksek olduğu, bireysellik ile erillik düzeylerinin düşük olduğu ülkeler ihtiyatlılık düzeyinde daha yüksek seviyeler sergileme olasılıklarının yüksek olduğu öne sürülmüştür.

Bu hipotezden de anlaşılacağı üzere belirsizlikten kaçınma özelliklerinin yüksek olduğu toplumlar, söz konusu belirsizlikler ile mücadele etmek için daha ihtiyatlı tercihlere yönelmektedir. Diğer taraftan ihtiyatlı tutumların, bireysel başarıların daha az önemsendiği topluluklarda tercih edildiği görülmektedir. Erillik davranışı sergileyen toplumların başarı eğilimlerinin yüksek olduğu göz önüne alındığında düşük erillik seviyesindeki ülkelerin yüksek ihtiyatlı finansal raporlamayı tercih etme olasılıkların yüksek olacağı beklenmektedir. Diğer taraftan, yüksek erillik düzeyindeki ülkelerin finansal performanslarını yüksek gösteren raporlamalara daha yatkın olan muhasebe yöntemlerini tercih etmeleri beklenmektedir. Kanagaretnem ve diğ. (2014) yaptıkları uluslararası örneklemi içeren araştırmalarında ülkelerin bireysellik ve belirsizlikten kaçınma düzeylerinin oluşturduğu kültürel farklılıkların muhasebe ihtiyatlılığı seviyelerine olan etkilerini incelemiştir. Bu bağlamda bireysellik düzeyinin ihtiyatlılık ile negatif ilişkili, belirsizlikten kaçınma düzeyinin ise pozitif

ilişkili olduğuna ulaşmıştır. Çalışmada, ihtiyatlılık ve kültürel farklılıklar hipotezi ile paralel sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Yatırımcıların beklenen faydası açısından varlıkların yüksek değerden ya da düşük değerden raporlanması üzerine bir inceleme yapıldığında, önceden bir varlığın yüksek değerden raporlanması ancak gerçekleşenin daha düşük olması durumunda yatırımcının beklenen faydası, daha düşük raporlanması ancak gerçekleşenin daha yüksek olmasına kıyasa daha fazla düşmektedir. Dolayısıyla yatırımcıların beklenen faydası açısından düşünüldüğünde ihtiyatlılık raporlamasının yatırımcıların daha az zarar görmelerini sağladığı ortaya çıkmaktadır. Önceden yapılan bu tutum düzenleyici taraflara da fayda sağlamaktadır. Bu sayede yatırımcı kayıpları ve davalardan dolayı yaşanan zararlar daha az olmaktadır. Bu uygulama ihtiyatlılık ile bağlantı olarak düşünüldüğünde şartlı ihtiyatlılık tanımı ile bağdaşmaktadır.

Sonuç olarak bakıldığında bilgi yaklaşımı tarihi maliyet temelli raporlamanın uygulanmasını kabul etmektedir. Bununla beraber kar kalitesi ve yatırımcının faydası açısından tam açıklama yapılmasını beklemektedir. Açıklamanın nasıl olduğu çok önemsenmemektedir. Çünkü yatırımcı gereken bilgiyi analiz kabiliyetine sahip makul bilgili olduğu varsayılmakta etkin pazarda çabuk ve hatasız olarak gelen bilginin üzerine gereken tepkinin verileceği düşünülmektedir. Ancak gerçekte bilgi yaklaşımı üzerinde piyasanın etkin olmaması yatırımcıların elde ettikleri bilgileri analiz etmek için yeterli düzeylere sahip olmamaları veya birbirlerinden farklı olmaları, davranışsal teoriler bağlamında farklılıkların olması bu yaklaşımın eleştirilmesine neden olmaktadır. Ayrıca yasal sorumluluklar muhasebecileri, denetçilerin ve yöneticilerin ihtiyatlı raporlama yapmalarını finansal tablolarını ihtiyatlı oluşturmalarını istemektedir. Burada gerçeğe uygun değer uygulamalarında da asimetrik olarak uygulanması söz konusu olmaktadır.

Gerçeğe uygun değer ile raporlama yapılarak faydalı finansal bilginin artırılması amaçlandığında eğer ihtiyaca uygunluk ile güvenilirlik arasında denge sağlanamaz ise ve ihtiyaca uygunluk artışı için gerçeğe uygun değer uygulandığında güvenilirlik seviyesi zarar görebilmektedir. Yöneticiler, yatırımcılar ve denetçiler ihtiyatlılık raporlamasını, gerçeğe uygun değer raporlamasına belli konularda tercih etmektedir. Söz konusu argümanlar yatırımcının karar verme süreçlerine olan faydası ve

denetçinin yasal sorumluluğunu düşürmesi gibi özetlenmektedir. Ayrıca gerçeğe uygun değer ile raporlama yapmak maliyetleri arttırmasına rağmen yeni standartların bu yönde geliştirilmekte olduğu öngörülmektedir (Scott, 2011).

1.1.3. İhtiyatlılığın Muhasebe Doktrinindeki Yeri ve Önemi

Muhasebe teorisi, muhasebe tekniklerinin geliştirildiği bir referans çerçeve üzerine kuruludur. Bu çerçeve temel olarak muhasebe kavramları ve ilkelerinin oluşturulmasına dayanır. Muhasebe çevresi ve diğer paydaşlar bu kavram ve ilkeleri kabul ederek muhasebe disiplinini sürdürür. Dolayısıyla böyle bir ortak anlaşmanın oluşturulması için öncelikli olarak bu kavram ve ilkelerin amaçları ve temelleri açıklanarak muhasebe teorisinin dayanakları oluşturulmuştur. Bu amaçların oluşturulması için farklı muhasebe meslek mensupları tarafından farklı girişimlerde bunulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada, finansal muhasebe ve raporlamanın amaçlarının oluşturulmasında çalışmalar yapmıştır. Amerikan Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (*American Institute of Certified Public Accountants, AICPA*) tarafından, 1970 yılında İşletmelerin Finansal Tabloları Üzerine Temel Kavramlar ve Muhasebe İlkeleri (*APB Statement No.4 Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Entreprises*) ve 1973 yılında Finansal Tabloların Amaçları (*Objectives of Financial Statements*) yayınlanmıştır. FASB, 1976 yılında Finansal Muhasebe ve Raporlama: Finansal Tabloların Unsurları ve Ölçümü başlıklı Kavramsal Çerçeve'yi yayınlamıştır. İngiltere ise İngiltere Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (*Institute of Chartered Accountants in England and Wales*) tarafından 1975 yılında Kurumsal Rapor (*The Corporate Report*) başlıklı bir yayın çıkarmıştır. Kanada da benzer şekilde 1980 yılında Kanada Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (*Canadian Institute of Chartered Accountants*) tarafından Kurumsal Raporlama: Gelecekteki Gelişimi (*Corporate Reporting: Its Future Evolution*) başlıklı çerçeveyi çıkartmıştır (Riahi-Belkaoui, 2012: 164).

İhtiyatlılık kavramının muhasebe doktrini açısından incelenmesinde tarihi maliyet ve cari değer kavramları esas rol oynamaktadır. Tarihi maliyet muhasebesinin şirketlerin gelecekteki performansının belirlenmesinde dayanak oluşturması tartışılmaktadır. Diğer yandan standart koyucu otoritenin de içinde yer aldığı grup, cari değer raporlamasının performans ölçümü açısından daha iyi bir yöntem olduğunu

savunmaktadır. Hangi görüşün savunulduğuna bakılmaksızın tüm çevrelerin finansal tabloların faydalı bilgi sunması konusunda birleştiği görülmektedir. Bu muhasebede önemli bir kavrama öncülük etmektedir. Bu kavram karar faydası (*decision usefulness*) olarak ifade edilmektedir. Karar teorileri ve sermaye piyasası teorileri finansal bilgilerin faydalı olması kavramsallaştırmıştır. Karar faydası yaklaşımı muhasebe teorisinde, teorik olarak doğru finansal tablolar oluşturulamıyorsa dahi faydalı finansal bilginin yer aldığı finansal tabloların oluşturulması görüşünden yola çıkılarak meydana gelmiştir. Bu görüş ilk olarak 1966 AAA Monografı'nda (*A statement of Basic Accounting Theory*) ve sonrasında 1973 *Trueblood* Komisyonu raporunda açıklanmıştır.

Bu bölümde muhasebe teorisine yön veren, kavramların ve ilkelerinin oluşturulmasında önem taşıyan IASB ile FASB Kavramsal Çerçeve'leri bağlamında muhasebede ihtiyatlılık kavramı incelenerek konuya uluslararası çerçevede ışık tutmaya çalışılacaktır. Ayrıca muhasebe doktrininde ihtiyatlılık kavramının Türkiye'deki yeri açıklanacaktır.

1.1.3.1. Muhasebe Doktirininde İhtiyatlılık Kavramı

Muhasebe doktrininde ihtiyatlılık kavramının kavramsal çerçeve içerisinde değerlendirilmesi amacıyla ilk olarak kavramsal çerçevelerin amaçlarının belirlenmesinde etkili olan taraflara değinilecektir. İhtiyatlılık kavramının içinde bulunduğu kavramsal çerçeve niteliksel özelliklerinin belirlenmesinde finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçları ve finansal tabloların hazırlanış amaçları temel oluşturur.

Finansal raporlamanın önemli hedeflerinden biri tüm paydaşları en doğru ve optimum seviyede bilgilendirerek, yöneticilerin performans ölçümünü en iyi şekilde yansıtacak finansal bilginin oluşmasını sağlamaktır. Bu bağlamda ihtiyatlılık kavramı bir taraftan finansal bilginin ölçümünde önemli rol oynarken, diğer taraftan oluşan asimetrik bilgi ve ahlaki tehlike problemleriyle yakından bağlantılıdır.

Kavramsal çerçevelerin amaçlarının belirlenmesinde finansal tablo kullanıcıları, finansal tablo hazırlayan şirketler ve muhasebe meslek mensupları arasındaki çıkar çatışmaları ve bunun sonucunda oluşan asimetrik bilginin önemli rol oynadığı dikkate

alınmalıdır. Asimetrik bilgi işletmedeki tarafların sahip oldukları bilgilerin bazı tarafların diğer taraflara kıyasla daha avantajlı olmasından doğar. Söz konusu durum oluştuğunda ekonomide asimetrik bilginin varlığından söz edilebilir. Asimetrik bilgi, ters seçim (*adverse selection*) ve ahlaki tehlike (*moral hazard*) olarak iki türü bünyesinde barındırır. Ters seçim oluşması durumunda, şirket yöneticileri ve şirket içinde bulunan bazı çalışanlar; dışarıdaki yatırımcılara ve diğer çevrelere göre bazı bilgilere sahip olma avantajı taşırlar. Dolayısıyla bu bilgileri kullanarak diğer yatırımcılardan önce hareket ederek, daha fazla kazanç sağlayabilir. Örneğin kendi avantajlarına uygun olan hisse pozisyonlarını aldıktan sonra bilgileri paylaşarak dışarıda bulunan sıradan yatırımcıların doğru yatırım kararı verme kabiliyetlerini düşürebilirler (Scott, 2011).

Ahlaki tehlike ise birçok büyük firmanın karakteristik yapısında barındırdığı sahiplik ile kontrol mekanizmalarının ayrımından doğar. Hissedarların ve şirkete borç verenlerin etkin olarak üst yönetimin çalışmalarının kalitesini ve kapsamını değerlendirmeleri ve doğrudan gözlemlemeleri imkânsızdır. Örneğin, yöneticiler kendi çalışmalarını üstün gösterecek tutumlarda bulunabilir. Şirket performansını düşürecek hareketleri kendi kontrolü dışındaymış izlenimi verebilir. Raporlanan kazançları gizleyebilir. Bu ve benzeri durumlar, yatırımcılar ve etkin piyasanın işleyişi üzerinde ciddi etkiler oluşturur. Yönetici performansı ölçümünde genellikle net kar rakamı kullanılmaktadır. Net kar rakamı ahlaki tehlikenin kontrol altına alınmasında iki tamamlayıcı unsur barındırır. İlk olarak, net kar rakamı, üst düzey yönetici sözleşmeleri belirlenirken yönetici performans ölçümünde kullanılması yöneticiler için motive edici bir unsur oluşturur. İkinci unsur, net kar yöneticilerin değerini belirleyici bir kıstas olarak görülmekte ve eğer bir yönetici karın düşüşüne yol açan girişimlerde bulunursa, kendi itibarı ve piyasa değeri açısından uzun dönemde olumsuz sonuçlara maruz kalır. Ahlaki tehlike asimetrik bilginin bir çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir veya daha çok tarafın olduğu işlemlerde bir tarafın gözlemleyebildiklerini diğer taraflarının gözlemleyememesi sonucunda ortaya çıkma ihtimali vardır. Bu bağlamda, muhasebe teorisinin temel problemi, yatırımcıları bilgilendirecek ve yönetici performans ölçümünü en iyi şekilde gösterecek muhasebe bilgilerinin oluşmasında kullanılacak kuralların ve standartların tasarımı ve uygulanması konusunda oluşmaktadır (Scott, 2011).

Eylül 2010 tarihli Kavramsal Çerçeve'de finansal tablo kullanıcıları olarak hissedarlar, finansal analistler, borç verenler ve devlet gibi paydaşlar sayılmakta iken, Mart 2018 tarihli Kavramsal Çerçeve'de finansal raporların kullanıcıları olarak şirketlerin var olan ve potansiyel yatırımcıları, borç verenler ve diğer kreditörler şeklinde güncellenmiştir (IFRS Conceptual Framework Project Summary, 2018: 5). Bu güncellemeye ile birlikte akıllara finansal tablo kullanıcıları arasında hiyerarşi mi olacağı yoksa öncelikli kullanıcı grubunun mu tanımlandığı sorusu gelmektedir. Ancak IASB ve FASB tarafından verilen yanıtlar incelendiğinde temel kullanıcıları yatırımcı, borç veren ve diğer kreditörlerin oluşturduğuna vurgu yapılmıştır. Finansal tablolarda açıklanan finansal bilgilerin tüm bireysel kullanıcılar ve diğer paydaşları da göz önünde tutularak yapıldığı ve fayda maliyet kısıtının dikkate alındığı belirtilmiştir (FASB, SFAC No. 8, 2010, BC1.18: 10).

1.1.3.1.1. Muhasebe İlkeleri No. 4

İlk olarak Amerikan Serbest Muhasebeciler Enstitüsü tarafından hazırlanan Muhasebe İlkeleri No.4 (*Accounting Principles Board Statement No. 4)* kapsamında finansal tabloların amaçlarını incelemek ve sonrasında yaşanan değişimi anlamak açısından faydalı olacaktır. Bu amaçlar özel amaçlar, genel ve niteliksel amaçlar olarak sınıflandırmıştır.

Finansal tabloların özel amaçları genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, finansal duruma, faaliyetlerin sonuçlarına ve diğer finansal durumda yaşanan değişimlere uygun ve doğru olarak hazırlanması şeklinde ifade edilmiştir. Finansal tabloların genel amaçları ise; şirketlerin ekonomik kaynakları ve yükümlülükleri ile ilgili güvenilir bilgi sağlamak, şirketlerin karlarını etkileyen faaliyetleri ile ilgili net varlıklarında yaşanan değişimler ile ilgili güvenilir bilgi sağlamak, şirketin kar tahminlerina dayanak oluşturacak finansal bilgiyi sağlamak, ekonomik varlıkları ve yükümlülükleri ile ilgili ihtiyaç duyulan diğer bilgileri sağlamak ve finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarına uygun diğer bilgileri sağlamak olarak sıralanmıştır (Riahi-Belkaoui, 2012: 164).

İhtiyatlılık kavramının da içerisinde yer aldığı Muhasebe İlkeleri No.4'te finansal muhasebenin niteliksel özellikleri ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlarına dayanak olacak bilgilerin seçilmesini ifade eden ihtiyaca uygunluk (*relevance*),
- Tüm kullanıcılara hitap eden anlaşılır bilgilerin seçilmesini ifade eden anlaşılabilirlik (*understandability*),
- Muhasebe sonuçlarının bağımsız ölçümlerle ve aynı ölçüm yöntemleriyle oluşturulmasını ifade eden doğrulanabilirlik (*verifiability*),
- Muhasebe bilgisinin belli bir çevreye yönelik değil ortak kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik olarak hazırlanmasını ifade eden tarafsızlık (*neutrality*),
- Muhasebe bilgilerinin ekonomik kararları geciktirmeyecek şekilde uygun sürelerde açıklanmasını ifade eden zamanında sunum (*timeliness*),
- Oluşacak olan farkların farklı muhasebe uygulamalarından kaynaklanmaması dolayısıyla muhasebe bilgisinin kıyaslanabilirliğini ifade eden karşılaştırılabilirlik (*comparability*),
- Tüm bilgilerin mantıklı bir şekilde diğer niteliksel özelliklerin gerekliliklerine uygun olarak raporlanmasını ifade eden tamlık (*completeness*).

1.1.3.1.2. *Trueblood* Raporu

Trueblood Raporu ile birlikte Kavramsal Çerçeve oluşmasında önemli adımlar atılmıştır. FASB, ilk Kavramsal Çerçeve'yi Kasım 1978'de (*Concepts Statement No. 1 Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises*) yayınlamıştır. Günümüze gelindiğinde yapılan değişiklikler ve güncellenmeler sonucunda Ağustos 2018'de yayınlanan Kavramsal Çerçeve (*Concepts Statement No. 8 Conceptual Framework for Financial Reporting—Chapter 8, Notes to Financial Statements*) kullanılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve'deki temel kavramlar yukarıda da açıklandığı üzere muhasebe bilgisinin temel niteliksel özellikleri ve finansal tablolara ait unsurların tanımları içermektedir. Muhasebe bilgisinin niteliksel özellikleri FASB Finansal Muhasebe Kavramları No.2'de alternatif muhasebe ve raporlama yöntemleri ile açıklama gereksinimleri kriterlerini karşılaması açısından açıklanmaktadır. Söz konusu kriterler, raporlama da seçilecek bilgilerin karar alma süreçlerine sunduğu

faydayı yükseltmesi esasına dayanmaktadır. Muhasebe bilgisinin niteliksel özellikleri incelendiğinde bilgi kalitesinde karar vermeye yaracak faydalı bilginin en önemli yere sahip olduğu görülmektedir.

1.1.3.1.3. Karar Faydası Yaklaşımı

Karar faydası yaklaşımı üzerine muhasebe meslek örgütlerinin tutumu incelenecek olursa, etkin meslek örgütleri bu yaklaşımına adapte olmuştur. IASB ve FASB tarafından 2008 yılında yayınlanan Kavramsal Çerçeve'de finansal tabloların hazırlanma amacının mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve diğer sermaye sağlayıcıların verecekleri kararlarda faydalı finansal bilginin sunulması şeklinde vurgulanmıştır. Mevcut ve potansiyel sermaye yatırımcıları, borç verenler ve diğer kreditörler Kavramsal Çerçeve'de birincil kullanıcı grubu olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu birincil kullanıcı grubunun finansal bilgiyi kullanma amacı yatırım kararı vermeye odaklıdır. Sağlanacak bilginin şirkete ait gelecekteki nakit akışları ile ilgili tutar, zamanlama ve belirsizlik konularına ilişkin bilgi sağlaması beklenmektedir (Scott, 2011).

Kavramsal Çerçeve yatırımcıların karar vermede kullanacakları faydalı finansal bilginin özellikleri üzerinde durmaktadır. Finansal tablolarda yer alan gelecekteki getirilerin tahminlemesinde kullanılacak olan bilgilerin en fazla yatırımcıya hitap edecek şekilde nasıl kullanılacağı oldukça kritik ve hassas bir konudur. Bu sorunun cevabı ihtiyaca uygunluk ve güvenilirlik özellikleri ile ilgili olmaktadır.

Kavramsal çerçeve içerisinde gerçeğe uygun sunum ve ihtiyaca uygunluk temel niteliksel özellikler görülmektedir. Ancak daha önce belirtilen ihtiyaca uygunluk ve güvenilirlik arasında bir değişimin gerektiği konusu kavramsal çerçevede vurgulanmamıştır. Bilançonun kavramsal çerçevedeki önceliği göz önünde tutulduğunda, ihtiyaca uygunluğun öncelikli özellik olduğu söylenebilir. Ancak diğer taraftan kavramsal çerçeve ihtiyaca uygunluk ve güvenilirlik özelliklerini birlikte ele almakta ve finansal raporlamada faydalı karar almaya sağladıkları katkıyı birlikte vurgulamaktadır (Scott, 2011). Faydalı finansal bilgi ile ilgili olarak eğer bir muhasebe bilgisi önemli bir bilgiye sahip değilse, oluştuğunda yatırımcıların al ve sat kararlarını etkilememektedir. Al ve sat kararı dışında kalan bilgi fiyat değişimine de etki

etmemektedir. Dolayısıyla bir bilginin faydalı olması yatırımcıların inançları ve hareketlerini etkilemesi gerektiğinden faydalı bilginin seviyesinin belirlenmesinde ortaya çıkması itibariyle yarattığı hacim ve fiyat değişimleri ile ölçülebilmektedir. Yardımcı özellikler olarak karşılaştırılabilirlik ve tutarlık sunulmuştur. Maliyet fayda temel kısıt, önemlilik ise raporlama eşiği olarak belirtilmektedir.

1.1.3.1.4. Uluslararası Muhasebe Standartları Kavramsal Çerçeve

Tablo 1.1'de IASB Kavramsal Çerçeve sürecinden de görüleceği gibi Mart 2018'de IASB tarafından yayınlanan gözden geçirilmiş Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve'de finansal raporlamanın genel amacı, faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri, varlık, yükümlülük gibi tanımlar, varlıkların ve yükümlülüklerin raporlanma kriterleri, ölçüm yöntemleri, sunum ve açıklamalara ilişkin kavramlar ve sermaye ile sermayenin korunmasına ilişkin kavramlar gözden geçirilerek sunulmuştur (https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework/, Erişim tarihi: 03.03.2020). Kavramsal Çerçeve 2018, 1 Ocak 2020 raporlama döneminin başlangıcından itibaren uygulanmaya başlanmıştır.

Tablo 1.1: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu Kavramsal Çerçeve Süreci

Nisan 1989	Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından Finansal Tabloların Hazırlanması ve Sunumu Üzerine Kavramsal Çerçevenin Onaylanması
Temmuz 1989	Kavramsal Çerçevenin yayınlanması
Nisan 2001	Kavramsal Çerçevenin IASB tarafından uyarlanması
Eylül 2010	IASB tarafından Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve 2010'nun (*Conceptual Framework for Financial Reporting 2010*) onaylanması
Mart 2018	Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve 2018'in (*Conceptual Framework for Financial Reporting 2018*) yayınlanması

Kaynak: https://www.iasplus.com/en-gb/standards/other/framework, Erişim Tarihi: 2018.

Kavramsal Çerçeve 2018'de finansal raporlamanın amacı, faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri, raporlama yapan kuruluşun (*reporting entity*) tanımı ve sınırları, varlık, yükümlülük, özkaynak, gelir ve gider tanımları, finansal tablolarda varlık ve yükümlülük içerisinde tanınma (*recognition*) ile varlık ve yükümlülükten çıkma (*derecognition*) koşulları, ölçüm esasları ve ne zaman uygulanması gerektiğine dair bilgiler, sunum ve açıklamaya ilişkin kavramlar ve bilgiler üzerinde durulmuştur.

Kavramsal Çerçeve 2018 oluşmasında; (1) yatırımcı, borç veren ve diğer kredi veren tarafların faydalı finansal bilgiye ulaşmalarını sağlayacak temel esasların oluşması, (2) finansal tablo hazırlayanların muhasebe politikaları seçiminde ve diğer standartları uygulama esnasında Kavramsal Çerçeve ile uyumlu olmalarının sağlanması ve (3) tüm tarafların standartları anlamalarının ve yorumlamalarının sağlanması amaçlanmıştır (IFRS Conceptual Framework Project Summary, 2018: 2).

IASB Kavramsal Çerçeve'nin oluşum süreci incelendiğinde Tablo 1.1'den de görüldüğü üzere Nisan 1989 itibariyle oluşturulduğu ve Eylül 2010'da kısmen gözden geçirilerek son halini Mart 2018'de aldığı görülmektedir. Söz konusu değişimin nedeni faydalı olan ancak geliştirilmeye ihtiyacı olan bir Kavramsal Çerçeve sürecinin olmasıdır. Geliştirilmeye duyulan ihtiyacın temel nedenleri paydaşların 2011 yılında verilen görüşler (*2011 Agenda Consultation*), ölçüm, sunum ve açıklamaya dair boşlukların doldurulması, varlık ve yükümlülük tanımlarının güncellenmesi ve belirsizliğin ölçümü (*measurement uncertainty*) üzerine açıklık getirilmesi olarak sıralanabilir.

IASB Kavramsal Çerçeve'yi standart oluşturma sürecine yardımcı pratik bir araç olarak görmektedir. Dolayısıyla bu güncelleme sürecinde Kurul'un standart oluşturmasına yardımcı kavramları içeren, kavramların tek bir cevabı olmayan yargıya açık yönlerinin de düzeltilmesine öncelik verilmiştir. Bu bağlamda ölçüm yöntemleri, sunum ve açıklamalar ile varlık ve yükümlülüklerin bilançodan çıkarılması gibi konular ilave edilerek, varlık, yükümlülük tanımlarının güncellenmesi sağlanmıştır. Ayrıca ihtiyatlılık, yönetimin temsiliyeti (*stewardship*), belirsizliğin ölçümü ve özün önceliği (*substance over form*) kavramlarına açıklık getirilmiştir (IFRS Conceptual Framework Project Summary, 2018: 4).

2018'de yayınlanan Kavramsal Çerçeve'de faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri olarak ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum temel niteliksel özellikler altında incelenmiştir. Önemlilik ise ihtiyaca uygunluk kavramının destekleyici kavram olarak belirtilmiştir. Gerçeğe uygun sunumun tam, tarafsız ve hatasız finansal bilgi ölçütlerini karşılayabilmesi gerektiği belirtilmiştir. Daha önce tarafsızlık ile çeliştiği gerekçesiyle kavramsal çerçeveden çıkarılan ihtiyatlılık kavramı

son olarak yayınlanan bu kavramsal çerçevede gerçeğe uygun sunum altında karşımıza çıkmaktadır.

1.1.3.1.5. Kavramsal Çerçeve'de İhtiyatlılık Kavramının Yerinin Değerlendirilmesi

İhtiyatlılığın Kavramsal Çerçeve 2018'deki güncellenen yerine açıklık getirmek ve bu konudaki son durumu açıklamak için Kavramsal Çerçeve'nin ikinci bölümünü incelemek yerinde olacaktır. Bu bölümde faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri incelenmiştir. Buna göre bilginin faydalı olması için ihtiyaca uygun (*relevant*) ve gerçeğe uygun şekilde sunulmuş (*faithful representation*) olması gerekmektedir. Dolayısıyla burada temel niteliksel özellikler içinde ihtiyatlılığın rolüne açıklık getirilmiş, belirsizliğin ölçümü ve özün önceliği kavramlarının faydalı finansal bilgi üzerinde önemine yer verilmiştir. İhtiyatlılık kavramının önemine geçmeden önce gerçeğe uygun sunumun tam, tarafsız ve hatasız olarak belirlen üç özelliğinden biri olan tarafsızlık kavramına dikkat çekmek yerinde olacaktır.

"*Tarafsız sunum, finansal bilginin seçiminde ve gösteriminde taraflılığın olmadığı sunumdur .... Tarafsız bilgi, belirli bir amaca yönelik olmayan veya davranışlar üzerinde etkisi olmayan bilgi anlamına gelmez. Aksine, ihtiyaca uygun finansal bilgi tanımı itibarıyla, kullanıcıların kararlarında fark yaratma gücüne sahiptir."* (Kavramsal Çerçeve, 2018: 2.15).

Tarafsızlığın tanımında da belirtildiği gibi finansal bilginin sunumunda finansal bilgi kullanıcılarını yönlendirecek bir unsurun olmamasına dikkat çekilmiştir. Diğer taraftan kullanıcıların söz konusu bilgiyi karar vermede kullanacak olmalarının da göz önünde tutması gereklidir. Bu konuyla ilgili olarak FASB taslak standart ile ilgili tarafsızlığın sağlanmasının imkânsız bir amaç olduğuna dair görüşlerin toplandığını belirtmiştir. Bu görüşlere göre ihtiyaca uygun bir bilginin belli amaçlara sahip olması beklenir. Bir bilgi bir amaç taşıyorsa tarafsız olmaktan çıkar, diğer bir deyişle finansal raporlamanın karar vermeyi etkileyen bir araç olması dolayısıyla tarafsız olması düşünülemez şeklinde belirtilmiştir. Diğer bir açıdan ise, raporlanan finansal bilgi üzerinden kullanıcıların benzer kararlar alması, raporlanan bilginin tarafsızlığına zarar vermemektedir. Kurul, finansal bilgi kullanıcılarının alacakları kararları tahmin etme,

ya da belli kararları almalarını teşvik etme gibi bir amaç taşımaz. Eğer raporlanan finansal bilgiler kullanıcıları belli kararlar almak üzerine cesaretlendiriyorsa ya da önceden belirlenmiş kararların alınmasını önleyici etkiye sahipse, raporlanan bilginin tarafsız olmadığı söylenebilir (FASB, SFAC No. 8, 2010: 28, BC3.29).

"*Tarafsızlık, ihtiyatlı davranışla desteklenir. İhtiyatlılık, belirsizlik koşullarında yargıda bulunurken temkinli davranmaktır. İhtiyatlı davranmak, varlıkların ve gelirin olduğundan yüksek veya düşük gösterilmemesi ve yükümlülüklerin ve giderlerin olduğundan düşük veya gösterilmemesi anlamına gelir.*" (Kavramsal Çerçeve, 2018: 12, 2.16).

Tarafsızlık özelliğinin ihtiyatlı davranış ile destekleneceğinin belirtilmesi, 2010 yılında yaşanan tartışmalara açıklık getirmesi bağlamında önemlidir. Ayrıca belirsizlik koşullarının tanımlanmış olması ve faydalı finansal bilginin sunumuna engel olmadığının belirtilmesi önemlidir.

"*İhtiyatlı davranmak, asimetrik olma ihtiyacını, örneğin yükümlülük ve giderlerden ziyade varlıkların ve gelirin finansal tablolara alınmasını destekleyecek daha ikna edici kanıtlara yönelik sistematik bir ihtiyacın olduğunu ifade etmez. Bu tür bir asimetri, faydalı finansal bilginin niteliksel özelliklerinden biri değildir. Bununla birlikte, bu asimetri, sunulması amaçlanan gerçeğe uygun bilgilerin ihtiyaca en uygun bilgilerin seçilmesini amaçlayan kararların bir sonucuysa, belirli Standartlar asimetrik hükümler içerebilir."* (Kavramsal Çerçeve, 2018: 2.17)

Standartların asimetrik hükümler içerebileceğine vurgu yapılarak, ihtiyaca uygunluk açısından oldukça önemli bir değer taşıyan bilginin aynı zamanda yüksek belirsizlik taşıyabileceği ve faydalı bir bilginin düşük belirsizlik ortamında oluşabileceği belirtilmiştir (*IFRS Conceptual Framework Project Summary*, 2018: 6).

Özetle, 1989 yılında oluşturulan Uluslararası Muhasebe Standartları Kavramsal Çerçevesi'nde ihtiyatlılık kavramını güvenilirlik ile olan ilişkisi ön planda tutulmuştur. 2006 yılında yayınlanan tartışma metninde Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu ve Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu ihtiyatlılık kavramını finansal raporlama bilgisinin nitelikleri arasında görmediğini belirtmiştir. Bu görüş hâkim Kavramsal

Çerçeve'den farklı olmakla birlikte, finansal raporlamaya ilişkin çoğu standartta yer alan ihtiyatlılık temelli görüşün önemini azaltmamıştır (Hellman, 2008).

Konu ile ilgili akademik yazında; Penman (2016), muhasebede ihtiyatlılık ilkesinin UFRS Kavramsal Çerçeve niteliksel özelliklerinden çıkartılmasının önemli bir dirençle karşılaştığını belirtmiştir. Çalışmasında, ihtiyatlılık ilkesinin muhasebede önemli bir rolü olduğunu ancak muhasebenin niteliksel özellikleri arasında yer almaması gerektiğini belirtmiştir. İhtiyatlılık ilkesini, niteliksel bir ilke olmaktan ziyade muhasebenin nasıl yapıldığını açıklayan tanımlayıcı (*defining*) bir ilke şeklinde yorumlamıştır. Kavramsal Çerçeve'nin muhasebeleştirme ve ölçme sorunlarına çözüm bulması, bilanço ve gelir tablosunda nelerin nasıl yer alacağına dair zayıflıklarının düzeltmesi gerekir. En nihayetinde, IASB ve FASB Kavramsal Çerçeve'lerinde ihtiyatlılık kavramının yer almaması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum FASB 2 No'lu Kavramsal Çerçevesi'nde (*FASB Concepts Statement No.2, 1980*) niteliksel özellikler altında olan ihtiyatlılık kavramının IASB 2015 Kavramsal Çerçeve Taslağı'nda ve FASB 8 No'lu Kavramsal Çerçevesi'nde (*FASB Concepts Statement No.8, 2010*) yer almamasıyla başlamıştır. Diğer yandan, çalışmada ihtiyatlılık kavramının yatırımcılara faydalı olduğu ve söz konusu faydaların ampirik araştırmalar ile kanıtlandığı belirtilir. İhtiyatlılığın, tanımlayıcı bir ilke olarak muhasebede nasıl yer aldığı ve yatırımcılara bilgiyi sağlamadaki rolü üzerinde durulmuştur. Muhasebede ihtiyatlılık ilkesinin Kavramsal Çerçeve'de yer almasına yapılan itirazların sebebi ihtiyatlılık ilkesinin, tarafsızlık (*neutrality*) ilkesi ile çatışmakta olduğu görüşüne dayanır.

Penman (2016), daha önce belirtildiği üzere ihtiyatlılık ilkesi muhasebenin niteliksel özelliklerinden biri olmakla kalmayıp, muhasebenin işleyişini, "raporlama" ve "ölçme" kavramlarının gövdesini oluşturduğu belirtilmiştir. Raporlama ve ölçme muhasebenin temelini oluşturmakla birlikte, finansal durum tablolarında nelerin yer alacağının ve hangi tutarda olacağının belirlenmesinde esas görev olmaktadır. Kavramsal çerçevenin bu konuda zayıf konumda yer almakta olduğu vurgulanmıştır. Kavramsal Çerçeve'de yer alan "ihtiyaca uygunluk" (*relevance*), "gerçeğe uygun sunum" (*faithful representation*) ve "karşılaştırılabilirlik" (*comparability*) gibi niteliksel özellikler ile açık, kesin bilgi sunmak için bir rehber olmada zayıf ve uygulamaya yönelik problemleri çözmede yetersiz kalmakta olduğunun ayrıca altı çizilmektedir.

Barker (2015), ihtiyatlılığın kavramsal çerçevedeki yerini incelediği makalesinde, ihtiyatlılık kavramının muhasebedeki önemi vurgulanmış ve Penman (2016)'ya karşıt bir görüş vererek, ihtiyatlılığın kavramsal çerçevede yer alması gerektiği ileri sürmüştür. Muhasebe ihtiyatlılığı ve kavramsal çerçeveyi değerlendirirken, ihtiyatlılık ile ilgili kavramların nasıl tanımlandıkları ve kullanıldıkları üzerinde durulmuştur. Muhasebede ihtiyatlılık kavramının, muhasebenin doğasında yer aldığı ve muhasebe ile bir bütün oluşturduğu savunulmuştur. Finansal muhasebenin ekonomik değeri tarafsız olarak ölçme amacıyla kurulmuş bir sistem olmadığı vurgusu yapılmıştır. Akademik araştırmaların muhasebede ihtiyatlılık kavramını desteklediğine vurgu yapılmıştır. Zhong ve Li (2017) benzer şekilde ihtiyatlılığın muhasebede önemli bir yeri olduğu ve muhasebe standartlarından çıkarılmaması gerektiğini savunmuştur.

Özetle, mevcut çıkmazın iki nedenden kaynaklandığını belirtmiştir. İlk olarak niteliksel özelliklerin "raporlama" ve "ölçme" de yeteri kadar tanımlayıcı olmaması dolayısıyla daha uygun ve yeterli ilkelerin oluşturulması ve diğer taraftan kavramsal çerçevedeki varlık ve yükümlülük tanımlarının yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Dolasıyla, ihtiyatlılık ilkesinin niteliksel özelliklerin içinde yer almasa dahi tanımlayıcı bir ilke olarak korunması ile oluşan çıkmazın aşılabilecektir. Penman (2016) muhasebede standart belirlemenin bir tasarım projesi olarak izlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Finansal tablolar kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun olarak talebi karşılamaya yönelik hazırlanmalıdır. Kavramsal çerçevelerin de bu konudaki esas amacı yapılacak olan finansal raporlamanın işletmelerin gelecekteki nakit akışlarına ait tutar, zamanlama ve belirsizliklerin üstesinden gelecek şekilde, yönetimin sorumluluğunu içeren raporlar oluşturulmasını sağlamak olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan Barker (2015) ve Zhong ve Li (2017) ihtiyatlılığın muhasebenin doğasında olduğunu ve standartlar içerisinden de çıkarılamayacağını belirtmiştir.

Finansal raporlamanın tüm paydaşları en doğru ve optimum seviyede bilgilendirmesi ve yöneticilerin performans ölçümünü en iyi şekilde yansıtacak finansal bilginin oluşmasını sağlaması önemlidir. İhtiyatlılık kavramı belirsizlik altında optimum düzeyin yakalanmasına katkı sağlasa da dinamik ve değişen ekonomik ortamda tek doğru bir Kavramsal Çerçeve'nin oluşturulması imkansızdır.

Dolayısıyla, tüm paydaşların sürekli görüş ve değerlendirmeleri dikkate alınırak dinamik bir yapıda ilerlenmesi kaçınılmazdır.

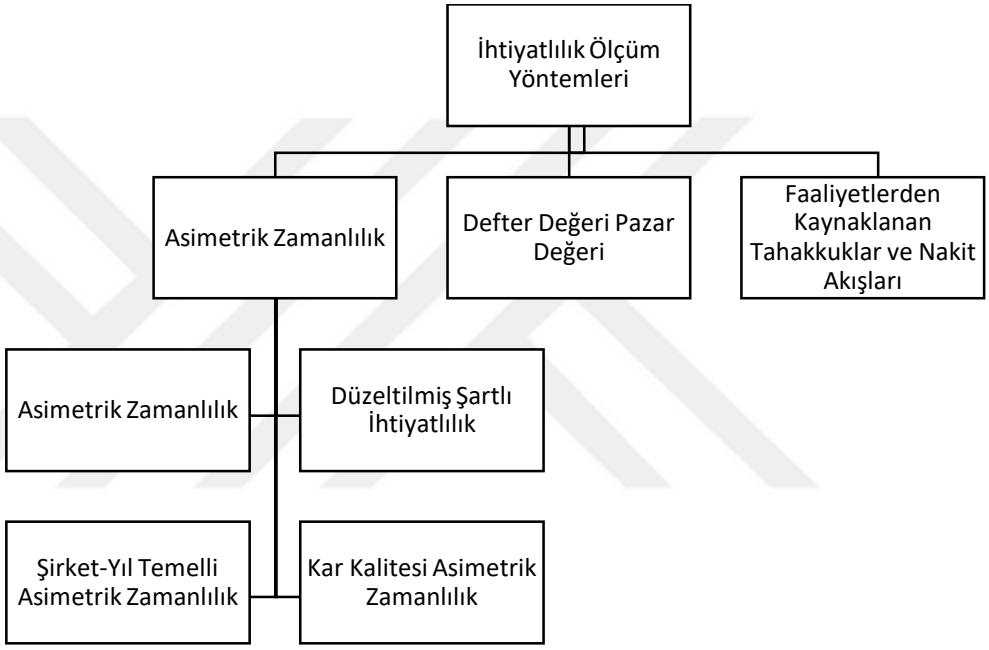
Muhasebe doktrininde ihtiyatlılık kavramının Türkiye'deki yerini açıklamak amacıyla yapılan tanımlara son olarak yer vermek gerekir. Söz konusu tanımlar uluslararası kavramlara benzerlik göstemektedir. Bu bağlamda Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne, Sermaye Piyasası Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'na yer verilmiştir. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne (MSUGT, Muhasebenin Temel Kavramları, 1992) göre muhasebede ihtiyatlılık kavramı muhasebe uygulamalarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşabileceği risklerin göz önünde tutulmasını ifade eder. Bu kavramın bir sonucu olarak işletmeler muhtemel giderleri ve zararları için karşılık ayırırlar, muhtemel gelir ve kârlar için gerçekleşme dönemini beklerler. Bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılık ayrılmasına gerekçe olamaz şeklinde açıklanmıştır.

Sermaye Piyasası Kanunu'na (SPK, Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ, 1989) göre ihtiyatlılık kavramı, işletmelerde durumun olduğundan daha iyi gösterilmesini engelleyen ve işletmeleri risk altına sokmayı önleyen muhafazakâr yaklaşım tarzını ifade eder. Bu kavram sonucu olarak işletmeler muhtemel giderleri zararları ve borçları için karşılık ayırırlar; muhtemel gelir ve karları için ise herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Ancak, bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılık ayrılmasına gerekçe oluşturamaz şeklinde açıklanmıştır.Türk Ticaret Kanunu 6762 sayılı yürürlükten kaldırılan ve 6102 sayılı yeni TTK'da ise kavrama ilişkin bir tanım bulunmamaktadır. Kanun yalnızca karşılıkları tanımlamakta ve TMS/TFRS'ye atıfta bulunmaktadır.

1.2. İhtiyatlılık Ölçümü Ve Kullanılan Yöntemler

İhtiyatlılık kavramı; ihtiyatlılık tanımı, ihtiyatlılık kavramının tarihsel süreçteki dayanakları, muhasebe doktrinindeki yeri ve önemi açısından önceki bölümlerde değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise ihtiyatlılık kavramının ölçümü üzerine yapılan akademik çalışmalara yer verilmiştir. Bu ölçüm yöntemleri sıralanacak olursa ilk yöntem Basu (1997) tarafından geliştirilen panel veri regresyon modeli ile oluşturulmuş asimetrik zamanlılık ölçümüdür. Ryan (2006) tarafından Basu (1997)

ölçüm yönteminin üzerine geliştirilen düzeltilmiş şartlı ihtiyatlılık ölçüm yöntemi ve şirket-yıl temelli kesitsel veriye dayalı regresyon yöntemini içeren Khan ve Watts (2009) ölçüm yöntemi diğer yöntemlerdir. Ball ve Shivakumar (2005) tarafından geliştirilen Basu yönteminin parçalı lineer regresyon modeli üzerinden geliştirilen ölçüm yöntemi ise bir diğer yöntemdir. Beaver ve Ryan (2000) tarafından geliştirilen defter değeri pazar değeri ölçüm yöntemi ve Givoly ve Hayn (2000) tarafından oluşturulan faaliyetlerden kaynaklanan tahakkuklar ve nakit akışları ölçüm yöntemine ayrıca kullanılmaktadır.

Şekil 1.1: İhtiyatlılık Ölçüm Yöntemleri

Şekil 1.1'de görüldüğü üzere ihtiyatlılık ölçüm yöntemleri temelde üç ana başlık altında toplanır. Bu başlıklar sırasıyla asimetrik zamanlılık, defter değeri pazar değeri ve faaliyetlerden kaynaklanan tahakkuklar ve nakit akışları yöntemleridir.

1.2.1. Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Yöntemi

Asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi, ihtiyatlılık seviyesinin tespitinde şirket karlarının veya zararlarının, kötü haberlerden iyi haberlere kıyasla daha çabuk etkilenmesi esasına dayandırılır. Bu yöntem Basu (1997) çalışmasında hisse senedi getirilerinin haberleri ölçme aracı olarak kullanılması ile oluşturulan panel veri

regresyon yöntemi sonucunda yapılan analizde şirket karının, negatif getirilere olan eş zamanlı duyarlılığının pozitif getirilere kıyasla iki ile altı kat arasında değişen bir oranla daha fazla çıkması ihtiyatlılık seviyesini açıklar. Bu yöntemin içinde barındırdığı sınırlılıkların ve kısıtlarının iyileştirilmesi üzerine birçok yöntem geliştirilmiştir.

Basu (1997), muhasebede ihtiyatlılık kavramının işletmeleri kuran ve işletmelerin işleyişinde rol alan taraflar arasında oluşturulan sözleşmelerin etkin bir şekilde yürütülmesinde önemli bir rolü olduğunu açıklar. Basu (1997) konunun önemine dikkat çekmek amacıyla eğer ihtiyatlılık kavramı düzenleyici otoriteler tarafından öngörülmemiş olsa dahi işletmelerin gönüllü olarak ihtiyatlılık esasına uygun olarak raporlama yapacaklarını savunmuştur.

Diğer taraftan ihtiyatlılığın muhasebecilerin finansal durum tablolarında iyi haberleri tanımasının kötü haberleri tanımasına kıyasla daha yüksek bir doğrulama gerektirdiğinin altını çizmiştir. Ayrıca gerçekleşmemiş zararların, gerçekleşmemiş karlardan daha erken raporlandığını belirtmiştir. Söz konusu raporlamadan doğan asimetrinin kötü haberler ve iyi haberler arasında zamanlılık ve devamlılık açısından sistematik farklılıklar yarattığını savunmuştur.

Yöntemi daha yakından inceleyecek olursak, muhasebede ihtiyatlılık kavramını Bliss (1924) muhtemel karları dikkate alma fakat bütün zararları dikkate al şeklinde tanımlanmıştır. Basu (1997) ise buradan yola çıkarak, daha önce belirtildiği üzere muhasebede ihtiyatlılığın muhasebecilerin, finansal durum tablolarında iyi haberleri raporlamasının kötü haberleri raporlamasına kıyasla daha yüksek bir doğrulama araması olarak yorumlamıştır. Çalışmasında kar ve getiri üzerine yoğunlaşmıştır. Çalışma, konuyu daha iyi açıklamak amacıyla bir örnek vermiştir. Buna göre bir işletme, duran varlık amortisman hesaplamasında faydalı ömür üzerinden doğrusal amortisman yöntemini kullanmaktadır. Örnekte işletmenin kullandığı faydalı ömür süresi değiştiğinde ne gibi sonuçların yaşandığı incelenir. Söz konusu değişiminin takip eden dönemlerde varlığın defter değerine etkisini ve işletmenin kazançlarına olan etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre eğer faydalı ömrün daha uzun olacağı yönünde iyi bir haber alındıysa devam eden dönemlerde daha düşük bir amortisman ayrılacağı ve bunu takiben işletme net karında artış olacağı gösterilmiştir. Diğer

taraftan tahmin edilen faydalı ömrün düştüğü yönünde kötü bir haber alındığında, işletmenin amortisman giderinin yükselmesine ve net karının düşmesine sebep olduğu belirtilmiştir. Ancak ikinci durumda yaşanan net kardaki düşmenin sadece bir sonraki yıl için yaşandığı devam eden yıllarda net karın önceki seviyelere çıkarak devam ettiği gözlenmiştir. Dolayısıyla örnekte açıklandığı gibi söz konusu faydalı ömrün düştüğüne dair alınan bir kötü haberin sadece yakın dönem karını etkilediği ve gelecek dönem karlarına etki etmediği ve böylece kötü haberlerin iyi haberlere kıyasla daha çabuk ve kısa dönemli ve sürekli olmayan bir şekilde işletme karına etki ettiği gösterilir.

Basu (1997) araştırmasını muhasebe ihtiyatlılığı ile ilgili olarak dört temel varsayım üzerine inşa etmiştir. Bu varsayımlardan ilki kazançların erken veya eşzamanlı olarak iyi haberlere kıyasla kötü haberlere karşı daha duyarlı olduğu varsayımıdır. Bu varsayımı test etmek amacıyla negatif ve pozitif hisse senedi getirileri kullanılmıştır. Negatif hisse senedi getirileri kötü haberleri, pozitif hisse getirilerinin ise iyi haberleri temsil ettiği kabul edilmiştir. Çalışmanın ikinci varsayımı ise kamuya açıklanan kötü haberler ile iyi haberler için eşzamanlı kazanç ve getiri ilişkisinin eşzamanlı nakit akışları ve getiri ilişkisine göre daha kuvvetli olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Amortisman ayrılması ve faydalı ömür süresindeki değişim ile ilgili verilen örnekte de görüldüğü gibi gelen yeni haberlerin nakit akışlar üzerinde çok küçük etkisi olduğu veya nakit akışlara hiç etki etmediği gösterilmiştir. Diğer taraftan kötü haberler sonrasında yapılan tahakkukların cari dönem kazançlarına belirgin etki ettiği ve değişim yarattığı izlenmiştir. Özetle kötü haberlerin daha erken ve çabuk ancak kısa süreli ve devamlı olmayan etkilerinin olduğu, iyi haberlerin ise uzun vadede ve sürekli etkilerinin olduğu ifade edilmektedir. Bunun nedeninin yapılan raporlama sürecinde iyi haberler için aranan doğrulama eşiğinin kötü haberlere göre daha yüksek olduğu şeklinde açıklanmıştır. Basu (1997) modelinin üçüncü varsayımı gelen haberler sonucunda ortaya çıkan kazançlardaki beklenmeyen artışların uzun dönemli ve sürekli olduğu, beklenmeyen azalışların ise dönemsel ve kısa süreli olduğu şeklindedir. Bu durum yukarıdaki örnek üzerinden açıklanacak olursa; faydalı ömür ile ilgili olarak gelen haberlerin iyi haber olması durumda yani faydalı ömrün uzaması ile kazançlardaki artış uzun süreli olarak devam ederken, tersi durumda sadece takip eden döneme etki etmesi gelecek dönemler üzerinde bir etkisi olmaması şeklinde ifade edilebilir. Son varsayım ise beklenmeyen kazanç ya da kayıpların yol açtığı getirilerin

kötü haberlerde iyi haberlere kıyasla tutar olarak daha az gerçekleşmesidir. Bu varsayımlar altında Basu (1997) temel olarak muhtemel gider ve zararların muhtemel gelir ve karlara kıyasla daha hızlı ve duyarlı bir şekilde finansal tablolara yansıdığını bir panel veri setine uyguladığı, regresyon modeli üzerinden test etmiştir. Söz konusu regresyon modeli aşağıdaki gibi formüle edilmiştir.

$$E_{it} \div P_{it-1} = \alpha_{oi} + \alpha_{1i} DR_{it} + \beta_{0i} R_{it} + \beta_{1i} R_{it} * DR_{it} + \varepsilon_{it} \qquad (1)$$

$E_{it} =$ i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı

$P_{it-1} =$ i şirketinin t vergi dönemi başında hisse senedi birim fiyatı

$R_{it} =$ i şirketinin t vergi dönemini takip eden 3 ay içerisinde biten 12 aylık dönemi kapsayan hisse senedi getirisi

$DR_{it} =$ kukla değişken; $R_{it} < 0$ ise "1" ve değilse "0"

$\beta_{0i} =$ iyi haberlerin kar hassasiyeti

$\beta_{0i} + \beta_{1i} =$ kötü haberlerin kar hassasiyeti

$(\beta_{0i} + \beta_{1i}) \div \beta_{oi} =$ İhtiyatlılık katsayısı

Kötü haberlerin iyi haberlere göre kar hassasiyeti ölçümünü ifade eden ihtiyatlılık katsayısının yüksekliği o şirketin daha düşük katsayıya sahip olan bir diğer şirkete kıyasla daha ihtiyatlı olduğunu göstermektedir. İhtiyatlılık esasına uygun olarak yapılan bir raporlamada bu değerin "1" 'den büyük olması beklenmektedir. "β_{1i}" değerinin ihtiyatlı raporlamada pozitif olması beklenmektedir. Regresyon modeli sonucunda hesaplanan "R^2" değerinin ise ihtiyatlılık düzeyini belirlemek için kullanılan bir diğer gösterge olduğu ifade edilmektedir. Burada kötü haberlerin iyi haberlere göre olan kar hassasiyeti ölçümünde yapılan regresyon analizinin açıklama gücü (*explanatory power*) ile ihtiyatlılık seviyesi hesaplanmaya çalışılmıştır. "R^2" değerinin negatif getiriler üzerinde pozitif getirilere kıyasla daha fazla hesaplanması ihtiyatlılık seviyesinin daha yüksek olduğu göstermektedir. Dolayısıyla ihtiyatlı

raporlamada kötü haberlerin "R^2" değerinin iyi haberlerin "R^2" değerine oranının "1" 'den büyük olması beklenmektedir.

1.2.1.1. Düzeltilmiş Şartlı İhtiyatlılık Ölçüm Yöntemi

Ryan (2006) asimetrik zamanlılık ölçüm yönteminin taşıdığını düşündüğü sınırlılıkları yedi maddede incelemiştir. Bunlar; (1) Asimetrik zamanlılık ölçüm yönteminde kullanılan şirket getirileri, kazanç dışı haberlerin ölçümünü kapsamamaktadır. (2) Şartlı ihtiyatlılık, şartsız ihtiyatlılık tarafından baskılanabilir. (3) Şartlı ihtiyatlılık baskılanmasa dahi kötü haberler her zaman kazançlara erken etki etmeyebilir yani erken muhasebeleştirme olmayabilir. (4) Çoklu finansal şokların getiri ve kazançlar üzerinde birikmesi dolayısıyla asimetrik zamanlılık yapısının gözlenmesi zorlaşmaktadır. (5) Vergiden kaçınma amaçlı olarak yapılan kazançların ötelenmesi, zararların daha erkene çekilmesi gibi durumlardır. (6) İhtiyari tahakkukların asimetrik zamanlılığa olan etkileri gözden kaçabilmektedir. (7) Şirket düzeyinde gerçekleşen özel durumların zaman içerisindeki etkilerinin ölçümlenememesi olarak sıralanmıştır. Ancak çalışma asimetrik zamanlılık yönteminin barındırdığı tüm kısıtlara rağmen şartlı ihtiyatlılık ölçümünde asimetrik zamanlılık ölçüm yönteminin kullanılmasının en yerinde yöntem olduğunu da vurgulamıştır.

Ryan (2006), şartlı ihtiyatlılık ölçümü ile ilgili olarak yapılan araştırmaları inceledikleri çalışmasında, şartlı ihtiyatlılığın yapısını ve önemini tartıştıktan sonra konu ile ilgili literatürü incelemiştir. Bu bağlamda asimetrik zamanlılık ölçüm yönteminin sınırlılıklarına yer vermiştir. Çalışmanın sonunda ise şartlı ihtiyatlılık ölçümünde asimetrik zamanlılık ölçüm yönteminin kullanılmasının kısıtlarına rağmen en yerinde yöntem olduğunu açıklamıştır. Asimetrik zamanlılık tahmininde dört öneri sunmuş ve yorumlamıştır.

Ryan (2006), daha öncede üzerinde durduğumuz gibi, asimetrik zamanlılık ölçüm yönteminin yaygın kullanılmasına karşın sınırlılıklarının olduğunu belirlemiştir. Bu yöntemin en önemli sınırlılığının, toplam ihtiyatlılık seviyesini gösterdiğini ve yıllar içerisindeki değişim incelenerek toplam ihtiyatlılık seviyesinin ölçüldüğünü ifade etmiştir. Asimetrik zamanlılık ölçüm yönteminin sınırlılıkları

dolayısıyla şirketlerin bireysel veya toplu olarak analiz edildiğinde ortaya çıkan şartlı ihtiyatlılık düzeyi her koşulda gerçek şartlı ihtiyatlılık düzeyini belirtmeyebilir. Asimetrik zamanlılık, şartlı ihtiyatlılık olmadığı durumlarda da oluşabilir. Getiri temelli şartlı ihtiyatlılık ölçümlerinde bu gibi sorunlar ile karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla araştırmacıların şartlı ihtiyatlılık üzerine çalışırken birden fazla ölçümleme yapmaları ve karşılaştırmalı bir sonuca ulaşmaları tavsiye edilmektedir. Yapılması muhtemel diğer yöntemlere kazançların nakit akışlarına kıyasla eğilimi (*skewness*) ve değişkenliğinin (*variability*) incelendiği çalışmalar örnek verilebilir. Ryan (2006), çalışmasında her ne kadar asimetrik zamanlılık ölçümünün farklı açılardan sınırlılıklarını belirtse de şartlı ihtiyatlılık üzerine bir çalışma yapıldığında en uygulanabilir ve sonuçlarının gerçeğe yakın olan yöntem olarak belirtmiştir. Asimetrik zamanlılık ölçümü kullanıldığında dikkat edilmesi gereken konuları sıraladığı makalesinde araştırmaların mutlaka kontrol grubu kullanmalarını tavsiye etmiştir. Diğer taraftan farklı ülkeleri kapsayan uluslararası örneklem çalışmalarında kontrol grubu kullanmanın sonucunda asimetrik zamanlılık ölçümünün pek de uygulanabilir olmadığına dikkat çekmiştir. Bu konuda şartsız ihtiyatlılık unsurları ve kar düzleştirmenin kontrol altına alındığı durumda bu ölçütün işlemeyeceğini belirtmiştir. İkinci olarak asimetrik zamanlılığı getiri dışındaki ölçütler ile belirlemeye çalışmanın yerinde olacağını belirtmiştir. Bununla ilgili olarak faaliyetlerden kaynaklı nakit akışlarının kullanıldığı Ball ve Shivakumar (2006) yönteminin üzerinde durmuştur. Çalışmada nakit akışları vasıtasıyla asimetrik zamanlılık ölçümlemesi yapılması durumunda sektör temelli değişkenlerin veya sektöre ait finansal olmayan bilgilerinde analize dâhil edilmesinin yerinde olacağını söylemektedir.

1.2.1.2. Firma-Yıl Temelli Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Yöntemi

Asimetrik zamanlılık üzerine geliştirilen diğer bir yöntem Khan ve Watts (2009) tarafından geliştirilmiştir. Bu yöntemin temel faydası şirket-yıl temelli bir ölçüm yöntemi sunmuş olmasıdır. Çalışma ihtiyatlılık seviyesini yıl bazında toplanan şirket verilerinin kesitsel regresyon yöntemi ile analiz edilmesi ve aynı dönemlerde farklı firmaların analizini gerçekleştirmesi bakımından önemlidir. Şirketlerin ayrımında pazar değeri defter değeri, şirket büyüklüğü ve kaldıraç oranı değişkenlerini kullanması geniş örneklemlerin incelenmesini sağlar. Araştırma sonucunda, yatırım döngüsü uzun olan, yüksek belirsizlikte ve yüksek bilgi asimetrisine sahip şirketlerin

daha yüksek ihtiyatlılık seviyesine sahip olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca ihtiyatlılık seviyesinin şirket yaşı arttıkça artacağı, genç şirketlerin daha fazla büyüme imkânı olması, yönetici ile yatırımcılar arasındaki bilgi asimetrisinin büyüme imkanına paralel olarak artması ve gelecekteki nakit akışlarının daha belirsiz olması dolayısıyla oluşan vekalet maliyetlerindeki artışın daha düşük ihtiyatlılık seviyesine neden olacağı savunulmuştur. Diğer taraftan yaşı yüksek olan şirketlerin elinde bulundurdukları hazır varlıklar belirsizliği azaltıcı etki yaparak, yüksek ihtiyatlılık seviyesi oluşmasına imkân verecektir. Uzun yatırım süreçlerine sahip şirketlerin gelecek kazançlarındaki yüksek belirsizlik; yüksek sözleşme maliyetlerine ve yüksek ihtiyatlılık seviyesini beraberinde getireceği açıklanmıştır.

Khan ve Watts (2009) ise bir firma-yıl için ihtiyatlılıktaki değişimi ve ihtiyatlılık seviyesindeki yıl bazlı kesitsel çalışma (*cross-sectional*) ile değişimleri gösterecek ölçme yöntemi geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda Basu (1997) ölçüm modeline "*C_Score*" ve "*G_Score*" değişkenleri ekleyerek aynı dönem farklı firmaların ve farklı dönemsel verilerin üzerinden muhasebe ihtiyatlılığının üç yıllık tahminlenmesi üzerine model geliştirmiştir. Şirket bazında üç temel değişken kullanılmıştır. Bunlar pazar/defter değeri, şirket büyüklüğü ve kaldıraç oranı olarak belirlenmiştir. Büyüklük özsermaye pazar değerinin doğal logaritması ile, kaldıraç oranı ise kısa ve uzun vadeli yükümlülükler toplamının özsermaye pazar değerine oranı ile hesaplanarak kullanılmıştır. Getiriler yıllık hisse fiyatı getirisini ifade etmektedir. Bu üç ilave değişkenin yanında, kredi derecelendirme notları, "*SIC*" kodları ve işletmelerin yaşı gibi şirketlere özel diğer değişkenlerinde kullanılabileceğini ifade etmiştir.

"*G_Score*" olarak ifade ettikleri değişken iyi habelerin zamanlılığının yıl bazlı ölçütünü, kötü haberlerin yıl bazlı olçütünü ise "*C_Score*" değişkeni ile ölçümlemeyi önermiştir. "*X*" kazançlar, "*i*" şirket göstergesi, "*R*" getirileri, "*D*" getirilerin pozitif ya da negatif ayrımını gösteren kukla değişken (negatif getirilerde 1, diğer durumda 0) ve "ε" hata terimini gösteren Basu (1997) regresyon modeli "$X_i=\beta_1+ \beta_2 D_i+ \beta_3 R_i+ \beta_4 D_i R_i+\varepsilon_i$" olmak üzere aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

$$\textbf{G_Score}= \beta_3 = \mu_1+\mu_1 Size_i+\mu_1 M/B_i+ \mu_1 Lev_i, \qquad (2)$$

$$\textbf{C_Score}= \beta_4 = \Lambda_1+\Lambda_2 Size_i+\Lambda_3 M/B_i+ \Lambda_4 Lev_i \qquad (3)$$

Burada μ_i ve λ_i , i=1-4 olmak üzere şirket bazlı değişkenleri göstermekte ve "*Size*" şirket büyüklüğünü, "*M/B*" pazar defter değerini ve "*Lev*" kaldıraç oranını göstermektedir. Bu sayede Basu (1997) modelini şirket yıl bazında kesitsel regresyon analiz yöntemi ile pazar defter değeri, şirket boyutu ve kaldıraç oranı değişkenleri dikkate alınarak ihtiyatlılığın ölçümlenmesi yapılmıştır.

"*C_Score*" ve "*G_Score*" hesaplaması tahmini için oluşturulan yıl-bazlı kesitsel regresyon modeli aşağıda gösterilmiştir.

$$X_i=\beta_1+\beta_2 D_i+R_i(\mu_1+\mu_2 Size_i+\mu_3 M/B_i+\mu_4 Lev_i)+D_i R_i(\lambda_1+\lambda_2 Size_i+\lambda_3 M/B_i+\lambda_4 Lev_i)+(\delta_1 Size_i+\delta_2 M/B_i+\delta_3 Lev_i+\delta_4 D_i Size_i+\delta_5 D_i M/B_i+\delta_6 D_i Lev_i)+\varepsilon_i \quad (4)$$

X_i: (i) şirketinin hisse başına karının hisse senedi birim fiyatına oranı

D_i: Kukla değişken; $R_i < 0$ ise "1" ve değilse "0"

R_i: (i) şirketinin hisse getirisi

$D_i R_i$: Di ile Ri değişkenlerinin çarpımından oluşan etkileşim değişkeni

$Size_i$: Şirket Büyüklüğü

M/B_i: Pazar Defter Değeri

Lev_i: Kaldıraç Oranı

Yıl-bazlı kesitsel regresyon modelinden hesaplanan katsayılar ait oldukları yıllardaki firmaların kendilerine ait pazar defter değeri, şirket büyüklüğü ve kaldıraç oranı ile çarpılarak "*C_Score*" ve "*G_Score*" değerleri hesaplanmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre uzun yatırım döngüsü olan, yüksek belirsizlikte ve yüksek bilgi asimetrisi olan şirketlerin daha yüksek ihtiyatlılık seviyesine sahip olduğunu açıklanmıştır. Basu (1997) ölçme yöntemi sektör-yıl ölçümü ile belli sektörleri veya bir şirketin zaman serisi verisi ile analiz ederek şirket-yıl verisi

üzerinden analiz yapmaktadır. Sektör-yıl ölçümü ile bireysel olarak aynı sektör firmaların finansal raporlarından alınan verilerin homojen dağılımı varsayımı üzerinden ilerlenmesi araştırmanın kısıtını oluşturmaktadır. Şirket-yıl ölçümü ise şirketin zaman içerisindeki operasyonel özelliklerinin sabit olduğu varsayımı altında araştırma yapmaktadır. Ancak esasen bakıldığında şirketlerin hem zaman içerisinde hem de şirket özelinde yaşadıkları değişimler ihtiyatlılık seviyelerine etki etmektedir.

Diğer taraftan yatırımcılar ile şirket yöneticileri arasındaki bilgi asimetrisindeki değişimler; şirket özelindeki büyüme fırsatlarını azaltıcı etkiye yol açmaktadır. Dolayısıyla araştırmacıların şirket düzeyinde bir ihtiyatlılık ölçüm yöntemine ihtiyacı olması ve buna paralel olarak ihtiyatlılık seviyesinin zaman içerisindeki değişimi ve aynı sektördeki şirketlerin bireysel özelliklerini dikkate alacak bir yöntemin geliştirilmesi talebinin altını çizmiştir. Khan ve Watts (2009) şirket özelindeki karakteristik özellikler ile Basu (1997) asimetrik zamanlılık katsayısını kullanarak kesitsel regresyon analizi yapmıştır. Şirket karakteristik özelliklerinden ise yukarıda sayılan şirket büyüklüğü, piyasa/defter değeri oranı ve kaldıraç oranını seçmiştir. Yalnızca bu üç bağımsız değişkenin seçilmesi tahminlerin şirket-yıl bazlı yürütülmesine ve daha büyük örneklemlere uygulanabilecek olmasına imkan vermesi açısından tercih edilmiştir. Araştırma şirket-yıl bazlı bir ölçüm gerçekleştirmesi dolayısıyla literatüre katkı sağlamaktadır. İhtiyatlılık seviyesinin şirket yaşı arttıkça artacağı, genç şirketlerin daha fazla büyüme imkanı olması, yönetici ile yatırımcılar arasındaki bilgi asimetrisinin büyüme imkanına paralel olarak artması ve gelecekteki nakit akışlarının daha belirsiz olması dolayısıyla oluşan vekalet maliyetlerindeki artışın daha düşük ihtiyatlılık seviyesine neden olacağı savunulmuştur. Yaşı yüksek olan şirketlerin elinde bulundurdukları hazır varlıklar belirsizliği azaltıcı etki yaparak, yüksek ihtiyatlılık seviyesi oluşmasına imkan verecektir. Uzun yatırım süreçlerine sahip şirketlerin gelecek kazançlarındaki yüksek belirsizlik; yüksek sözleşme maliyetlerini ve yüksek ihtiyatlılık seviyesini beraberinde getireceği açıklanmıştır.

1.2.1.3. Şartlı İhtiyatlılık ve Kar Kalitesi Ölçüm Yöntemi

Şartlı ihtiyatlılık seviyesinin ölçümünde asimetrik zamanlılık üzerinden geliştirilen bir diğer yöntem ise Ball ve Shivakumar (2005) tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu yöntem kar kalitesi ile ihtiyatlılık seviyesinin analizini gerçekleştirmiştir. Asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi olarak Basu yöntemini parçalı

lineer regresyon analizi yaparak kullanmıştır. Araştırma, İngiltere'de özel ve kamu şirketlerini incelemiştir. Buna göre hem kamu hem de özel sektör şirketlerinin çoğunlukla aynı denetim, muhasebe standartları ve vergi mevzuatlarına sahip olmalarına rağmen özel şirketlerin kar kalitesinin kamu şirketlerine kıyasla daha düşük olduğuna ulaşılmıştır. Temel neden olarak; özel şirketlerin bilgi asimetri problemini "içeriden erişim" (*insider access*) modeliyle aşmaya çalışması, yönetici, yatırımcı ve üçüncül tarafların sözleşme yapma durumunda kamuya nazaran finansal tabloları daha az kullanmaya yatkın olmaları belirtilmiştir. Dolayısıyla şirketlerin bilgi asimetrisinin ölçümünde ihtiyatlılık seviyesinin tespiti önemli rol oynamaktadır, ihtiyatlılık seviyesi yüksek şirketlerde daha düşük bilgi asimetrisi sorununun olduğu görülmüştür. Çalışmada kontrol değişkeni olarak şirket büyüklüğü, kaldıraç, sektörel bilgi, denetçi büyüklüğü gibi değişkenler kullanılmıştır.

Ball ve Shivakumar (2005) asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi olarak Basu yöntemini parçalı lineer regresyon üzerinden yorumlayarak kullanmıştır. Kullandığı parçalı regresyon denklemi aşağıda gösterilmiştir.

$$\Delta \mathrm{NI}_t = \alpha_0 + \alpha_1 D\Delta \mathrm{NI}_{t-1} + \alpha_2 \Delta \mathrm{NI}_{t-1} + \alpha_3 D\Delta \mathrm{NI}_{t-1} \times \Delta \mathrm{NI}_{t-1} + \varepsilon_t \qquad (5)$$

$\Delta \mathrm{NI}_t$: Toplam aktif büyüklüğü ile düzeltmiş, "t-1" vergi dönemi ile "t" vergi dönemi arasındaki kar değişimi.

$D\Delta \mathrm{NI}_{t-1}$: Bir önceki yılın "$\Delta \mathrm{NI}_{t-1}$" değişkeninin negatif olduğu durumda "1" değerini alan kukla değişkeni.

Burada "ΔNI_t", toplam aktif büyüklüğü ile düzeltmiş, "t-1" vergi dönemi ile "t" vergi dönemi arasındaki kar değişimini, "$D\Delta NI_{t-1}$", bir önceki yılın "ΔNI_{t-1}" değişkeninin negatif olduğu durumda "1" değerini alan kukla değişkeni ifade etmektedir. Nakit akışlarının arttığı döneme kadar karların ertelenmesi ve dolayısıyla karın farklı zamanlarda raporlanması sağlanarak, şirket karlılığında bir süreklilik oluşturulabilmektedir. Böyle bir durumda "$\alpha_2 = 0$" olarak bulunacaktır. Diğer yandan karların erken raporlanması sonucunda geçici karlılık artışları yaşanabilir. Karı erken raporlanması yapıldığı durumda "$\alpha_2 < 0$" olarak gözlenecektir**.** Benzer şekilde zararın erken raporlandığı durumlarda ise karlılık seviyesinde geçici azalışlar yaşanacak ve

"$\alpha_2 + \alpha_3 < 0$" olarak gözlenecektir. "$\alpha_3 < 0$" olduğu durumda ise zararların, karlara kıyasla daha erken raporlandığı ifade edilebilmektedir.

Tahakkuk temelli ölçüm yöntemi olarak model (6) kullanılmıştır. Bunun nedeni Basu parçalı lineer regresyon yönteminin iki temel kısıtı bünyesinde barındırmasının üstesinden gelmektir. Bu kısıtları açıklayacak olursak ilk olarak söz konusu yöntemde geçici kar veya zararların tahakkuklardan kaynaklı (hatalı stok sayımı gibi) ve kar yönetimi kaynaklı (zaman içinde geri gelen fazla karşılık ayırma gibi) hataları ayıramamaktadır. Bu tip hatalar geçici ve kar değişiminde negatif etki etmektedir. İkinci kısıt ise bu yöntemin geçici değişimleri tanımlaması erken mi yoksa zamansız mı raporlandığını belirleyememesi olarak açıklanmaktadır. Ayrıca Basu asimetrik zamanlılık ölçümü geçici karların hisse getirileri ile korelasyonunu temel alması halka açık olmayan özel şirketlerin analiz edilmesinin önüne geçmektedir. Dolayısıyla halka açık olmayan şirketlerin ihtiyatlılık seviyelerinin tespitinde tahakkuk temelli model bir alternatif olmaktadır. Tahakkuk temelli ölçüm yöntemi aşağıda gösterilmektedir.

$$\mathrm{ACC_t} = \beta_0 + \beta_1 \mathrm{DCFO_t} + \beta_2 \mathrm{CFO_t} + \beta_3 \mathrm{DCFO_t} * \mathrm{CFO_t} + \mathrm{v_t} \qquad (6)$$

$\mathrm{ACC_t}$: t dönemi için tahakkuklar

$\mathrm{CFO_t}$: t dönemi için faaliyetlerden kaynaklı nakit akışları

$\mathrm{DCFO_t}$: $\mathrm{CFO_t}$ negatif olduğunda 1, diğer durumda 0 alan kukla değişken

$$\mathrm{ACC_t} = \Delta\text{Stoklar} + \Delta\text{Alacaklar} + \Delta\text{Diğer Dönen Varlıklar} - \Delta\text{Borçlar} - \Delta\text{Diğer Kısa vadeli yabancı kaynaklar} - \text{Amortisman}$$

Tahakkuk temelli ölçüm yönteminde parçalı lineer regresyon yöntemi kullanılmıştır. Tahakkuklar ve faaliyetlerden kaynaklı nakit akışları dönem başı toplam aktif ile standardize edilmiştir. Faaliyetlerden kaynaklı nakit akışlarının katsayısı olan " β_2" negatif olması tahmin edilmektedir. Giderlerin daha çok negatif nakit akışlarının olduğu dönemlerde tahakkuk etmesi ve negatif nakit akışları için "β_3" katsayısının pozitif artan olarak gözlenmesi tahmin edilmektedir.

Penman ve Zhang (2002), ise muhasebede ihtiyatlılık ilkesini kar kalitesi ve yatırımlar açısından incelemiştir. Çalışmaya göre ihtiyatlı finansal raporlama yapan şirketlerin, yatırım tutarlarının değişmesi kar kalitesini etkilemektedir. Yatırımlardaki büyüme raporlanan karların azalmasına ve yedeklerin artmasına yol açmaktadır. Yatırımların azalması durumsa ise bu yedeklerin açığa çıkarak karların yükselmesi gözlenmektedir. Yatırımlardaki değişimin dönemsel olduğu şirketlerde, cari karların dönemsel olarak bastırılmış veya şişirilmiş olması olasıdır. Gelecekteki karların tahmininde bu rakamlar iyi bir gösterge olmamaktadır. Çalışma kapsamında yatırımlar ile ihtiyatlı raporlama uygulamalarının kar kalitesine olan ortak etkileri üzerinden analitik bir ölçüm yöntemi geliştirilmiştir. Faaliyetlerden kaynaklı net varlıklardaki değişimin tahmin edilmesine etki ettiği sonucuna ulaşmıştır. Kar rakamının gelecekteki öngörüleri doğru saptayabilecek düzeyde olmasını kar kalitesinin bir göstergesi olarak ifade etmiştir. Kar kalitesinin sağlanması için karın sürdürülebilir olmasının gerektiğini açıklamıştır. Eğer bir muhasebe yöntemi karların sürdürülebilir olmasını engelleyici sonuçlara yol açıyorsa, bu durum kar kalitesini azaltmaktadır.

Kar kalitesi araştırmalarının genellikle muhasebe tahminlerindeki değişimlerin etkileri (tahakkuklar, toplam tahakkuklar, ihtiyari tahakkuklar ve olağandışı tahakkuklar) üzerine şekillenir. Yöntem karlar üzerinde şüpheli alacak karşılıkları, değer düşüklüğü karşılığı, kredi zarar karşılıkları ile giderlerin yeniden şekillendirilerek kar üzerinde değişim yarattığı konusunu inceler. Bu etkilerin dönemsel olarak karı etkilediği ve dolayısıyla karın sürdürülebilir olmasını engellendiği ve kar kalitesini düşürdüğünü açıklar. Penman ve Zhang (2002) ihtiyatlı muhasebe uygulamalarının herhangi bir muhasebe yönteminde ya da tahmininde değişikliğe gidilmeden kar kalitesini etkilediğinin ampirik olarak göstermiştir. İhtiyatlı raporlama ile varlıkların net defter değerini düşük gösterecek son giren ilk çıkar yönteminin ilk giren son çıkar yöntemine göre daha ihtiyatlı olduğu, araştırma geliştirme harcamalarının aktifleştirilmesi ve amortisman ayrılmasından ziyade giderleştirilmesinin, amortismana tabi sürelerin daha kısa tutulmasının, şüpheli alacak karşılıklarının ve garanti gider karşılıklarının yüksek tahmin edilmesinin daha ihtiyatlı raporlama kapsamında tutulduğunu söylemiştir.

İhtiyatlı finansal raporlamanın bilançoya olan etkilerinin yanında gelir tablosunda raporlanan kar kalitesini de etkilediği görülmektedir. Şirketlerin

yatırımlarını arttığı dönemlerde, ihtiyatlı raporlama, raporlanan karın serbest muhasebe politikalarına kıyasla daha düşük raporlanmasına yol açtığını açıklamıştır. Karların düşmesinin yanında yedeklerin oluşması yönetime gelecek dönemlerde yapılacak raporlamada esneklik kazandırmaktadır. Yönetim bu yedekleri yatırımlar ile arttırıp, karı azaltabilmektedir. Diğer taraftan, yönetim tarafından yatırımları ve yatırımlardaki büyümeyi azaltıp, yedekleri açığa çıkararak, ilave kar raporlaması oluşturabilmektedir. Dolayısıyla, kar kalitesi muhasebe tahminleri ve yöntemlerinin yanında şirketlerin gerçek faaliyetleri ile muhasebe politikaları arasındaki ilişkiye bağlı olarak da değişmektedir.

Muhasebede ihtiyatlılığın literatürde farklı tanımlarına dikkat çeken Penman ve Zhang (2002), Basu (1997)'nin tanımından ziyade ihtiyatlılık tanımlamasını Feltham ve Ohlson (1995)'e dayandırmıştır. Burada muhasebe temelli değerleme ile raporlanan net varlıkların uzun dönemde piyasa değerinden daha düşük olmasına dikkat çekilmektedir. Tarihi maliyet muhasebesinin taraflı uygulanması ile ihtiyatlı raporlamanın oluştuğunu belirtmektedir.

$$C_{i,t} = (INV_{i,t} + RD_{i,t} + ADV_{i,t}) / NOA_{i,t}$$

İhtiyatlılık seviyelerinin belirlenmesinde yukarıdaki hesaplamayı kullanmıştır. Hesaplamada "$C_{i,t}$" "*i*" şirketinin "*t*" zamanındaki ihtiyatlılık seviyesini, "$INV_{i,t}$" şirketlerin stok değerleme yöntemlerinden kaynaklanan farkların oluşturduğu stok yedeklerini, "$RD_{i,t}$" araştırma geliştirme harcamalarının giderleştirilmesinden kaynaklanan farkların aktifleştirilerek şirketin bulunduğu sektöre göre amortisman hesaplamasını ve "$ADV_{i,t}$" reklam harcamalarını da aktifleştirerek amortisman hesaplaması göstermektedir. Bu üç kalemin "$NOA_{i,t}$" net işletme faaliyetlerinden kaynaklanan aktiflere oranlayarak ihtiyatlılık seviyesinin belirlemeye çalışmıştır. Net işletme faaliyetlerinden kaynaklanan aktifleri ise işletme faaliyetlerinden kaynaklanan aktiflerin defter değerinden işletme faaliyetlerinden kaynaklanan yükümlülükleri çıkararak hesaplamıştır.

Özetle, Penman ve Zhang (2002) literatürde ihtiyatlı muhasebe uygulamalarının yüksek kalitede kar raporlamasını savunan yazarlara eleştiri getirmektedir. Özellikle ihtiyatlı finansal raporlamanın yatırımlar ile ilişkili olduğunu ve oluşturulan yedekler

ile kar üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. 1975 ile 1997 yılları arasında finans dışı şirketler üzerinde toplamda 38.540 şirket yıl gözlemini analiz ettiği araştırmasında bu öngörüsünü doğrulamıştır. Bilanço ve gelir tablosu üzerinden ihtiyatlılığı inceleyerek elde ettiği ölçüm ile hisse getirileri ve kar ilişkisi üzerinden ölçüm yapan asimetrik zamanlılık yönteminden ayrılmakla birlikte farklı bir bakış açısı sunması bağlamında literatüre katkı sağlamaktadır.

1.2.2. Defter Değerinin Pazar Değerine Oranı Ölçüm Yöntemi

Şirketlerin ihtiyatlılık seviyesinin belirlenmesinde kullanılan diğer bir yöntem ise Beaver ve Ryan (2000) tarafından geliştirilen defter değerinin pazar değerine oranı (*Book-to-Market Ratio*) olarak sayılabilir. Bu çalışma ihtiyatlılığı ölçmek üzere, defter değeri ve pazar değeri ilişkisini konu alan Feltham ve Ohlson (1996) çalışmasından yola çıkarak geliştirilmiştir.

Defter değerindeki değişimlerin gelecekteki özsermaye getirisinin tahminlenmesinde farklı etkilere sahip olan iki önemli nedene bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bu iki nedeni sapmalar (*bias*) ve gecikmeler (*lags*) olarak sıralamıştır. Sapma ve gecikmelerin defter/pazar değerine olan etkisi ve özsermaye getirisini tahmin etmedeki rolü irdelenmiştir. Sapmaların gelecekteki özsermaye getirisinin belirlenmesinde gecikmelere kıyasla daha kalıcı sonuçlar verdiği ifade edilmiştir. Feltham ve Ohlson (1996), Fama ve French (1992, 1995), Penman (1992), Bernard (1994) gibi çalışmaların defter-pazar değerinin gelecekteki özsermaye getirisi ile ilişkili olduğu ve iki değişken arasında korelasyon bulduğunu belirtmiştir.

Sapma olarak defter değerinin pazar değerinin üzerinde (altında) olması dolayısıyla defter-pazar değeri oranının yüksek (düşük) hesaplanmasından kaynaklı sapmalar açıklanmıştır. Sapmaların raporlama kaynaklı faktörlerden -tarihi maliyet ya da ihtiyatlılıktan- veya ekonomik çevresel faktörlerden -beklenen bugünkü değer hesaplamasına ya da enflasyon- kaynaklanabileceğini belirtmiştir.

Defter-pazar değeri oranın tahmini üzerine altı yıllık aşağıdaki modeli önermişlerdir.

$$Defter\ değeri\ Pazar\ değeri\ oranı_t,i = \propto_t + \propto_i + \sum_{j=0}^{6} ß_J R_{t-j,i} + \varepsilon_{t,i} \quad (7)$$

$\propto_t$: Örneklem firmalarının defter pazar değeri oranı için sabit zaman değişimi

$\propto_i$: Firma etkisi

$ß_j$: $R_{t-j,i}$ değişkeninin regresyon katsayısı

$R_{t-j,i}$: Özsermaye kârlılığı ile ilgili mevcut ve 5 dönem gecikmeli değişken

Gecikmeler ise beklenmeyen ekonomik karların (zararların) hemen değil zaman içinde raporlanmasından kaynaklanan defter değerine olan etkiler olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeplerle defter-pazar değeri gerçek ortalamalarından yüksek (düşük) hesaplanmaktadır. Gecikmelerin defter-pazar değeri üzerinde oluşturduğu geçici etkilerin sapmalar ile benzer şekilde hem raporlama hem de ekonomik ve çevresel faktörlerden ortaya çıkabileceğini açıklamıştır.

Sapmalara daha yakından bakacak olursak sürekli pozitif bugünkü değer veren projeler, maliyet ve pazar değerinden düşük olanı ile raporlanan stoklar, zararların raporlanması ancak kazançların aynı zaman ve şartlara göre raporlanmaması, reklam ve birçok araştırma geliştirme harcamasının hemen gider kaydedilmesinden kaynaklı olduğunun altını çizmiştir.

1.2.3. Faaliyetlerden Kaynaklanan Tahakkuklar ve Nakit Akışları Ölçüm Yöntemi

Şirketlerin ihtiyatlılık seviyesinin ölçümünde geliştirilen bir diğer yöntem ise Givoly ve Hayn (2000) tarafından oluşturulmuştur. Bu yöntem, muhasebede ihtiyatlılık kavramını ölçmek amacıyla faaliyetlerden kaynaklanan tahakkuklar ile nakit akışlarının ilişkisini inceler. Çalışmaya göre, ihtiyatlılık gelir ve karların muhasebeleştirilmesini yavaşlatan, gider ve zararların muhasebeleştirilmesini hızlandıran ve varlıkları düşük, yükümlülükleri yüksek gösteren muhasebe politikalarının seçilmesi olarak tanımlanır. Çalışma kazançlar, nakit akışları ve

tahakkuklardaki değişimin şirketlerin ihtiyatlılık seviyesi üzerindeki rolünü incelemiştir. İhtiyatlılığın tek bir tanımı olmamasına dikkat çekerek, tek bir ölçüm yönteminin de olmadığını ifade etmiştir. İhtiyatlılık ölçümü ile ilgili olarak birikmiş faaliyet dışı tahakkuklar (*accumulation of nonoperating accruals*), iyi haberlere ve kötü haberlere göre kazançların zamanlılığı, kazançların dağılımı ve piyasa/defter değeri ölçümlerini incelemiştir. 1950 ile 1998 yılları arasında 896 Amerikan şirketi dönemsel finansal raporları üzerinde yaptığı araştırmada ihtiyatlılık seviyesinde belirgin bir artış olduğunu gözlemlemiştir.

Araştırmaya göre şirketlerin uzun dönemli finansal performansının ölçümünde faaliyetlerden kaynaklı nakit akışlarının önemli bir rolü vardır. Muhasebe temelli performans ölçümlerinin faaliyetlerden kaynaklı nakit akışları ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışma kazançların zaman serilerindeki değişimi, nakit akışları ve tahakkukları birlikte inceleyerek yapılan finansal raporlardaki ihtiyatlılık seviyesinde belirgin bir artış olduğunu göstermiştir. Söz konusu ihtiyatlılık seviyesindeki artışın Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu'nun gider ve zararların erken muhasebeleştirilmesine gelirlerin ise geç muhasebeleştirilmesi yönelik yaptığı açıklamaların etkili olduğunu ifade etmektedir. Diğer yandan yasal çevrenin yöneticileri daha ihtiyatlı bir raporlamaya yönlendirmesinin ve denetim şirketlerinin ise müşteri seçerken daha dikkatli davranmaları etkilidir.

Zaman içerisinde yaşanan finansal raporlamadaki ihtiyatlılık seviyesindeki artış ile birlikte finansal raporların etkisnin yatırımcılar, araştırmacılar ve düzenleyici otoriteler üzerinde arttığını ifade etmiştir. Dolayısıyla, kazançlar, nakit akışları ve tahakkuklarda yaşanan böyle bir yapısal değişimin finansal durum analizi yapılırken göz ardı edilmemesi gerekir. Zaman içerisinde ihtiyatlılık seviyesinde yaşanan artışın, finansal tablo analizi yapılırken dikkate alınmaması ve değişik ihtiyatlılık seviyelerinden kaynaklı finansal çıktıların düzenlenmeden analizi, elde edilen sonuçların yanlış yorumlanmasına sebep olabilir.

Ayrıca uluslararası muhasebe bağlamında düşünüldüğünde ülkelerin farklı raporlama özellikleri dolayısıyla yapılan raporlamanın farklı ihtiyatlılık seviyelerinde olacağı ve benzer şekilde ülkeler arası yapılan araştırmalarda bu farklı ihtiyatlılık seviyelerin dikkate alınması gerektiği savunulmuştur. Finansal raporlamada

gerçekleşen artan ihtiyatlılık seviyelerinin yöneticilerin fırsatçı davranışları, politik maliyetler, yöneticilere verilen teşvikler ve sermaye piyasalarına zaman içerisinde nasıl yanşayacağının da yapılacak araştırmalarda incelenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Givoly ve Hayn (2000) ihtiyatlılık seviyesinin belirlenmesinde Basu (1997) yönteminin dikkate alınması gerektiğini vurgular. Basu (1997) yönteminde oluşturulan regresyon analizi kapsamında dört temel incelemenin yapılması gerektiğini savunmaktadır. İlk olarak "β_{1i}" katsayısının kötü haberlerin iyi haberlere kıyasla ne durumda olduğunu göstermesi dolayısıyla ihtiyatlı bir raporlamada "β_{1i}" katsayısının pozitif olması beklendiği söylenmiştir. Daha sonra "$(\beta_{0i} + \beta_{1i}) \div \beta_{oi}$" oranının kötü haberlerin iyi haberlere kıyasla kazançların göreli hassasiyetini gösterdiğini belirtmiştir. İhtiyatlı bir raporlamada bu oranın "1"'den büyük olmasının beklendiğini belirtmiştir. Basu (1997) yönteminin regresyon analizinde üçüncü dikkat edilmesi gereken ölçütün kötü haberlerin yani negatif getiri dönemlerinin, iyi haberlerin yani pozitif getiri dönemlerine göre açıklayıcılık katsayısının "R^2" oranına dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İhtiyatlı bir raporlamada bu oranın "1"'den büyük olmasının beklendiğini söylenmektedir. Son olarak ortalama aşağı yönlü bir kazanç fiyat oranının olması durumunda bunun ihtiyatlı bir raporlamayı gösterdiği belirtilmiştir.

Basu (1997) yönteminin iyi ve kötü haberleri temsilen hisse hareketlerini baz almasının temel kısıt olduğunun altını çizmiştir. Ayrıca son ölçütü değinilen kazanç fiyat oranının risksiz faiz oranına bağlı olarak değişim göstermesinin ve araştırmada bu oranın sabit kabul edilmesinin bir diğer kısıt olduğu belirtilmiştir.

İhtiyatlı bir raporlamada kötü haberlerin hızlı ve kapsamlı olarak raporlanması iyi haberlerin ise kademeli ve gecikmeli olarak raporlanmasının kazançların dağılımına etki edeceğine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla ihtiyatlı bir raporlamada kazançların dağılımsal olarak negatif eğilim (*skewness*) ve değişkenlik (*variability*) göstermesi beklenir. Son olarak bilanço temelli olarak ihtiyatlılık seviyesini inceleyen Feltham ve Ohlson (1995) tarafından geliştirilen teorik çerçeveye göre piyasa/defter değerinin "1" den büyük olmasının ihtiyatlı bir raporlama göstergesi olduğunun altını çizmiştir. Ayrıca diğer değişkenlerin sabit olduğu varsayıldığında piyasa/defter değerinde zaman içerisinde oluşan artışın ihtiyatlılık seviyesinde de artışı gösterdiğini

belirtmiştir. Asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi ile ilgili göstergeler Tablo 1.2'de özetlenmiştir.

Tablo 1.2: Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Yöntemi Göstergelerinin Yorumlanması

Gösterge	Yorum
"$\boldsymbol{\beta_{1i}}$"	İhtiyatlı bir raporlamada pozitif olması beklenmektedir.
"$(\boldsymbol{\beta_{0i}} + \boldsymbol{\beta_{1i}}) \div \boldsymbol{\beta_{oi}}$"	İhtiyatlı bir raporlamada bu oranın "1"'den büyük olmasının beklenmektedir.
"$\boldsymbol{R^2}$ **(kötü haber) /** $\boldsymbol{R^2}$ **(iyi haber)"**	İhtiyatlı bir raporlamada bu oranın "1"'den büyük olmasının beklenmektedir.
Kazanç fiyat oranı (*earnings-to-price ratio*)	İhtiyatlı bir raporlamada aşağı yönlü ortalama bir kazanç fiyat oranının olması beklenmektedir.
Kazançların dağılımı (*earnings distribution*)	İhtiyatlı bir raporlamada kazançların dağılımsal olarak negatif eğilim (*skewness*) ve değişkenlik (*variability*) göstermesi beklenmektedir.
Piyasa/defter değeri (*market-to-book ratio*)	İhtiyatlı bir raporlamada piyasa/defter değerinin "1"'den büyük olmasının ve zaman içerisinde bu oranda oluşan artışın ihtiyatlılık seviyesinde de artışı göstermesi beklenmektedir.

Kaynak : Givoly, D., & Hayn, C. (2000). The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative? *Journal of Accounting and Economics*, 29(3), 287–320.

Givoly ve Hayn (2000) karlılık ile ilgili olarak temelde aktif karlılığı oranı, net karın aktiflere oranı olarak hesaplamıştır. Ancak devam eden faaliyetlerden kaynaklı karın aktiflere oranı, faiz ve vergi öncesi karın aktiflere oranı, net karın satışlara oranı ve net karın özsermayeye oranı da alternatif karlılık oranları arasındadır. Şirket büyüklüğü ölçütü ile ilgili olarak temelde aktif büyüklüğünü baz almıştır. Şirketlerin sektörel dağılımı ile ilgili olarak "*SIC"* kodlarına göre şirketler sınıflandırılmış ve yüksek teknoloji ve düşük teknoloji şirketleri olarak iki grupta bir sınıflandırma yapılmıştır. Söz konusu teknoloji temelli sınıflandırma Francis ve Schipper (1999) araştırmasından yola çıkarak şirketlerin maddi olmayan duran varlıklarına göre yapılmıştır.

Faaliyetlerden kaynaklı nakit akışları ve tahakkuklar konusunda ihtiyatlılık ölçümüyle ilgili olarak birikmiş faaliyet dışı tahakkukların incelenmesini, karın erken muhasebeleştirilmesinin etkisini, kar dağıtımının yapısını ve defter/pazar değerinin incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda amortisman öncesi toplam tahakkukların net kar ve amortismandan faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarını çıkararak hesaplanmasını, faaliyetlerden kaynaklanan tahakkukların ise alacaklardaki değişim stoklardaki değişim ve önceden ödenmiş giderlerdeki değişimden borçlardaki ve ödenecek vergilerdeki değişimin farkı ile hesaplanabileceğinin altını çizmiştir. İhtiyatlı bir finansal raporlamanın karlılığın düşmesine ve birikmiş negatif tahakkukların artmasına neden olabileceği savunulmuştur.

Diğer taraftan karlılıktaki düşmenin ve birikmiş negatif tahakkuklardaki artmanın sebebinin sadece ihtiyatlı raporlamanın olmadığı başka nedenlerin de olabileceği belirtilmiştir. Buna göre yeniden yapılandırma (*restructuring*), şirket satın alma ve birleşmeleri, emeklilik ve emeklilik sonrası sosyal yardımlardaki (*pension ve post-retirement benefits*) artışlar, büyüme ve enflasyon gibi nedenlerden kaynaklı olabileceği ifade edilmiştir. Ancak çalışma kapsamında söz konusu nedenler detaylı incelendiğinde söz konusu nedenin esasen ihtiyatlılık olduğu bu nedenlerin belirgin etkisinin olmadığı gösterilmiştir.

2. İKİNCİ BÖLÜM: İHTİYATLILIK KAVRAMI VE ÖLÇÜMÜNÜN LİTERATÜRDEKİ YERİ

Muhasebe doktrini açısından Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Kavramsal Çerçeve açısından taşıdığı öneme ve ihtiyatlılık ölçümünde kullanılan yöntemlere önceki bölümde yer verilmiştir. Bu kısımda ise ihtiyatlılık kavramının birçok farklı konuda çalışıldığı ve oldukça geniş yer tuttuğu göz önünde tutularak akademik çalışmalar içerisindeki yeri incelenmiştir.

İhtiyatlılık kavramının literatürde böyle geniş bir öneme sahip olmasının nedenlerine kavramın düzenleyici otoritelerin görüşleri, UFRS ve Kavramsal Çerçeve'deki yeri, raporlama ve ölçme yöntemleri üzerindeki rolü, ampirik çalışmalardaki ölçümü ve sermaye piyasalarına olan etkileri örnek verilebilir. Tablo 2.1'de dört ayrı çalışmanın ihtiyatlılık kavramının literatürdeki çalışmaları sınıflandırmada kullandıkları özellikler ve bunların neler olduğu gösterilmiştir. Geniş bir alana yayılmış olan çalışmaların ölçüm yöntemlerine, konularına, finansal tablolara, finansal tablo kullanıcılarına ve şirket karakteristik özelliklerine göre sınıflandırıldığı görülmektedir.

Tablo 2.1: İhtiyatlılık Kavramının Sınıflandırılması

Watts (2003a, 2003b)	***Ölçüm Yöntemlerine Göre:*** • Kesitsel Çalışmalar (*Cross Sectional Studies*) • Zaman Serisi Çalışmaları (*Time-Series Variations Studies*) ***Konularına Göre:*** • Sözleşmeler • Hissedar Davaları • Vergilendirme • Muhasebe Düzenlemeleri
Zhong ve Li (2017)	***Ölçüm Yöntemlerine Göre:*** • Bilanço Temelli • Gelir Tablosu Temelli • Kazanç/Hisse Getirisi Temelli
Ruch ve Taylor (2015)	***Finansal Tablolara Olan Etkisine Göre:*** • Kazançların Kalitesi

Tablo 2.1: İhtiyatlılık Kavramının Sınıflandırılması	
	• Kazançların Sürekliliği • Kar Yönetimi ***Finansal Tablo Kullanıcılarına Göre:*** • Sermaye Piyasası Kullanıcıları • Borçlanma Piyasası Kullanıcıları • Kurumsal Yönetim Kullanıcıları
Ryan (2006)	***Şirket Karakteristik Özelliklerine Göre:*** • Teknoloji Şirketi Olma • Yönetim Kurulunun Yapısı • Halka Açıklık • Büyük Denetim Firması ile Çalışma • Uluslararası Olma • Kazançların Sürekliliği • Şirket Büyüklüğü • Yasal Sistem Özellikleri • Denetimlerin Yapısı • Şeffaflık Düzeyi

Watts (2003a), asimetrik bilgi ve doğrulama (*verification*) konusunda ihtiyatlılık kavramının önemine dikkat çekmiştir. Çalışmasında muhasebede ihtiyatlılık kavramı ile ilgili tanım ve açıklamaların irdelenmesi ve standart koyucu, düzenleyici otoriteler bağlamında değerlendirmiştir. İhtiyatlılığın yöneticilere ve diğer taraflara fazla ödeme yapılmasının önüne geçmesi gibi faydalarını ortaya konmuştur. Ayrıca, standart koyucuların finansal raporlamayı iyileştirme ve geliştirmeleri için doğrulamanın önemini kavramaları gerektiği sonucuna varmıştır. Yöneticilerin şirket üzerindeki sınırlı sorumlulukları ve değerlemeler üzerindeki doğrulamanın yeterli olmaması birçok sıkıntıyı ortaya çıkarmaktadır.

Watts (2003b), muhasebede ihtiyatlılık kavramının dayanaklarını sunmuş, kar yönetimi (*earnings management*) konusunun muhasebe ihtiyatlılığından ayrı tutulması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Muhasebede ihtiyatlılık kavramının varlığına dair kanıtları özetlemeyi, muhasebe ihtiyatlılığının varlığını gösteren söz konusu bu kanıtların ayrımını yapmayı ve ihtiyatlılığın olmadığı durumları değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmasında literatürdeki ampirik çalışmaları ihtiyatlılık ölçüm yöntemleri bağlamında; kesitsel çalışmalar (*cross sectional studies*) ve zaman serileri değişimi çalışmaları (*time-series variations*) olarak ayırmıştır. Ayrıca çalışmaları konularına göre sözleşmeler, hissedar davaları, vergilendirme ve muhasebe düzenlemeleri başlıkları altında incelenmiştir.

Zhong ve Li (2017), muhasebede ihtiyatlılığı ölçmek amacıyla kullanılan yöntemleri bilanço üzerinden, gelir tablosu üzerinden ve kazanç/hisse getirisi üzerinden olarak üç sınıfa ayırmıştır. Muhasebe ihtiyatlılığı üzerine yapılan ampirik çalışmaların yirmi yılda artış gösterdiğine vurgu yaparak, Watts (2003b) gibi kesitsel çalışmaları ve zaman serileri çalışmalarını incelemiştir.

Ruch ve Taylor (2015), çalışmaları kapsamında 1997 ile 2014 yılları arasında hakemli muhasebe dergilerinde yayınlanan 34 makaleyi incelemiştir. Muhasebede ihtiyatlılık kavramının finansal tablolara ve finansal tablo kullanıcılarına nasıl etki ettiğini araştırmıştır. Bu bağlamda, ihtiyatlılığın finansal tablolara olan etkisini incelemek üzere kazançların kalitesi, kazançların sürekliliği ve kar yönetimi başlıkları altında bir sınıflandırma yapmıştır. İhtiyatlılığın finansal tablo kullanıcılarına etkisini ise sermaye piyasası kullanıcıları, borçlanma piyasası kullanıcıları ve kurumsal yönetim kullanıcılarına olan etkileri olarak üç başlık altında sınıflandırılmıştır. Sermaye piyasaları kullanıcıları kısmında yatırımcıların ve analistlerin şirket hakkında karar alırken finansal tabloları nasıl kullandıkları tartışılmıştır. Borçlanma piyasalarında ise borçlu ve borç veren tarafların oluşturdukları borç sözleşmeleri bağlamında finansal tabloları nasıl kullandıkları incelenmiştir. Kurumsal yönetim kullanıcıları açısından ihtiyatlılığın üst düzey yönetici ücretlendirmesi ve yatırım kararları açısından ortakların şirketleri değerlendirmesindeki etkinliği incelenmiştir. İhtiyatlılığın finansal tablo kullanıcılarına etkisi incelendiğinde ise şartlı ihtiyatlılığın sermaye piyasası kullanıcıları üzerinde bilgi asimetrisini azaltırken analistlerin tahminlerinin doğruluğunu ve değer ilişkisini de azaltıcı etki gösterdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca şartlı ihtiyatlılığın borçlanma maliyetini düşürdüğü, üst düzey yönetici ücretlendirmelerinin kazançlara karşı olan hassasiyetini arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Ryan (2006), literatürde asimetrik zamanlılık ile ölçülen şartlı ihtiyatlılık düzeyinin; yüksek-düşük teknoloji şirketi olma, yönetim kurulunun yapısı, halka açık olup olmama, büyük denetim firmalarıyla çalışıp çalışmama, uluslararası olup olmama, kazançlarının sürekliliği, şirket büyüklüğü gibi birçok farklı şirket karakteristik özelliği ile olan ilişkisi gibi birçok boyutta incelendiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca ülkelerin yasalara dayalı hukuk sistemi ile içtihatlara dayalı hukuk sistemi ülkesi olma gibi yasal sistem özellikleri, hukuki yapılarının güçlülüğü, menkul kıymet

piyasalarındaki kurallara uygun denetimlerin yapısı, şeffaflık düzeyleri gibi birçok farklı konuda ihtiyatlılık ile olan ilişkilerinin konu alındığını belirtmiştir.

Bu bağlamda tarihi maliyet, gerçeğe uygun değer, değer düşüklüğü ve nakit akışları, değer ilişkisi ve sermaye piyasaları araştırmaları, diğer alanlardaki çalışmalara yer verilmiştir. Devamında, ihtiyatlılık ölçümünde kullanılan asimetrik zamanlılık yöntemine eleştri getiren çalışmalar konu, örneklem ve bulguları açısından incelenmiştir. Daha sonra ise ihtiyatlılık kavramı ile borç sözleşmeleri, sürdürülebilirlik raporlaması ve kriz dönemlerinde bankaların kredi kapasiteleri konularında yapılan çalışmalar araştırma değişkenleri, ölçme yöntemleri ve bulguları açısından incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'de faaliyet gösteren şirketler üzerinde yapılan ampirik çalışmalar incelenmiştir. Gerek ihtiyatlılık ölçümünde kullanılan asimetrik zamanlılık yöntemine eleştiri getiren makaleler, gerekse diğer alanlarda yapılan çalışmalar tezin ampirik araştırma bölümüne dayanak olması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırma kapsamında Türkiye şirketlerini inceleyen çalışmalar haricinde incelenen makaleler SSCI endeksli uluslararası muhasebe dergilerinde 2010 – 2020 yılları arasında yayınlanan makalelerden seçilmiştir. SSCI endeksinde taranan dergiler olarak *Australian Accounting Review, Journal of Accounting Literature, Accounting and Business Research, Accounting Horizons, Journal of Accounting Research, Journal of Accounting and Economics, The Accounting Review, Journal of Business Finance and Accounting, Contemporary Accounting Research ve The British Accounting Review* dergileri sayılabilir. Ayrıca literatür incelemesi yapılan bölümlerde alt kriterler sunulmaktadır.

İncelenen makaleler ve yapılan sınıflandırmaların çeşitliliği göz önünde tutulduğunda sermaye piyasası kullanıcıları üzerinde yapılan çalışmaların önemli bir yere sahip olduğunu ortaya konulmaktadır. İlk olarak tarihi maliyet, gerçeğe uygun değer, değer düşüklüğü ve nakit akışları konulardaki çalışmalar, konu, örneklem ve bulguları esas alınarak incelenmiştir.

2.1. Tarihi Maliyet, Gerçeğe Uygun Değer, Değer Düşüklüğü ve Nakit Akışları Açısından İhtiyatlılık

Devine (1963) çalışmasında Bliss (1924)'e atıfta bulunarak karların ve zararların ne zaman ve ne ölçüde raporlanacağı konusunda ihtiyatlılık kavramının önemini vurgulamıştır. Amerikan kaynaklarında ihtiyatlılık ile ilgili olarak yapılan gider ve zararların, gelir ve karlara kıyasla daha erken raporlanması tanımının yanında, ihtiyatlılığın etkilerinin muhasebe bilgi kullanıcıları açısından incelenmesi ve ihtiyatlılık süzgecinden geçen muhasebe bilgilerinin finansal tablo kullanıcılarının karar almalarına etkisi vardır. Ancak muhasebe bilgi kullanıcılarının çeşitliliği, her birinin muhasebe bilgisinden beklentilerinin farklı olması ve finansal raporlamanın her kullanıcıya özel olarak rapor hazırlayamayacağı dolayısıyla belli önem derecesine göre tüm kullanıcılara hitap eden finansal raporlama yapılması zorunludur. Bu konuyla ilgili olarak belli bir dönemde karın düşük raporlanmasının hissedarların sahip oldukları hisseleri satmaya, yatırımcıların şirket ile ilgili yapacakları yatırımlarını kısıtlayıcı yönde karar almalarına, şirket yöneticilerin performanslarının olumsuz algılanmasına ve hissedarların ise yönetimi değiştirmeyi düşünmelerine kadar birçok karar üzerinde etki etmektedir. Dolayısıyla ihtiyatlılık düzeyinin karın oluşturulması, şirketin sürekliliği, şirket faaliyetlerinin büyümesi ve kamu çıkarlarına olan etkileri göz önünde tutularak belirlenmesinin önemini vurgulamıştır.

Sterling (1967), ise geleneksel muhasebe sisteminin temel değerleme ilkelerinden biri olarak ihtiyatlılık kavramının muhasebe teorisi bağlantısını incelenmiştir. Ardından tarihi maliyet açısından ihtiyatlılığın incelenmesi yapmıştır. Çalışma, ihtiyatlılık kavramının dayanaklarını sıralamıştır. İlk olarak, muhasebe alanın yapısı ve muhasebecilerin konumu üzerinde durulmuştur. Muhasebeciler karşılaştıkları özellikli sorunlara çözüm üretirken, mesleki yargı ile karar vermektedir. Karşılaşılan her problem kendi içerisinde değerlendirilmekte ve önceki durumlardan ayrı düşünülmektedir. Dolayısıyla kimi zaman muhasebeciler bilişsel çelişki yaşamaktadır.

Daha sonra yönetim sorumluluğu ilkesi gereği muhasebeci birlik (*solidarity*) ve kararlılık (*stability*) ile davranmalıdır. Dolayısıyla, raporlanan değerin en azından söz konusu değerde olacağından emin olunmalıdır. Çoğu zaman olduğundan fazla değerde

gösterme ile mücadele etmek için, daha düşük gösterme (*understatement*) önerilmektedir. Bu sayede dengenin bulunacağı savunulmuştur.

Sterling (1967: 110) muhasebede ihtiyatlılık kavramının değerleme (*valuation*) konusunda en eski ve en yaygın kavram olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak diğer yandan en çok eleştirilen kavram olduğunu ve muhasebe çevrelerinde öneminin sorgulandığını söylemektedir. Muhasebenin kavramlarından bahsedildiğinde yazarların ılımlı ihtiyatlılığı savunduğunu ancak konu değerlemeye geldiğinde ihtiyatlı olunmalı mı, yoksa olunmamalı mı tartışmasının yaşandığını belirtmektedir. İhtiyatlılık kavramına kesin karşı olan çevrelerin bilançoda ihtiyatlılıktan kaynaklı yanlış bilgi verme (*misrepresentation*) sorunun olduğunu savunduğuna dikkat çekilmiştir. İhtiyatlılık politikalarının kasıtlı olarak varlıkları olduğundan düşük göstermeye neden olan uygulamalara yol açabileceğini belirtmiştir. Çalışma ihtiyatlılık kavramı ile gerçekçilik (*realism*) kavramını birbirine zıt kavramlar olduğunu ifade etmiştir. Menkul kıymetlerin kar veya zarar raporlamasının sadece satışının gerçekleştiği tarihte yapılacağını ve muhasebeleştirilmesinin maliyet değerinden olacağını belirtmiştir. Ancak maliyet değerinden muhasebeleştirme ile ilgili katı tutumun, deflasyon dönemlerinde vazgeçilmesi söz konusunu olabilir. İhtiyatlılık kavramı nedensellik (*causality*) ve uygunluk (*convenient*) kavramları ile dönemsel hasılat maliyet eşleştirme ilkesi ile birlikte değerlendirilmektedir. Uygunluk kavramı en kısa zamanda en doğru verilerin raporlanması baskısıyla satın alma fiyatından raporlamanın en uygun ve hazırda olan veri olması açısından savunulmuştur. Nedensellik ise maliyet süreçlerinde öne çıkan bir kavramdır. Satışların yapıldığı dönemlerde bu satışlara ait maliyetlerin eşleştirilmesi ve raporlanmasını öngörmektedir. Dolayısıyla ihtiyatlılık ilkesi değerlendirilirken tarihi maliyet raporlaması ile olan ilişkisinin incelenmesi gerekmektedir.

Çalışma tarihi maliyet ile ihtiyatlılık ilişkisini üç ana başlıkta incelemiştir. Tarihi maliyetin muhasebede temel ilke olmadığını ancak ihtiyatlılık ilkesinin bir türevi olarak oluştuğunu belirtmiştir. İlk olarak, tarihi maliyet çoğu zaman ihtiyatlılık raporlaması sonucu oluşan değerleri göstermektedir. Tarihi maliyet hemen hemen piyasa değerinin altında bir değeri ifade etmektedir, ayrıca amortisman gideri ile bu kesinleşmektedir. İkinci olarak, tarihi maliyet esasının uygulanması diğer ölçüm yöntemlerine kıyasla daha uygundur. Herhangi bir kalemin muhasebeleştirilmesi ile

ilgili belgelere, faturalara ulaşmak kolay olmakta ve tarihi maliyet uygulanması kolaylaşmaktadır. Maliyetlerin belirlenemediği durumda düşük olan tahmin ile muhasebeleştirme veya önemsiz bir tutarda ise iz değeri ile muhasebeleştirme yapılmaktadır. Üçüncü olarak, maliyetlerin gelirler ve dönemler ile ilişkili olduğu, bazı giderlerin gelecek dönemlerde fayda sağlayacağı beklenmektedir ve bu yüzden maliyet değerlerinden aktiflerde tutulmaktadır, bazı giderler ise geçmiş dönemlerde fayda sağlamıştır ve şuan değerleri sıfırdır. Gelecek dönemlerde fayda sağlaması beklenen maliyetler, satış gerçekleşene kadar tarihi değerden korunmaktadır. Diğer taraftan eğer bir maliyet faydasını yitirmiş ise değer düşüklüğü yapılmaktadır. Dolayısıyla, tarihi maliyet esası, hem uygunluk hem de ihtiyatlılık açısından önem taşımaktadır.

İhtiyaca uygunluk ve güvenilirlik konusu muhasebe bilgisinde en önemli özelliklerdendir. Farklı ölçme yöntemleri sonucunda her iki unsur arasında bir değişim yapmak gerekmektedir. Muhasebe bilgisinin her iki unsuru aynı anda taşıması zor olmaktadır. Tarihi maliyet muhasebesinin, gerçeğe uygun değer muhasebesine göre daha güvenilir olduğu söylenebilir. Çünkü bir şirketin varlık ve yükümlülüklerine ait maliyetler tarihi değer ile oluşturulduğunda daha doğrulanabilir, tahmin hatalarından daha uzak ve gerçeğe uygun değer hesaplamalarının doğurduğu sorunlardan arınmıştır. Ancak tarihi maliyetin, ihtiyaca uygunluk açısından daha yetersiz olduğu düşünülmektedir. Tarihi maliyet muhasebesinde raporlanan maliyetler elde edildiği tarihteki değerleri gösterdiğinden zaman içerisinde ihtiyacı karşılamamaktadır. Sonuçta gerçeğe uygun değer muhasebesinin, tarihi maliyet muhasebesine göre daha ihtiyaca uygun olduğu söylenmektedir. Ancak şartların ideal olmadığı ekonomilerde gerçeğe uygun değerin bulunmasında kullanılan yöntemler ve tahminler, raporlanan rakamların güvenilirliği açısından sorunlara yol açmaktadır (Scott, 2011).

Gerçeğe uygun değer, değer düşüklüğü ve nakit akışları ile ilgili yapılan çalışmalar incelenecek olursa gerçeğe uygun değer yaklaşımı ile tarihi maliyet yöntemi ihtiyatlılık yaklaşımı karşılaştırıldığında temelde ihtiyatlılık kavramının korunduğu görülmektedir. Örneğin, stokların muhasebesinde geleneksel muhasebe maliyet değeri ya da piyasa değerinden düşük olanla değerlemeyi öngörürken; UFRS, maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerden düşük olan ile değerlemeyi öngörmektedir. Her iki durumda da ihtiyatlılık kavramı göze çarpmaktadır. Alacaklar konusunda şüpheli

alacaklar için karşılık kaydedilmesi hem geleneksel yöntemde hem de UFRS'de ihtiyatlılığın bir göstergesi olarak incelenebilmektedir (Ertuğrul, 2014). Benzer şekilde muhasebede ihtiyatlılık ilkesi ile Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ilişkisi düşünüldüğünde borç ve karşılıkların tanınması ve hasılatın tanınması boyutları önem kazanmaktadır. Karşılıklara örnek olarak, menkul kıymet değer düşüklüğü karşılığı, şüpheli ticari alacaklar karşılığı, stok değer düşüklüğü karşılığı, finansal duran varlıkların değer düşüklüğü karşılığı gibi karşılıklar sayılabilir.

2.1.1. Gerçeğe Uygun Değer, Değer Düşüklüğü ve Nakit Akışları Çalışmalarının Konu Örneklem ve Bulguları

Tablo 2.2'de gerçeğe uygun değer, değer düşüklüğü ve nakit akışları ile ihtiyatlılık kavramı çalışmalarına yer verilmiştir. Banker, Basu ve Byzalov (2017), değer düşüklüğü ve nakit akışlarının muhasebede ihtiyatlılık kavramı araştırmalarındaki yerini araştırmıştır. Muhasebecilerin gelecekteki nakit akışlarına ait bilgileri değer düşüklüğü kararı verirken nasıl kullandıkları ve bu kararın ihtiyatlılık seviyelerine olan etkisi incelenmiştir. Yapılan çalışmada Basu (1997) ve Ball ve Shivakumar (2006) modelleri geliştirilerek kullanılmıştır. Bu kapsamda modele "satışlardaki değişim" değişkeni ilave edilmiştir. 1987-2007 yıllarını Amerikan şirketlerine ait veriler kullanılmıştır. Toplamda 8.028 firmaya ait 54.910 firma-yıl incelemesi yapılmıştır. Araştırma kapsamında değer düşüklüğü hesaplanırken kullanılan farklı değişkenlerin ihtiyatlılık açısından finansal raporlamaya nasıl etki ettiği araştırılmıştır. Ayrıca farklı değişkenlerin birlikte ve ayrı ayrı test edilmesinin farklı sonuçlar verdiği ve getirilerin varlık değer düşüklüğü hesaplamasında önemli rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 2.2: Gerçeğe Uygun Değer, Değer Düşüklüğü ve Nakit Akışları İle İhtiyatlılık

Yazar, Yıl	Konu	Örneklem	Bulgular
Banker ve diğ., (2017)	Değer düşüklüğü ve varlıkların nakit akışlarının muhasebede ihtiyatlılık kavramı araştırmalarındaki yeri.	1987-2007, 54.910 firma yıl incelemesi.	Getirilerin varlık değer düşüklüğü hesaplamasında önemli rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 2.2: Gerçeğe Uygun Değer, Değer Düşüklüğü ve Nakit Akışları İle İhtiyatlılık

Collins, Hribar, ve Tian, (2014)	Nakit akışı asimetrisinin şartlı ihtiyatlılık üzerindeki nedenleri ve etkileri.	1988 – 2008, 73.318 şirket yıl incelemesi.	Şartlı ihtiyatlılığı test edecek diğer çalışmalara tahakkuk esaslı asimetrik zamanlılık ölçümlerini kullanmalarını tavsiye etmiştir.
Macve, (2015)	İhtiyatlılık ile gerçeğe uygun değer karşılaştırılması.		İhtiyatlığın önemi, rolü ve faydaları gerçeğe uygun değere nazaran ön planda tutulmuştur.
Badia, Duro, Penalva, ve Ryan, (2017)	Şartlı ihtiyatlılık ve gerçeğe uygun değer ölçümlerinin incelenmesi	2007-2014, 27.904 firma yıl incelemesi.	Şartlı ihtiyatlılığın kurumsal yönetim mekanizmalarını güçlendirdiği, firmaların ihtiyatlı raporlama yapma yönündeki istikrarını arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Collins ve diğ., (2014), nakit akışı asimetrisinin şartlı ihtiyatlılık üzerindeki nedenleri ve etkileri konu alınmıştır. Nakit akışlarının asimetrik zamanlılık göstermesinin ihtiyatlılık üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve önemlilik derecesinin belirlenmesi araştırma sorusunu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Basu (1997) modeli kullanılmıştır. 1988 – 2008 yılları arasında 73.318 şirket-yıl incelemesi yapılmıştır. Faaliyetlerden kaynaklı nakit akışlarının kesitsel çalışmalar ile tahmin edilebilir olduğunu göstermiştir. Şartlı ihtiyatlılığı test edecek diğer çalışmalara tahakkuk esaslı asimetrik zamanlılık ölçümlerini kullanmalarını tavsiye etmiştir.

Macve (2015), muhasebe tarihi boyunca ihtiyatlılığın yerini ve günümüzde gerçeğe uygun değer ile olan ilişkisini incelemiştir. Çalışmada muhasebe tarihi iki ana akıma ayrılmıştır. Modern finansal muhasebe teorisi kapsamında standart koyucuların oluşturduğu kavramsal çerçeve ve iyi muhasebenin tartışılmıştır. Diğer taraftan muhasebede ihtiyatlılığın önemli olduğu ve şirketler ile yöneticilerin performanslarının değerlendirilmesinde, tahminlerin yapılmasında ve risk değerlendirme konusunda vazgeçilmez bir yeri olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca muhasebede ihtiyatlılığın sermaye piyasalarındaki yatırımcı ve diğer taraflara bilgi sağlanmasında ve bilgi asimetrisinin üstesinden gelinmesinde önemli rolü olduğu savunulmuştur.

Badia ve diğ. (2017), şartlı ihtiyatlılık ve gerçeğe uygun değer ölçümlerinin incelenmesi konu alınmıştır. Firmaların sahip olduğu finansal araçların gerçeğe uygun değer ölçüm yöntemlerinin likit piyasalarda işlem yapmadığı durumlarda şartlı ihtiyatlılık oluşturup oluşturmadığının araştırılması temel araştırma sorusunu oluşturmaktadır. Şartlı ihtiyatlılığı Basu (1997) ölçüm yönteminin geliştirilmiş hali ile ölçümlemiştir. 2007-2014 yılları arasında toplam 27.904 firma yıl incelemesi yapılmıştır. Araştırma sonucunda şartlı ihtiyatlılığın kurumsal yönetim mekanizmalarını güçlendirdiği, firmaların ihtiyatlı raporlama yapma yönündeki istikrarını arttırdığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca firmaların kar yönetimi uygulamalarını azalttığı sonucuna varılmıştır.

Özetle, finansal bilginin önemli özelliklerinden ihtiyaca uygunluk ve güvenilirlik arasında bir tercih yapmak gerekli görülmektedir. Bazı araştırmalar tarihi maliyet muhasebesinin yatırımcılara gerçeğe uygun değer muhasebesine kıyasla daha faydalı bilgiler sunduğunu kuvvetle vurgulamaktadır. Çalışmaların temel argümanı geçmiş performansların gelecek performans tahminlemesinde en uygun tahminleyici olarak görülmesidir. Tarihi değer muhasebesinde esas olan tablo kar zarar tablosu olarak görülürken, bilançoyu gelecekte fayda sağlayacak varlıkların ve bu varlıkları elde edecek kaynakların raporlandığı bir finansal tablo olarak görmektedir. Gerçeğe uygun değer muhasebesi taraftarları ise tarihsel süreçte gerçekleşenlerin kendilerini birebir tekrarlamayacakları fikrinden hareket etmektedir. Şirketlerin sürekli değişim gösteren bir çevrede faaliyet gösterdiklerine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, şirketlerin gelecekteki tahminlerinde varlık ve yükümlülüklerin bugünkü değerlerinin en faydalı gösterge olduğunun vurgusu yapılmıştır. İhtiyatlılık açısından düşünüldüğünde ise tarihi maliyet muhasebesinin önemini altını çizen çalışmaların yanında özellikle şartlı ihtiyatlılık ölçüm yöntemleri arasında yer alan tahakkuk esaslı asimetrik zamanlılık ölçümleri ve nakit akışı asimetrisinin şartlı ihtiyatlılık üzerindeki etkilerinin de tartışıldığı görülmektedir.

2.2. Değer İlişkisi, Sermaye Piyasaları Araştırmaları ve İhtiyatlılık Kavramı

Değer ilişkisi (*value relevance*), muhasebe verilerinin hisse senedi fiyatlarında ya da getirilerinde meydana gelen değişimleri ifade etme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Değer ilişkisi yalnızca akademik çevrelerin değil FASB, IASB, Sermaye Piyasası Kurulları, firma yöneticileri, finansal tablo kullanıcıları gibi birçok kesimin ilgisini toplamaktadır (Barth, Beaver ve Landsman, 2001).

Değer ilişkisi ve sermaye piyasaları ile ihtiyatlılık üzerine yapılan çalışmalarının ortak özellikleri arasında muhasebe verilerinin hisse senedi fiyatlarında veya getirilerinde meydana gelen değişimleri incelemesi, ihtiyatlılık ölçümünde kullanılan yöntemlerde hisse senedi getirilerinin olması, ayrıca değer ilişkisi konusunun ihtiyatlılık gibi hem akademik çevrelerin hem de IASB, SPK, firma yöneticileri ve finansal tablo kullanıcıları gibi kesimlerin ilgisi dâhilinde olması sayılabilir. Söz konusu ortak noktalar değer ilişkisi ile ihtiyatlılığın birlikte sorgulanmasına dayanak olmuştur (Hellman, 2008, Holthausen ve Watts, 2001, Barth ve diğ., 2001, Hayn 1995, Martin ve Roychowdhury, 2015**,** Kim, Li, Pan, ve Zuo, 2013**,** Balakrishnan, Watts, ve Zuo, 2016)**.**

Hellman (2008), varlıkların düşük, borç ve yükümlülüklerin yüksek gösterilmesinin, gelirlerin daha geç ve giderlerin daha erken raporlanmasının Anglo-Amerikan görüşte muhasebe bilgisinin ihtiyaca uygunluk (*relevance of accounting information*) özelliğini azaltması açısından eleştirmiştir. Değerleme ve karın belirlenmesinde yaşanan belirsizliklerin önlenmesinde ihtiyatlılığın kullanılmasının, varılan sonuçları zayıflattığı ve muhasebe bilgisini bozduğunu ifade etmiştir. Muhasebede ihtiyatlılık kavramının muhasebenin geçmiş olayları güvenilir olarak raporlaması, yönetimin bu konudaki sorumluluğu ve muhasebenin hesap verilebilirlik ilkesi ile ilişkili olarak öncelik taşımasının yerini günümüzde, uluslararası muhasebe standartları ile birlikte gelecek odaklı, doğru karar vermeyi tek ve öncelikli amaç olarak gören bir raporlama sistemine bıraktığını ifade etmiştir.

Holthausen ve Watts (2001), değer ilişkisi çalışmalarını muhasebe standartları ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Değerlendirmeleri muhasebe, standart koyma ve

değerleme açısından olmuştur. Literatürde değer ilişkisi ile ilgili olan ampirik çalışmaların hisse senedi/pazar değeri değişimleri ve belirlenen muhasebe kalemleri arasındaki ilişkiyi inceleme yönünde olmuştur. Literatürdeki hisse senedi/pazar değeri ile muhasebe kalemlerinin ilişkisi incelenirken standartların bu muhasebe kalemlerini raporlarken dikkate aldığı esasların çoğu zaman göz ardı edildiği veya açıklanmadığı fark edilmiştir.

Firma performansının tespitinde net karın mı yoksa kapsamlı karın mı daha iyi bir ölçüm aracı olduğu ve hangi kalemin hisse senedi/pazar değerleri ile karşılaştırılmasının uygun olduğu tartışılmıştır. Konu ile ilgili sözleşme teorisi performans ölçümünde yapılacak değerlendirmelerin yönetimin kararları ve faaliyetleri dikkate alarak yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca standart koyucu olan FASB'nin son karı mı daha fazla dikkate aldığı yoksa sürekli gelirin (*permanent income hypothesis*) daha fazla dikkate alınması gerektiği tartışılmaktadır. Özetle değer ilişkisi kurarken seçilecek olan kalemlerin arkasında destekleyici teorilerin olması gerektiği savunulmuştur.

Artımlı ilişki çalışmaları (*incremental association studies*) gruplamasında standart koyucunun sunduğu farklı muhasebe yöntemleri alternatiflerinden hangisinin seçileceği tartışılmıştır. FASB bu konuda iki ölçüt belirlemiştir. Bunlar kullanılacak yöntemin karşılaştırmalı değer ilişkisi (*comparative relevance*) ve güvenilirlik (*reliability*) olarak belirtilmektedir. Buna göre değer ilişkisi "finansal tablo kullanıcılarının verecekleri kararlarda farklılık yaratma yeteneği olan unsurlar" olarak tanımlanırken, güvenilirlik "bir unsurun temsil etmeyi iddia ettiği şeyleri temsiliyet yeteneği" olarak tanımlanmıştır (Barth, 2000; Demir ve diğ. 2016).

Barth ve diğ. (2001), muhasebede ihtiyatlılık kavramının incelenmesini Holthausen ve Watts (2001)'dan farklı olarak değer ilişkisi çalışmalarından ayrı tutmuştur. Barth ve diğ. (2001)'e göre eğer bir çalışma ihtiyatlılık kavramını araştıracak ise değer ilişkisi çalışmalarından farklı bir araştırma tasarımı yapmak zorunda olduğunun altını çizmiştir. Buna göre muhasebede ihtiyatlılık kavramının değer ilişkisini kuvvetlendiren veya zayıflatan bir durum oluşturmadığını belirtmiştir. Ayrıca değer ilişkisi çalışmalarının ihtiyatlılık kavramını açıklama ya da tahmin etme amacının olmadığını da vurgulamıştır. Holthausen ve Watts (2001) ise standartlar ve

ihtiyatlılık düzeyleri ile değer ilişkisi arasındaki bağlantının yaygın bir araştırma alanı olduğunu belirtmiştir. Değer ilişkisi çalışmaları bir muhasebe kaleminin firma değerlemesinde faydalı olup olmadığını hisse senedi fiyatları ile ilişkilendirerek belirlemeye çalışmak şeklinde ifade etmiştir. Bu konudaki göreli ilişki (*relative association*) çalışmaları alternatif finansal tabloların son rakamlarının faydalı olup olmadığını test ederken, artımlı ilişki çalışmaları finansal tablo açıklamalarının ayrı ayrı faydasını test etmiştir.

Değer ilişkisi ve muhasebede ihtiyatlılık çalışmalarında incelenen konular:

- Maddi olmayan duran varlıklar (yazılım geliştirme, marka hakları, şerefiye, patent, araştırma geliştirme)
- Diğer varlık değerleme (cari maliyet, iştirak, bağlı ortaklık edinimleri)
- Yükümlülükler (Çalışanlara sağlanan faydalar, ertelenmiş vergi)
- Farklı performans ölçümleme kalemleri (hisse başına kazanç, ekonomik katma değer, nakit akış alternatifleri, kapsamlı gelir)
- Yabancı kaynaklardan gelirler, yabancı para çevirim kazanç ve kayıpları)
- Artımlı ve göreli ilişki çalışmaları (ülkelerin uyguladıkları muhasebe yöntemleri farklılıkları)

Holthausen ve Watts (2001) değer ilişkisi çalışmalarını direkt değerleme ve özsermaye değeri ile ilgili çalışmalar olarak iki kısımda sınıflandırmıştır. Bu bağlamda direk değerleme çalışmaları firma değerleme amacı güderken, özsermaye değeri ile ilgili çalışmaları standart koyuculara görüş sağlama amacı taşımaktadır. Değer ilişkisi çalışmaları ile standart koyucunun varsayımları farklılaşmaktadır. Temel anlamda üç farklılıktan söz edilmektedir. Bunlar ilk olarak, değer ilişkisi çalışmaları, yatırımcıları (*equity investor*) başlıca finansal tablo kullanıcısı olarak kabul etmektedir. Varlık değerlemeyi ise finansal raporlamanın baskın kullanım alanı olarak görmektedir. FASB ise finansal tablo kullanıcıları olarak yatırımcılar dışındaki paydaşları da önemli finansal tablo kullanıcısı olarak görmektedir. Muhasebe standartlarını tüm paydaşları dikkate alarak hazırlamaktadır. İkinci olarak değer ilişkisi çalışmaları hisse senedi fiyatlarını incelemektedir. Hisse senedi fiyatlarının firma değerini yeterince temsil ettiği varsayımına dayandırmaktadır. Son olarak çalışmalar, standartlarda tanımlanan değer ilişkisi ve güvenilirliğin, hisse senedi pazar fiyatı ile finansal tabloların

ilişkilendirilmesiyle ölçümlenebileceğini varsaymaktadır. Ayrıca yatırımcılara yönelik olarak yapılan değerleme çalışmalarının dışında bilanço ve gelir tablosunun diğer paydaşlara bilgi sağladığının da altını çizmiştir. Finansal tabloların sözleşme, vergi, düzenleme ve dava (*litigation*) açısından incelenmesi ve değerleme konusunda dikkate alınması gerekmektedir. Bilançoya bakıldığında, şerefiye, işletme birleşmeleri, üst düzey çalışanlara sağlanan faydalar konuları dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda, ihtiyatlılık kavramı ile gelir tablosu ilişkisi incelendiğinde, olası zararların dikkate alınması fakat olası kârların göz ardı edilmesini ifade etmektedir. İhtiyatlılığın en önemli nedenleri finansal tabloların çok amaçlı olarak düzenlenmesini de dikkate alarak; sözleşmeler, davalar ve vergi ile ilgili sorunlar olarak ifade edilmektedir. İhtiyatlılık hem yönetim hem de borçlanma sözleşmeleri konularında önemli bir yer tutmaktadır. İhtiyatlılık, kaynakların işletme içinde kalmasını sağlaması açısından borç veren tarafı koruyucu bir rol oynamaktadır. İhtiyatlılık aynı zamanda olası kârların muhasebeleştirmesini erteleyerek üst düzey yöneticilere verilen ücret ve teşvikler konusunu ve yönetim kararlarını da etkilemektedir.

2.2.1. Sermaye Piyasaları Araştırmalarının Konu, Örneklem ve Bulguları

Muhasebe alanında sermaye piyasaları üzerine yapılan araştırmalar temelde sermaye piyasaları ve finansal tablolar arasındaki ilişki üzerine olmaktadır. Bu çalışmalar sınıflandırıldığında temel analiz ve değerleme, piyasa etkinliğinin testi, muhasebe verilerinin sözleşmelerdeki yeri ve politik süreçler ile ilgili çalışmalar olduğu görülmektedir (Kothari, 2001). Araştırmalar 1960'lı yılların sonlarında başlamıştır. Bu konuda öncü olan çalışma Ball ve Brown (1968) çalışmasıdır. Bu çalışmada şirket karlarının, yatırımcı kararlarını etkilediği ve hisse senedi fiyatlarının şirket kârlarından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Değer ilişkisi kavramı da buradan doğmaktadır. Literatüre bakıldığında değer ilişkisinin kavram olarak ilk kullanımının Amir, Harris, ve Venuti (1993)'te görülmektedir. Bu çalışmada Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe (*US GAAP*) ilkelerine göre hazırlanan finansal raporların sunduğu muhasebe bilgisinin, diğer ülkelerde geçerli olan ilkelere göre hazırlanan raporların sunduğu muhasebe bilgisinden daha kaliteli olduğu çıkarımı yapılmıştır.

Tablo 2.3: Sermaye Piyasaları Açısından İhtiyatlılığı Tartışan Araştırmalar

Yazar, Yıl	Konu	Örneklem	Bulgular
Martin ve Roychowdhury, (2015)	Finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler, kredi temerrüt takası ve ihtiyatlılık.	2002 – 2009, 529 şirket incelemesi.	Borçlu şirketlerin kredi temerrüt takası sonrasında ihtiyatlılık düzeyinde bir düşüş olduğu gözlenmiştir.
Erkens, Subramanyam, ve Zhang, (2014)	Yönetim kurulu aracılığıyla borç verenin takibinin ihtiyatlılık üzerindeki etkilerinin incelenmesi.	2000 – 2006, 6.481 şirket yıl gözlemini.	Borçlanarak izleme altında olan şirketlerin diğerlerine kıyasla daha düşük ihtiyatlılık seviyesinde olduğu tespit edilmiştir.
Kim, Li, Pan, ve Zuo, (2013)	İhtiyatlılığın hisse senedi piyasalarındaki rolü	1989 – 2008, 3.428 halka arz	İhtiyatlılığı yüksek firmalar daha az olumsuz piyasa reaksiyonuyla karşılaşırlar.
Balakrishnan, Watts, ve Zuo, (2016)	2007-2008 küresel finansal kriz döneminde muhasebe ihtiyatlılığının kurumsal yatırımlar üzerindeki etkisi.	2006 – 2008, 3.154 şirkete ait 23.120 gözlem	Daha düşük ihtiyatlılık seviyesinde finansal raporlama yapan şirketlerin yatırım faaliyetlerinde daha keskin düşüşler yaşadığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.3'te Martin ve Roychowdhury (2015), finansal piyasalarda yaşanan gelişmelerin muhasebe uygulamalarını etkileyip etkilemediği ve kredi temerrüt takası (*credit default swaps*) ile borçlu tarafların ihtiyatlılık raporlamasının incelenmesi konu alınmıştır. Borçlu şirketlerin ödenmemiş borcu üzerine kredi temerrüt takası işlemi başlatmalarının firmanın ihtiyatlılık raporlamasında bir düşüşe neden olup olmadığı araştırılmaktadır. Basu (1997), yöntemi ihtiyatlılığın belirlenmesinde kullanılmıştır. Ocak 2002 ile Aralık 2009 yılları arasındaki 1.193 Amerikan şirketi incelenmiş, nihai örneklem ise 529 finans dışı sektörlerde faaliyet gösteren Amerikan şirketi olarak belirlenmiştir. Borçlu şirketlerin kredi temerrüt takası sonrasında ihtiyatlılık düzeyinde bir düşüş olduğu gözlenmiştir.

Erkens ve diğ. (2014), yönetim kurulu aracılığıyla borç verenin takibinin ihtiyatlılık üzerindeki etkilerini incelemiştir. Borç alan tarafın izlenmesinin kredi verenlerin ihtiyatlılık ve kontrol taleplerini azaltıp azaltmadığı, borç sözleşmelerinin taraflar arasındaki bilgi asimetrisini azaltıp azaltmadığı ve borçlanmada yaşanan vekâlet soruna olan etkilerinin tespiti araştırma sorusunu oluşturmaktadır. Borçlanmış ve izleme altında olan şirketlerin diğer şirketlere kıyasla daha az ihtiyatlılık seviyesine sahip olup olmadığı araştırılmaktadır. Basu (1997), Patatoukas ve Thomas (2011), Ball, Kothari ve Nikolaev (2013) yöntemleri ihtiyatlılık ölçümünde kullanılmıştır. 2000 – 2006 yılları arasında S&P 1500 endeksindeki 1.293 finans sektörü dışındaki şirket ve 6.481 şirket yıl gözlemini içermektedir. Araştırma sonucunda, borçlanarak izleme altında olan şirketlerin diğerlerine kıyasla daha düşük ihtiyatlılık seviyesinde olduğu tespit edilmiştir.

Kim ve diğ. (2013), muhasebe ihtiyatlılığının hisse senedi piyasasındaki rolünü, hisse senetlerinin ilk halka arzını takip eden halka arzlarla (*Seasoned Equity Offerings, SEO*) açıklanma yoluna gitmiştir. Temel araştırma sorusu bu tür halka arzlarda ihtiyatlılığın rolünün ne olduğudur. Bu çalışmada dört ayrı ölçüm yönteminden yararlanılmıştır. Bunlar Khan ve Watts (2009)'un "*C-Score*" ölçütü, Givoly ve Hayn (2000)'ın negatif tahakkukları ve nakit akışlarının eğikliği ile kazançların eğikliği arasındaki farkı ve son olarak bu üç ölçütü esas alınarak oluşturulan birleşik bir ölçüttür. Araştırma örneklem olarak 1 Ocak 1989 tarihinden 31 Aralık 2008 tarihine kadar geçen dönemde ABD'de gerçekleşen 3.428 adet halka arzı incelemiştir. Araştırmanın temel bulgusu, hisse senetlerinin ilk halka arzını takip eden halka arzlarda ihtiyatlılığı yüksek firmaların halka arz açıklamalarına daha az olumsuz piyasa reaksiyonları aldığıdır. Bu bulgulara dayanarak, bilgi asimetrisini hafifleten muhasebe ihtiyatlılığının halka arz açıklamalarında ortaya çıkan kazançları olumlu etkileyen önemli bir mekanizma olduğu ileri sürülmüştür.

Balakrishnan ve diğ. (2016), 2007-2008 küresel finansal kriz döneminde muhasebe ihtiyatlılığının kurumsal yatırımlar üzerindeki etkisini konu almıştır. Muhasebede ihtiyatlılık seviyesinin şirket düzeyinde sermaye harcamaları esas alınarak 2007-2008 küresel finansal krizinde oynadığı rolü finansal olmayan şirketler için test etmeyi amaçlamıştır. İhtiyatlılığın ölçümü için Khan ve Watts (2009), Givoly ve Hayn (2000) ve Beatty, Weber ve Yu, (2008) ile Basu (1997) modelleri

kullanılmıştır. Örneklem finansal kriz öncesi dönem (1 Temmuz 2006 – 30 Haziran 2007) ve kriz sonrası (1 Temmuz 2007 – 30 Haziran 2008) olmak üzere 2 döneme ayrılmıştır. Örneklem toplamda üç aylık raporlama dönemini içeren 3.154 şirkete ait 23.120 gözlemden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda daha düşük ihtiyatlılık seviyesinde finansal raporlama yapan şirketlerin yatırım faaliyetlerinde daha keskin düşüşler yaşadığı tespit edilmiştir. Bu ilişkinin finansal anlamda kısıtlı imkânlara sahip şirketlerde daha belirgin olduğu sonucuna varılmıştır. İhtiyatlılık seviyesi yüksek olan şirketlerin borçlanma ve hisse performansların diğer şirketlere göre daha az düştüğü gözlenmiştir.

Özetle, yapılan çalışmalar muhasebede ihtiyatlılık kavramı ile değer ilişkisini birlikte veya ayrı ayrı incelenmesi konusunu tartışmıştır. Özellikle ihtiyatlılık seviyesinin değer ilişkisine etki edip etmediği konusunda literatürde farklı görüşler oluşmuştur (Barth ve diğ., 2001; Holthausen ve Watts, 2001). Sermaye piyasaları açısından yapılan çalışmalar özellikle finansal piyasalarda yaşanan gelişmelerin muhasebe uygulamalarına ve ihtiyatlılık düzeylerine olan etkilerini tahminlemeye çalışmıştır. Özellikle, şirket borçlanmalarında ve yatırım faaliyetlerinde ihtiyatlılık seviyesinin etkili olduğu görülmüştür.

2.3. Farklı Alanlardaki İhtiyatlılık ile İlgili Çalışmalar

İhtiyatlılık ile kültürel farklılıklar, yönetim, denetim, iç kontrol, yatırımların etkinliği ve makroekonomi gibi alanlarda yapılan çalışmalara bu bölümde yer verilmiştir.

2.3.1. Farklı Alanlardaki Çalışmaların Konu, Örneklem ve Bulguları

Goh ve Li (2011), iç kontrol sisteminin etkinliği ile muhasebe ihtiyatlılığı arasındaki ilişkiyi incelemiş; güçlü ve zayıf iç kontrollerin ihtiyatlılığı nasıl etkilediğini araştırma konusu yapmıştır. Araştırmanın temel soruları şöyle sıralanabilir: Pozitif muhasebe teorisinin vekâlet yaklaşımı çerçevesinde güçlü iç kontroller muhasebe ihtiyatlılığını kolaylaştırır mı? Zayıf iç kontrol sistemlerinde muhtemel zararlar geç dikkate alınabileceğinden ihtiyatlılık düşük mü olur? İhtiyatlılığın ölçümünde, Basu (1997) kazançların değişiminin sürekliliği, Ball ve

Shivakumar (2005) zararların tahakkuk esasında tanınması, Basu (1997) kar ve zararların haberler karşısındaki zamanlılığı yöntemleri kullanılmıştır. Ocak 2003 ile Kasım 2005 tarihleri arasında "*SOX 302*" ya da "*SOX 404*" hükümleri gereği iç kontrollerinde önemli zayıflık açıklayan 1.098 firmaya ait 7.547 firma yıl gözlem yapılmıştır. Çok değişkenli regresyon sonuçlarına göre iç kontrollerinde önemli zayıflık açıklayan firmaların muhasebe ihtiyatlılığının diğer firmalara nazaran daha zayıf olduğu; bu zayıflığı giderme çabasında olan firmaların ise bu zayıflığa çare bulamayanlara nazaran daha yüksek ihtiyatlılık seviyeleri sergiledikleri ortaya konulmuştur. Özetle, güçlü iç kontroller ihtiyatlılığı kolaylaştırmaktadır.

Tablo 2.4'te görüldüğü gibi Gao (2013), ihtiyatlılık ve kar yönetimi arasındaki ilişkide kullanılacak ölçme yöntemlerinin geliştirilmesini konu almıştır. İhtiyatlılık ve kar yönetimi arasındaki bağlantı matematik modeller yardımıyla ispatlanmıştır.

Tablo 2.4: Diğer Alanlar (Kültürel farklılıklar, Yönetim, Denetim, İç Kontrol, Yatırımların etkinliği, Makroekonomi) ile İhtiyatlılık

Yazar, Yıl	Konu	Örneklem	Bulgular
Goh ve Li, (2011)	İç kontroller ve ihtiyatlılık.	2003 – 2005, 1.098 firmaya ait 7.747 firma yıl gözlem.	Güçlü iç kontroller yüksek ihtiyatlılığı desteklemektedir.
Gao, (2013)	İhtiyatlılık ve kar yönetimi arasındaki ilişkide kullanılacak ölçme yöntemlerinin geliştirilmesi.		İhtiyatlılık ve kar yönetimi arasındaki bağlantı matematik modeller yardımıyla ispatlanmıştır.
Kanagaretnam, Lim, ve Lobo, (2014)	Kültürün ihtiyatlılık ve risk almaya etkisi.	2000-2006, 52.530 banka.	Ulusal kültürleri yüksek risk almayı teşvik eden ülkelerin bankaları, kazançlarını tespit ederken daha düşük ihtiyatlılıkla hareket ederler.
Liao ve Radhakrishnan, (2016)	Denetçinin güvence sağlaması ve denetim kalitesinin	Analitik model.	Denetçinin güvence sağlamasının artması denetim kalitesini ve ihtiyatlılığı arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 2.4: Diğer Alanlar (Kültürel farklılıklar, Yönetim, Denetim, İç Kontrol, Yatırımların etkinliği, Makroekonomi) ile İhtiyatlılık

	ihtiyatlılık raporlamasına olan etkileri.		
Hsu, Novoselov, ve Wang, (2017)	Muhasebe ihtiyatlılığı ile CEO'ların aşırı güven sorunları arasındaki ilişki.	1992-2011, 19.386 CEO firma yıl incelemesi.	Aşırı güven problemi olan CEO'ların bulunduğu şirketler ve ihtiyatlılığın fazla olduğu şirketlerin daha iyi nakit akış performansı gösterdiklerine ulaşılmıştır.
García Lara, García Osma, ve Penalva, (2016)	Muhasebede ihtiyatlılık kavramı ile şirketlerin yatırımlarının etkinliği.	1990-2007, 41.626 şirket yıl incelemesi.	İhtiyatlılık derecesi fazla olan şirketlerin az olanlara kıyasla daha fazla yatırım yapma ve borç alma eğiliminde oldukları görülmüştür.
Kravet, (2014)	Yönetimsel risk alma ve muhasebede ihtiyatlılığın kurumsal yatırımlara olan etkileri.	1984 – 2006, 2.208 şirket için 3.751 satın alma.	Yüksek ihtiyatlılık altındaki şirket yöneticileri daha düşük riskli yatırımlar yapmakta olduğu bulunmuştur.
Crawley, (2015)	İhtiyatlılığın makroekonomik göstergeler ve para arzı üzerindeki etkileri.	1955 – 2008	Muhasebenin kullandığı ölçüm yöntemleri ve kuralların sosyal refahı etkileyebileceği ve aynı zamanda makroekonomik göstergeler üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.
André, Filip, ve Paugam, (2015)	UFRS'lerin şartlı ihtiyatlılık seviyesini değiştirip değiştirmediği.	2000 – 2010, 13.711 şirket yıl incelemesi.	UFRS'nin kabulünden sonra şartlı ihtiyatlılık seviyesinde genel bir düşüş gözlenmiştir.

Ulusal kültürün muhasebe ihtiyatlılığı ve bankacılıkta risk alma üzerine etkisini araştıran Kanagaretnam ve diğ. (2014), kültürün özelliklerinden olan bireyselcilik ve belirsizlikten kaçınma boyutlarının düzeyinin bankalarda muhasebe ihtiyatlılığını ve risk almayı etkisi üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu etkinin ne yönde olabileceği araştırmanın ikinci sorusu olarak söylenebilir. Araştırmacılar muhasebe ihtiyatlılığını ölçme modellerinde Ball ve Shivakumar (2005) ile Nichols, Wahlen ve Wieland

(2009)'a atfen toplam kazançlar (*aggregate earnings*) ölçüsü kullanılmış ve *Bankscope* veri tabanından 2000-2006 yılları arasında 65 ülkeden 52.530 banka üzerinde inceleme yapmıştır. 2007-2009 dönemi için ilave testler uygulanmıştır. Ulusal kültürleri yüksek risk almayı teşvik eden ülkelerin bankalarının kazançlarını tespit ederken daha düşük ihtiyatlılıkla hareket ettiklerini tespit eden bu çalışmaya göre, düşük bireyselcilik ve yüksek belirsizlikten kaçınmaya sahip kültürlerdeki şirketler raporlamada, tersi özelliklere sahip olan kültürlerdeki kurumlara nazaran daha ihtiyatlı davranırlar. Ayrıca net faiz marjı volatilitesi, kazanç volatilitesi ve "*Z-Skoru*" gibi muhasebe tabanlı risk göstergeleriyle yapılan ölçümlerde, düşük bireyselcilik ve yüksek belirsizlikten kaçınmaya sahip olan bankaların, daha düşük düzeyde risk aldıkları belirlenmiştir. Bu özellikteki kültürlerdeki bankaların kriz dönemlerinde daha az finansal sıkıntı ve batma tehlikesi yaşadıkları belirlenmiştir.

Liao ve Radhakrishnan (2016), denetçinin güvence sağlaması ve denetim kalitesinin ihtiyatlılık raporlamasına olan etkileri incelenmiştir. Denetçinin güvence sağlamasının ve denetim kalitesinin ihtiyatlılık ile olan ilişkisi test edilmiştir. Lu (2006), Gigler, Kanodia, Sapra ve Venugopalan (2009) modelleri ihtiyatlılığın ölçümünde kullanılmıştır. Denetçinin güvence sağlamasının artması denetim kalitesini ve ihtiyatlılığı arttırdığı sonucuna varılmıştır. İhtiyatlılığın artmasının denetçinin yasal sorumluluğunu azaltmaya yardımcı olması bunu destekleyen nedenlerden biridir.

Hsu ve diğ. (2017), muhasebe ihtiyatlılığı ile CEO'ların aşırı güven sorunları arasındaki ilişki konu alınmıştır. Aşırı güven problemi olan CEO'lar ve ihtiyatlılığın şirket performansına olan etkisi incelenmiştir. İhtiyatlılığın ölçümünde Givoly ve Hayn (2000) ve Krishnan ve Visvanathan (2008) ölçüm yöntemlerini kullanmışlardır. 1992-2011 yılları arasında 19.386 CEO firma yıl incelemesi yapmışlardır. Aşırı güven problemi olan CEO'ların bulunduğu şirketler ve ihtiyatlılığın fazla olduğu şirketlerin daha iyi nakit akış performansı gösterdiklerine ulaşılmıştır.

García Lara ve diğ. (2016), muhasebede ihtiyatlılık kavramı ile şirketlerin yatırımlarının etkinliği araştırılmıştır. Araştırma sorusu olarak ihtiyatlılığın yatırımların etkinliğini artırıp, arttırmadığı tartışılmıştır. İhtiyatlılığın ölçümü için Basu (1997) modeli kullanılmıştır. 1990-2007 yılları arasında 41.626 şirket yıl

incelemesi yapılmıştır. İhtiyatlılık derecesi fazla olan şirketlerin az olanlara kıyasla daha fazla yatırım yapma ve borç alma eğiliminde oldukları görülmüştür.

Kravet (2014), yönetimsel risk alma ve muhasebede ihtiyatlılığın kurumsal yatırımlara olan etkileri konu alınmıştır. Muhasebe ihtiyatlılığı, yöneticileri daha düşük riskli yatırımlara mı yönlendiriyor, ihtiyatlılık düzeyi yüksek olan şirketler daha az riskli yatırımlar mı yapıyor soruları araştırılmıştır. Basu (1997), Givoly ve Hayn (2000), Zhang (2008), Khan ve Watts (2009) yöntemleri ihtiyatlılığın tespitinde kullanılmıştır. 1 Ocak 1984 ile 31 Aralık 2006 tarihleri arasında 2.208 şirket için 3.751 satın alma incelenmiştir. Sonuç olarak yüksek ihtiyatlılık altındaki şirket yöneticileri daha düşük riskli yatırımlar yapmakta olduğu bulunmuştur. Muhasebe ihtiyatlılığı ile riskli yatırım yapma arasında negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Muhasebe ihtiyatlılığının yatırım kararları ile olan ilişkisinin önemini ortaya koyan bir çalışma olduğu söylenebilir.

Crawley (2015), ihtiyatlılığın makroekonomik göstergeler ve para arzı üzerindeki etkileri konu alınmıştır. Şirket seviyesinde ihtiyatlılığın makroekonomik sonuçlarının ortaya çıkartılması ve etkilerin olup olmadığının araştırılması esas alınmıştır. Basu (1997) modeli ihtiyatlılığın incelenmesinde temel alınmıştır. 1955 – 2008 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri şirketlerine ait veriler ve merkez bankası verileri kullanılmıştır. Muhasebenin kullandığı ölçüm yöntemleri ve kuralların sosyal refahı etkileyebileceği ve aynı zamanda makroekonomik göstergeler üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan para arzını şekillendirerek para politikası ile ilgili alınacak kararları etkilediğinin de üzerinde durulmuştur.

André ve diğ. (2015) Avrupa'da 2005 yılında zorunlu olarak uygulanmaya başlanan UFRS'lerin şartlı ihtiyatlılık seviyesini değiştirip değiştirmediği test edilmiştir. Bu değişimin denetim kalitesi ve uygunluk yaptırımları (*enforcement of compliance*) ile ilişkisi araştırılmıştır. Khan ve Watts (2009) yöntemi ihtiyatlılık seviyesinin belirlenmesinde kullanılmıştır. 2000 – 2010 yılları arasında 16 Avrupa ülkesini kapsayan 13.711 şirket yıl incelemesi yapılmıştır. UFRS'nin kabulünden sonra şartlı ihtiyatlılık seviyesinde genel bir düşüş gözlenmiştir. Ayrıca UFRS'nin kavramsal olarak şartlı ihtiyatlılık ile uyuştuğu belirlense de yanlış uygulamaların

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun hedeflediği ihtiyatlılık seviyesine ulaşmayı engellemektedir.

İhtiyatlılık konusunun muhasebede birçok farklı alanda çalışıldığı görülmektedir. Bu alanlara örnek olarak iç kontrol sistemleri, kar yönetimi, kültürel farklılıklar, denetim ve güvence sistemleri gibi konular verilebilir. Ayrıca üst düzey yöneticilerin aşırı güven sorunları gibi davranışsal alanlara giren konularda da çalışıldığı görülmektedir.

2.4. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Şirketler Üzerinde İhtiyatlılık İle İlgili Çalışmalar

Türkiye'de faaliyet gösteren halka açık şirketleri örneklem alarak yapılan çalışmalara bakıldığında oldukça sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Çalışmaların 2019 ve 2020 yıllarında yoğunlaştığı görülmekle birlikte 2009 ve 2010 yıllarında birer çalışmaya rastlanmıştır. Çalışmaların konularına bakıldığında ihtiyatlılık ölçüm yöntemlerinin karşılaştırılması, UFRS uygulanmaya başlanmasının etkileri, denetim komitesi özellikleri, bağımsız denetim kalitesi etkileri ve sektörel karşılaştırma konularında yapıldığı görülmüştür. Bu bölümde yapılan çalışmalara yer verilecektir.

2.4.1. Türkiye'deki İhtiyatlılık ile İlgili Çalışmaların Konu, Örneklem ve Bulguları

Acar ve Aktürk (2009) Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren üretim sektöründeki 48 şirkete ait 8 yıllık veriye asimetrik zamanlılık uygulaması yapmıştır. Her yılın ayrı ayrı ele alındığı çalışmada şirketlerin ihtiyatlılık seviyelerinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çalışmada ayrıca kurumsal yönetim ilkeleri, şeffaflık, finansal bilginin kalitesi ve iç denetim sistemlerinin etkinliği konularına dikkat çekilmiştir.

Kaytmaz Balsarı, Özkan ve Durak (2010), Türkiye'de faaliyet gösteren halka açık şirketlerin zorunlu olarak UFRS uygulamasına geçmesiyle birlikte asimetrik zamanlılık yöntemiyle ölçülen şartlı ihtiyatlılık seviyelerindeki değişimi ve finansal raporlamanın kalitesini test etmiştir. Çalışma kapsamında 1992 ile 2008 yılları

arasında 3.789 şirket-yıl gözlemi analiz edilmiştir. Türkiye'de asimetrik zamanlılık yöntemi ile ölçülen ihtiyatlılık seviyelerinde UFRS ile birlikte artış olduğu tespit edilmiştir. 2001 krizinden sonra getirilen uygulamalarında etkisiyle finansal sektör şirketlerinde ihtiyatlılık seviyelerinde UFRS ile birlikte diğer şirketlere kıyasla daha güçlü bir artış yaşandığı gözlenmiştir. Şirket büyüklüğü ve borçlanma seviyelerinin ihtiyatlılık ile negatif ilişkili olduğu gözlenmiştir.

İhtiyatlılık ölçümü ile ilgili olarak Kaldırım (2019) şartsız ihtiyatlılık düzeyini 2008 ile 2017 yılları arasında 168 şirkete ait 1644 şirket-yıl gözlemini incelediği çalışmasında şirketlerin ihtiyatlılık düzeylerinin sektöre göre farklılaştığını tespit etmiştir. Vardar (2019) benzer şekilde 2005 ile 2017 yılları arasında bankacılık ve üretim sektörlerini karşılaştırdığı çalışmasında bankacılık sektöründe şartlı ihtiyatlılık düzeyinin yüksek olduğuna ulaşmıştır. Özer ve Merter (2020) ihtiyatlılık ölçümünde kullanılan yöntemleri karşılaştırdıkları çalışmalarında asimetrik zamanlılık yöntemini farklı dönemlerde test ederek anlamlı sonuçlara ulaşmıştır.

Cengiz (2019) bağımsız denetim kalitesi ve ihtiyatlılık ilişkisinin 2012 ile 2016 yılları arasında 73 borsa şirketi üzerinde test etmiştir. Çalışma sonucunda denetim şirketi büyüklüğü ve denetim görüşü ile ihtiyatlılık düzeyinin pozitif ilişkili olduğuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan Özer ve Merter (2019) ve Tuan (2016) denetim komitesi özellikleri ve ihtiyatlılık seviyelerini test etmiştir. Tuan (2016) denetim komitesi üyelerinin birden fazla görev ile meşgul olmasının ihtiyatlılık seviyelerini arttırdığını, Özer ve Merter (2019) ise denetim komitesi büyüklüğünün ihtiyatlılık düzeyi ile pozitif ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Senal, Aslantaş Ateş ve Erken (2020), muhasebede ihtiyatlılık düzeyinin bankalar üzerindeki etkisinin 2013 ile 2017 yılları arasındaki 11 halka açık banka üzerinden test ettiği çalışmalarında şartsız ihtiyatlılık düzeyi ile sermaye yeterlilik oranı arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Öner, Aybars ve Ekizler (2017) özsermaye maliyeti ile ihtiyatlılık seviyeleri arasında negatif ilişki bulmuştur.

Özetle, Türkiye'de halka açık şirketler üzerinde ihtiyatlılık ölçüm yöntemlerinin karşılaştırılması ve denetim alanında farklı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Çalışmalar sonucunda ihtiyatlılık ölçümünün sektörlere göre farklılık gösterdiği, demetim komitesinin yapısı, yönetim kurulunun yapısı, UFRS uygulanıp uygulanmaması gibi birçok konuya göre değiştiği görülmektedir.

Tablo 2.5: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Şirketler Üzerinde İhtiyatlılık İle İlgili Çalışmalar

Yazar, Yıl	Konu	Örneklem	Bulgular
Acar ve Aktürk, (2009)	Borsa şirketlerinde ihtiyatlılık ölçümü asimetrik zamanlılık yöntemiyle yapılmıştır.	48 şirkete ait 2007 yılı itibariyle 8 yıllık veriler incelenmiştir.	Asimetrik zamanlılık açısından incelenen işletmelerin ihtiyatlı bir yapıda olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Kaytmaz Balsarı, Özkan ve Durak, (2010)	IFRS öncesi ve sonrası ihtiyatlılık ölçümü asimetrik zamanlılık yöntemi gerçekleştirilmiştir.	1992 ile 2008 yılları arasındaki 3.789 şirket-yıl gözlemi test edilmiştir.	UFRS'ye geçişin ihtiyatlı muhasebe uygulamalarını arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. 2001 krizi sonrasında finansal sektöre getirilen yükümlülükler ile bağlantılı olarak etkinin finansal sektör şirketlerinde daha güçlü olduğu bulunmuştur. İhtiyatlılık ile şirket boyutu ve borçlanma yapısının ters ilişkili olduğu gözlenmiştir.
Tuan, (2016)	Denetim komitesi özellikleri ve ihtiyatlılık raporlaması ilişkisi incelenmiştir.	2012 ve 2013 yıllarındaki 434 halka açık şirket verisi test edilmiştir.	Denetim komitesi üyelerinin birden fazla göreve sahip olmaları ile ihtiyatlı muhasebe uygulamaları pozitif ilişkili bulunmuştur.
Öner, Aybars ve Ekizler, (2017)	İhtiyatlılığın özsemaye maliyetine etkileri	2005 ile 2014 yılları arasında halka açık 174 finansal olmayan şirkete ait 1740 şirket-yıl gözlemi incelenmiştir.	Özsermaye maliyeti ile ihtiyatlılık seviyesi arasında negatif ilişki tespit edilmiştir. Ancak sonuçlarda istatistiksel anlamlılık gözlenmemektedir.
Cengiz, (2019)	Bağımsız denetim kalitesinin muhasebe ihtityatlılığına etkisi incelenmiştir.	2012 ile 2016 yılları arasında 73 halka açık şirket verisi incelenmiştir.	Denetim şirketi büyüklüğü ve denetim görüşü ile ihtiyatlılık düzeyi arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur.

Tablo 2.5: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Şirketler Üzerinde İhtiyatlılık İle İlgili Çalışmalar

Yazar, Yıl	Konu	Örneklem	Bulgular
Kaldırım, (2019)	Şartsız ihtiyatlılık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.	2008 ile 2017 yılları arasında 168 şirkete ait 1644 şirket-yıl gözlemi incelenmiştir.	İncelenen farklı sektörler arasında inşaat sektöründe ihtiyatlılık seviyesinin düşük olduğu, teknoloji, telekomünikasyon ve tekstil sektörlerinde yüksek seyrettiği gözlenmiştir. Bireysel olarak örneklemin %69'unda şartsız ihtiyatlılık tespit edilmiştir.
Çopur Vardar, (2019)	Bankacılık ve üretim sektöründe ihtiyatlılık ölçümü ve karşılaştırılması amaçlanmıştır.	2005 ile 2017 yılları arasında 8'i bankacılık sektöründe ve 16'sı üretim sektöründe faaliyet gösteren halka açık şirket incelenmiştir.	Her iki sektörde de şartsız ihtiyatlılığın düşük olduğu gözlenmiştir. Şartlı ihtiyatlılık seviyesinin ise iki sektörde de yüksek olduğu bankacılık sektöründe daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
Özer ve Merter, (2019)	Denetim komitesi özellikleri ve ihtiyatlılık raporlaması ilişkisi incelenmiştir.	2012 ile 2016 yılları arasında 263 halka açık şirkete ait 1.180 şirket-yıl gözlemi incelenmiştir.	İhtiyatlılık düzeyi, denetim komitesi büyüklüğü ile pozitif ilişkili bulunmuştur.
Özer ve Merter, (2020)	İhtiyatlılık kavramının ölçümünde kullanılan yöntemlerin karşılaştırılması amaçlanmıştır.	2004 ile 2017 yılları arasında 263 halka açık şirkete ait 2.930 şirket-yıl gözlemi test edilmiştir.	Asimetrik zamanlılık modelinde farklı dönemlerde ihtiyatlılık görülmüştür. Tahakkuklar ile nakit akışları modelinde tek dönemde ihtiyatlılık uygulaması bulunmuştur.

Tablo 2.5: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Şirketler Üzerinde İhtiyatlılık İle İlgili Çalışmalar

Yazar, Yıl	Konu	Örneklem	Bulgular
Senal, Aslantaş Ateş ve Erken, (2020)	Muhasebede ihtiyatlılık düzeyinin bankalar üzerindeki etkisi incelenmiştir.	2013 ile 2017 yılları arasındaki halka açık 11 bankaya ait veriler analiz edilmiştir.	Şartsız ihtiyatlılık düzeyi ile sermaye yeterlilik oranı arasında anlamlı ilişki, kredilerinin mevduatlara oranı arasında negatif ilişki öngörülse de bir ilişki bulunamamıştır.
Yıkılmaz Erkol, (2020)	Yönetim kurulu yapısı ve ihtiyatlılık arasındaki ilişki incelenmiştir.	2006 ile 2016 yılları arasındaki BİST kurumsal yönetim endeksinde yer alan 18 üretim şirketi incelenmiştir.	Yönetim kurulunun büyüklüğü ve CEO'nun yönetim kurulunda olması ile ihtiyatlılık düzeyi arasında negatif ilişki bulunurken, bağımsız üye sayısı ile ihtiyatlılık arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

2.5. Asimetrik Zamanlılık Ölçme Yöntemine Getirilen Eleştiriler

İhtiyatlılık kavramının akademik çalışma konuları tarihi maliyet, gerçeğe uygun değer, değer düşüklüğü ve nakit akışları, değer ilişkisi ve sermaye piyasaları araştırmaları, diğer alanlardaki çalışmalar bağlamında incelenmiştir Bu bölümde ise asimetrik zamanlılık ölçme yöntemine eleştiri getiren çalışmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Asimetrik Zamanlılık Ölçme Yöntemine Eleştiri Getiren Çalışmaların Konu, Örneklem ve Bulguları

Patatoukas ve Thomas (2011), Basu (1997) asimetrik zamanlılık ölçümünün eleştirisine dayanan araştırmalarında bu ölçümün yanlılığı konusunda Dietrich, Muller ve Riedl (2007) ve Givoly, Hayn ve Natarajan (2007) çalışmalarının bulgularına ilaveten sunulacak kanıtlar ortaya konmuştur. Bu kanıtlar ve araştırmalara ilişkin konu, örneklem ve bulgular bazında özet bilgiler Tablo 2.6'da verilmiştir. Çalışmalar, asimetrik zamanlılık yönteminin kullanılmaması konusunda araştırmacılara çağrı yapmıştır. Bu çağrıyı yineleyen Patatoukas ve Thomas (2011) bunun sebebi olarak aşağıdaki örüntüler ile negatif ilişkili olduğunu ileri sürmektedir.

(i) İndirgenmiş ortalama kazançlar,
(ii) Hisse senedi getirilerinin ortalama varyansı,

Bu örüntülerin koşullu ihtiyatlılık ile doğrudan bağlantıları bulunmamakla birlikte müşterek etkileri önemli ve kalıcıdır. Daha da önemlisi, zamanlılık farkı konusunda zaman serileri ve kesitsel karşılaştırmalara ilişkin önceki araştırmalardaki bulgular bu örüntülerdeki değişime bağlı olarak hatalı sonuçlar verdiğini ileri sürmüştür.

Tablo 2.6: Şartlı İhtiyatlılık Modelini İrdeleyen Araştırmalar

Yazar, Yıl	Konu	Örneklem	Bulgular

Tablo 2.6: Şartlı İhtiyatlılık Modelini İrdeleyen Araştırmalar			
Patatoukas ve Thomas, (2011)	Basu, (1997) zamanlılık farklılığı ölçümünün eleştirisi.	1963 – 2006, 127.562 şirket yıl gözlem.	Zamanlılık ölçümünün önemli ölçüde yanlı ve güvenilmez olduğu tespit edilmiş ve bu ölçümün araştırmalarda kullanılması çağrısı yapılmıştır.
Ball ve diğ., (2013)	Koşullu ihtiyatlılığın tahmin yöntemi	1963 – 2010, 133.237 şirket yıl gözlem.	Patatoukas ve Thomas, 2011'in eleştirilerine cevaben Basu, (1997) regresyon modelinde yanlılığı engelleyecek bir yöntem geliştirilmiştir.
Patatoukas ve Thomas, (2016)	Şartlı ihtiyatlılık tespitinde temel yöntem olarak kullanılan Basu (1997) yönteminin irdelenmesi.	1963 – 2010, 163.675 şirket yıl incelemesi.	Gecikmiş kazançlar (*lagged earnings*) ihtiyatlılık ile aynı sonuçlar vermesi yöntemin sonuçlarını etkilemek olduğu sonucuna varılmıştır.
Dutta ve Patatoukas, (2017)	Şartlı ihtiyatlılık modelinin finansal raporlamadaki geçerliliğinin araştırılması.	1989-2014, 86.784 şirket yıl incelemesi	Asimetrik zamanlılık katsayısının şartlı ihtiyatlılık olmadığı durumlarda da positif çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2.6'da Ball ve diğ. (2013), araştırma konusu olarak koşullu ihtiyatlılık tahmin yönteminin geliştirilmesinde, Basu (1997) regresyon modelinde Patatoukas ve Thomas (2011) tarafından tespit edilen yanlılığın nasıl yok edilebileceğini araştırmıştır. Amacı, Basu (1997) regresyon yönteminin geliştirilmesidir. Bu amaçla 1963 – 2010 yılları arasında 133.237 firma yıl gözlemi yapılmıştır. Sonuç olarak Basu (1997)'de saptanan yanlılığın esas olarak kazançlarda firmaya özel etkiler dikkate alındığında yada diğer basit modeller kullanıldığında yok edildiği ampirik olarak kanıtlanmıştır.

Patatoukas ve Thomas (2016), şartlı ihtiyatlılık tespitinde temel yöntem olarak kullanılan Basu (1997) yönteminin irdelenmesini esas almıştır. "Şartlı ihtiyatlılık seviyesinin tespitinde kullanılan Basu (1997) yöntemindeki asimetrik zamanlamayı tespit etmek amacıyla seçilen değişkenler yanlış sonuçlar doğuruyor mu?" sorusu üzerine çalışmıştır. Basu (1997) yöntemi; Ball ve diğ. (2013) ve Patatoukas ve Thomas (2011) yöntemleri kullanılarak irdelenmiştir. 1963 – 2010 yılları arasındaki 163.675 şirket yıl incelemesini kapsamaktadır. Örneklem seçiminde Ball ve diğ. (2013) yılında yaptıkları araştırmanın örneklemi esas alınmıştır. Basu (1997) yöntemi literatürdeki birçok araştırmada şartlı ihtiyatlılık seviyesinin tespiti için uygulanması kolay ve sezgisel (*intuitive*) olması bakımından uygulanmaktadır. Ancak yöntemde bazı sorunlar tespit edilmiştir. Gecikmiş kazançlar (*lagged earnings*) ihtiyatlılık ile aynı sonuçlar vermesi yöntemin sonuçlarını etkilemek olduğu sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak yöntemi bu sorunlardan arındıran bir takım önerilerde bulunmuştur.

Dutta ve Patatoukas (2017) şartlı ihtiyatlılık modelinin finansal raporlamadaki geçerliliği konusunda çalışmıştır. Basu (1997) asimetrik zamanlılık modelinin kurumsal finansal raporlamadaki yapısal geçerliliği test edilmiştir. Basu (1997) modeli ve alternatif ölçüm modelleri kullanılmıştır. 1989-2014 arasındaki 26 yıllık dönem için 86.784 firma yıl incelemesi yapılmıştır. Asimetrik zamanlılık katsayısının şartlı ihtiyatlılık olmadığı durumlarda da pozitif çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.6. İhtiyatlılık Kavramı ve Borç Sözleşmeleri

Borçlanma piyasalarının temel aktörleri olan borç veren ve borçlu tarafların muhasebe bilgilerini borç sözleşmelerinde nasıl kullandıkları ve muhasebede ihtiyatlılık seviyelerinin borç sözleşmelerine olan etkilerine yer verilmiştir.

Borçlanmanın temelini borç sözleşmeleri oluşturmaktadır. Ruch ve Taylor (2015) etkili bir sözleşme yapısı oluşturulması için muhasebede ihtiyatlılık kavramının önemli olduğunu belirtmiştir. Sözleşmelerin genel olarak borç sözleşmeleri ve üst düzey yönetici ücretlendirmelerine ilişkin sözleşmeler olduğuna dikkat çekmiştir. Sözleşme tarafları arasında asimetrik ödemeler barındırması ve raporlanan muhasebe bilgilerinin zamanlamasının taraflara olan etkisi bu konuda önem arz etmektedir.

Borç sözleşmesi yapısı gereği borç veren taraf açısından asimetrik ödemeler içermektedir. Asimetrik ödemeleri basitçe borçlu taraf güçlü bir finansal performans sergilediğinde sözleşme şartlarına bağlı olarak borç verene yapacağı ödemelerin artış göstermemesi ancak diğer taraftan borçlu tarafın yaşayacağı zayıf finansal performans ve finansal zorluklar nedeniyle borcunu ödeyememe riski (*risk of default*) oluşturması ve borç veren tarafa doğrudan etki etmesi şeklinde açıklanmaktadır. Borç veren taraf, borçlu tarafın zayıf finansal performansını yansıtacak muhasebe bilgilerinin (*bad news*) güçlü finansal performansını gösteren bilgilere (*good news*) kıyasla daha erken ve zamanında açıklamasını istemektedir. Dolayısıyla özellikle zayıf performans gösteren şirketlerde veya finansal kriz dönemlerinde, borç sözleşmeleri üzerinde ihtiyatlılık seviyeleri oldukça önemli hale gelmektedir.

Watts ve Zimmerman (1986) pozitif muhasebe teorisi varsayımlarından biri de borç sözleşmelerini oluşturan şartlar hipotezi (*Debt Covenant Hypothesis*)'dir. Borç sözleşmesi hipotezindeki temel varsayım borç veren tarafların, şirket değerindeki artışlara kıyasla, şirket değerindeki düşüşler ile ilgilenmesi olarak açıklanmıştır.

Muhasebede ihtiyatlılık kavramı gider ve zararların erken raporlanmasını öngörmekte olduğu düşünülürse, borç sözleşmesi hipotezi ile yakından ilişkili olduğu anlaşılabilir. Özellikle ihtiyatlılık ile borç veren tarafın, borçlu şirketin değerindeki düşüşleri ve şirketin yaşayacağı finansal sıkıntıları daha etkin ve zamanında tahmin etmesi, borçların ödenmemesinden kaynaklanacak sorunlara karşı doğru ve zamanında konumlanmayı sağlaması kolaylaştığı söylenebilir. İhtiyatlılık kavramının borçlu tarafa sağladığı diğer bir fayda ise borç sözleşmelerindeki koşulların (*covenants*) doğru şekilde uygulanmasını sağlamasıdır. Bu koşullara örnek olarak düzenli olarak sermaye yedeği ayrılması, belirli bir seviyede net aktif bulundurulması, net aktiflerin oranının belli seviyenin altına düşmesi durumunda kar payı dağıtımının sınırlanması olarak sıralanabilir.

İhtiyatlılık kavramının yapısı gereği dağıtılmamış karların sürekliliğini getirmesi ve bu durumda şirketlerin aşırı kar payı dağıtma olasılığını düşürmesi, borç sözleşmelerinin getirdiği koşulları koruyucu görev aldığına işarettir. Ayrıca, muhasebede ihtiyatlılık kavramı şirketlerin aktiflerini muhafaza etmesini ve borç sözleşmesi ihlalinden kaçınmasını gerektirmekte ve borç veren tarafın güvenliğini

artırmaktadır. İhtiyatlılık borçlu bir şirketin finansal zorluğa yaklaştığında, borç veren tarafın bu durumdan daha erken haberdar olmasını kolaylaştırmaktadır. Böylelikle borç veren tarafın, kendi açısından gerekli önlemleri daha iyi alabilme imkânı olacaktır. Görüldüğü gibi ihtiyatlılık kavramı borç sözleşmelerinin etkinliğine ve borç veren tarafa birçok fayda sağlamaktadır. Diğer taraftan, borçlu taraf açısından da borç sözleşmesini diğer şirketlere kıyasla daha iyi şartlarda, düşük faiz ile alabilme gibi faydalar getirmektedir (Scott, 2011).

Watts (2003b) çalışmasında bu koşulları desteleyerek muhasebede ihtiyatlılık kavramının borç sözleşmelerinin etkinliğine katkı sağladığını vurgulamıştır. Devine (1963), finansal raporlamada yönetimin muhasebe bilgilerini kendi amaçları doğrultusunda göstermeye daha yatkın olması ve yapılan raporların yönetimin bu görüşüne paralel olarak oluştuğunun altını çizmiştir. Diğer taraftan, kredi veren tarafların özellikle bankaların şirket finansal raporlarını değerlendirirken dikkatli davrandıklarını ve ihtiyatlılık seviyesine önem göstererek, şirketlerin ihtiyatlılık seviyesinin özellikle kısa dönemli borç ödeme gücünü yansıttığı ve likidite durumuyla ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Hellman (2008), özellikle borç veren tarafın ihtiyaçlarına hizmet ettiğini belirtmiştir. Amerika gibi sermaye piyasaları üzerinden finansman sağlayan ekonomilerde dahi ihtiyatlılık kavramının etkin bir şekilde tartışılmakta olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, borç veren tarafın korunmasında ihtiyatlılık muhasebesinin akıllıca bir tutum olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, yapılan çalışmalar gerek hissedarların haklarının gerekse borç veren tarafın haklarına öncelik vermesi açısından borçlanmada ihtiyatlılık muhasebesinin önemine dikkat çekmektedir.

2.6.1. İhtiyatlılık Kavramı ve Borç Sözleşmeleri Çalışmalarının İncelenmesi

Muhasebe bilgisinin rolleri incelendiğinde değerleme ve sözleşme rolleri olduğu görülmektedir. Değerleme açısından bakıldığında muhasebe bilgilerinin özsermayenin piyasa değerini göstermesi ve yatırım kararlarına yardımcı olması birinci amaç olarak gösterilmektedir. Diğer taraftan sözleşme açısından değerlendirildiğinde muhasebe bilgilerinin sözleşme taraflarının, sözleşme gerekliliklerinin etkin bir şekilde yerine

getirebilmelerini ve gerekli öngörüyü sağlayacak nitelikte olması istenmektedir (Ruch ve Taylor, 2015).

Literatüre bakıldığında borçlanma piyasalarında temel olarak borç veren ve borçlu tarafların muhasebe bilgilerini, borç sözleşmelerinde nasıl kullandıklarını tartışmaktadır. Genel olarak bazı çalışmaların ihtiyatlılığın; asimetrik bilgiyi azalttığı, borçlanmadan kaynaklanan sermaye maliyetlerini düşürdüğü, üst düzey yönetici ücretlendirmelerini kazançlara karşı daha duyarlı hale getirdiği ve yönetimin daha etkili yatırım kararları aldığı sonuçlarını çıkarmıştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde ihtiyatlılığın sözleşme tarafları açısından özellikle asimetrik bilginin azalmasında faydalı bir rol oynadığı görülmektedir.

Diğer taraftan muhasebenin değerleme rolü açısından incelendiğinde çalışmalardan ihtiyatlılığın kazançların sürekliliği ve öngörülebilirliğini azalttığı, kar yönetimini kolaylaştırdığı, analistlerin yaptığı tahminlerin doğruluğunu düşürdüğü, değer ilişkisini azalttığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda ihtiyatlılığın muhasebenin değerleme rolü açısından olumsuz etkileri olabileceği ortaya konmuştur.

Muhasebede ihtiyatlılığın borçlanma piyasası kullanıcıları - borçlu ve borç veren taraflar - üzerindeki etkilerini incelemek için ihtiyatlılık sonucunda oluşan muhasebe bilgisinin borçlanma sözleşmelerine olan etkilerini değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda borç verme kararında muhasebe bilgilerinin etkisi yani borcunu ödeyememe riskinin doğru tespiti ve asimetrik bilginin oluşmasındaki rolünü incelemek gerekmektedir. Dolayısıyla yüksek ihtiyatlılık seviyesi sonucu oluşan muhasebe bilgisinin borçlanmadan kaynaklanan sermaye maliyetlerini düşürdüğü ve yanlış borç verme kararı alınma riskini azalttığı sonuçlarına ulaşılması beklenmektedir (Ruch ve Taylor, 2015: 28).

Muhasebede ihtiyatlılık kavramı ve borç sözleşmeleri arasındaki ilişkiyi ampirik açıdan inceleyen çalışmalara yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışmalar ilk olarak konu, araştırma sorusu ve hipotezleri bağlamında irdelenerek açıklanmış daha sonra araştırma bağlamında seçtikleri örneklem ve kullandıkları değişkenler bağlamında ihtiyatlılık seviyesi ve borç sözleşmelerini ölçme yöntemlerine değinilmiştir. Çalışmaların kullandıkları bağımlı ve bağımsız değişkenleri ölçme yöntemleri

muhasebe ihtiyatlılığı ve borç sözleşmeleri üzerinden analiz edilmiştir. Buradan yola çıkılarak araştırmada kullanılacak olan ölçme yöntemleri belirlenmiştir. Son olarak literatürdeki araştırmaların ulaştıkları sonuçlara değinilmiştir. Tablo 2.7'de literatürdeki konuyla ilgili yapılan araştırmalar ve yayınlandıkları dergi sayıları gösterilmektedir. Literatürdeki çalışmalar SSCI endeksli öncü muhasebe dergilerinden seçilmiştir. Bu çalışmalardan ikisi *The Accounting Review*, üçü *Journal of Accounting Research, dördü Journal of Accounting and Economics*, ve birer tanesi *International Journal of Basic and Applied Sciences* ve *Contemporary Accounting Research* dergilerinde yer almaktadır.

Tablo 2.7: Makalelerin Dergi Bazında Sayıları

Dergi Adı	**Makale Sayısı**
The Accounting Review	2
Journal of Accounting Research	3
Journal of Accounting and Economics	4
International Journal of Basic and Applied Sciences	1
Contemporary Accounting Research	1
Toplam	**11**

Ayrıca bu makalelerin muhasebede ihtiyatlılık konusu ortak olmak üzere borçlanma ile ilgili olarak konularına göre;

- Borçlanma maliyetleri ve muhasebe ihtiyatlılığı,
- Özel borç sözleşmeleri ve muhasebe ihtiyatlılığı,
- Kamu borç sözleşmeleri ve muhasebe ihtiyatlılığı,
- Borç sözleşme koşulları ihlalleri ve muhasebe ihtiyatlılığı,
- Vekâlet maliyetleri ve muhasebe ihtiyatlılığı olarak sınıflandırmak mümkündür.

2.6.2. İhtiyatlılık Kavramı ve Borç Sözleşmeleri Çalışmalarının Değişkenleri, Ölçme Yöntemleri ve Bulguları

Borç sözleşmeleri ve muhasebe ihtiyatlılığı ile ilgili incelenen çalışmalar Tablo 2.8'de incelendiğinde borç sözleşmelerinin, muhasebe ihtiyatlılığı ile borçlanma maliyetleri, özel borç sözleşmeleri, kamu borç sözleşmeleri, borç sözleşme koşulları ihlalleri gibi birçok konuda çalışıldığı görülmüştür. Amerikan şirketlerini örneklem olarak alan çalışmaların borç sözleşmeleri ile ilgili verileri 10K, 10Q ve 8K dosyaları dosyalarından topladıkları görülmüştür.

Tablo 2.8: Borç Sözleşmeleri Ve Muhasebe İhtiyatlılığı Konusundaki Amiprik Çalışmalar

Yazar, Yıl	**Ahmed ve diğ. (2002)**
Örneklem	1993-1998 ile 1987-1992 yıllarını arasındaki 6 yıllık dönemler incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Borçlanma maliyetinin ölçümünde *S&P* borçlanma puanları kullanılmıştır. Hissedarlar ile şirkete sermaye sağlayan taraflar arasında yaşanan kar payı dağıtım kararı ile ilgili çatışmalar, kar payı seviyesi ve kaldıraç oranı değişkenleri ile belirsizlik seviyesi ise aktif karlılığının standart sapması değişkenleri ile ölçülmüştür. Şirket büyüklüğü, aktif büyüklüğünün logaritması ve yıllık satışlardaki değişim ile büyüme fırsatlarının kontrol edilmesi ise araştırma ve geliştirme harcamalarının satışlara oranı ile sermaye riski ölçütü, beta katsayısı ile ölçülmüştür.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	İhtiyatlılık ölçüm yöntemi olarak piyasa temelli ölçme yöntemi Beaver ve Ryan, (2000) ve tahakkuk temelli ölçme yöntemi Givoly ve Hayn, (2000) olmak üzere iki yöntem kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*S&P, Compustat* kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Dichev ve Skinner (2002)**

Tablo 2.8: Borç Sözleşmeleri Ve Muhasebe İhtiyatlılığı Konusundaki Amiprik Çalışmalar	
Örneklem	Araştırma örneklemi olarak 1.001 firmaya ait 13.052 borç sözleşmesinde cari oran inceleme grubu, 236 firmaya ait 2.339 borç sözleşmesi incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Ampirik araştırma kullanılacak özel borç sözleşmelerinin koşulları çoğunlukla veri olarak ulaşılamamaktadır. Dolayısıyla akademik çalışmalar borç sözleşmesi koşullarına en yakın değişkenleri seçerek araştırma yapmaktadır. Yüksek kaldıraç oranına sahip şirketin daha zor borçlanma yapacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında, muhasebe temelli borç sözleşme koşullarına ait değişkenler; borç nakit akışı oranı, faiz karşılama oranı, sabit gider karşılama oranı, net maddi duran varlık, borç net maddi duran varlık oranı, borç hizmet karşılama oranı, kaldıraç oranı, cari oran, borç özsermaye oranı olarak belirlenmiştir.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	*Spearman Rank* korelasyon yöntemi kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*Dealscan* veritabanı (özel kurumsal borçlanma sözleşmelerinin gösterildiği veritabanı) ve *Compustat* kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Beatty ve diğ. (2008)**
Örneklem	1994-2004 yılları arasında 3.641 özel borçlanma sözleşmesi ile 2.164 gözlem incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Borçlanmadan kaynaklanan vekalet maliyetlerinin ölçülmesinde borçlanma sözleşmesinde yer alan şartların sayısı, borçlanmanın süresi, borçlanmanın büyüklüğü (borçlanma miktarı/aktif büyüklüğü), performans fiyatlaması, sözleşmenin yenileme durumu, *Spread LIBOR* faiz oranı, kredi derecelendirme notu, cari dönem tahakkuklarının mutlak değeri, aktif büyüme oranı, özsermaye piyasa değeri kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Düzeltilmiş Şartlı İhtiyatlılık Ölçümü Ryan (2006), Pazar Değeri Defter Değeri Ölçümü Ahmed ve diğ. (2002), Beaver ve Ryan (2000), Givoly ve Hayn (2000), Faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarının çarpıklığı

Tablo 2.8: Borç Sözleşmeleri Ve Muhasebe İhtiyatlılığı Konusundaki Amiprik Çalışmalar	
	(*skewness*) ile net kar çarpıklığı arasındaki fark Givoly ve Hayn (2000), Faaliyet dışı negatif tahakkuklarının miktarı Givoly ve Hayn (2000) ölçme yöntemleri kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*SDC* (*Securities Database Corporation*) veritabanı, *Compustat, LPC* veritabanı, *Lexis*/*Nexis* veritabanı kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Zhang (2008)**
Örneklem	1999-2000 yılları arasında en az bir negatif fiyat şoku yaşamış, borç sözleşme değişkenlerinin kontrol edilmesi amacıyla borç sözleşmesine sahip, ihtiyatlılık seviyesinin hesaplanması için yeterli zaman serisi verisi olan şirketler seçilmiştir. Toplamda 327 şirket incelemesi yapılmıştır.
Araştırma Değişkenleri	Negatif fiyat şoku, aktif toplamı, kaldıraç oranı, aktif karlılığı, net varlık değeri, *S&P* kredi derecelendirme notu, borç sözleşmesi koşul sayısı, borç büyüklüğü (borç/aktif toplamı), borcun vade süresi araştırma değişkeni olarak belirlenmiştir.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Asimetrik Zamanlılık Ölçümü, Basu (1997), Faaliyetlerden Kaynaklanan Tahakkuklar ve Nakit Akışları Ölçümü, (Kazançların ve nakit akışlarının çarpıklığı) Givoly ve Hayn (2000) ölçme yöntemleri kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*SDC* veritabanı, *Lexis/Nexis* veritabanı, 10K *Wizard, CRSP* (*Center for Research in Security Prices*), 10K, 10Q, 8K dosyaları kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Nikolaev (2010)**
Örneklem	1980-2006 yılları arasında 10.900 şirkete ait toplam 205.000 borç sözleşmesi olduğu tespit edilmiş. Ancak bu sözleşmelerin çoğunlukla bankalar, finansman kuruluşları, sigorta şirketler ve benzeri şirketlere ait olduğu görülmüştür. Araştırma örnekleminden bu veriler çıkartıldığında 6.158 şirkete ait 27.771 borç sözleşmesi ve

Tablo 2.8: Borç Sözleşmeleri Ve Muhasebe İhtiyatlılığı Konusundaki Amiprik Çalışmalar	
	Compustat veritabanı ile ilişkilenen kısmı olarak nihai örneklemi 5.240 şirket-yıl incelemesini içeren 2.466 şirkete ait veri üzerine çalışılmıştır.
Araştırma Değişkenleri	Varlık toplamı, defter piyasa değeri, kaldıraç oranı, aktif karlılığı, kar payı dağıtımı, sermaye yoğunluğu (toplam aktifler içerisinde maddi duran varlıkların payı), *Z-score* (*Altman's* iflas puanı), *Moody's* borçlanma puanları, borç miktarı ve borç süresi değişkenleri kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Asimetrik zamanlılık ölçümü, Basu (1997) yöntemi kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*Mergent Fixed Income Securities* Veritabanı, *Compustat, CRSP* kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Tan (2013)**
Örneklem	1996-2007 yılları arasında 10.602 şirkete ait 268.080 çeyrek dönem incelemesi yapılmıştır.
Araştırma Değişkenleri	*C Score*, ihlal oluşma sayısı, şerefiyenin değer düşüklüğü, defter değer düşüklükleri (*write-downs),* maliyetlerin yeniden yapılandırılması, devam etmeyen faaliyetler, özel başlıklar, cari oran, net maddi duran varlık değeri, kaldıraç oranı, borç kazanç oranı, sabit gider karşılama oranı, faiz karşılama oranı, *Z-Score*, hisse getirisi, firma büyüklüğü, defter-piyasa değeri, olağandışı tahakkuklar (*abnormal accruals)* kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Şirket-yıl temelli ölçüm Khan ve Watts (2009), asimetrik zamanlılık ölçümü, Basu (1997) kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Hached (2014)**
Örneklem	2003-2009 yılları arasında, 488 farklı sektörlerde faaliyet gösteren Fransız firması örneklem olarak belirlenmiştir.

Tablo 2.8: Borç Sözleşmeleri Ve Muhasebe İhtiyatlılığı Konusundaki Amiprik Çalışmalar	
Araştırma Değişkenleri	Borç sözleşmesi olup olmadığı, firma büyüklüğü, kaldıraç oranı, piyasa defter değeri oranı, *IAS/IFRS* uygulanma durumu araştırma değişkeni olarak kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Düzeltilmiş şartlı ihtiyatlılık ölçütü Ryan (2006) kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Sunder ve diğ. (2018)**
Örneklem	1997-2007 yılları arasında finansal ve kamu şirketleri harici şirketlere ait 5.158 inceleme yapılmıştır.
Araştırma Değişkenleri	Varlıkların piyasa defter değeri oranı bağımlı değişken, uzun vadeli büyüme tahmini, satışlardaki büyüme, bulunduğu endüstri, tüketici fiyat endeksi, *S&P* endeksi, karlılık, kredi notu, kar dalgalanması, enflasyon, birikmiş kapsamlı gelir, şerefiye, kıdem tazminatı, faaliyet dışı tahakkuklar, araştırma geliştirme harcama reservleri, reklam harcama reservleri, birikmiş amortisman tutarı araştırma değişkeni olarak kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	İhtiyatlılık seviyesi şerefiye, kıdem tazminatı, faaliyet dışı tahakkuklar, araştırma geliştirme harcama reservleri, reklam harcama reservleri, birikmiş amortisman ile ölçülmüştür.
Kullanılan Veri Tabanı	*Datastream, Compustat* kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Cohen ve diğ. (2019)**
Örneklem	49.476 firmaya ait çeyrek dönem incelemesi yapılmıştır.
Araştırma Değişkenleri	Özsermaye kaynaklı borç sözleşme sayısı, borç özsermaye oranı, borç net maddi duran varlık oranı, net maddi duran varlık, kaldıraç oranı değişkenleri kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*LPC DealScan* veritabanı, *Compustat, CRSP* veritabanı kullanılmıştır.

Tablo 2.8'de borç sözleşmeleri çalışmalarının kullandıkları ihtiyatlılık ölçme yöntemleri özetlenmiştir. Bu bağlamda en yaygın olarak kullanılan yöntemin asimetrik zamanlılık ölçümü olduğu dikkat çekmektedir. Ardından defter değeri pazar değeri ölçümü ile faaliyetlerden kaynaklanan tahakkuklar ve nakit akışları ölçümü gelmektedir.

Ahmed ve diğ. (2002), araştırma sonucunda muhasebe ihtiyatlılığının hissedarlar ile şirkete sermaye sağlayan taraflar arasında yaşanan kar payı dağıtım kararı ile ilgili çatışmaları azaltıcı role sahip olduğu ve şirketlerin sermaye maliyetlerini düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca araştırma borç sözleşmelerinin etkinliğinde ihtiyatlılığın önemli bir rolü olduğu ve hissedarlar ile şirkete sermaye sağlayan taraflar arasında yaşanan kar payı dağıtım kararı ile ilgili çatışmaların fazla olduğu şirketlerin daha yüksek ihtiyatlılık seviyesinde olduğu ve yüksek ihtiyatlılık seviyesine sahip şirketlerin düşük ihtiyatlılığa sahip şirketlere kıyasla borçlanma maliyetlerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Dichev ve Skinner (2002), araştırma kapsamında borç sözleşmesini oluşturan koşulların (*covenants*) ekonomik rolü incelenmiştir. Borç veren tarafların bu koşulları borçlu tarafın borcunu ödeyememe ve sözleşmesini ihlal etme durumuna düşmeden önce uyarı sistemi olarak kullandıkları sonucu çıkarılmıştır. Ayrıca bu koşulların çoğu zaman şirketin içinde bulunduğu olası finansal sıkıntı yerine standart değişikliği, muhasebe uygulamalarının değişmesi gibi durumlar nedeniyle oluşan teknik ihlallerden de kaynaklanabileceği ifade edilmektedir. Pozitif muhasebe teorisi borç sözleşmesi hipotezini destekleyici sonuçlara ulaşılmıştır. Beatty ve diğ. (2008), borçlanmadan kaynaklı vekâlet maliyetleri ihtiyatlılık ile doğrudan ilişkili bulmuştur. Sözleşme öncesi ihtiyatlılık seviyesi yüksek firmalar daha uygun maliyetler ile borçlanma yaparken, sözleşme süresinde ihtiyatlılık seviyesindeki değişimler, sözleşme şartları yenilenmesi gibi durumlar borçlanma maliyetlerini etkilemekte olduğuna ulaşmıştır.

Guay (2008), sermaye yapısı ve borçlanma maliyeti ile muhasebe ihtiyatlılığı ilişkisinin borçlanma ile finansmanda vekâlet maliyetlerinin azaltılmasındaki önemini vurgulamıştır. Borç sözleşmelerindeki koşulların temelde muhasebe oranlarına dayandığı ve dolayısıyla istenilen seviyelerde tutulması için yapılan düzenlemelerin sözleşmede göz önünde bulundurulacak ihtiyatlılık seviyesi ile birebir ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.

Zhang (2008), araştırma sonucunda muhasebe ihtiyatlılığı yüksek olan borçlu firmaların borç sözleşme koşullarını negatif bir fiyat şokunu takiben ihlal etmesinin diğer firmalara kıyasla daha olası olduğuna ulaşmıştır. Ayrıca borç veren tarafın ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan borçlu şirketlere diğer şirketlere kıyasla daha düşük faiz oranı verdiği bulunmuştur. Araştırma ihtiyatlılık seviyesi yüksek firmaların daha etkin borç sözleşmesi yaptığını ifade etmektedir.

Nikolaev (2010), kamu borçlanmalarında yapılan borç sözleşmeleri şartları daha sıkı olan firmaların ihtiyatlılık seviyesinin diğer firmalara kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Tan (2013), ise araştırma sonucunda şirketlerin finansal raporlarının borç sözleşmesi ihlallerini takiben ihtiyatlılık seviyesinin arttığını ve bu durumun en az sekiz dönem devam ettiği sonucuna ulaşmıştır. Ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ifade etmiştir. Borç sözleşmesi olan şirketler kötü haberleri daha erken muhasebeleştirmekte olduğu tespit edilmiştir. Fransız şirketleri açısından muhasebe ihtiyatlılığı ile borç sözleşmeleri birbirini tamamlar nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır.

Sunder ve diğ. (2018), borçlanma maliyetlerinin bilanço ihtiyatlılığında daha düştüğü ve bu etkinin kredi kalitesi düşük olan firmalarda daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Borç veren tarafın borçlu tarafı sözleşme öncesinde değerlendirmesine yardımcı olarak ihtiyatlılığı faydalı bulmuştur. Sözleşme öncesi iyi bir araştırma yapılması sözleşme sonrası izleme maliyetlerini düşürdüğü ve izleme ihtiyacını azalttığını tahmin etmiştir. Bilanço ihtiyatlılığının daha az sıkı borç sözleşmeleri şartları sağladığı sonucuna varılmıştır. Kazançların asimetrik zamanlılığının borçlanma maliyetlerini azalttığını yalnızca bilanço ihtiyatlılık seviyesinin düşük olduğu durumlara has gözlendiği sonucuna varmıştır.

Cohen ve diğ. (2019), SFAS 160 standardının borç sözleşme şartlarını ihlal etmeye yakın olan ve finansal durumu iyi olan borçlu firmaların borçlanma kaldıracı seviyesini arttırıcı etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu standardın gelecekteki borçlanma sözleşmesi şartlarının ihlali olasılığını geciktirici etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Özetle, yapılan çalışmalarda ihtiyatlılık ölçümünde piyasa temelli, tahakkuk temelli ve asimetrik zamanlılık ölçme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmalarda muhasebe ihtiyatlılığı ile borçlanma maliyetleri, özel borç sözleşmeleri, kamu borç sözleşmeleri, borç sözleşme koşullarının ihtiyatlılığa etkileri gibi konular incelenmiştir.

2.7. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Kavramı

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı bir şirketin toplum ve çevre üzerindeki sorumluluklarını; topluma ve çevreye olan etkilerini değerlendirmek, yürütmek ve yönetmek için gerçekleştirdiği tüm kurumsal faaliyetler ve politikalar bütünü olarak tanımlamıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk, akademik yazında sürdürülebilirlik (*sustainability*), çevresel,

sosyal ve kurumsal faaliyetler (*environmental, social and governance – ESG - activities*) kavramları ile de ifade edilmektedir (Christensen, 2019). Tez kapsamında akademik yazında daha yaygın kullanılan kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ve beraberinde sürdürülebilirlik kavramı da kullanılmaktadır.

KSS, sosyal refahı arttırma amacı ile işletme faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik hedefler taşır. Aynı zamanda KSS yasal, düzenleyici otorite ve sözleşme ile ilgili gereksinimlere uygunluk sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu anlamda KSS faaliyetleri ve politikaları gönüllük esası taşımaktadır. KSS raporlaması ise, şirketlerin KSS aktiviteleri, riskleri ve politikaları gibi konularındaki bilgilerinin ölçümü, açıklanması ve iletişimini ifade etmektedir. Cho (2020), KSS'nin amacı ve rolü üzerinde akademik çevrelerde, son dönemde muhasebe konferanslarında ve çalışma gruplarında tartışmalar yapıldığına dikkat çekmiştir. Bu tartışmalarda özellikle günümüze kadar süregelen 50 yıllık dönemde sürdürülebilirlik konusu gerek bilinçli gerekse ayrımcı bir yaklaşımla Dünya ekosisteminin sürdürülebilirliği üzerinde gerçekleşmiştir. Bu karşın yakın dönemde farklı bir bakış açısı ile sermaye piyasaları temelli, yatırımcıyı merkeze alan yaklaşımlar, sürdürülebilirlik ve KSS konularını incelenmektedir.

KSS çalışmalarının işletme araştırmaları içerisindeki tarihsel gelişimi incelendiğinde 1960 sonları ve 1970 ortaları arasındaki dönemde muhasebenin geleneksel rolünün insan kaynakları muhasebesi, geniş düzeyde şirketlerinin sosyal etkilerin ölçülmesi gibi alanlar ile genişletilerek, KSS muhasebesi kavramının oluştuğu görülmüştür. 1970 sonları ile 1980 başlarını kapsayan ikinci dönemde ise araştırmaların çoğunlukla şirketlerin ve diğer paydaşların KSS açıklamalarına ve performansına olan tepkileri, KSS bilgilerinin algılanması ve kullanımı, çevresel performans ile finansal performans arasındaki ilişkisi üzerinde şekillendiği görülmektedir. 1990'ların ortalarından itibaren işletmelerin çevresel, sosyal ve kurumsal faaliyetlerine ilişkin bilgileri ve açıklamalarının nasıl yapıldığı üzerinde odaklanılmıştır. Son dönemde ise bu bilgilerin yayınladığı raporlara nasıl güvence sağlanacağı üzerine çalışmalar gerçekleşmiştir (Cho, 2020). Günümüze gelindiğinde, yapılan raporlarda güvence sistemlerinin nasıl sağlanacağı ve çevresel, sosyal ve kurumsal faaliyetlere ilişkin yapılan raporların hangi standartlara göre yapılması konularında çalışmalar devam etmektedir.

Hong (2020) KSS raporlamasının dört boyutunu Caroll (1979, 1991, 1998) çalışmalarını değerlendirerek tanımlamıştır. KSS raporlamasının boyutları; (1) şirketin ekonomik sorumlulukları olarak kar maksimizasyonu ve iş yaratması, (2) yasal sorumluluk olarak şeffaf

muhasebe, doğru vergi ödemesi ve tüketici haklarının korunması, (3) ahlaki sorumluluk olarak zararlı emisyon salınımlarını azaltması, ürün güvenliği sağlaması, kadınlara, yerel halka ve etnik azınlıklara adil davranılması, (4) filantropi sorumlulukları, paydaşların beklentilerinin karşılanması, eğitim, kültür spor gibi faaliyetlerin desteklenmesi olarak sıralamıştır.

Şirketlerin ekonomik, çevresel, sosyal ve kurumsal sürdürülebilirliklerine dair bilgilere olan talebin hızla artması KSS raporlamasının gelişmesini sağlamıştır. Bu durum oluşturulan KSS raporlarındaki bilgilerin kredibilitesi üzerine endişelerin artmasına yol açmıştır. KSS bilgilerinin doğrulanmasının ve KSS raporlarına güvence sağlanmasının zorluğu burada dikkat çekicidir. Bu bağlamda şirketlerin KSS bilgilerini piyasa katılımcılarına nasıl sağlayacağı ve KSS açıklamalarının piyasa üzerinde ne gibi sonuçlar doğuracağı merak edilmektedir (Cho ve diğ., 2020).

Francis ve diğ. (2013), muhasebe ihtiyatlılığı ve KSS raporlamasının dikkat çeken konular arasında olduğunu belirtmiştir. İhtiyatlı finansal raporlama ile paydaş gruplara şirketin varlıklarının sorumsuzca aktarılmasının önüne geçilmekte olduğunu ve kurumsal sosyal sorumluluk performansı (KSP) ile kurumsal kaynakların adil paylaşımının amaçlandığı, ihtiyatlılık ile KSS raporlamasını ortak paydada buluşmasını sağlamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ihtiyatlılık ile sosyal performans arasında pozitif ilişki öngörülmektedir.

Şirketlerin KSS katılımı, sosyal ve çevresel problemlere gönüllü olarak operasyonlarında yer vermesi anlamına gelmektedir. Yakın zamanda, KSS faaliyetleri hissedarların ve diğer paydaşların beklentilerini karşılamak amacıyla şirketlerin bütüncül bir kısmını oluşturmuştur. Şirketler KSS faaliyetlerine katılarak farklı paydaşlarıyla olumlu ve uzun süreli ilişkiler kurmakta ve aynı zamanda finansal performansını ile pazar değerini sağlamlaştırmaktadır. (Burke ve diğ., 2020). Bu bölümde sürdürülebilirlik raporlaması ile ilgili çalışmalar incelenecektir.

2.7.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Çalışmalarının Değişkenleri Ölçme Yöntemleri ve Bulguları

Burke ve diğ. (2020) sürdürülebilirlik raporlaması performansı ve ihtiyatlılık ile olan çalışmasında bağımlı değişken olarak ihtiyatlılık, bağımsız değişken olarak KSS seçmiştir. Kontrol değişkenleri ise büyüklük, büyük şirketler daha düşük asimetrik zamanlılık göstermeye

meyilli olduklarını kontrol etmek amacıyla seçilmiştir. Defter değeri pazar değeri oranı Beaver ve Ryan, (2005) araştırmasında belirtildiği üzere şartlı ihtiyatlılık seviyesi birikmiş şartsız ihtiyatlılıktan etkilenebilmekte olmasını kontrol etmek amacıyla kullanılmıştır. Kaldıraç oranı, yüksek kaldıraç seviyesindeki şirketlerin yüksek ihtiyatlılık sergiledikleri kontrol etmek amacıyla seçilmiştir. Araştırma geliştirme giderlerini, Amerikan finansal raporlama standartları kaynaklı unsurların şartsız ihtiyatlılık seviyelerini etkilemesini kontrol dolayısıyla kullanmıştır. Faaliyetlerden kaynaklı nakit akışlarını şirket karlılık seviyesinin kontrolü amacıyla, satışlardaki büyüme oranını şirketin büyüme fırsatlarının kontrolü amacıyla kullanmıştır. Altman-Z değerini finansal sıkıntıda olan şirketlerin hissedar-kredi veren arasındaki ilişkinin daha sıkıntılı olması dolayısıyla daha yüksek şartlı ihtiyatlılık talebi ile karşı karşıya kalmalarını kontrol edebilmek amacıyla incelemiştir. Şirket yaşını genç şirketler daha yüksek belirsizlik ile karşı karşıya olmaları ve daha yüksek ihtiyatlı raporlama yapmaya meyilli olmaları dolayısıyla kullanmıştır. Finansal raporlama şeffaflığı ise şeffaf finansal raporlama yapan şirketlerin daha düşük şartlı ihtiyatlılık talebi ile karşılaşmaları nedeniyle seçmiştir.

Guo ve diğ. (2020) çalışmasında KSS ile ihtiyatlılık arasında anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur. Paydaş teorisine benzer şekilde kurumsal sosyal sorumlu şirketlerin ihtiyatlı raporlama seviyesinin diğerlerine kıyasla daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Anagnostopoulou ve diğ. (2020) yüksek ihtiyatlılık seviyelerinin KSS oryantasyonu ile negatif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ancak diğer taraftan, araştırma sonucunda özellikle kriz sonrası dönemlerde ihtiyatlılığın KSS üzerindeki etkileri konusunda tersine bir eğilim olduğu tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere ihtiyatlılık ile sürdürülebilirlik performansını etkileyen birçok önemli unsur mevcuttur. Bu bölümde araştırmaların bu gibi unsurları kontrol etmek amacıyla oluşturdukları değişkenler ve modeller incelenmiştir.

Bu bölümde KSS raporlaması ve muhasebe ihtiyatlılığı ile ilgili incelenen çalışmalar Tablo 2.9'da görüleceği üzere seçtikleri örneklem, araştırmada değişkenleri, muhasebe ihtiyatlılığını ölçme yöntemi ve kullandıkları veri tabanları bağlamında özetlenmektedir.

Tablo 2.9: KSS Raporlaması İle İhtiyatlılık Konusundaki Ampirik Çalışmalar

Yazar, Yıl	**Guo ve diğ., (2020)**
Örneklem	2003 ile 2013 yılları arasındaki 18.076 şirket- yıl gözlemi incelenmiştir.

Tablo 2.9: KSS Raporlaması İle İhtiyatlılık Konusundaki Ampirik Çalışmalar

Araştırma Değişkenleri	Araştırma kapsamında bağımlı değişken olarak ihtiyatlılık, bağımsız değişken olarak ise KSS kullanılmıştır. Araştırmadaki kontrol değişkenleri ise büyüklük (*Size*), *RDADV* (araştırma geliştirme reklam harcamaları), *Sgrow* (satışlardaki büyüme), *CFO* (faaliyetlerden kaynaklı nakit akışları), *Leverage* (Kaldıraç uzun vadeli yükümlülük / aktif toplamı), *Litigation* (sektöre göre taşıdığı yasal risk) , *Big4* (Denetçi Büyüklüğü) , *INST* (Kurumsal yatırımcı sahipliği) kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	İhtiyatlılık seviyesi (1) piyasa temelli ölçüm (defter değeri pazar değeri oranı), (2) stok değerleme yöntemi, (3) araştırma geliştirme ve reklamcılıktan kaynaklı gizli yedekler, (4) tahakkuk temelli ölçüm yöntemi kullanılarak ölçülmüştür.
Kullanılan Veri Tabanı	KSS ölçümü için *MSCI KLD* (*Kinder, Lydenberg, ve Domini*) veri tabanında yer alan iletişim hizmetleri, çalışanlarla ilişkiler, çeşitlilik, kurumsal yönetim, çevresel sorunlar, insan hakları ve ürün kalitesi konularındaki verileri incelemiştir.
Yazar, Yıl	**Anagnostopoulou ve diğ., (2020)**
Örneklem	2000 ile 2014 yılları arasındaki 14.204 şirket-yıl gözlemi incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Araştırma kapsamında bağımlı değişken olarak KSS, bağımsız değişken olarak ise ihtiyatlılık seçilmiştir. Araştırmanın kontrol değişkenleri ise büyüklük, karlılık, büyüme, kaldıraç, araştırma ve geliştirme harcamaları ve denetçi büyüklüğü kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Şirkete özgü asimetrik zamanlılık yöntemi olarak Khan ve Watts (2009) ve Basu (1997) kullanılmıştır.
KSS Ölçme Yöntemi	Kim ve diğ. (2012) geliştirdiği ölçme yöntemi kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*KLD, Compustat, Boardex, CRSP* veri tabanları kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Hong., (2020)**
Örneklem	2010 ile 2016 yılları arasındaki Kore halka açık şirketleri üzerinde çalışılmıştır.
Araştırma Değişkenleri	Araştırma kapsamında bağımlı değişken olarak ihtiyatlılık değişkeni ve bağımsız değişken olarak KSS değişkeni kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	İhtiyatlılık seviyeleri Ball ve Shivakumar (2006), Basu (1997) ve Khan ve Watts (2009) yöntemleri kullanılarak ölçülmüştür.
KSS Ölçme Yöntemi	*KCGS* veritabanı tarafından sağlanan *ESG* oranları kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*KCGS* veritabanı kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Cheng ve Kung., (2016)**
Örneklem	2007 ile 2009 yılları arası 4.901 gözlem incelenmiştir.

Tablo 2.9: KSS Raporlaması İle İhtiyatlılık Konusundaki Ampirik Çalışmalar

Araştırma Değişkenleri	Araştırma kapsamında bağımlı değişken olarak ihtiyatlılık, bağımsız değişken olarak KSS kullanılmıştır. Kontrol değişkenleri ise nakit akışları, firma yaşı, aktif karlılığı ve yatırım döngüsü (amortisman giderlerinin bir önceki dönem aktiflere oranı) olarak seçilmiştir.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Khan ve Watts (2009) ölçme yöntemi kullanılmıştır.
KSS Ölçme Yöntemi	Şangay Ulusal Muhasebe Enstitüsü tarafından sağlanan KSS oranları kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	Çin Hisse piyasası ve muhasebe araştırma veri tabanı (*CSMAR*) seçilmiştir.
Yazar, Yıl	**Cho ve diğ., (2020)**
Örneklem	2007 ile 2011 yılları arasındaki 185 şirkete ait 1.455 gözlem incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Araştırma kapsamında bağımlı değişken olarak KSS, bağımsız değişken olarak ihtiyatlılık kullanılmıştır. Kontrol değişkenleri ise büyüklük, aktif karlılığı, endüstri temelli KSS performans notu KLDSCORE, bulunduğu sektör olarak belirlenmiştir.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Khan ve Watts (2009) ölçüm yöntemi kullanılmıştır.
KSS Ölçme Yöntemi	KSS bilgilerini veritabanındaki haberlerden toplamıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*CSR Newswire Service* veritabanı kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Francis ve diğ., (2013)**
Örneklem	1998-2002 yılları arasındaki 293 şirkete ait 1.465 şirket-yıl gözlem incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Araştırmanın bağımlı değişkeni olarak KSP, bağımsız değişken olarak ihtiyatlılık ve kontrol değişkeni olarak büyüklük ile şirketlerin bulunduğu sektör kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Kayıt edilmemiş reklam giderleri, araştırma geliştirme giderleri ve LIFO rezervleri toplamı ile hesaplanmıştır.
KSS Ölçme Yöntemi	KSS oranları kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*KLD* veri tabanı uygulanmıştır.
Yazar, Yıl	**Burke ve diğ., (2020)**
Örneklem	1996-2013 yılları arasındaki 20.398 gözlem incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Burke ve diğ. (2020) bağımlı değişken olarak ihtiyatlılık, bağımsız değişken olarak KSS seçilmiştir.

Tablo 2.9: KSS Raporlaması İle İhtiyatlılık Konusundaki Ampirik Çalışmalar	
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Khan ve Watts (2009) ölçme yöntemi kullanılmıştır.
KSS Ölçme Yöntemi	KSS oranları seçilmiştir.
Kullanılan Veri Tabanı	*KLD* veritabanı uygulanmıştır.

Hong (2020), yüksek *ESG* oranları düşük ihtiyatlılık seviyelerinde oluşmakta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Cheng ve Kung. (2016) ise zorunlu KSS politikalarının, ihtiyatlı finansal raporlamayı teşvik etmek için yeterli olduğunu göstermektedir. Cho ve diğ. (2020) ihtiyatlı finansal raporlama yapan şirketlerin KSS bilgilerini açıklaması daha düşük olduğuna ulaşmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda KSS açıklamalarının kalitesi ve miktarı ihtiyatlılık seviyesiyle ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca paydaşların, şirket KSS açıklamalarını değerlendirirken finansal raporlama politikalarını da göz önünde tutması önerilmektedir. KSS açıklamaların miktarı ile ihtiyatlı finansal raporlamanın anlamlı ve negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İhtiyatlı finansal raporlamadaki artış, KSS açıklamalarında %20 oranında azalışa neden olmuştur. Ayrıca KSS açıklamalarının sıklığı ile ihtiyatlı finansal raporlama seviyesinin olumsuz ilişkili olduğu bulunmuştur. Son olarak KSS haberlerine olan piyasa tepkisinin ihtiyatlı muhasebe seviyesi ile negatif ilişkili olduğuna ulaşılmıştır. Francis ve diğ. (2013) muhasebe ihtiyatlılığı ile güçlü KSP arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. Burke ve diğ. (2020) KSS performansı ile şartlı ihtiyatlılık arasında negatif ilişki bulunmuştur. Sonuçlar farklı şartlı ihtiyatlılık ölçümleri kullanılarak sağlamlaştırılmıştır.

2.8. Bankaların Kredi Kapasitesi ve İhtiyatlılık Kavramı

Finansal krizler, düşük ekonomik büyüme, nakit sıkıntısı, bankaların iflası ve kredi daralması gibi sonuçlar doğurmaktadır. Şirketlerin, böyle zamanlarda paydaşlarıyla finansal durumları ve gelecekteki finansal planları üzerine iletişime geçmeleri gereklilik haline gelmektedir. Özellikle, finansal kriz dönemlerinde yöneticilerin, finansal raporlama manipülasyonuna olan eğilimleri artmakta, bu durum vekâlet sorunlarına yol açmaktadır.

Muhasebede ihtiyatlılık, kriz dönemlerinde söz konusu vekâlet problemlerini ve bilgi asimetrisi riskini kontrol etmede önemli rol oynaması ve şirket değerindeki gerilemeleri azaltması bakımından anlamlı şekilde önemli hale gelmektedir. İhtiyatlılık raporlaması yüksek

olan şirketlerin kriz dönemlerinde finansal risklerinin azaldığı, kredi potansiyelinin yükseldiği öngörülmektedir.

Bankaların finansal raporlamadaki ihtiyatlılık seviyeleri, kredi zarar raporlaması düzeyleri ile ilişkili olmaktadır. Kredi zarar raporlaması, bankaların aktifleri ve net karları üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu öngörülmüştür. Özellikle kriz dönemlerinde bankaların karşılaştığı sermaye kayıpları ve merkez bankaları ile düzenleyici kuruluşlar tarafından getirilen sermaye kısıtlamaları bu konunun önemini pekiştirmektedir. Bu çerçevede, zararların raporlanmasında daha az ihtiyatlı olan başka bir değişle yeterli kredi zarar karşılığı yaratmayan bankaların kriz dönemlerinde yaşanan kayıplardan daha çok darbe aldığı görülmüştür. Karşıt durumda, daha erken ve yeterli düzeyde kredi zarar karşılığı ayıran bankalar daha ihtiyatlı bir raporlama yaparak, söz konusu krizlerden daha az zarar görmektedir. Ayrıca, ihtiyatlı bankaların kriz sonrası yaşanan ekonomik daralma dönemlerinden daha az etkilendiği gösterilmiştir (Manganaris ve diğ., 2017).

Kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeylerini etkileyen bir diğer konu ise kredi kararı alma süreçleri olmaktadır. Krizlerin ortaya çıkmasıyla birlikte bankalar kredi kararlarını daha sıkı ölçütler ile riskli kredi kararları üzerinde daha fazla inceleme yaparak vermektedir. Bankaların politikalarındaki bu değişim, temel faaliyetlerinden olan kredilerin darboğaza girmesiyle sonuçlanmaktadır. Uygulamada bankaların kredi kanallarına olan güvenlerinin azalması, kredi vermelerinde bir isteksizlik yaratmaktadır. Ancak, yaşanan bu durumun daha ihtiyatlı bankalarda diğer bankalara kıyasla düşük etki yarattığı ve bu sayede ihtiyatlılığın kriz dönemlerinde bilgi asimetrisini azalttığı görülmektedir. Ayrıca, ihtiyatlı muhasebe politikaları yürüten bankaların muhasebe kalitesinin yükseldiği, kredi itibarının ve raporlamadaki şeffaflığının arttığı ortaya konulmuştur. İhtiyatlı bankaların daha iyi koşullarda finansman bulduğu ve kredi fiyatlamalarının kriz sonrası dönemde daha uygun olduğu görülmüştür. Kredi daralması teorisi kapsamında sermayenin azaldığı ve dış finansmandaki kırılmaların arttığı kriz dönemlerinde düzenleyici otoritenin koyduğu kısıtların özellikle banka kredileri üzerinde etkili olduğunu görülmektedir (Beatty ve Liao, 2011; Bernanke ve Lown, 1991).

Tablo 2.10'da Amerikan bankacılık krizleri ve bu krizlerin muhasebe uygulamalarına yer verilmiştir. Krizlerin muhasebe uygulamalarına etkileri dikkatle incelenecek olursa Büyük Buhran krizinde cari değer muhasebesi kaldırılırken, 1988 ile 1991 yıllarında yaşanan tasarruflar ve krediler krizinde tekrar uygulamaya konmuştur. Diğer taraftan 2008 finansal

krizinde cari değer muhasebesi, düşük fiyatlı satışlar (*fire sales*) dolayısıyla likidite sarmalını arttırmaya sebep olması nedeniyle eleştirilmiş ve kredi zarar karşılıkları ile ilgili modelin zararın tanınmasında gecikmeye neden olduğu iddia edilmiştir. Ayrıca zararların raporlanması ile sermaye yeterliliğinin düşmesi kredilerin kriz dönemlerinde azalmasına neden olmuştur. Söz konusu krizlerin yaşandığı dönem ve şartların farklı olması tek bir doğru muhasebe uygulamasının olmadığına ve bu krizlerin etkilerin sürekli değerlendirmeye açık olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 2.10: Amerikan Bankacılık Krizleri Ve Muhasebe Uygulamaları

Dönem	Kriz	Muhasebe Uygulaması
1930-1933	Büyük Buhran (*Great Depression*)	Yatırım portföyleri için cari değer muhasebesi, uzun vadeli yatırımları teşvik etmek ve kısa dönemdeki spekülatif odaklanmayı önlemek amacıyla kaldırıldı.
1982-1984	Latin Amerika Borçlanma Krizi (*Latin American Debt Crisis*)	Amerikan Bankaları az gelişmiş ülkelerin borçlanmaları ile ilgili kredi zarar karşılıkları tanınmasını yavaşlattı. Bankalar kredilere faiz tahakkuk ettirmeye her ne kadar ödemelerin büyük oranda ek borçlanma ile gerçekleşse de devam etti.
1988-1991	Tasarruflar ve Krediler Krizi	Menkul kıymet alış satışlarındaki ticari kazançları ortadan kaldırmak için yatırım portföylerinde cari değer muhasebesi yeniden başlatıldı.
2007-2009	Finansal Kriz	Cari değer muhasebesi, düşük fiyatlı satışların (*fire sales*) dolayısıyla likidite sarmalını arttırması nedeniyle suçlandı. Kredi zarar karşılıkları ile ilgili zarar modeli zararın tanınmasında gecikmeye neden olduğu iddia edildi. Zararların raporlanması ile sermaye yeterliliğinin düşmesi kredilerin kriz dönemlerinde azalmasına neden oldu.

Kaynak: Beatty ve Liao (2014) "Financial accounting in the banking industry: A review of the empirical literature." *Journal of Accounting and Economics*, 58, 339-383.

Beatty ve Liao (2014), bankacılık sektöründe finansal raporlama ve kriz dönemlerindeki değişim üzerine yapılan akademik çalışmaları incelemiştir. Muhasebe uygulamalarındaki değişim ve bankacılık krizlerinin, gerçeğe uygun değerin, tasarruflar ve kredilerin, bankaların nakit durumları ve sermaye karşılıklarının farklı ekonomik etkilerinin olduğunu

göstermektedir. Bankaların alacağı kararlarda kriz öncesi, kriz dönemleri ve kriz sonrası dönemlerde muhasebe uygulamalarının etkileri üzerinde durulması gerektiği görülmüştür.

2.8.1. İhtiyatlılık Kavramının Bankaların Kredi Kapasitesine Etkileri

Beatty ve Liao (2011), beklenen zararların tanınmasında daha az gecikme yaşayan bankaların kriz dönemlerinde genişleme dönemlerine kıyasla verdikleri kredilerdeki azalmanın daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca beklenen kredi zararlarındaki küçük gecikmelerin krizlerin neden olduğu kredi daralması etkisini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Finansal İstikrar Forum 2009'da bankaların yaşadığı yüksek zararlar nedeniyle sermayelerini canlandırmakta yaşadıkları sorunların tartışılması bu çalışmaya ilham olmuştur. Raporda ekonominin aşağı yönlü olduğu dönemlerde finansal sistemlerin zayıflaması ve oluşan zararlar sonucunda tasarruf tedbirlerinin kaçınılmaz olduğu görülmüştür. Finansal sistemler bu zararları telafi edememektedir. Diğer taraftan, kredi zarar karşılıklarının finansal ve reel sektör arasında önemli bir köprü olduğunu belirtmiştir. Araştırma sonucunda beklenen kredi zararı raporlamasını daha fazla geciktiren bankaların kriz dönemlerinde daha az erteleyen bankalara nazaran kredilerini daha fazla azalttığı sonucuna varılmıştır.

İhtiyatlılık ile bankaların kredi verme düzeylerini inceleyen çalışmaların sonuçları özetle, zamanında beklenen kredi zararı raporlanması bankaların kredi kapasitelerini kriz dönemlerinde olumlu yönde etkildiği sunucuna ulaştıkları görülmektedir. Ayrıca kriz harici dönemlerde asimetrik zamanlılık ve beklenen kredi zararı ölçüm yöntemleri ile tespit edilen ihtiyatlılık düzeyi yüksek olan bankaların kredi düzeylerinin çok fazla değişmediği ve kriz dönemlerinden yaşanan kredi daralmasından daha az etkilendikleri sonucu çıkarılabilir.

Lim ve diğ. (2014), bankalardaki muhasebe ihtiyatlılığının banka kredileri fiyatlamasına olan etkilerini araştırdığı çalışması sonucunda zarar raporlamasını zamanında yapan bankaların daha yüksek fiyat farkı gideri (*spread*) yapmakta olduğu tespit edilmiştir. Bu fiyat farkı giderleri ile zamanında zarar raporlaması arasındaki ilişkinin finansal kriz dönemlerindeki incelemesi yapılmıştır. Finansal kriz dönemlerinde zamanında zarar raporlaması yapan bankaların, kredi alan taraflara yansıttıkları fiyat değişimi diğer bankalara göre daha yüksek olmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre zamanında zarar raporlaması yapan bankaların daha yüksek ihtiyatlılık düzeyinde olduğu ortaya konulmaktadır. Ayrıca, Beatty ve Liao (2011) araştırması ile benzer bulgulara ulaşmıştır.

Nichols ve diğ. (2009) halka açık bankaların özel bankalara kıyasla daha yüksek şartlı ihtiyatlılık seviyelerinde olduğunu öngörmektedir. Kredi zarar karşılıkları ihtiyatlılık ölçme yöntemi kullanılmıştır. İhtiyatlılık seviyesini, bankaların kredi zarar karşılıkları ile ilişkilendirdiği çalışmasında kredi zarar karşılığı daha yüksek ve erken olan bankaların ihtiyatlılık seviyesinin de yüksek olduğunu tespit etmiştir. Kredi zarar karşılıklarındaki zamanlılık gerçekleşmeyen kredilerdeki değişim ile ölçülmüştür. Daha geniş anlamda düşünüldüğünde ihtiyatlılık seviyelerinin yüksek olduğu bankalar toplam krediler içerisinde kredi zarar karşılıkları daha yüksek olan bankaları kapsamaktadır.

Özel bankalar ile halka açık bankalar karşılaştırıldığında, halka açık bankaların sahiplik yapısındaki ayrışmalar sebebiyle vekâlet maliyetlerinin yüksek olması ve kontrol yapılarının gelişmiş olduğu görülmektedir. Ancak halka açık bankalar sermaye piyasalarındaki kaynaklara ulaşabilmenin avantajını yakalamıştır. Kontrol mekanizmalarındaki farklılıklar ve sermaye piyasalarına ulaşma koşulları özel ve halka açık bankaların finansal raporları üzerinde de etkili olmuştur. Halka açık bankaların kazançlarındaki düşüşleri daha erken raporladığı, artışları ise daha geç raporladığı görülmüştür. Ayrıca halka açık bankaların daha büyük ve erken kredi zararı raporladığı sonucuna varılmıştır. Çalışma sonuçları arasında halka açık bankalarda ihtiyatlılığa olan talebin daha yüksek olduğu anlamlı bir şekilde yer almaktadır (Nichols ve diğ., 2009).

Elyasiani ve Jia (2019), 2007 - 2009 finansal krizinde büyük bankaların küçük bankalara nazaran finansal performanslarında keskin düşüş ve sistematik risklerinde yüksek artış yaşandığı sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan ihtiyatlılık ile bir ilişkiye ulaşılmamıştır. Manganaris ve diğ. (2017), finansal krizin başlamasından sonraki dönemde ihtiyatlılık düzeyinin önemli ölçüde arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle kriz sonrası dönemde kredi zarar karşılıklarında daha erken karşılık ayrıldığı, kötü haberlerin daha erken raporlandığı ve negatif tahakkukların arttığı gözlenmiştir. Bir sonraki bölümde ampirik araştırmaya dayanak oluşturacak çalışmalar örneklem araştırma değişkenleri, ölçme yöntemleri ve sonuçları kapsamında incelenmiştir.

2.8.2. İhtiyatlılık Kavramı ve Banka Kredi Kapasitelerini İnceleyen Çalışmaların Değişkenleri Ölçme Yöntemleri ve Bulguları

Banka kredi kapasiteleri ve muhasebe ihtiyatlılığı ile ilgili incelenen çalışmalar seçtikleri örneklem, araştırmada değişkenleri, muhasebe ihtiyatlılığını ölçme yöntemi ve kullandıkları veri tabanları bağlamında özetlenmektedir. Tablo 2.11 incelendiğinde ihtiyatlılık ile bankaların kredi verme düzeylerini inceleyen çalışmaların ihtiyatlılık ölçme yöntemi olarak asimetrik zamanlılık yöntemi ve kredi zarar karşılıkları yöntemini kullandıkları görülmektedir.

Tablo 2.11: İhtiyatlılık Ve Banka Kredi Kapasitelerini İnceleyen Ampirik Çalışmalar

Yazar, Yıl	**Lim ve diğ., (2014)**
Örneklem	70 banka ve 2.665 borçlu şirkete ait 2006 ile 2009 yılları arasında 26.696 banka-yıl gözlemi incelemesi yapılmıştır.
Araştırma Değişkenleri	Fiyat değişiklikleri (*spread*), ihtiyatlılık puanı, kriz dönemleri değişkeni kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Basu (1997) ve Khan ve Watts (2009) ihtiyatlılığı ölçme yöntemleri kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*Dealscan Loan Connector* veritabanı kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Nichols ve diğ., (2009)**
Örneklem	1992 ile 2002 yılları arasında 1652 özel, 608 halka açık bankanın yer aldığı özel bankalara ait 10.283 banka-yıl gözlem ile halka açık bankalara ait 4.058 banka-yıl gözlem incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Kredi zarar karşılıkları, toplam krediler, gerçekleşmemiş krediler, toplam aktif büyüklüğü, net kar değişkenleri kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Kredi zarar karşılıkları ihtiyatlılık ölçme yöntemi kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*SNL Regulatory* Veritabanı kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Beatty ve Liao, (2011)**
Örneklem	1993, 3. çeyrek ile 2009 2. çeyrek dönemi, halka açık bankalar, 24.788 bank-çeyrek dönem gözlem, 1.370 banka, Mart 2001 ile Aralık 2001, Aralık 2007 ile Haziran 2009 dönemleri kriz dönemi olarak belirlenmiştir. Kriz dönemlerinde 2.763 banka çeyrek dönem gözlemi vardır.

Tablo 2.11: İhtiyatlılık Ve Banka Kredi Kapasitelerini İnceleyen Ampirik Çalışmalar

Araştırma Değişkenleri	Bağımlı değişken olarak kredilerdeki değişim ve bağımsız değişkenler ise kriz dönemleri, sermaye yeterlilik oranı, işsizlik oranındaki değişim, banka büyüklüğü, mevduatların toplam krediler içerisindeki oranı, sermaye yeterlilik oranındaki değişim değişkenleri kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Nichols ve diğ. (2009) beklenen zarar karşılıkları banklardaki ihtiyatlılık düzeyini belirlemede kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*Compustat* veritabanı kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Balakrishnan ve diğ., (2016)**
Örneklem	2006-2008 yılları arasında 3.154 şirkete ait 23.120 şirket gözlemi incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Bağımlı değişken olarak yatırım düzeyi ile bağımsız değişken olarak ise ihtiyatlılık puanı, kriz dönemi değişkeni kullanılmıştır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Basu (1997) ve Khan ve Watts (2009) ölçme yöntemi kullanılmıştır.
Kullanılan Veri Tabanı	*Compustat* veritabanı kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Elyasiani ve Jia, (2019)**
Örneklem	416 bankaya ait 2.911 gözlem incelenmiştir.
Araştırma Değişkenleri	Bağımlı değişkenlerden performans ölçütü olarak aktif karlılığı, risk ölçütü olarak banka büyüklüğü, yükümlülüklerin defter değeri gibi faktörler ile uzun dönemde sermaye sıkıntısı yaşama tahmini hesaplanarak kullanılmıştır. Bağımsız değişkeni ise ihtiyatlılık seviyeleri oluşturmaktadır.
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Kredi zarar karşılıkları regresyon modeli ile ölçülmüştür. Söz konusu model sayesinde kredi risk ölçütleri, kredi türleri (ticari, emlak kredisi), bankanın finansal durumu (sermaye yeterlilik oranı), makroekonomik faktörler (emlak endeksi, işsizlik oranı) gibi etkenlerin dışındaki karşılıkları belirlemeye çalışmaktadır.
Kullanılan Veri Tabanı	*CRSP* (*The Center for Research in Security Prices*) veritabanı kullanılmıştır.
Yazar, Yıl	**Manganaris ve diğ., (2017)**
Örneklem	2005-2011 dönemi Avrupa halka açık bankaları, 356 halka açık avrupa ticari bankası incelemiş, son örneklemi ise 98 ticaret bankasına ait 416 gözlem oluşturmuştur.
Araştırma Değişkenleri	Bağımlı değişken olarak kredi zarar karşılıkları değişkeni kullanılırken bağımsız değişken olarak faizi gecikmiş kredilerdeki değişim, kriz dönemleri değişkeni seçilmiştir.

Tablo 2.11: İhtiyatlılık Ve Banka Kredi Kapasitelerini İnceleyen Ampirik Çalışmalar	
İhtiyatlılığı Ölçme Yöntemi	Bankalar için oluşturulmuş kredi zarar karşılığı modeli Nichols, Wahlen ve Wieland (2009) ile ihtiyatlılık ölçülmüştür. Diğer kullanılan yöntemler ise Ball ve Shivakumar (2005) ve Ball, Kothari ve Nikolaev (2013)'tür.
Kullanılan Veri Tabanı	*Bankscope* ve *Thomson One Banker* veritabanı kullanılmıştır.

Literatürde kriz dönemlerinde bankaların kredi kapasiteleri üzerine yapılan araştırmaların Tablo 2.11'de özetlendiği şekilde ihtiyatlılık düzeyini etkileyen yatırım kapasitesi, kredi zarar karşılığı raporlaması, sermaye yeterlilik oranı, kamu veya özel banka olma durumu gibi birçok konuyu incelediği görülmektedir. Ayrıca verilen kredinin türü, banka büyüklüğü, sermaye yapısı, likidite durumu, sahiplik yapısı, mevduat toplama kolaylığı, Avrupa bankası veya Amerikan bankası olması ve makroekonomik etkiler gibi birçok faktör üzerinde durulduğu dikkat çekmektedir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İHTİYATLI MUHASEBE UYGULAMALARI: BORÇ SÖZLEŞMELERİNİN VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASININ BORSA İSTANBUL ŞİRKETLERİNDE ANALİZİ

İhtiyatlı muhasebe uygulamalarının borç sözleşmeleri ve sürdürülebilirlik raporlaması performansı ile ilişkisi literatürde oldukça önemli bir yer almakla birlikte çok fazla bulgunun olmaması ve özellikle Türkiye şirketleri üzerinde yapılan analizlerin sınırlı olması bakımından çalışmaya değer görülmüştür. Bu kapsamda ilk olarak finans dışı sektörde faaliyet gösteren halka açık 290 şirketin 1999 ile 2019 yıllarını kapsayan 20 yıllık geniş bir dönemde ihtiyatlılık ölçümlemesi yapılmıştır. Analizin sonucunda ulaşılan ihtiyatlılık düzeyleri borç sözleşmeleri ve sürdürülebilirlik raporlaması araştırmalarında kullanılmıştır. Bu bölümde ilk olarak araştırmanın amacı ve kapsamı açıklanacak ardından araştırma modelleri çalıştırıp, sonuçlar tartışılacaktır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı ihtiyatlı muhasebe uygulamalarının borç sözleşmeleri ve sürdürülebilirlik raporlaması ile ilişkisini ortaya koymaktır. Araştırmamızın kapsamını ihtiyatlılık seviyelerinin ölçülmesi, borç sözleşmeleri ve sürdürülebilirlik raporlamaları ile ihtiyatlılık puanları ilişkisi üzerine kurulan hipotezlerin test edilmesi, bulguların analizini ve sonuçların tartışılması oluşturur. Araştırma amacına ulaşılmasında borç sözleşmeleri ve sürdürülebilirlik raporlaması performansı ile ihtiyatlılık arasındaki ilişki iki ayrı bölümde ele alınacaktır. Her iki araştırmada kullanılacak örneklem için ihtiyatlılık seviyelerinin ölçümü yapılacaktır.

Çalışma kapsamında borç sözleşmeleri açıklamaları ve borç sözleşmelerinin yeniden yapılandırılmasına ilişkin açıklamalar incelenecektir. Bu konuda fazla çalışma olmamakla beraber şirketlerinin özel durum açıklamları içerisinde yayınladığı açıklamalar bu konuda Türkiye için oldukça değerlidir. Araştırma temel olarak borç sözleşmeleri açıklamaları ve borç sözleşmelerinin yeniden yapılandırılması ile ilgili açıklamalar ve muhasebede ihtiyatlılık

kavramı arasındaki ilişkiyi konu almaktadır. Bu kapsamda ilk olarak ihtiyatlılık düzeylerinin incelenmesi amacıyla finans sektörü dışında halka açık olarak faaliyet gösteren 290 şirkete ait 3.391 firma-yıl gözlemi incelenmiştir. Bu örneklem ile Türkiye'deki 1999 ile 2019 yılları arasında şirketlerin ihtiyatlılık seviyeleri ölçümlenmiştir. Asimetrik ölçüm yöntemi olarak yaygın kullanılan Basu (1997) yöntemi söz konusu 290 şirketin 3.391 firma-yıl gözlemi ile yıllık ortalama, mart ayı ve aralık ayı olmak üzere üç farklı borsa fiyat verisi kullanılarak 2000 – 2019, 2000 – 2008 ve 2009 – 2019 dönemleri olmak üzere üç farklı dönemde uygulanmıştır. Ayrıca aynı örneklem kapsamındaki 290 şirketin verileri Khan ve Watts (2009) araştırmasına göre analiz edilerek bu şirketlerin firma-yıl bazlı ihtiyatlılık puanları 2000-2019 dönemini kapsayan 19 yıl için hesaplanmıştır. Ardından araştırma yöntemi bölümünde halka açık faaliyet gösteren finans sektörü dışındaki şirketlerin borç sözleşmeleri ile ilgili yaptıkları açıklamaların kapsamı ile ihtiyatlılık seviyeleri arasındaki ilişkisi irdelenmiştir.

İhtiyatlılık ölçümü ile ilgili yapılan bu iki araştırmanın devamında borç sözleşmeleri ve ihtiyatlılık ile ilgili olarak Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda (KAP) açıklanan "Özel Durum Açıklamaları" 2009 – 2019 yıllarını kapsayacak şekilde analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda nihai örneklem kapsamında 221 şirkete ait 758 firma-yıl gözlemine ulaşılmıştır. Söz konusu analizde şirketlerin yaptığı özel durum açıklamaları *Python* programı kullanılarak yapılan içerik analizi ile incelenmiştir. Borç sözleşmeleri açıklamaları ile borç sözleşmelerinin yeniden yapılandırılması konularında açıklama yapan şirketler tespit edilmiştir. Açıklamalar bu iki değişkene göre yıl ve şirket bazında eşleştirilerek, kategorik değişken oluşturulmasında kullanılmıştır. Araştırma kapsamında iki temel hipotez test edilmiştir. İlk olarak ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan şirketlerin borç sözleşmesi açıklaması yapma olasılığının daha yüksek olup olmadığı ardından şirketlerin ihtiyatlılık seviyeleri yükseldikçe borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma açıklaması yapma olasılığı test edilmiştir. Son olarak araştırmada kullanılan değişkenlerin detaylı tanımları, örneklem ve veri setine ait tanımlayıcı istatistikler, oluşturulan kategorik değişkenlere ait frekans değerleri ve lojistik regresyon analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Sürdürülebilirlik raporlaması modelinde ise uluslararası birçok akademik çalışmada yaygın kullanımı olan *Asset 4* sürdürülebilirlik endeksinde yer alan 2008 ile 2019 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren 55 şirket arasından ihtiyatlılık puanı olan 40 şirket ile sürdürülebilirlik raporlaması ve ihtiyatlılık ilişkisi panel veri regresyon modeli test edilmiştir.

Çalışmalar kapsamında yapılan istatistiksel hesaplamalarda Stata 14.2 programı kullanılmıştır. Diğer taraftan verilerin toplanması ve düzenlenmesinde Microsoft Excel ile Python programlarından yararlanılmıştır. Tez kapsamında kullanılan tüm veriler halka açık verilerden oluşmaktadır.

3.2. İhtiyatlılık Seviyelerinin Ölçümü

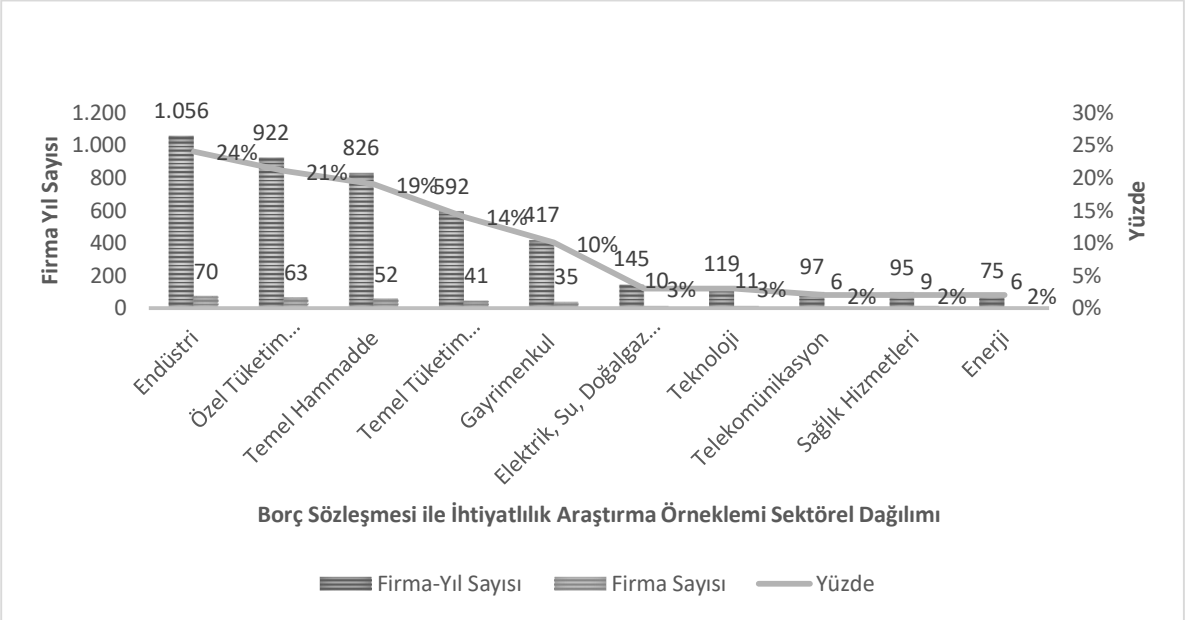
İhtiyatlılık seviyelerinin ölçümünde iki yöntem örneklem kapsamında yer alan finans sektörü dışında faaliyet gösteren 290 şirkete ait 3.931 firma-yıl gözlemi üzerinden analiz edilmiştir. Bu bağlamda gerçekleştirilen regresyon modellerinden ilki Basu (1997) tarafından geliştirilen temel olarak muhtemel gider ve zararların; muhtemel gelir ve karlara kıyasla daha hızlı ve duyarlı bir şekilde finansal tablolara yansıdığını ölçmek amacıyla tasarlanan panel veri regresyon modelidir. İhtiyatlılık ölçümünde uygulanan ikinci regresyon modeli ise Khan ve Watts (2009) tarafından geliştirilen yıl bazlı kesitsel çalışma (*cross-sectional*) ile ihtiyatlılık düzeyindeki değişimleri gösterecek ölçme yöntemidir.

3.2.1. İhtiyatlılık Ölçümünde Kullanılan Örneklem ve Veri Kaynakları

Çalışma kapsamında finans sektörü dışındaki Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren şirketlerin oluşturduğu örneklemin ihtiyatlılık seviyesi asimetrik zamanlılık ölçümü ve şirket-yıl bazlı asimetrik zamanlılık ölçümü yöntemleriyle tespit edilmiştir. Tablo 3.1'de ihtiyatlılık ölçümünde şirketlere ait örneklem kapsamında şirket sayısı ve firma-yıl gözlem sayıları üç ayrı dönemi kapsayacak şekilde gösterilmektedir. 1999 ile 2019 yılları arasında toplamda 320 şirkete ait 5.301 firma-yıl gözlemine ulaşılmıştır. Bu gözlemlerin 2.048 tanesi 1999 ile 2008 yıllarına, 3.253 tanesi ise 2009 ile 2019 yıllarına aittir. Ulaşılan verilerden eksik verilerin olduğu gözlemler çıkarıldığında 1999 ile 2019 yılları arasında 303 şirkete ait 4.344 firma-yıl gözlemine ulaşılmıştır. Gecikmeli değişkenlerin oluşturulmasında 1999 yılı verileri 2000 yılına temel olmuş ve daha sonra nihai örneklem kapsamında 290 şirkete ait 3.931 firma-yıl verisi ile analize başlanmıştır.

Tablo 3.1: Asimetrik Zamanlılık Ölçümü Araştırma Örneklemi			
	1999 – 2008 Yılları	**2009 – 2019 Yılları**	**1999 – 2019 Yılları**
Başlangıç Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	2.048 (230)	3.253 (319)	5.301 (320)
Eksik Veri Firma Yıl Gözlem Sayısı	596	361	957
1. Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	1.452 (194)	2.892 (303)	4.344 (303)
Gecikmeli Değişken Dolayısıyla Azalan Veriler [Firma Yıl Gözlem Sayısı]	216	197	413
2. Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	1.236 (189)	2.695 (290)	3.931 (290)

Şekil 3.1'de asimetrik zamanlılık ölçümü için kullanılacak olan ham panel veriden eksik verilerin ayıklanmasından sonra ulaşılan 303 şirkete ait 4.344 firma-yıl gözleminin sektörel dağılımı gösterilmektedir. Sektörel dağılımda *Thomson&Reuters Datastream* veri tabanının endüstri kodlarına (*ICBIN*) göre yaptığı ayrım gösterilmektedir. Buna göre örneklemdeki şirketlerin %24'lük kısmını oluşturan çoğunluğu endüstri sektöründe faaliyet göstermektedir. Endüstri sektörünü takiben %21'lik kısmı özel tüketim sektöründe, %19'lük çoğunluğu ise temel hammadde kategorisindeki şirketler oluşturmaktadır.

Şekil 3.1: Asimetrik Zamanlılık Ölçümü Araştırma Örneklemi Sektörel Dağılımı

Tablo 3.2'de araştırma kapsamında kurulan modellerde temel alınan değişkenlerin kısa açıklamalarını ve veri tabanlarını göstermektedir. Asimetritrik zamanlılık ölçümünde kullanılan finansal tablo verileri ve hisse fiyatları Thomson&Reuters Datastream veri tabanından elde edilmiştir. Hisse getirileri modelde de detaylı anlatıldığı üzere yıllık hesse fiyatları üzerinden hesaplanmış olup hisse fiyatlarının ortalama, mart ayı ve aralık ayı fiyatları olmak üzere üç farklı seviyeden testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.2: Değişkenlerin Tanımları ve Veritabanı

Değişken	Açıklama	Veritabanı
$\mathbf{E}_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi döneminde hisse başına karı	*Datastream*
$\mathbf{P}_{i,t-1}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi başında hisse senedi birim fiyatı	*Datastream*
$\mathbf{SIZE}_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki piyasa değerinin doğal logaritması	*Datastream*
$\mathbf{M/B}_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki piyasa değeri defter değeri oranı	*Datastream*
$\mathbf{LEV}_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki yükümlük toplamının özssermaye piyasa değerine oranı	*Datastream*

3.2.2. Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Yöntemi

"*N*" sayıda birimin ve her birime ait "*T*" sayıda gözlemin birlikte analiz edilmesi ile oluşan panel veri modeli aşağıdaki gibidir.

$$Y_{i,t} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^{K} \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \qquad i= 1,\ldots..,N;\ t=1,\ldots\ldots,T$$

Burada alt indis "*i*"; birimleri, "*t*" ise zamanı göstermektedir. Diğer bir deyişle "*i*" yatay kesit boyutu, "*t*" ise zaman boyutunu göstermektedir. "B_{it}" sabit terimi, "β_{kit}" Kx1 boyutlu parametreler vektörünü, "X_{kit}" k. açıklayıcı değişkenin "*t*" zamanında "*i*". birim değerini, "Y_{it}" bağımlı değişkenin "*t*" zamanında "*i*". birim değerini göstermektedir (Tatoğlu, 2018).

Çalışma kapsamında Türkiye'de faaliyet gösteren finans dışı halka açık firmalar 2000 ile 2019 yılları arasındaki 19 yıllık dönemde ihtiyatlılık açısından panel veri modeli kapsamında değerlendirilmiştir. Asimetrik zamanlılı ölçüm yöntemi olarak Basu (1997) yöntemi uygulanmıştır. Basu (1997) modeli aşağıdaki gibidir:

$$E_{it} \div P_{it-1} = \alpha_{oi} + \alpha_{1i} DR_{it} + \beta_{0i} R_{it} + \beta_{1i} R_{it} * DR_{it} + \varepsilon_{it}$$

E_{it} = i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı

P_{it-1} = i şirketinin t vergi dönemi başında hisse senedi birim fiyatı

R_{it} = i şirketinin t vergi dönemini takip eden 3 ay içerisinde biten 12 aylık dönemi kapsayan hisse senedi getirisi

DR_{it} = kukla değişken; $R_{it} < 0$ ise "1" ve değilse "0"

$X_{it} = E_{it} / P_{it-1}$

β_{0i} = iyi haberlerin kar hassasiyeti ;

$\beta_{0i} + \beta_{1i}$ = kötü haberlerin kar hassasiyeti

$(\beta_{0i} + \beta_{1i}) \div \beta_{oi}$ = İhtiyatlılık katsayısı

Çalışmalar kapsamında yapılan istatistiksel hesaplamalarda Stata 14.2 programı kullanılmıştır. Diğer taraftan verilerin toplanması ve düzenlenmesinde Microsoft Excel ile Python programlarından yararlanılmıştır. Tez kapsamında kullanılan tüm veriler halka açık verilerden oluşmaktadır. Bu bölümde asimetrik zamanlılık yöntemi ile ilgili değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ve sonrasında analiz bulgularına yer verilmiştir.

3.2.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırma kapsamında kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Tablo 3.3 asimetrik zamanlılık ölçümünde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler kapsamında değişkenlere ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri verilmiştir.

Tablo 3.3: Asimetrik Zamanlılık Araştırmasına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

DEĞİŞKENLER	N	Ort.	Std. Sapma	Min.	Maks.
$X_{i,t}$ [a]	3,931	0.0422	0.250	-0.981	0.864
$X_{i,t}$ [b]	3,931	0.0560	0.274	-1.047	1.138
$X_{i,t}$ [c]	3,931	0.0598	0.278	-1.029	1.011
$DR_{i,t}$ [a]	3,928	-0.110	0.181	-0.730	0
$DR_{i,t}$ [b]	3,929	-0.119	0.175	-0.680	0
$DR_{i,t}$ [c]	3,928	-0.121	0.190	-0.722	0
$R_{i,t}$ [a]	3,931	0.256	0.683	-0.730	3.231
$R_{i,t}$ [b]	3,931	0.254	0.748	-0.680	3.579
$R_{i,t}$ [c]	3,931	0.285	0.828	-0.722	4.333
$R_{it}*DR_{i,t}$ [a]	3,928	0.0453	0.104	0	0.660
$R_{it}*DR_{i,t}$ [b]	3,929	0.0454	0.0936	0	0.634
$R_{it}*DR_{i,t}$ [c]	3,928	0.0511	0.109	0	0.664

Değişkenler oluşturulurken araştırmanın sağlamlığını test etmek üzere kötü haberlerin iyi haberlere olan duyarlılığın hisse fiyatlarından oluşturulan getiriler ile hesaplanması göz önüne alınarak, farklı dönemlere ait hisse fiyatları baz alınarak getiri hesaplanmasına özen gösterilmiştir. Buna göre temel alınan üç farklı hisse fiyatı vardır, bunlar yıllık ortalama, mart ayı sonu ve aralık ayı sonu hisse fiyatlarıdır. Böylelikle kritik ve farklı dönemler bağlamında kötü haberlerin iyi haberlere olan duyarlılığı tespit edilmeye ve araştırma sonuçları sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Hisse fiyatlarının değişmesinden kaynaklı ortalamalarda ve standartlarda farklılıklar görülmektedir. En fazla getirilerin aralık ayı hisse fiyatları ile yakalandığı görülmektedir.

3.2.2.2. Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Sonuçları

Bu bölümde araştırma kapsamında oluşturulan finans sektörü dışındaki şirketlere ait ihtiyatlılık seviyelerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak asimetrik zamanlılık ölçütü 2000 – 2019, 2000 – 2008 ve 2009 – 2019 dönemleri olarak 3 farklı dönemde ortalama, mart ayı ve aralık ayı olmak üzere 3 farklı hisse fiyatı için 9 model üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırma özet sonuçlarına Tablo 3.5'de yer verilmektedir.

Finans sektörü dışındaki halka açık şirketlerin ihtiyatlılık düzeyleri 1999 ile 2019 yıllarını kapsayacak şekilde ölçülmüştür. Söz konusu ölçüm Basu (1997) asimetrik zamanlılık ölçme yöntemi ile yapılmıştır. Sağlamlık testleri için 2000 – 2008 ile 2009 – 2019 dönemlerine benzer yöntem uygulanmıştır. Böylelikle hem dönemler arası karşılaştırma yapılması hem de

modelin sağlamlık açısından denetlenmesi mümkün olmaktadır. Önceki bölümde detaylı olarak incelediğimiz asimetrik zamanlılık ölçümü uygulandığında sonuçlar Tablo 3.4'te verilmektedir.

Asimetrik zamanlılık araştırması sonucucunda Türkiye'deki şirketlerin ihtiyatlılık seviyesi kötü haberlerin iyi haberlere duyarlılığı bağlamında 1,5 ile 2 kat arasında değiştiği görülmüştür. Uluslarası literatürdeki çalışmalar ile karşılaştırıldığında Türkiye'de kötü haberlerin iyi haberlere duyarlılığı bağlamında ihtiyatlılık seviyelerinin daha ılımlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, asimetrik zamanlılık yönteminin varsayımları altında bu sonuçlara ulaşıldığı göz önünde tutulmalıdır.

Tablo 3.4: Asimetrik Zamanlılık Araştırması 2000 – 2019 Yılarını İçeren Regresyon Sonuçları

DEĞİŞKENLER	**Model (1)**	**Model (2)**	**Model (3)**
$\mathbf{DR_{i,t}}$ [a]	0.161**		
	(0.0658)		
$\mathbf{R_{i,t}}$ [a]	0.0626***		
	(0.0104)		
$\mathbf{R_{it}*DR_{i,t}}$ [a]	0.0772		
	(0.105)		
$\mathbf{DR_{i,t}}$ [b]		0.113*	
		(0.0656)	
$\mathbf{R_{i,t}}$ [b]		0.0615***	
		(0.00977)	
$\mathbf{R_{it}*DR_{i,t}}$ [b]		0.0715	
		(0.0967)	
$\mathbf{DR_{i,t}}$ [c]			0.0621
			(0.0653)
$\mathbf{R_{i,t}}$ [c]			0.0490***
			(0.00941)
$\mathbf{R_{it}*DR_{i,t}}$ [c]			0.0762
			(0.0962)
Sabit	0.0404	0.0505	0.0494
	(0.00626)	(0.00685)	(0.00711)
Firma-Yıl Gözlem Sayısı	3,931	3,929	3,928
"R^2" Değeri	0.055	0.041	0.025

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir. a "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır. b "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t-1 vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır. c "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t-1 vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır.

Model (1)'de ortalama hisse fiyatları kullanılmıştır. Model (2)'de dönem içerisinde yapılan açıklamaların özellikle mart ayı dönemindeki etkilerinin görebilmek için mart ayı hisse fiyatları baz alınarak hesaplanmıştır. Model (3)'te dönem sonu yapılan açıklamaların etkilerinin göz önüne alınması için aralık ayı hisse fiyatları dikkate alınmıştır. Her üç dönemde de 1999 yılı gecikmeli değişken seçilirken örneklemden çıkması dolayısıyla model 2000-2019 yıllarını kapsamaktadır. Artık değer alarak %1'lik dilimlerde kalan değişkenler düzeltmeye (*winsorize)* tabi tutulmuş ve ortalamalara yaklaşması sağlanmıştır.

Tablo 3.5: Asimetrik Zamanlılık Araştırması Sonuçları

	Sabit Katsayı	**İyi Haber Hassasiyeti (β0)**	**Kötü Haberlerin Hassasiyeti (β1+ β0)**	**İhtiyatlılık (Hassasiyet Seviyesi) (β1+ β0)/ β1**
Tahmini İlişki Yönü	+	+		
Model (1)	0.0404***	0.0626***	0.1398	1,81
Model (2)	0.0505***	0.0615***	0.1330	1,86
Model (3)	0.0494***	0.0490***	0.1252	1,64
Model (4)	0.0439***	0.0830***	0.0142	-0,21
Model (5)	0.0554***	0.0770***	0.2220	1,53
Model (6)	0.0465***	0.0621***	-0.2329	0,79
Model (7)	0.0378***	0.0575***	0.1755	1,49
Model (8)	0.0498***	0.0471***	0.1085	1,77
Model (9)	0.0530***	0.0349**	0.1839	1,23

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.

Tablo 3.5 ise ihtiyatlılık ölçümünde kullanılan asimetrik zamanlılık yönteminin Türkiye'de geniş kapsamlı incelenmesini bağlamındaki sonuçları özetlemektedir. Asimetrik zamanlılık regresyon modelinde sabit katsayıların pozitif olarak tahmin edilmiş olması, iyi haberlerin hassasiyetini gösteren getirilerin katsayısının yine tahminler ile paralel şekilde pozitif olması ve tüm modellerde 0,01 anlamlılık seviyesinde sonuçlara ulaşılması modelin sağlamlığı açısından oldukça önemlidir.

3.2.3. Firma-Yıl Temelli Asimetrik Zamanlılık Ölçümü

İhtiyatlılık ölçümünde uygulanan ikinci regresyon modeli ise Khan ve Watts (2009) tarafından geliştirilen bir firma-yıl için ihtiyatlılıktaki değişimi ihtiyatlılık seviyesindeki yıl temelli kesitsel çalışma (*cross-sectional*) ile değişimleri gösterecek ölçme yöntemidir. Bu bağlamda bir taraftan 290 şirketin 3.391 firma-yıl gözlemi ile yıllık ortalama, mart ayı ve aralık ayı olmak üzere üç farklı borsa fiyat verisi kullanılarak 2000 – 2019, 2000 – 2008 ve 2009 – 2019 dönemleri olmak üzere üç farklı dönemde ihtiyatlılık seviyelerinin dönemsel karşılaştırılması yapılmış, diğer taraftan yine bu 290 şirketin verileri Khan ve Watts (2009) araştırmasına göre analiz edilerek bu şirketlerin firma-yıl bazlı ihtiyatlılık puanları 2000-2019 dönemini kapsayan 19 yıl için hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda elde edilen ihtiyatlılık puanlar "*C_Score*" borç sözleşmesi araştırmasında ve sürdürülebilirlik raporlaması araştırmasında kullanılmıştır. Khan ve Watts (2009) modeli aşağıdaki gibidir:

G_Score= $\beta_3 = \mu_1+\mu_1 Size_i+\mu_1 M/B_i+ \mu_1 Lev_i$,

C_Score= $\beta_4 = \lambda_1+\lambda_2 Size_i+\lambda_3 M/B_i+ \lambda_4 Lev_i$

Burada μ_i ve λ_i, i=1-4 olmak üzere şirket bazlı değişkenleri göstermekte ve "*Size*" şirket büyüklüğünü, "*M/B*" pazar defter değerini ve "*Lev*" kaldıraç oranını göstermektedir. Bu sayede Basu (1997) modelini şirket yıl bazında kesitsel regresyon analiz yöntemi ile pazar defter değeri, şirket boyutu ve kaldıraç oranı değişkenleri dikkate alınarak ihtiyatlılığın ölçümlenmesi yapılmıştır. "*C_Score*" ve "*G_Score*" hesaplaması tahmini için oluşturulan yıl-bazlı kesitsel regresyon modeli aşağıda özetlenmiştir. Önceki bölümde detaylı olarak incelenmişti.

$$X_i=\beta_1+\beta_2 D_i+R_i(\mu_1+\mu_2 Size_i+\mu_3 M/B_i+\mu_4 Lev_i)+D_i R_i(\lambda_1+\lambda_2 Size_i+\lambda_3 M/B_i+\lambda_4 Lev_i)+(\delta_1 Size_i+\delta_2 M/B_i+\delta_3 Lev_i+\delta_4 D_i Size_i+\delta_5 D_i M/B_i+\delta_6 D_i Lev_i)+\varepsilon_i$$

X_i : "i" şirketinin hisse başına karının hisse senedi birim fiyatına oranı

D_i : Kukla değişken; $R_i < 0$ ise "1" ve değilse "0"

R_i : "i" şirketinin hisse getirisi

D_iR_i : Di ile Ri değişkenlerinin çarpımından oluşan etkileşim değişkeni

$SIZE_i$: Şirket Büyüklüğü

M/B_i : Pazar Defter Değeri

LEV_i : Kaldıraç Oranı

3.2.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 3.6 ve Tablo 3.7 ihtiyatlılık ölçümünde ikinci yöntem olan firma-yıl bazlı asimetrik zamanlılık ölçümünde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikleri kapsamaktadır. Tablo 3.6'de firma-yıl bazlı asimetrik zamanlılık araştırmasında kullanılan değişkenlerin 2000 ile 2009 yılları arasındaki 3.931 firma-yıl gözlemine dayanan ortalama ve standart sapma değerleri gösterilmektedir. Hisse başına yıllık getirilerin ortalama %25 seviyelerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6: Firma-Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Araştırmasına Ait Tanımlayıcı İstatistikleri

DEĞİŞKENLER	(1) N	(2) Ort.	(3) Std. Sapma	(4) Min.	(5) Maks.
$\mathbf{R_{i,t}}^{b}$	3,931	0.256	0.683	-0.730	3.231
$\mathbf{X_{i,t}}^{a}$	3,931	0.0422	0.250	-0.981	0.864
$\mathbf{Lev_{i,t}}$	3,931	1.335	1.807	0.00343	11.00
$\mathbf{M/B_{i,t}}$	3,931	1.774	2.167	-3.591	13.28
$\mathbf{Size_{i,t}}$	3,931	8.265	0.789	6.737	10.35

a "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. b. Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır.

Tablo 3.6 ve Tablo 3.7'de tanımlayıcı istatistikleri verilen değişkenlerden ilk ve son %1'lik dilimde kalan hisse başına kar (*EPS*), getiri (*R*), büyüklük (*SIZE*), piyasa değeri defter değeri (*M/B*) ve kaldıraç oranı (*LEV*) değişkenleri düzeltilerek (*winsorize)* ortalamaya yaklaştırılmıştır.

Tablo 3.7: Firma-Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Araştırması Korelasyon Matrisi

	$X_{i,t}$	R_i	M/B_i	$Size_i$	Lev_i
$X_{i,t}$	1				
R_i	0,2116*	1			
M/B_i	-0,0209	0,1761*	1		
$Size_i$	0,2208*	0,2075*	0,1951*	1	
Lev_i	-0,2762*	-0,2423*	-0,2214*	-0,1856	1

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.

Tablo 3.7'de firma-yıl bazlı asimetrik zamanlılık ölçümünde kullanılan temel değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyonları Pearson korelasyon katsayıları ile gösterilmektedir. Hisse fiyatları üzerinden hesaplanan getiriler ile hisse başına kar oranı arasında anlamlı pozitif korelasyon görülmektedir, Tüm korelasyon katsayıları yüzde olarak incelendiğinde değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu (*multicollinearity*) olmadığı görülmektedir.

3.2.3.2. Firma-Yıl Temelli Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Sonuçları

Şirketlerin ihtiyatlılık puanlarının hesaplanması amacıyla Khan ve Watts (2009) ölçüm yöntemi ile bu şirketlerin şirket bazlı puanları hesaplanmıştır. Tablo 3.8 şirket-yıl bazlı asimetrik ölçüm yöntemi sonuçları incelendiğinde getirilerin pozitif ilişkili olduğu tahmin edilse de yapılan *Fama-MacBeth* regresyon analizinde bu ilişkinin tersine ulaşılmıştır. Diğer taraftan getiriler ve şirket büyüklüğü tahmin edilen ilişki ile benzer şekilde pozitif olarak bulunmuştur. Yine getiriler ile pazar değeri defter değeri oranı ilişkisi incelendiğinde tahmin edilen negatif ilişkiye ulaşıldığı görülmektedir. 2000 - 2019 yılları arasındaki 3.931 şirket yıl gözlemi sonucunda ulaşılan regresyon sonucundaki katsayılar kullanılarak şirket karakteristikleri ile şirket-yıl bazlı hesaplanan ihtiyatlılık puanları "*C_Score*" ve "*G_Score*" olarak açıklanmıştır.

Yıl-bazlı kesitsel regresyon modelinden hesaplanan Tablo 3.8'de gösterilen katsayı değerleri şirketlerin ait oldukları yıllardaki pazar defter değeri, şirket büyüklüğü ve kaldıraç oranı ile çarpılarak "*C_Score*" ve "*G_Score*" değerleri hesaplanmıştır. Hesaplanan "*C_Score*" ve "*G_Score*" değerlerinin kendi arasındaki korelasyonları sağlamlık testleri içerisinde verilmektedir. Korelayon sonuçlarının literatüre benzer şekilde hem *Pearson* korelasyon

katsayılarında hem de *Spearman* korelasyon katsayılarında negatif ilişki bulunmuş olması firma-yıl bazlı asimetrik zamanlılık regresyon analizinin sağlamlığını göstermektedir.

Tablo 3.8: Firma-Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Tahmini İlişki Yönü	Katsayı Değerleri (Fama-MacBeth Std. Hata)	T İstatistik Değeri
D_i		0.0274	0,08
		(0.326)	
R_i	+	-0.185	-0,38
		(0.491)	
$R_i * Size_i$	+	0.0483	0,80
		(0.0602)	
$R_i * M/B_i$	-	-0.0251*	-1,98
		(0.0127)	
$R_i * Lev_i$	-	-0.0208	-0,54
		(0.0382)	
$D_i * R_i$	+	0.950	0,55
		(1.716)	
$D_i * R_i * Size_i$	-	-0.132	-0,67
		(0.198)	
$D_i * R_i * M/B_i$	+	-0.0446	-0,44
		(0.102)	
$D_i * R_i * Lev_i$	+	0.0810	0,43
		(0.188)	
$Size_i$		0.0628*	1,96
		(0.0320)	
M/B_i		-0.0228***	-4,55
		(0.00503)	
Lev_i		-0.0214	-0,81
		(0.0264)	
$D_i * Size_i$		-0.0108	-0,27
		(0.0395)	
$D_i * M/B_i$		0.000420	0,02
		(0.0242)	
$D_i * Lev_i$		0.0576	0,85
		(0.0680)	
Sabit		-0.407	-1,57
		(0.259)	
Firma-Yıl Gözlem Sayısı		3,931	
İncelenen Yıl Sayısı		20	
"R^2" Değeri		0.317	

Fama-MacBeth standart hata değeri parantez içerisinde belirtilmiştir. Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir. Regresyon sonuçlarındaki bağımlı değişken hisse başına karın hisse senedine bölünmesi ile hesaplanan "Xi" değeridir.

Tablo 3.8'deki 2000 - 2019 yılları arasındaki 3.931 şirket yıl gözlemi sonucunda ulaşılan regresyon sonucundaki katsayılar kullanılarak şirket karakteristikleri ile şirket-yıl bazlı hesaplanan ihtiyatlılık puanları "*C_Score*" ve "*G_Score*" olarak açıklanmıştır.

Firma-yıl bazlı regresyon modelinden elde edilen *Di*Ri; Di*Ri*Sizei; Di*Ri*M/Bi* ve *Di*Ri*Levi* değişkenlerine ait katsayı "0.950", "-0.132", "-0.0446" ve "0.0810" değerleri kullanılarak *C_SCORE = . (0.950)+(-0.132)*Sizei +(-0.0446)*M/Bi +(0.0810)*Levi* formülü oluşturulmuş ve formülde bankaların büyülük, piyasa değeri defter değeri ve kaldıraç oranları yerleştirilerek her yıl için her bankanın ayrı ayrı ihtiyatlılık puanları "*C_SCORE*" hesaplanmıştır.

İyi haberlerin zamanlılığı göstergesi olan "*G_SCORE*" ise benzer şekilde *Ri; Ri*Sizei; Ri*M/Bi; Ri*Levi* değişkenlerine ait katsayı "-0.185", "0.0483", "-0.0251" ve "-0.0208" değerleri kullanılarak. *G_SCORE= (-0.185)+(0.0483)*Sizei+(-0.0251)*M/Bi+(-0.0208)*Levi* formülü oluşturulmuş ve formülde bankaların büyülük, piyasa değeri defter değeri ve kaldıraç oranları yerleştirilerek her yıl için her finans dışı firma için ayrı ayrı "*G_SCORE*" hesaplanmıştır.

3.3. Borç Sözleşmeleri ve İhtiyatlılık İlişkisi: Borsa İstanbul Şirketlerinde Bir Araştırma

Borç sözleşmeleri ile ihtiyatlılık seviyelerini konu alan bu bölümde ilk olarak ihtiyatlılık kavramının şirket borçlanmalarına olan etkisi teorik temeller üzerinde açıklanmıştır. Borç veren tarafın, borçlu şirket değerindeki artışlardan ziyade azalışlar ile ilgilendiğini ifade eden pozitif muhasebe teorisi borç sözleşmesi hipotezi ve ihtiyatlılık kavramının zarar ve giderlerin zamanında raporlanmasındaki konumu her iki kavramın ilişkisini ortaya koymaktadır.

Çalışmalar incelendiğinde borç sözleşmelerinin, muhasebe ihtiyatlılığı ile borçlanma maliyetleri, özel borç sözleşmeleri, kamu borç sözleşmeleri, borç sözleşme koşulları ihlalleri gibi birçok konuda çalışıldığı görülmüştür. Çalışmamız kapsamında borç sözleşmeleri açıklamaları ve borç sözleşmelerinin yeniden yapılandırılmasına ilişkin açıklamalar incelenecektir. Bu konuda fazla çalışmama olmamakla beraber şirketlerin özel durum açıklamaları içerisinde yayınladığı açıklamalar bu konuda Türkiye için oldukça değerli bir veri kaynağını oluşturmaktadır. Araştırma temel olarak borç sözleşmeleri ve borç sözleşmelerinin

yeniden yapılandırılması ile ilgili açıklamalar ile muhasebede ihtiyatlılık kavramı arasındaki ilişkiyi konu almaktadır.

Araştırma yöntemi bölümünde halka açık faaliyet gösteren finans sektörü dışındaki şirketlerin borç sözleşmeleri ile ilgili yaptıkları açıklamaların kapsamı ile ihtiyatlılık seviyeleri arasındaki ilişki irdelenmiştir. Borç sözleşmeleri ve ihtiyatlılık ile ilgili olarak Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda (KAP) açıklanan "Özel Durum Açıklamaları" 2009 – 2019 yıllarını kapsayacak şekilde analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda nihai örneklem kapsamında 221 şirkete ait 758 firma-yıl gözlemine ulaşılmıştır. Söz konusu analizde şirketlerin yaptığı özel durum açıklamaları *Python* programı kullanılarak yapılan içerik analizi ile incelenmiş ve borç sözleşmeleri ile borç sözleşmelerinin yeniden yapılandırılması konularında açıklama yapan şirketler tespit edilmiştir. Açıklamalar bu iki değişkene göre yıl ve şirket bazında eşleştirilerek, kategorik değişken oluşturulmasında kullanılmıştır. Araştırma kapsamında iki temel hipotez test edilmiştir. İlk olarak ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan şirketlerin borç sözleşmesi açıklaması yapma olasılığının daha yüksek olup olmadığı, ardından şirketlerin ihtiyatlılık seviyeleri yükseldikçe borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma açıklaması yapma olasılığı test edilmiştir. Son olarak araştırmada kullanılan değişkenlerin detaylı tanımları, örneklem ve veri setine ait tanımlayıcı istatistikler, oluşturulan kategorik değişkenlere ait frekans değerleri ve lojistik regresyon analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Bu bölümde ilk olarak pozitif muhasebe teorisinde borç sözleşmelerinin yeri incelenecektir. Devam eden bölümde ise çalışmalar analiz edilerek araştırma hipotezleri test edilecektir.

3.3.1. Pozitif Muhasebe Teorisi Açısından Borç Sözleşmesi

Pozitif muhasebe teorisinin yaptığı varsayımlar bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi özellikle üç temel hipotez ile şekillenmektedir. Watts ve Zimmerman (1986) söz konusu hipotezler oluşturulurken fırsatçı yaklaşım esas alınmıştır. Buna göre bireyler verecekleri kararlarda kendi öz çıkarlarını dikkate almaktadır. Yönetim de muhasebe politikalarını belirlerken kendi öz çıkarlarına göre karar alır ve söz konusu kararların sorumlu oldukları şirketin faydasını gözetip, gözetmediğini dikkate almaz. Dolayısıyla bu yaklaşım çerçevesinde oluşturulan hipotezler; bonus plan hipotezi, borç sözleşmelerini oluşturan şartlar hipotezi ve politik maliyetler hipotezi olarak sayılmaktadır.

Borç sözleşmelerini oluşturan şartlar hipotezine bakıldığında, diğer koşulların eşit olduğu durumda, şirketler borç sözleşmelerinde yer alan muhasebe temelli şartları ihlal etmeye (*violation of accounting-based debt covenants*) yaklaştıkça, muhasebe politikalarını belirlerken gelecek dönemlere ait kazançları cari döneme kaydıracak şekilde politikalar seçme olasılığının yükseldiğini savunmaktadır. Raporlanan net karın yükselmesinin amaçlanmasının altında yatan neden, teknik sebeplerden kaynaklanan borcunu ödeyememe (*technical default*) olasılığını düşürme ihtiyacı olarak gösterilmektedir. Borç sözleşmeleri çoğunlukla borçlu tarafın sözleşme süresince uyması gereken koşulları (*covenants*) içermektedir. Borç sözleşmeleri, borçlu şirketin faiz karşılama oranı, borç özsermaye oranı, çalışma sermayesi ve/veya halka açık sermaye gibi değişkenlerini belli seviyelerde tutması gibi şartları içermektedir. Eğer bu şartlara uyulmazsa, borç sözleşmesi gereği borçlu tarafa bir takım cezalar uygulanmakta, kar payı dağıtımı ile ilgili sınırlamalar veya ilave borçlanma yapma gibi gereklilikler getirilebilmektedir. Dolayısıyla, açıkça görüleceği üzere borç sözleşmelerin getirdiği koşullar ve bu koşullara uyulmadığı takdirde sözleşme ihlali yapılma olasılığı, şirketlerin ve şirket yönetimlerinin alacağı kararlara önemli sınırlamalar getirmektedir. Bu sözleşme ihlallerini önlemek veya en azından ertelemek için şirket yönetimleri cari dönem karlarını arttıracak muhasebe politikalarına yönelmektedir.

Ryan (2006)'a göre pozitif muhasebe teorisinde özellikle şartlı ihtiyatlılığın borç veren tarafı koruduğu savunulmaktadır. Ayrıca sözleşmeler, doğru proje seçimi, yönetimsel riskten kaçınma gibi birçok farklı sorunu bünyesinde taşıması dolayısıyla şartlı ihtiyatlılık ile ilişkilendirilmiştir. Diğer yandan pozitif muhasebe teorisi şirketlerin yapmış olduğu üst düzey yönetici ücretlendirmesi sözleşmeleri ve borçlanma sözleşmeleri gibi sözleşmeleri tartışmaktadır. Bu sözleşmelerin şartlarında genellikle net kar ve likidite oranları gibi finansal muhasebe değişkenleri yer almaktadır. Şirketler, sözleşmeler topluluğu (*nexus of contracts*) olarak düşünüldüğünde çalışanlar, tedarikçiler, sermaye sağlayanlar gibi taraflar ile yapılan sözleşmeler şirketin faaliyetlerinin merkezinde yer almaktadır. Şirketler ise bu sözleşmelerin getirdiği sözleşme maliyetlerini en aza indirmek istemektedir. Sözleşme maliyetlerine örnek olarak;

- Görüşme-müzakere maliyetleri (*costs of negotiation*)
- Ahlaki tehlike (*moral hazard*) kaynaklanan maliyetler
- Sözleşme performansını izleme maliyetleri (*monitoring costs*)
- Olası tekrar görüşme (*renegotiation*) maliyetleri

— Sözleşme süresi içerisinde meydana gelen beklenmedik sözleşme ihlallerinin doğurduğu maliyetler
— İflas maliyetleri
— Diğer çeşitli finansal sıkıntılardan (*financial distress*) kaynaklı maliyetler gösterilmektedir.

Sözleşme maliyetleri şirketlerin sermaye yapısı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Tahvil ve hisse senedi çıkarma, şirket ile sermaye sağlayanlar arasında yapılan sözleşmelere örnektir. Sözleşmeler çoğunlukla muhasebe verilerinden ulaşılan finansal oranları içermektedir. Borç veren taraf; borç özsermaye oranı, faiz karşılama oranı veya çalışma sermayesi ile özsermayenin belli bir sınırda tutulması gibi bazı finansal oran ve sınırlamalar belirleyerek kendilerini koruma altına almayı amaçlamaktadır (Scott, 2011).

Özetle, borç sözleşmesi hipotezi şirketlerin borcunu ödeyememe riskini önlemek amacıyla cari dönem karlarını yükseltecek muhasebe politikalarını tercih etmesine ve sözleşmelerin doğurduğu maliyetler dolayısıyla ihtiyatlılık ile olan ilişkilerine açıklık getirmektedir. Benzer şekilde yöneticilerde karların dalgalanmasına ve kar istikrarını bozacak türden muhasebe politikalarına, gelecek dönem sözleşme ihlalleri yaşama olasılığını arttırması açısından yaklaşmaktadır. Borç sözleşmeleri hipotezinde yüksek borç özsermaye oranına sahip şirketlerin, düşük orana sahip şirketlere kıyasla daha düşük ihtiyatlılık seviyesinde olup, buna paralel muhasebe politikalarını seçtiklerini öngörülmektedir.

3.3.2. İhtiyatlılık ile Borç Sözleşmeleri Çalışmalarının İncelenmesi ve Araştırma Hipotezlerinin Oluşturulması

İhtiyatlılık üzerine araştırma hipotezlerinin oluşturulmasına yer verilmiştir. Devam eden bölümde ise araştırma yöntemi, örneklem ve veri ile ihtiyatlılık seviyelerinin ölçülmesi ve borç sözleşmelerine ilişkin oluşturulan kategorik değişkenlere ve lojistik regresyon analiz sonuçlara yer verilecektir.

Muhasebe ihtiyatlılığı ve borçlanma maliyetlerini konu alan çalışmalar, Ahmed ve diğ. (2002) muhasebe ihtiyatlılığının rolünü üzerindeki hissedarlar ile şirkete sermaye sağlayan taraflar arasındaki ilişkiyi kar payı dağıtım politikası ve borçlanma maliyetlerinin azaltılması özelinde incelemiştir. Beatty ve diğ. (2008), ise ihtiyatlı finansal raporlamanın şirketlerin sermaye yapısı itibariyle borçlanma miktarına göre nasıl şekillendiği ve değiştiğini incelenmiştir. Guay (2008), ise borç veren ve borçlu taraflar arasındaki çatışmanın muhasebe ihtiyatlılığı üzerindeki rolünü konu alan Beatty ve diğ. (2008) makalesini değerlendirilerek finansal raporlama, borç sözleşmelerindeki koşullar ve muhasebe ihtiyatlılığı irdelenmiştir. Muhasebe ihtiyatlılığı ile borç sözleşmelerindeki şartların birbirinin ikamesi mi, yoksa tamamlayıcısı mı olduğu tartışılmıştır. Borç sözleşmeleri bağlamında finansal raporlamanın ekonomik rolü, borç sözleşmesi koşulları ve ihtiyatlılık tartışılmıştır. Zhang (2008), borç sözleşmesi sürecinde borç veren ve borçlu taraf açısından sözleşme öncesi (*ex-ante*) ve sözleşme başlangıcından sonrasında (*ex-post*) muhasebe ihtiyatlılığının faydası incelenmiştir. Gigler ve diğ. (2009), muhasebe ihtiyatlılığı ve borçlanma maliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları inceleme kapsamında muhasebe ihtiyatlılığının borç sözleşmeleri üzerindeki etkisi çalışılmıştır. Borç sözleşmelerindeki koşulların ve faiz oranının optimal düzeyde belirlenmesi borçlu ve borç veren taraflar arasındaki anlaşmaya bağlı şekillendiğini ifade etmiştir. Muhasebe ihtiyatlılığının bu koşulların belirlenmesindeki etkisi ve nasıl bir ölçüt olduğu tartışılmakla beraber bu araştırma Watts (2003b) başta olmak üzere yapılan diğer birçok araştırmanın aksinde muhasebe ihtiyatlılığının borç sözleşmeleri etkinliğini azalttığı sonucuna varmıştır. Son olarak Sunder, Sunder ve Zhang (2018), borç sözleşmesi oluşturma aşamasında borçlu tarafın bilanço ihtiyatlılığı yani bilanço aktifindeki varlıklarının değerleri üzerindeki rolü konu alınmıştır. Araştırma bilanço ihtiyatlılığının borç sözleşmelerine olan etkisini incelemiştir. "Varlık Değeri Hipotezi" olarak ifade ettiği durumda bilanço ihtiyatlılığının borç sözleşmelerine olan direk etkilerini incelerken, "Kısıtlar Hipotezi" şartlı ihtiyatlılığın borç sözleşmeleri üzerindeki hafifletici etkisi incelenmiştir. Borçlanma faiz marjları (*loan spreads*) bilanço ihtiyatlılığı ile düşmektedir. Araştırma hipotez olarak, borç sözleşmelerinin kısıtlayıcı etkisi, bilanço ihtiyatlılığı arttıkça azalmakta olduğu ve geçmiş şartlı ihtiyatlılık seviyesi ile düşük borçlanma faiz marjı sadece bilanço ihtiyatlılığı düşük seviyedeyken ilişkili olduğunu test etmiştir.

Özetle, bu konudaki çalışmalar borç (kredi) sözleşmeleri ve muhasebede ihtiyatlılık kavramı ilişkisi üzerinde durmuştur. Ahmed ve diğ. (2002) muhasebe ihtiyatlılığının rolünü üzerindeki hissedarlar ile şirkete sermaye sağlayan taraflar arasındaki ilişkiyi kar payı dağıtım politikası ve borçlanma maliyetlerinin azaltılması özelinde incelemiştir. Beatty ve diğ. (2008),

ise borçlanma maliyetleri ve ihtiyatlılık ile ilgili olarak, ihtiyatlı finansal raporlamanın şirketlerin sermaye yapısı itibariyle borçlanma miktarına göre nasıl şekillendiği ve değiştiğini incelenmiştir. Guay (2008), ise borç veren ve borçlu taraflar arasındaki çatışmanın muhasebe ihtiyatlılığı üzerindeki rolünü konu alan Beatty ve diğ. (2008) makalesini değerlendirilerek finansal raporlama, borç sözleşmelerindeki koşullar ve muhasebe ihtiyatlılığı irdelenmiştir. Muhasebe ihtiyatlılığı ile borç sözleşmelerindeki şartların birbirinin ikamesi mi, yoksa tamamlayıcısı mı olduğu tartışılmıştır. Borç sözleşmeleri bağlamında finansal raporlamanın ekonomik rolü, borç sözleşmesi koşulları ve ihtiyatlılık tartışılmıştır. Zhang, (2008), borç sözleşmesi sürecinde borç veren ve borçlu taraf açısından sözleşme öncesi (*ex-ante*) ve sözleşme başlangıcından sonrasında (*ex-post*) muhasebe ihtiyatlılığının faydası incelenmiştir. Borçlanma maliyetleri ve muhasebe ihtiyatlılığı ilişkisi düşünüldüğünde borçlu taraf açısından ise muhasebe ihtiyatlılığının faydası sözleşme öncesinde daha düşük faiz oranları yakalayabilme şeklinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla ihtiyatlılık seviyelerinin borç sözleşmeleri ile ilgili yapılan açıklamalar ile olan ilişkisini tespit etmek amacıyla araştırmanın ilk hipotezi şu şekilde oluşturulmuştur:

H1.1: İhtiyatlılık seviyesi yüksek olan şirketlerin borç sözleşmesine ilişkin özel durum açıklaması yapma olasılığı daha yüksektir.

Özel borç sözleşmeleri ve muhasebe ihtiyatlılığı ilişkisini konu alan Dichev ve Skinner (2002), özel borç sözleşmelerinin kamu borç sözleşmelerine kıyasla daha sıkı koşullara dayandığı ve yöneticilerin kararlarını daha fazla etkilediğini göstermiştir. Hached, (2014), ise benzer şekilde özel borç sözleşmelerindeki koşulları incelemiştir. Özel borç sözleşmeleri ile muhasebe ihtiyatlılığı ilişkisini örneklem olarak seçtiği Fransız şirketleri üzerinde test emiştir.

Nikolaev (2010), ise borç sözleşmesi şartlarının ihtiyatlılık ile bağlantısını kamu borç sözleşmeleri üzerinden araştırmıştır. Ekonomik zararların ve kayıpların erken muhasebeleştirilmesinin kamu borç sözleşmelerindeki şartlar arasındaki ilişki araştırılmıştır. Borç sözleşmesi şartlarını aşağıdaki beş gruba ayırarak, sözleşmelerde bulunup bulunmadığı incelenmiştir.

(1) Ödeme kısıtlamaları gerektiren şartlar (kar payı ödeme kısıtı gibi),

(2) yatırım kısıtları gerektiren şartlar (yatırım, şirket birleşme ve satın almaları, varlık satışı, sat-geri kirala faaliyetleri kısıtları gibi),

(3) finansman ile ilgili kısıtlamalar (borçların ödenmesi ile ilgili, hisse ihracı kısıtları gibi),

(4) muhasebe temelli kısıtlamalar (asgari net maddi duran varlık değeri, faiz karşılama oranı, kaldıraç oranı, borçluluk seviyesi kısıtları gibi),

(5) diğer kısıtlar olarak ifade etmiştir.

Diğer bir göze çarpan konu olan borç sözleşmesi koşulları ihlalleri ve muhasebe ihtiyatlılığı ile ilgili olarak, Dichev ve Skinner (2002), borçlu ve borç veren taraf şirketler arasında yapılan borç sözleşmelerinde yer alan koşulların ihtiyatlılık üzerindeki rolü incelenmiştir. Çalışmaya göre, önceki araştırmalar iki eksen etrafında gelişmiştir. Bunlardan ilki borçlu şirket yöneticileri muhasebe politikalarını seçerken, şirketlerin muhasebe temelli borç sözleşmelerindeki şartları ihlal etme olasılıklarını düşüren politikalara yöneldiği görüşüne (borç sözleşmeleri hipotezine) dayalı ampirik çalışmalardır. İkinci grupta yer alan çalışmalar ise borç sözleşmelerinin ihlallerinin nedenlerini ve bunların sonucunda oluşan olayları inceleyen çalışmaları kapsamaktadır. Bu çalışmalardan çıkarılan sonuç borç sözleşmesi ihlallerinin çok sık yaşanmadığı ancak yaşandığı zaman borçlu şirket açısından maliyetli olduğudur. Araştırma kapsamında, borçlu taraf ile borç veren taraf arasında borç sözleşmesi sürecinde yaşanan çıkar çatışmasında muhasebe temelli borç sözleşmesi koşullarının rolü incelenmiştir. Nikolaev (2010), ise borç sözleşmesi koşullarının borçlu şirketin finansal sıkıntı yaşaması ile ihlal edilmesi durumunda karar verme ve kontrol haklarını borçlu taraftan borç veren tarafa geçtiğini ve bunun borçlu şirket yöneticilerinin yetkilerini sınırlandırdığını ifade etmiştir. Zhang (2008), borç sözleşmesi ihlallerinin borç veren taraf açısından faydalı olabileceğini dikkat çekmiştir. Bunun nedenini borçlu şirketin ihtiyatlılık seviyesinin yüksek olması ile sözleşme sonrasında (*ex-post*) oluşan borç sözleşmesi şartları ihlallerinin diğer firmalara kıyasla daha önce gerçekleşmesini doğuracağını ve borcu ödeyememe riskinin borç veren tarafın zamanında ortaya çıkarmasını sağlayacağını ifade edilmiştir. Çalışma, ilk olarak ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan borçlu taraf şirketlerin borç sözleşmesi şartlarının ihlali yapmaya veya diğer şirketlere kıyasla daha erken yapması hipotezini araştırmıştır. Ayrıca çalışmada, ihtiyatlılığı yüksek olan borçlu taraf şirketler diğer şirketlere kıyasla daha düşük faiz oranları elde edip etmediği araştırılmıştır. Zhang (2008)'i destekler nitelikte bir diğer araştırmada Gigler ve diğ. (2009) tarafından yapılmıştır. Buna göre öngörülen zararların gerçekleşmeden önce muhasebeleştirilmesi, borç sözleşmesi koşullarının ihlallerinin daha erken gerçekleşmesini ve bu sayede borç veren tarafın sözleşmeden doğan haklarını daha çabuk devreye sokmasını ve borçlu şirket yöneticilerinin eylemlerine ve alacakları kararlara daha

erken kısıt koyabilmelerini sağlamaktadır. Bu sayede muhasebe ihtiyatlılığının etkin borç sözleşmeleri oluşturduğu sonucuna varılmaktadır.

Tan (2013), ise borç sözleşmesi ihlalleri ile ilgili olarak, ihtiyatlılık etkisinin borç veren tarafın pazarlık gücünün yüksek olması durumunda, şirketin faaliyetlerinin dalgalandığı durumlarda ve borç verenlerin sözleşmeyi yeniden yapılandırdığı durumlarda öne çıktığını gözlemlemiştir. Ernayani ve Oviantari (2015), ise hukuki davalar, vergi ve politik maliyetler ve borç sözleşmesi ihlalinin muhasebe ihtiyatlılığına olan etkileri üzerine ampirik bir çalışma yapmayı amaçlamıştır. Hukuki davalara ait maliyetlerin, gelir vergisinin ve borç sözleşmelerinin muhasebe ihtiyatlılığına olan etkisi araştırılmıştır.

Son olarak bu konuda Cohen ve diğ. (2019), önceki araştırmaların gözlemlediği borç sözleşme şartlarının ihlalinden sonra kaldıraç oranında azalmanın yanında borç sözleşme şartlarının henüz ihlal edilmeden önceki kaldıraç oranı üzerindeki etkisini incelemeye çalışmaktadır. Araştırmada dışarıdan kaynaklı muhasebe temelli bir etken olarak SFAS 160 standardının getirdiği gerekliliklerinin borç sözleşmesi ve ihtiyatlılık ile olan ilişkisi incelenmiştir. SFAS 160 standardının borçlu taraf açısından borç sözleşme ihlaline yakın olan ve iyi finansal durumda olsa bile borç sözleşme şartlarını ılımlaştıran ve kaldıraç oranını baskılayan etkisi incelenmiştir. . Buradan yola çıkarak borç sözleşme koşullarına ihtiyatlılığın etkisini inceleyebilmek amacıyla borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci hipotezi şu şekilde oluşturulmuştur.

H1.2: Şirketlerin ihtiyatlılık seviyeleri yükseldikçe borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma açıklaması yapma olasılığı düşmektedir.

Diğer bir konu da borç sözleşmeleri ve vekâlet maliyetleri ile ilgili olarak dikkat çekmektedir. Vekâlet maliyetlerini basit olarak açıklamak gerekirse, borç veren taraflar şirketlere sermaye sağlarlar. Söz konusu sermayeyi şirkete verdikten sonra, borç veren tarafın önceliği verdikleri sermayeyi faiziyle birlikte geri alabilmektir. Eğer borç veren taraf, borçlu şirketin ve şirket yönetiminin söz konusu borcun yükümlülüklerini yerine getirebilmek için doğru bir şekilde çalışacağından emin olursa, taraflar arasında karmaşık borç sözleşmeleri hazırlamaya da ihtiyaç kalmaz. Ayrıca borç veren tarafın izleme maliyetleri (*monitoring costs*) de düşük olacaktır, çünkü borçlu şirket yönetiminin borcu faiziyle birlikte geri ödeyebilmek için gerekli özeni göstereceğinden emin olunmuştur. Ancak söz konusu durum

gerçekleşmediğinde yönetim ve hissedarlar ile borç veren taraf arasında vekâlet çatışması (*agency conflict*) oluşmaktadır. Söz konusu vekâlet çatışmasının en önemli nedenleri arasında borçlu tarafın borcunu ödeyememe riski doğuracak kararlar alması, yönetimlerin şirketin kaldıraç oranını yükselten kararlar vermesi, kar payı dağıtımı veya hisse geri satın almalar ile şirketten nakit çıkışı yapılması veya alınan kararlar ile şirket aktiflerinin riskli hale getirilmesi gösterilebilir. Dolayısıyla borç sözleşmeleri ve bu borç sözleşmesini oluşturan şartlar (*debt covenants*) borç veren tarafa güvence sağlamaktadır (Guay, 2008: 176).

Beatty ve diğ. (2008) vekâlet maliyetlerinin borçlanma sözleşmelerindeki koşulların fazlalığı, daha uzun borçlanma dönemleri içeren sözleşmeler, şirket büyüklüğü ve performansına bağlılık durumu test edilmiştir. Gigler ve diğ. (2009) vekâlet maliyetleri ve bilgi asimetrisi bağlamında, temelde muhasebe ihtiyatlılığı kavramı gelir veya varlıklardaki potansiyel azalışları gerçekleşmeden önce tahmin etmeyi ve kayda almayı ancak potansiyel artışların muhasebeleştirmesini gerçekleşene kadar ertelemeyi gerektirmekte olduğu ve dolayısıyla muhasebe ihtiyatlılığı borç sözleşmelerinde borç veren taraflara asimetrik ödemeler konusunda önemli bir fayda sağladığına dikkat çekmiştir. Din, Cheng, ve Nazneen (2017), muhasebe ihtiyatlılığı, borç sözleşmeleri ve bilgi asimetrisini 2008 küresel finansal krizi çerçevesinde incelemiştir. Küresel finansal kriz boyunca şartlı ihtiyatlılık ile bilgi asimetrisi arasındaki ilişki daha güçlü hale gelerek vekâlet sorunun artmasına neden olduğu söylenmiştir. Bilgi asimetrisinin artması bankalar ile şirketler, şirket yöneticileri ile hissedarlar ve bankalar ile hissedarlar arasında ki vekâlet sorununu arttırmıştır. Diğer taraftan, muhasebe ihtiyatlılık seviyesi artmasının bilgi asimetrisi ve vekâlet sorununu azalttığına dikkat çekilmiştir. Araştırma finansal kriz öncesi ve sonrası olmak üzere iki grup olarak yapılmıştır. Finansal kriz boyunca muhasebe ihtiyatlılığı ve borç sözleşmeleri arasındaki ilişki araştırılmıştır.

3.3.3. Borç Sözleşmeleri ve İhtiyatlılık İlişkisi Araştırma Yöntemi

Bu bölümde uygulanan yöntem araştırma hipotezlerini test etmek için kurulan lojistik regresyon yöntemidir. Bu bağlamda 2009 ile 2019 yılları arasında KAP'taki "Özel Durum Açıklama" başlığında borç sözleşmelerini içeren açıklamalar yapan şirketler incelenmiştir. Örneklem kapsamında 221 şirkete ait 758 şirket-yıl verisi lojistik regresyon modeli ile analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan tüm regresyon modellerinde panel veri kullanılmış olup, veriler regresyon modeli varsayımlarına göre test edilmiştir. Bu bağlamda büyüklük, piyasa değeri/defter değeri oranı, kaldıraç oranı gibi değişkenler *winsorize* edilerek düzeltilmiş ve normal dağılıma uygun olması sağlanmıştır. Ayrıca eksik verisi olan gözlemler araştırma dışında tutulmuştur. Bu bağlamda 1999 yılı 2000 yılına temel gecikmeli değişkeleri sağlamış olup, gecikmeli değişkenler oluşturulduktan sonra analiz dışında kalmıştır. Ayrıca şirket-yıl bazlı ihtiyatlılık puanları hesaplandıktan sonra normalize edilerek modele dâhil edilmiştir.

Panel veri regresyonu uygulanarak zaman serisi ve yatay kesit verileri eş zamanlı olarak gözlenmiş ve kapsamlı veri setiyle çalışma avantajı sağlanmıştır. Ayrıca çoklu doğrusal bağlantı sorunları azaltılmış, birden fazla değişken iki boyutlu olarak değerlendirmiş, gecikmeli değişkenler ile bağımsız değişkenler açısından birimler arası farklılıkların modele dâhil edilmesi sağlanmıştır.

Lojistik regresyon modelinde bağımlı değişken "1" veya "0" değerini alan kategorik değişken olmak üzere, lineer olmayan regresyon modelidir. Lojistik regresyon modellerinde bağımlı değişkenin 1 değerini alma olasılığı tahmin edilmeye çalışılır. Genel lojistik regresyon modeli aşağıdaki gibidir.

$$Pr\,(Y=1 \mid X1, X2\,, \ldots, X_k) = F\,(\beta_0 + \beta_1 X1 + \beta_2 X2 + \ldots + \beta_k X_k\,)$$

Burada "*Pr*" olasılık değeri, "*Y*" bağımlı değişken, "*X*" bağımsız değişkenleri, "β_0" sabit terimi ve "$\beta_{1,\ldots,k}$" bağımsız değişkenlerin katsayılarını ifade etmektedir (Stock & Watson, 2007: 386).

Borç sözleşmelerine ilişkin araştırma kapsamında uygulanacak olan lojistik regresyon modelleri aşağıda gösterilmektedir. Devam eden bölümlerde borç sözleşmeleri modeli olarak ifade edilecektir.

$$CONTRACT_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 C_SCORE_N_{i,t} + \beta_2 DEBT_{i,t} + \beta_3 \sum CONTROLS_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

$$RESTRUCT_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 C_SCORE_N_{i,t} + \beta_2 DEBT_{i,t} + \beta_3 \sum CONTROLS_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

$CONTRACT_{i,t}$: Borç sözleşmeleri ile ilgili açıklama yapan firmalar için "1" değerini alan gösterge değişkeni,

$RESTRUCT_{i,t}$: Borç sözleşmelerini yeniden yapılandırıldığını özel durum açıklamalarında ilan eden firma için "1" değerini alan gösterge değişkeni,

$C_SCORE_N_{i,t}$: Şirket-yıl bazlı hesaplanan ihtiyatlılık puanının normalize edilmiş değeri,

$DEBT_{i,t}$: Uzun vadeli borçlanmalarının doğal logaritması,

Kontrol değişkenleri $\sum(CONTROLS_{i,t})$:

$SIZE_{i,t}$: Piyasa değerinin doğal logaritması

$M/B_{i,t}$: Piyasa değeri defter değeri oranı

"*CONTRUCT*" ve "*RESTRUCT*" değişkenlerinin kullanılmasının en önemli nedeni Dichev ve Skinner (2002)'ında araştırmasında belirttiği bu konuda ampirik araştırma yapılırken yaşanan en önemli problem olan borç sözleşmeleri ile ilgili bilgilerin borç sözleşmesi koşullarının çoğunlukla halka açıklanmamasıdır ve veri olarak paylaşılmamasından kaynaklıdır. Dolayısıyla akademik çalışmalar bu konuda bulabildikleri en yakın kaynaklardan yararlanmaktadır.

"*DEBT*" değişkeni hissedarlar ile şirkete sermaye sağlayan taraflar arasındaki kar payı dağıtım kararları ile ilgili çatışmaları yansıtması (Ahmed ve diğ., 2002), yüksek borçlanma oranına sahip şirketlerin daha zor borçlanma yapacağı (Dichev ve Skinner, 2002), borçlanmadan kaynaklanan vekalet maliyetlerini yansıtması (Beatty ve diğ., 2008) gibi nedenlerden dolayı seçilmiştir. Hem sözleşmeler ile ilgili yapılan açıklamalar hem de borç sözleşmelerinin yeniden yapılandırılması ile ilgili açıklamaları etkileyeceği öngörülmektedir.

"*SIZE*" değişkeni, şirketlerin belirsizlik seviyelerini yansıttığı, büyümeye olan açıklıklarını göstermesi (Ahmed ve diğ., 2002; Zhang, 2008; Nikolaev, 2010) öngörülmektedir. "*M/B*", piyasa değeri defter değeri oranı da benzer şekilde şirketlerin pazardaki yeri ve gelişime açıklığını göstermesi dolayısıyla kontrol değişkeni olarak seçilmiştir.

3.3.4. Borç Sözleşmesi Modeli Örneklem ve Veri Kaynakları

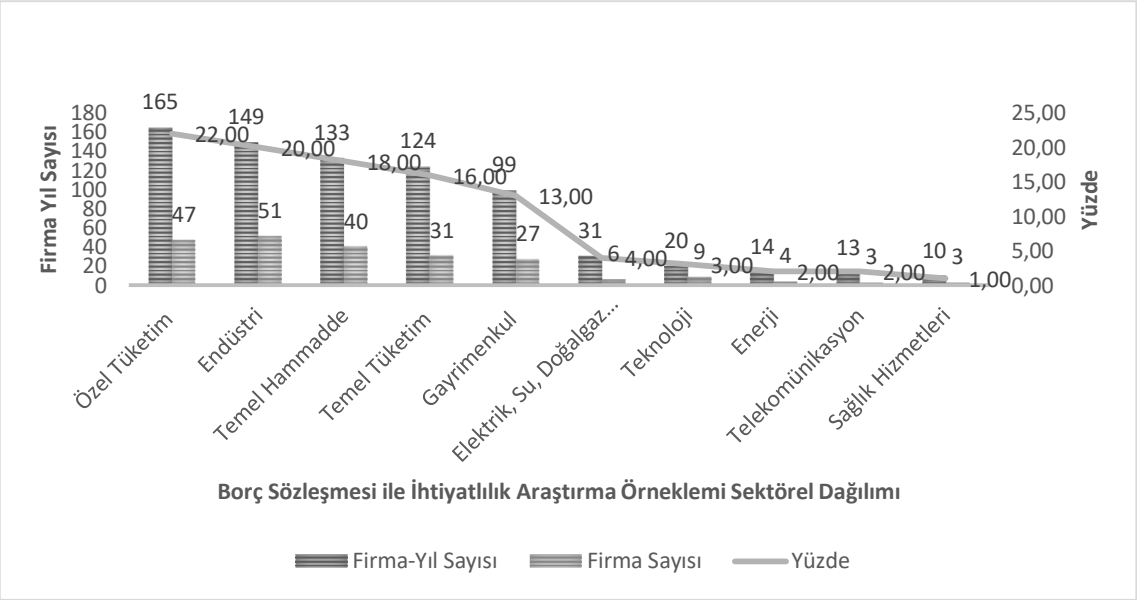
Tablo 3.9'da borç sözleşmeleri ile ihtiyatlılık araştırmasında kullanılacak olan örneklem gösterilmiştir. 2009 ile 2019 yıllarında arasındaki 290 şirkete ait 1.937 firma-yıl gözleminden KAP'ta yayınlanan özel durum açıklamaları içerisinde borç sözleşmeleri ile ilgili 221 şirkete ait 758 firma-yıl gözlemine ulaşılmıştır.

Tablo 3.9 Borç Sözleşmesi ile İhtiyatlılık Araştırma Örneklemi

	2009 – 2019 Yılları
Başlangıç Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	2.695 (290)
Borç Sözleşme Açıklaması Olmayan Yıl -Gözlem Sayısı	1.937
Nihai Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	758 (221)

Borç sözleşmeleri modeli için örneklem kapsamında borsaya açık olan finans sektörü dışındaki şirketlerin 2009 yılı ile 2019 yılı arasındaki gözlemlerden oluşmaktadır. Bunun nedeni KAP'ta borç sözleşmelerine ilişkin özel durum açıklamalarına bu tarih itibariyle erişim sağlanmasıdır. Şirketlere ilişkin finansal tablo verilerine ise *Thomson&Reuters Datastream* veri tabanından ulaşılmıştır.

Şekil 3.2'de borç sözleşmesi ile ihtiyatlılık araştırmasında kullanılacak olan örneklem kapsamındaki şirketlerin sektörel dağılımları verilmektedir. Bu bağlamda toplamda 221 şirkete ait 758 firma-yıl gözlemi arasında büyük çoğunluğu endüstri ve özel tüketim kategorisindeki şirketler oluşturmaktadır. Elektrik, su, doğalgaz hizmetleri, teknoloji, enerji, telekomünikasyon ve sağlık hizmetleri ise örneklemin yaklaşık %10'lık kısmını oluşturmaktadır.

Şekil 3.2: Borç Sözleşmesi ile İhtiyatlılık Örneklemi Sektörel Dağılımı

Tablo 3.10'da araştırma kapsamında kurulan modellerde temel alınan değişkenlerin kısa açıklamalarını ve veri tabanlarını göstermektedir. Buna göre temel olarak *Datastream* ve KAP verilerinin kullanıldığı görülmektedir. KAP özel durum açıklamalarında borç sözleşmeleri ile ilgili tespitlerin yapılmasında *Python* programından yararlanılmıştır.

Tablo 3.10: Değişkenlerin Tanımları ve Veritabanı

Değişken	Açıklama	Veritabanı
$E_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi döneminde hisse başına karı	*Datastream*
$P_{i,t-1}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi başında hisse senedi birim fiyatı	*Datastream*
$RESTRUCT_{i,t}$	KAP Özel Durum Açıklamalarında "yeniden yapılandırma", "tadil" ve "refinansman" kelimeleri içeren açıklamalar için "1" değerini diğerleri için"0" değerini almaktadır.	*KAP*
CONTRACTi,t	KAP Özel Durum Açıklamalarında "borç" ve "kredi" kelimeleri içeren açıklamalar için "1" değerini diğerleri için"0" değerini almaktadır.	*KAP*
$C_SCORE_N_{i,t}$	Firma-Yıl bazlı ihtiyatlılık puanının normalize edilmesi ile oluşturulmuştur.	
$SIZE_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki piyasa değerinin doğal logaritması	*Datastream*
$M/B_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki piyasa değeri defter değeri oranı	*Datastream*
$LEV_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki yükümlük toplamının özssermaye piyasa değerine oranı	*Datastream*

KAP özel durum açıklamaları incelenerek, açıklama kısmında "refinans", "yapılandırma" ve "tadil" kelimeleri içeren açıklamalar "1", diğer açıklamalar "0" verilerek "*RESTRUCT*" değişkeni oluşturulmuştur. "*RESTRUCT*" değişkeni ile yeniden yapılandırma ile ilgili bir açıklama olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.3.5. Borç Sözleşmeleri Modeli Tanımlayıcı İstatistikleri

Tablo 3.11 ve Tablo 3.12 borç sözleşmeleri modelinde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklerini göstermektedir.

Tablo 3.11: Borç Sözleşmeleri ile İhtiyatlılık Araştırması Kategorik Değişkenlerinin Frekans Değerleri

	RESTRUCT "0" CONTRACT "1"		RESTRUCT "1" CONTRACT "0"		RESTRUCT "1" CONTRACT "1"	
DEĞİŞKENLER	**N**	**Ort.**	**N**	**Ort.**	**N**	**Ort.**
Şirket Sayısı	343		246		170	172.5
C_SCORE	343	-0.0866	246	-0.128	170	-0.114
DEBT	343	8.572	246	7.846	169	8.493
MB	343	1.651	246	1.594	170	1.452
SIZE	343	8.512	246	8.215	170	8.540
LEV	343	1.983	246	0.953	170	1.578

Tablo 3.11'de borç sözleşmeleri ile ihtiyatlılık araştırması kapsamında KAP'ta açıklanan özel durum açıklamaları incelenerek oluşturulan kategorik değişkenler - yeniden yapılandırma değişkeni ile borçlanma açıklamaları değişkeni ile şirket-yıl bazlı ihtiyatlılık puanlarının, borçlanma oranının, piyasa değeri defter değeri oranının, büyüklük ve kaldıraç oranın ortalamaları gösterilmektedir. Buna göre yeniden yapılandırma açıklaması yapan şirketlerin ihtiyatlılık puanları ortalaması yapmayanlara kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Borç sözleşmesi ile ilgili açıklama yapanların ise borçlanma oranların diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.12: Borç Sözleşmeleri ile İhtiyatlılık Araştırmasına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

DEĞİŞKENLER	N	Ort.	Std. Sapma	Min.	Maks.
C_SCORE	759	-0.106	0.244	-0.970	0.934
DEBT	758	8.319	0.967	4.322	10.91
RESTRUCT	759	0.548	0.498	0	1
CONTRACT	759	0.676	0.468	0	1
MB	759	1.588	1.961	-3.591	13.28
SIZE	759	8.422	0.803	6.737	10.35
LEV	759	1.559	1.848	0.00343	11.00

Tablo 3.12'de borç sözleşmeleri ve ihtiyatlılık araştırması kapsamında kullanılan değişkenlerin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri verilmiştir. Burada "C*_SCORE*" olarak gösterilen değişken yıl-bazlı asimetrik zamanlılık araştırması kapsamında hesaplanan şirketlerin ihtiyatlılık puanlarıdır. En düşük ihtiyatlılık puanının -0,970 olduğu en yüksek puanın ise 0,934 olarak hesaplandığı görülmektedir.

3.3.6. Borç Sözleşmeleri Modeli Analizi ve Bulguları

Borç sözleşmeleri KAP'ta halka açık şirketlerin özel durum açıklamaları bağlamında *Python* programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucu oluşan "*RESTRUCT*" ve "*CONTRACT*" kategorik değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu lojistik regresyon modeli sonuçları Tablo 3.13 ve Tablo 3.14'de sunulmuştur.

Tablo 3.13: Borç Sözleşmeleri ile İhtiyatlılık Araştırması Sözleşme Bağımlı Değişkeni Lojistik Regresyon Sonuçları

	(1)	(2)
Değişkenler	Logit Katsayısı	Odds Oranı
CONTRACT		
C_SCORE_N[1]	0.0606**	1.062**
	(0.0242)	(0.0258)
DEBT	0.778***	2.177***
	(0.228)	(0.496)
MB	0.194***	1.214***
	(0.0734)	(0.0891)
SIZE	0.320	1.378

[1] "*C_SCORE_N*" değeri "*C_SCORE*" değerinin minimum maksimum normalizasyon yöntemi ile düzeltilmiş halidir.

Tablo 3.13: Borç Sözleşmeleri ile İhtiyatlılık Araştırması Sözleşme Bağımlı Değişkeni Lojistik Regresyon Sonuçları		
	(0.401)	(0.553)
Sabit	-11.36	1.17e-05
	(2.940)	(3.43e-05)
Firma-Yıl Gözlem Sayısı	758	758
"Pseudo R^2" Değeri	0.1169	0.1169
"Prob > chi^2" Değeri	0.0000	0.0000
Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.		

İlk olarak Tablo 3.13'te H1.1 hipotezini değerlendirmek için oluşturduğumuz birinci regresyon modeli kapsamında değerlendirdiğimizde finans sektörü dışındaki 221 şirkete ait 758 şirket-yıl verisinin test sonucu "*C_SCORE_N*" ait p değeri (<0.05) çıktığından H_0 hipotezi reddedilmiştir. *Pseudo* R^2 değeri 0,1169 olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın açıklayıcılık oranının %11,69 olduğunu göstermektedir. Değişkenlerin logit katsayıları ve anlamlılık seviyeleri incelendiğinde "*C_SCORE_N*" değişkeninin logit katsayısı (p<0.05) anlamlılık seviyesinde 0,0606 olduğu ve *odds* oranının 1.062>1 olduğu görülmektedir. Buradan şirketlerin ihtiyatlılık puanlarının 1 birim artması durumunda sözleşme açıklamaları yapması olasılığının artması yani "*CONTRACT"* değerinin 1'e yaklaştığı görülmektedir.

Tablo 3.14: Borç Sözleşmeleri ile İhtiyatlılık Araştırması Yeniden Yapılandırma Bağımlı Değişkeni Lojistik Regresyon Sonuçları		
Değişkenler	**(1) Logit Katsayısı**	**(2) Odds Oranı**
RESTRUCT		
C_SCORE_N[2]	-0.0226	0.978
	(0.0166)	(0.0163)
DEBT	-0.871***	0.419***
	(0.236)	(0.0988)
MB	-0.154***	0.857***
	(0.0571)	(0.0489)
SIZE	0.390	1.477
	(0.355)	(0.524)

[2] "C_SCORE_N" değeri "C_SCORE" değerinin minimum maksimum normalizasyon yöntemi ile 0 ile 100 arasına getirilmiştir.

Tablo 3.14: Borç Sözleşmeleri ile İhtiyatlılık Araştırması Yeniden Yapılandırma Bağımlı Değişkeni Lojistik Regresyon Sonuçları		
Sabit	5.448 (2.101)	232.2 (487.8)
Firma-Yıl Gözlem Sayısı	758	758
"Pseudo R^2" Değeri	0.0668	0.0668
"Prob > chi^2" Değeri	0.0000	0.000
Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.		

Tablo 3.14'de ise H1.2 hipotezinin test edilmesi için oluşturulduğumuz ikinci regresyon modeli kapsamında değerlendirdiğimizde finans sektörü dışındaki 221 şirkete ait 758 şirket-yıl verisinin test sonucu C_SCORE_N ait p değeri (>0.05) çıktığından H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Bu durumda şirketlerin ihtiyatlılık seviyelerinin şirket yeniden yapılandırma açıklamaları arasında bir ilişki olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan borçlanma oranı değişkeni olan "*DEBT*" ve piyasa değeri/defter değeri "*M/B*" değişkeninin (p<0.01) anlamlılık düzeyinde şirketlerin yeniden yapılandırma açıklaması yapma olasılığını düşürdüğü görülmektedir.

Sonuç olarak araştırma kapsamında incelediğimiz 2009 – 2019 yıllarını kapsayan dönemde şirketlerin ihtiyatlılık düzeyleri ile sözleşme açıklamaları yapma olasılıkları arasında %5 anlamlılık seviyesinde pozitif ilişki bulunmuştur. Ancak şirketlerin kredilerini ve borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma, refinansman sağlamaları ile ihtiyatlılık puanları arasında ilişki görülmemiştir.

3.3.7. Sağlamlık Testleri

Borç sözleşmeleri modelinde gerçekleştirilen testlerin istatistiksel olarak sağlamlığının sağlanmasında lojistik regresyon modelinde kullanılan değişkenlerin sağlamlıklarının test edilmesi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda ihtiyatlılık seviyelerinin belirlenmesinde kullanılan firma-yıl bazlı asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi sonucu hesaplanan ihtiyatlılık katsayıları farklı korelasyon testleri ile denenmiştir. Ayrıca hesaplama dönemi ikiye ayrılarak test edilmiş ve son olarak farklı hisse fiyatları kullanılarak modelin sağlamlığı test edilmiştir. Bu bölümde bahsedilen testler ve sonuçlarına sırasıyla yer verilecektir.

Asimetrik ölçüm modellerin sağlamlık testleri için yapılan modeller farklı dönemlerde ve farklı fiyat seviyelerinde denendiğinde aynı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Ayrıca firma-yıl bazlı ihtiyatlılık ölçüm modelinin çıktılarını oluşturan "*C_Score*" ve "*G_Score*" değerleri arasında Peaerson ve Spearman korelasyon testleri uygulandığında benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Testlerin sonuçları ve yorumları aşağıdaki Tablo 3.15, Tablo 3.16 ve Tablo 3.17'de gösterilmektedir.

Finans sektörü dışındaki halka açık şirketlerin ihtiyatlılık düzeyleri asimetrik zamanlılık ölçümü kapsamında 2000 – 2019 yılları arasında ölçülmüştür. Ölçümlerin sağlamlık testleri kapsamında örneklem 2000 ile 2008 ve 2009 ile 2019 olmak üzere iki ayrı döneme bölünerek aynı model çalıştırılmıştır. Asimetrik zamanlılık ölçümünün yapıldığı bölümde 2000 – 2019 yıllarının incelendiği modellerde farklı hisse fiyatı seviyelerinde ihtiyatlılık düzeyinin 1,8 kat olduğu 0,01 anlamlılık düzeyinde görülmüştür. Sağlamlık testi için Tablo 3.15'de 2000 – 2008 yılları incelendiğinde ise ortalama fiyat dışında mart ayı ve aralık ayı hisse fiyatlarına göre ihtiyatlılık seviyesinin 1,5 ile 0,8 kat olduğu görülmektedir.

Tablo 3.15: Asimetrik Zamanlılık Araştırması 2000 – 2008 Yılarını İçeren Regresyon Sonuçları

DEĞİŞKENLER	**Model (4)**	**Model (5)**	**Model (6)**
$\mathbf{DR_{i,t}}$ [a]	0.0409		
	(0.119)		
$\mathbf{R_{i,t}}$ [a]	0.0830***		
	(0.0240)		
$\mathbf{R_{it}*DR_{i,t}}$ [a]	-0.0688		
	(0.165)		
$\mathbf{DR_{i,t}}$ [b]		0.177	
		(0.131)	
$\mathbf{R_{i,t}}$ [b]		0.0770***	
		(0.0153)	
$\mathbf{R_{it}*DR_{i,t}}$ [b]		0.145	
		(0.196)	
$\mathbf{DR_{i,t}}$ [c]			-0.103
			(0.138)
$\mathbf{R_{i,t}}$ [c]			0.0621***
			(0.0119)
$\mathbf{R_{it}*DR_{i,t}}$ [c]			-0.295
			(0.243)
Sabit	0.0439	0.0554	0.0465
	(0.0127)	(0.0131)	(0.0129)

Tablo 3.15: Asimetrik Zamanlılık Araştırması 2000 – 2008 Yılarını İçeren Regresyon Sonuçları

Firma-Yıl Gözlem Sayısı	1,235	1,235	1,235
"R^2" Değeri	0.064	0.063	0.039

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir. a "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır. b "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t-1 vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır. c "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t-1 vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır.

Tablo 3.16'de 2009 – 2019 dönemi incelendiğinde negatif kazançların pozitif kazançlara göre hassasiyet seviyelerini ifade eden ihtiyatlılık seviyesinin benzer şekilde 1,2 ile 1,8 kat arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 3.16: Asimetrik Zamanlılık Araştırması 2009 – 2019 Yılarını İçeren Regresyon Sonuçları

DEĞİŞKENLER	**Model (7)**	**Model (8)**	**Model (9)**
$DR_{i,t}$ [a]	0.200**		
	(0.0799)		
$R_{i,t}$ [a]	0.0575***		
	(0.0116)		
R_{it}*$DR_{i,t}$ [a]	0.118		
	(0.133)		
$DR_{i,t}$ [b]		0.106	
		(0.0756)	
$R_{i,t}$ [b]		0.0471***	
		(0.0125)	
R_{it}*$DR_{i,t}$ [b]		0.0614	
		(0.109)	
$DR_{i,t}$ [c]			0.119
			(0.0782)
$R_{i,t}$ [c]			0.0349**
			(0.0147)
R_{it}*$DR_{i,t}$ [c]			0.149
			(0.108)
Sabit	0.0378	0.0498	0.0530
	(0.00725)	(0.00802)	(0.00887)
Firma-Yıl Gözlem Sayısı	2,693	2,694	2,693
"R^2" Değeri	0.053	0.027	0.015

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir. a "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile

Tablo 3.16: Asimetrik Zamanlılık Araştırması 2009 – 2019 Yılarını İçeren Regresyon Sonuçları

hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi ortalama hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır. b "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t-1 vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi mart ayı hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır. c "Xi,t" değeri i şirketinin t vergi döneminde hisse başına karı'nın i şirketinin t-1 vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatına bölünmesi ile hesaplanmıştır. DRi,t ve Ri,t değerlerinde hisse getirileri hesaplanırken i şirketinin t vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatı ile i şirketinin t-1 vergi dönemi aralık ayı hisse senedi birim fiyatı dikkate alınmıştır.

Tablo 3.17'de firma-yıl bazlı regresyon modelinin sağlımlığının testi açısından 2000 - 2019 yılları arasındaki 3.931 şirket yıl gözlemi sonucunda ulaşılan regresyon sonucundaki katsayılar kullanılarak şirket karakteristikleri ile şirket-yıl bazlı hesaplanan ihtiyatlılık puanları olan "*C_ Score*" ve "*G_Score*" puanlarının kendi arasındaki korelasyonu gösterilmektedir. Sonuçlar incelendiğinde literatüre benzer şekilde hem *Pearson* korelasyon katsayılarında hem de *Spearman* korelasyon katsayılarında negatif ilişki bulunmuştur. *Pearson* korelasyon katsayısına göre %28,36 düzeyinde bir negatif korelasyona ulaşılırken, *Spearman* korelasyon sonucunda %48,07 seviyesinde bir negatif ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 3.17: Firma-Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık "C_Score" Ve "G_Score" Değişkenlerine Ait Tanımlayıcı İstatistikleri İle Pearson ve Spearman Korelasyon Katsayıları

C Score ve G Score Tanımlayıcı İstatistikleri					
	Ort	**Std. Sapma**	**Q1**	**Medyan**	**Q3**
C_Score	-0,1119	0,2397	-0,2450	-0,1256	-0,0083
G_Score	0,1418	0,0681	0,1147	0,1528	0,1840
C Score ve G Score Pearson ve Spearman Korelasyon Katsayıları					
		C_Score		**G_Score**	
C_Score				-0,4307[b]	
G_Score		-0,2836[a]			

a. C_Score ile G_Score arasındaki Pearson korelasyon katsayısı olup, 0,01 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. b. C_Score ile G_Score arasındaki Spearman korelasyon katsayısı olup, 0,01 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Ayrıca hesaplanan ihtiyatlılık puanı olan "*C_Score*" değerlerinin %28,97 standart sapma ile -0,1119 ortalama değer aldığı, iyi haberlerin göstergesi olan "*G_Score*" değerinin ise %6,81 katsayı ile 0,1418 ortalama değerini aldığı görülmektedir. Gerek asimetrik zamanlılık yönteminin farklı hisse fiyatları ve dönemlerinde benzer bulguları göstermesi, gerekse hesaplanan "*C_Score*" ve "*G_Score*" değerlerinin korelasyonlarının Khan ve Watts (2009) ile

benzer şekilde negatif korelasyonlu olması ihtiyatlılık ölçüm modellerinin sağlamlığını göstermektedir.

3.3.8. Araştırma Sonuçlarının Tartışılması ve Öneriler

Bu bölüm kapsamında Türkiye'de faaliyet gösteren finans sektörü dışındaki firmaların şartlı ihtiyatlılık düzeyleri ile borç sözleşmesi açıklamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda firmaların borç sözleşmeleri ile ilgili açıklama yapmaları ile ihtiyatlılık seviyesi arasında ilişki ve firmaların borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma ile ilgili açıklamaları ile ihtiyatlılık seviyesi arasında ilişki olup olmadığı test edilmiştir. 2000 ile 2019 yılları arasında, finans sektörü dışındaki 221 firmaya ait 758 firma-yıl gözlemi üzerinde gerçekleştirilen panel veri regresyon analizi sonucunda Borç sözleşmesi açıklaması yapma ile ihtiyatlılık arasında %1 anlamlılık seviyesinde pozitif ilişki bulunmuştur. Ahmed ve diğ. (2002) muhasebe ihtiyatlılığının hissedarlar ile şirkete sermaye sağlayan taraflar arasında yaşanan kar payı dağıtım kararı ile ilgili çatışmaları azaltıcı role sahip olduğu ve borç sözleşmelerinin etkinliğinde ihtiyatlılığın önemli bir rolü olduğu sonucuna ulaşmaştır. Zhang (2008), araştırmasında ihtiyatlılık seviyesi yüksek firmaların daha etkin borç sözleşmesi yaptığını ifade etmektedir. Her iki araştırma ile benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Bu araştırmada kullanılan ihtiyatlılık puanlarının tespit edilmesi ve sağlamlık testleri yapılması için Türkiye'de faaliyet gösteren finans sektörü dışındaki firmaların şartlı ihtiyatlılık düzeyleri Basu (1997) asimetrik zamanlılık ve Khan ve Watts (2009) firma-yıl bazlı asimetrik zamanlılık yöntemi ile test edilmiştir. 2000 – 2019 yılları arasında ihtiyatlılık düzeylerin dönemsel ve firma-yıl bazlı hesaplanabilmesi için 19 yılı kapsayan 303 şirkete ait 3.931 şirket yıl verisi kullanılmıştır. Sağlamlılık testlerinin yapılması için iki yol izlenmiştir. Birinci olarak veri seti 2000 – 2008 ve 2009 -2019 dönemlerine ayrılarak benzer testler uygulanmış ve sonuçların 2000 – 2019 yılları ile benzer olduğu görülmüştür. İkinci yöntem ise hisse getirilerin hesaplanması amacıyla kullanılan hisse fiyatlarının mart ayı, aralık ayı ve ortalama hisse fiyatları üzerinden seçilmesi ile hesaplanmıştır. Böylece hisse getirileri ile belirlenen kötü haberlerin iyi haberlere olan duyarlılığı farklı hisse getirileri üzerinden test edilmiş, hem de modeli sağlamlığı gösterilmiştir. Dönemsel ayrım sonucunda 1999-2000 yılları arasında 189 firmaya ait 1.236 firma-yıl gözlemi ve 2009-2019 yılları arasında 290 firmaya ait 2.695 firma yıl gözlemi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında olumsuz haberlerin olumlu

haberlere olan duyarlılığını ifade eden ihtiyatlılık seviyesi 1,2 ile 1,8 kat arasında değişen oranlar göstermiştir.

Firma-yıl ihtiyatlılık puanları ise Khan ve Watts (2009) yöntemine göre hesaplanmıştır. İyi haberlerin duyarlılığı ve kötü haberlerin duyarlılığını temsil eden sırasıyla "*G_Score*" ve "*C_Score*" değerleri arasında *Spearman* ve *Pearson* korelasyonları yapıldığında her iki korelasyonun da sonuçları negatif %48,07 ve %28,36 düzeyinde olması araştırmanın sağlamlığını göstermektedir. Sonuç olarak 19 yılı kapsayan Türkiye'deki halka açık şirketler üzerinden yapılan araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.4. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık İlişkisi: *Datastream Asset4* Sürdürülebilirlik Endeksi Türkiye Şirketlerinde Bir Araştırma

İhtiyatlılık ve kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasının incelendiği bu bölüm kapsamında KSS çalışmalarının tarihi süreç içerisindeki gelişimi, boyutları, ihtiyatlılık ile olan ilişkisi incelenmiştir. Ardından, KSS araştırmalarına ekonomik açıdan yaklaşan çalışmaların temel aldığı vekâlet teorisi ve paydaş teorisi açıklanmıştır. Teorik çerçevenin oluşturulmasının ardından KSS performansı ile ihtiyatlılık arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmalar kapsamında araştırma hipotezi oluşturulmuştur. Söz konusu çalışmaların çok değişkenli regresyon yöntemi ile oluşturdukları modellerindeki araştırma değişkenleri, değişkenlerin ölçme yöntemleri ve araştırma bulgularına yer verilmiştir. Araştırma yöntemi kısmında ise bu kapsamda oluşturulan regresyon modeli, örneklem açıklanmış ve araştırma sonuçları tartışılmıştır.

Çalışma içerisinde şirketlerin ihtiyatlılık puanlarının sürdürülebilirlik raporlamasına olan etkisi incelenecektir. Bu kapsamda akademik çalışmalarda iki farklı görüşe değinilmiştir. Sürdürülebilirlik raporlaması ile birlikte vekâlet teorisi kapsamında bilgi asimetrisinin azalması ve dış paydaşların ihtiyatlı finansal raporlamaya olan talebinin azalması ve beraberinde şirketlerin ihtiyatlı finansal raporlama seviyelerinde bir düşüş olmasını öngörülmüştür. Paydaş teorisi kapsamında ise finansal veya finansal olmayan tüm paydaşlara eşit duruş sergilenerek ihtiyatlı raporlama ile KSS raporlaması arasında pozitif ilişki olduğu öngörülmektedir. Araştırma kapsamında sürdürülebilirlik raporlaması ile şirketlerin sürdürülebilirlik puanlarını ihtiyatlı finansal raporlama puanlarının ne derecede açıklayabildiği ve nasıl etkilediği tahmin edilecektir. Araştırma bölümüne geçmeden önce teorik çerçeveye yer verilmiştir.

3.4.1. Asimetrik Bilgi Teorisi ve Paydaş Teorisi

KSS araştırmalarını ekonomik açıdan inceleyen iki temel teori vardır. Bunlar paydaş ve vekâlet (hissedar) teorileridir. Paydaş teorisi, işletmelerin karar alma süreçlerinde farklı paydaşların faydalarını incelemektedir. İşletmeler etik, politik ve bütüncül olarak tüm potansiyel paydaşların faydasını gözeterek, kar maksimizasyonu sağlamaya çalışmaktadır (Freeman, 1984; Carroll, 1979). Paydaşların faydalarının gözetilmesinde işletme yöneticilerinin, sosyal sorumlulukları gözeterek davranmayı ahlaki yükümlülükleri olarak görmesi gerekmektedir. Diğer taraftan işletme yönetiminin, hissedarlar ile olan refah maksimizasyonu kapsamında bir takım sosyal faaliyetlerde de bulunduğu görülmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde şirketlerin ihtiyatlı raporlama ile sürdürülebilirlik raporlamasına aynı mesafede oldukları düşünülebilir. Dolayısıyla paydaş teorisi kapsamında finansal veya finansal olmayan tüm paydaşlara eşit duruş sergilenerek ihtiyatlı raporlama ile KSS raporlaması arasında pozitif ilişki olduğu öne sürülmektedir. Bu düşünce sorumlu bakış açısı (*responsible view*) olarak da ifade edilmektedir (Anagnostopoulou ve diğ., 2020; Caplan ve diğ., 2013; Jensen 2002).

Ayrıca paydaş-odaklı şirketlerin genel bir kurumsal strateji izlemekte olduğu ihtiyatlı finansal raporlama seviyesinin, şirketlerin paydaşlarıyla olan ilişkilerini, şirketin finansal durumuna ilişkin risk koruması ve iyileştirilmesi çabalarıyla birlikte artmakta olduğu gösterilmiştir (Guo ve diğ., 2020). Vekalet teorisinde ise yöneticiler paydaşlarıyla olan ilişkilerinde kendi öz çıkarlarına yönelik davrandıklarını gizlemek ya da kişisel itibarlarını sağlamlaştırmak amacıyla sosyal sorumlu davrandığı görüşü hakimdir (Friedman, 1970; Jensen ve Meckling 1976). Vekâlet teorileri yöneticilerin hissedarların menfaatlerini gözeterek davranması gerektiği ve hissedarların refahını maksimize etmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda aktif KSS politikaları kurumsal yatırım olarak düşünülürse, yöneticiler ile hissedarlar arasındaki çıkar çatışmasında yöneticilerin KSS'yi kişisel kariyer hedeflerine ulaşmak için kullanmaları, kişisel bilinirliklerini iyileştirmek için kullanmaları düşünülmektedir. KSS yatırımları ile şirket değerini yükseltmeyi amaçladıkları düşünülmemektedir. Bu noktada kendi çıkarlarını gözeten yöneticiler "değer maksimizasyonu" ilkesinden uzaklaşarak ihtiyatlı finansal raporlamadan ziyade KSS politikaları uygulamaya daha yatkın olarak davranabilmektedir. KSS politikaları yöneticilerin bilinirliklerinin bir sigortası rolünü üstlenmekte ve hissedarların menfaatlerini zedeleyen durumlarda yöneticilerin kararlarına bir güvence vermektedir. Dolayısıyla bu bağlamda ihtiyatlı finansal raporlama ile

KSS raporlaması arasında negatif bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir. Bu düşünce özel fayda (*private benefits*) veya vitrin düzenlemesi (*window dressing*) olarak ifade edilmektedir (Anagnostopoulou ve diğ., 2020, Guo ve diğ., 2020). Özetle, vekâlet teorisi açısından şirketlerin KSS performansları ve ihtiyatlı raporlamaları arasında paydaş teorisinin tersi bir ilişki söz konusudur.

3.4.2. Araştırma Hipotezlerinin Oluşturulması

Buallay, ve diğ. (2020), çalışmasında kriz sonrası dönemde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde sürdürülebilirlik raporlaması ile bankaların finansal performansı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden seçilen 882 banka, 2008 finansal krizi sonrasındaki 11 yıl üzerinden analiz edilmiştir. Çalışmanın bağımsız değişkenini bankaların çevresel, sosyal ve kurumsal (*ESG)* puanları oluşturmaktadır. Bağımlı değişken ise aktif karlılığı, özsermaye karlılığı ve *Tobin's Q* ile oluşturulmuştur. Çevresel, sosyal ve kurumsal puanlarının gelişmiş ülke bankaların finansal performansını, değer yaratma teorisini destekler şekilde iyileştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Garcia-Benau, ve diğ. (2013), 2008 krizi öncesi ve sonrası dönemde, şirketlerin paydaşlarına yaptıkları web tabanlı KSS raporlaması ve KSS güvence stratejilerine dair açıklamaların finansal krizlere olan etkileri ortaya koymuştur. Çalışmanın örneklemi kapsamında İspanyol halka açık şirketleri KSS raporlaması yapma ve raporlarına güvence sağlama durumlarına göre ayrıştırılarak incelenmiştir. Finansal kriz dönemlerinde KSS raporlarına güvence sağlanması ek bir maliyet oluşturduğundan işletmeler açısından bir tehdit unsuru oluşturacağı düşünülse dahi araştırma sonuçlarına göre kriz döneminde işletmelerin KSS rapor sayılarında anlamlı bir artış gözlenmiştir. Ayrıca KSS raporlaması yapan şirketlerin özsermaye karlılığında diğer şirketlere göre anlamlı farklılıklar görülmüştür. Şirketlerin güvence stratejilerindeki değişim ile ilgili anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Cheng ve Kung (2016), zorunlu KSS raporlamasının gelişmekte olan ülkelerde, ihtiyatlı finansal raporlamaya olan etkisini ortaya koymaktır. Kurumsal sosyal sorumluluk politikalarının işletmelerin kurumsal yapılarında bilgi asimetrisinin azaltılmasında destekleyici olduğu öngörülmektedir. İşletmelerin ihtiyatlılık seviyelerinin ölçümünde şirket-yıl bazlı puanlamayı sağlayan Khan ve Watts (2009) ölçme yöntemi kullanılmıştır. KSS puanları Şangay Ulusal Muhasebe Enstitüsü tarafından sağlanmıştır. Çalışma, 2007 ile 2009 yılları arasında

4.901 şirket yıl gözlemi üzerinde analiz gerçekleştirmiştir. İhtiyatlılık puanlarının bağımlı değişken olarak seçildiği, KSS puanlarının ise bağımsız değişken olduğu regresyon modeli öne çıkmaktadır. Çalışma sonuçlarına göre zorunlu KSS politikalarının ihtiyatlı finansal raporlamayı teşvik ettiği gözlenmiştir.

Anagnostopoulou ve diğ. (2020) muhasebe ihtiyatlılığı (asimetrik zamanlılık ile ölçümlenen) ve KSS arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Olumsuz makroekonomik şartlar ve finansal sınırlamalar ve sermaye sahipleri ile borç veren tarafların baskıları altında yönetimin önceliği KSS katılımına nazaran ihtiyatlılık raporlamasına yönelik olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada finansal paydaşlardan gelen baskıların neticesinde, şirketlerin ihtiyatlı raporlamaya verdikleri önceliğin, finansal olmayan paydaşlar ve diğer ilişkili tarafların ihtiyaçlarından daha öncelikli olduğu ileri sürülmektedir.

Hong (2020) sürdürülebilirlik ile muhasebe ihtiyatlılığı arasındaki ilişki üzerine çalışılmıştır. Mevcut çalışmalar bir ortak sonuca ulaşamamış olsa da çalışmada yüksek "*ESG"* oranları düşük ihtiyatlılık seviyelerinde oluşmakta olduğu görülmektedir. Cho ve diğ. (2020), şirketlerin ihtiyatlı finansal raporlama seviyelerinin gönüllü finansal olmayan KSS açıklamaları ve hisse fiyatlarının bu açıklamalara olan tepkileri arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Francis ve diğ. (2013) muhasebede ihtiyatlılık ile güçlü KSP arasındaki ilişki araştırılmıştır. Guo ve diğ. (2020) kurumsal sosyal sorumluluk ile ihtiyatlılık arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Burke ve diğ. (2020) KSS performansı ile şartlı ihtiyatlılık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. KSS sorumluluğun paydaş ve vekalet teorileri göz önüne alınarak, birçok farklı tarafın yönetimin fırsatçılığı ile ilgili endişeleri ve/veya bilgi asimetrisi sonucunda şartlı ihtiyatlılığa olan talebin KSS performansı yüksek olan şirketlerde daha düşük olduğu öne sürülmektedir.

Araştırma kapsamında sürdürülebilirlik raporlaması ile şirketlerin sürdürülebilirlik puanlarını ihtiyatlı finansal raporlama puanlarının ne derecede açıklayabildiği ve nasıl etkilediği incelenmiştir. Sürdürülebilirlik raporlaması endeksinde yer alan şirketlerin koşullu ihtiyatlılık seviyeleri ile sürdürülebilirlik raporlaması arasındaki ilişki incelenecektir. Bu bağlamda oluşturduğumuz araştırma hipotezi aşağıdaki gibidir:

H3.1: Şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılıkla olumlu ilişkilidir.

3.4.3. Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık İlişkisi Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi içerisinde sürdürülebilirlik raporlaması ile şirketlerin sürdürülebilirlik puanlarını ihtiyatlı finansal raporlama puanlarının ne derecede açıklayabildiği ve nasıl etkilediği incelenmesi amacıyla şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılıkla olumlu ilişkili olup olmadığı bir regresyon modeli üzerinden test edilmiştir. Sürdürülebilirlik raporlaması endeksinde yer alan şirketlerin koşullu ihtiyatlılık seviyeleri ile sürdürülebilirlik raporlaması arasındaki ilişki bu kapsamda analiz edilmiştir.

Doğrusal panel veri modeli aşağıdaki gibidir:

$$Y_{i,t} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^{K} \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \qquad i= 1,\ldots..,N;\ t=1,\ldots\ldots,T$$

Burada alt indis "i"; birimleri, "t" ise zamanı göstermektedir. Diğer bir deyişle i yatay kesit boyutu, "t" ise zaman boyutunu göstermektedir. "B_{it}" sabit terimi, "β_{kit}" Kx1 boyutlu parametreler vektörünü, "X_{kit}" k. açıklayıcı değişkenin t zamanında i. birim değerini, "Y_{it}" bağımlı değişkenin "*t"* zamanında "*i*". birim değerini göstermektedir (Tatoğlu, 2018).

Sürdürülebilirlik ile ilgili regresyon modeli aşağıda gösterilmiştir. Bundan sonraki bölümlerde sürdürülebilirlik modeli olarak ifade edilecektir.

$$SUS_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 C_SCOREi,t + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 ROA_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t} + \beta_5 MB_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

$SUS_{i,t}$:"*ESG Asset4*" endeksi sürdürülebilirlik puanlarını

$C_SCORE_{i,t}$:Khan ve Watts'ın (2009) ihtiyatlılık puanını,

.

$SIZE_{i,t}$, :Toplam aktiflerin doğal logaritması

$ROA_{i,t}$, :Aktif karlılığı oranını (Vergi öncesi kar/toplam aktif),

$LEV_{i,t}$, :Kaldıraç oranını (yükümlük toplamının aktif toplamına oranı)

$MB_{i,t}$, :Piyasa değeri/defter değeri oranını göstermektedir.

"*SUS*" göstergesi ile ifade edilen sürdürülebilirlik puanını gösteren bağımlı değişkeni Anagnostopoulou ve diğ. (2020), Cho ve diğ. (2020) ve Francis ve diğ. (2013) de benzer şekilde bağımlı değişken olarak kullanmıştır. Diğer taraftan Guo ve diğ. (2020), Hong. (2020), Cheng ve Kung. (2016) ve Burke ve diğ. (2020) yaptıkları araştırmalarda bağımsız değişken olarak kullandıkları görülmektedir. Kurulan modelde bağımlı değişken olarak yer almaktadır. Buallay ve diğ. (2020) yaptığı çalışmada benzer şekilde Datastream ESG puanlarını kullanmıştır.

"*C_SCORE*" göstergesi ile ifade edilen ihtiyatlılık puanını ise Guo ve diğ. (2020), Hong. (2020), Cheng ve Kung. (2016) ve Burke ve diğ. (2020) bağımlı değişken olarak kullanırken, Anagnostopoulou ve diğ. (2020), Cho ve diğ. (2020) ve Francis ve diğ. (2013) bağımsız değişken olarak kullamıştır. Kurulan regresyon modelinde bağımsız değişken olarak yer almaktadır. İhtiyatlılık ve sürdürülebilirlik raporlaması arasında negatif ilişki bulan çalışmalar Hong (2020), Cho ve diğ. (2020) ve Burke ve diğ. (2020) olarak belirtilebilir. Pozitif ilişki bulan çalışmalar ise Cheng ve Kung. (2016) ve Francis ve diğ. (2013)'dir.

"*SIZE*" göstergesi ile ifade edilen büyüklük değişkenini kontrol değişkeni olarak araştırmalarında kullanan çalışmalar Guo ve diğ. (2020), Anagnostopoulou ve diğ. (2020), Cho ve diğ. (2020) ve Francis ve diğ. (2013) olarak sıralanabilir.

"*LEV*" göstergesi ile ifade edilen kaldıraç oranı değişkenini araştırmalarında kullanan çalışmalar Anagnostopoulou ve diğ. (2020) Cheng ve Kung. (2016) ve Cho ve diğ. (2020) olarak sıralanabilir.

"*M/B*" göstergesi ile ifade edilen piyasa değeri defter değeri oranını Guo ve diğ. (2020) Anagnostopoulou ve diğ, (2020) çalışmalarında kontrol değişkeni olarak kullanmıştır.

Bir sonraki bölümde sürdürülebilirlik raporlaması ile şirketlerin sürdürülebilirlik puanlarını ihtiyatlı finansal raporlama puanlarına olan etkisinin inceleneceği araştırma

kapsamında kullanılan örneklem ve toplanılan verilerin açıklamaları ile veri kaynaklarına yer verilmiştir.

3.4.4. Sürdürülebilirlik Modeli Örneklem ve Veri Kaynakları

Sürdürülebilirlik raporlaması ile ihtiyatlılık üzerine 2008 ile 2019 yılları arasında *Thomson&Reuters Datastream* veri tabanı incelendiğinde "*ESG Asset 4*" endeksinde sürdürülebilirlik ile ilgili "*ESG Score"* puanları açıklanan Türkiye'de faaliyet gösteren 55 şirket yer aldığı görülmektedir. Araştırma kapsamında bu şirketler içerisinden banka ve finansal sektör şirketleri ve eksik verisi olan şirketlerin çıkartılmasıyla oluşan örneklem üzerinden analiz yapılmıştır. Tablo 3.18'den görüldüğü üzere nihai örneklem 222 şirket-yıl gözlemi 40 şirket incelemesini kapsamaktadır.

Tablo 3.18: Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Araştırma Örneklemi

	2008 – 2019 Yılları
Başlangıç Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	322 (55)
Eksik Veri (İhtiyatlılık Puanı olmayan) Firma Yıl Gözlem Sayısı	100
Nihai Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	222 (40)

"ASSET4_ESG" puanları literatür taramasında açıklanan akademik birçok çalışmada kullanılmış olup, şirketlerin çevresel, sosyal ve kurumsal faaliyetlerine ilişkin birçok alt başlıkta inceleme yaparak belirlenmektedir.

Bu başlıklar içerisinde çevresel faaliyetler başlığı altında emisyon, yenilikçilik ve kaynak kullanımı, kurumsal faaliyetler başlığı altında KSS stratejileri, yönetim ve hissedarlar ile ilişkiler, sosyal faaliyetler başlığı altında kamu, insan hakları, ürün sorumluluğu, işgücü konuları yer almaktadır (Refinitiv, 2020).

Tablo 3.19: Değişkenlerin Tanımları ve Veritabanı

Değişken	Açıklama	Veritabanı
C_SCOREi,t[3]	Şirket-yıl bazlı asimetrik zamanlılık modeli kullanılarak 2000-2019 yılları arasında hesaplanmıştır.	
SUS$_t$	"*ESG Asset 4*" endeksinde sürdürülebilirlik ile ilgili açıklanan *ESG_SCORE* puanı	*Datastream*
SIZE$_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki aktif toplamının doğal logaritması	*Datastream*
ROA$_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi aktif karlılık oranı	*Datastream*
MB$_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki piyasa değeri defter değeri oranı	*Datastream*
LEV$_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki yükümlük toplamının aktif toplamına oranı	*Datastream*

Tablo 3.19'da araştırma kapsamında kullanılan değişkenlerin tanımları ve veri kaynakları gösterilmektedir. "*C_SCORE*" ile gösterilen şirket-yıl bazlı ihtiyatlılık puanı ikinci bölümde Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren şirketler için hesaplanan puanları ifade etmektedir. "*SUS$_t$*" şirketlerin sürdürülebilirlik puanları göstermektedir. Bu değişkenlerin yanında şirket büyüklüğü, aktif karlılığı, piyasa değeri defter değeri oranı ve kaldıraç oranı kullanılmıştır.

3.4.5. Sürdürülebilirlik Modeli Tanımlayıcı İstatistikleri

Regresyon modeli kapsamında 40 firmadan 222 firma-yıl için 2008 ile 2019 yılları kapsayan dönemde toplanan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3.20'de yer almaktadır. Bu bağlamda "*SUS*" ile gösterilen sürdürülebilirlik puanları, "*C_SCORE*" ile gösterilen ihtiyatlılık puanları, şirket büyüklüğü, aktif karlılığı, kaldıraç oranı, piyasa değeri defter değeri oranı gibi değişkenlere ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler verilmiştir.

Tablo 3.20: Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Araştırması Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	N	Ort.	Std. Sapma	Min.	Maks.
SUS$_t$	222	45.65	20.02	4.220	85.44
C_SCOREi,t	222	-0.383	0.192	-0.963	0.334
SIZE$_{i,t}$	222	9.911	0.351	8.760	10.35
ROA$_{i,t}$	222	0.0782	0.0599	-0.0768	0.409

[3] C_SCORE ve ESG SCORE değerleri %1'lik dilimde kala ikişer değer *winsorize* edilerek düzeltilmiştir.

Tablo 3.20: Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Araştırması Tanımlayıcı İstatistikleri

$LEV_{i,t}$	222	1.109	1.395	0.0257	9.877
$MB_{i,t}$	222	2.555	2.396	0.386	13.28
Şirket Sayısı	40	40	40	40	40

Tablo 3.20 incelendiğinde 40 şirketin 2008 -2019 yıllarını kapsayan dönemde aldığı en yüksek "*SUS*" puanı 85,44, en düşük "*SUS"* puan ise 4,22'dir. Türkiye'deki "*SUS"* puanına sahip olan örneklem dahilindeki 40 şirketin ortalama 45,65 puan aldığı görülmektedir.

Tablo 3.21: Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Araştırması Korelasyon Matrisi

	SUS_t	**$C_SCOREi_{,t}$**	**$SIZE_{i,t}$**	**$ROA_{i,t}$**	**$LEV_{i,t}$**	**$MB_{i,t}$**
SUS_t	1					
$C_SCOREi_{,t}$	0,0917	1				
$SIZE_{i,t}$	0,2243	-0,5075	1			
$ROA_{i,t}$	-0,3287	-0,4548	0,0432	1		
$LEV_{i,t}$	0,1985	0,7969	-0,2951	-0,4513	1	
$MB_{i,t}$	-0,0623	-0,7775	0,18	0,3394	-0,3142	1

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.

Tablo 3.21'de sürdürülebilirlik raporlaması ve ihtiyatlılık araştırması dahilinde yer alan değişkenlere ait korelasyon matrisi verilmiştir. Değişkenler arasında doğrusal bağlantı oranları %50 altında olup, çoklu bağlantı problemi yoktor. "*SUS*" ile "*C_SCORE"* arasında % 9,17 doğrusal bağlantı olduğu görülmüştür.

3.4.6. Araştırma Bulguları

Sürdürülebilirlik raporlaması ve ihtiyatlılık araştırması regresyon modeli kapsamında 40 firmadan 222 firma-yıl için 2008 ile 2019 yılları kapsayan dönemde açıklanan regresyon modeli ile şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılıkla olumlu ilişkili olup olmadığı test edilecektir.

Tablo 3.22 incelendiğinde sabit etkiler modeli uygulandığında test sonucu "*C_SCORE"* değişkenine ait p değeri (<0.05) çıktığından H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu durumda şirketlerin

sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılıkla olumlu ilişkili olduğunu belirten H3.1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.22: Sürdürülebilirlik Raporlaması ve İhtiyatlılık Araştırması Regresyon Sonuçları

Değişkenler	OLS	Sabit Etkiler
C_SCOREi$_{,t}$	44.36	310.4**
	(72.10)	(123.2)
SIZE$_{i,t}$	21.89**	78.42***
	(10.30)	(14.44)
ROA$_{i,t}$	-91.37***	-21.81
	(23.15)	(22.31)
LEV$_{i,t}$	-0.942	-21.42*
	(4.985)	(10.69)
MB$_{i,t}$	2.273	12.51**
	(3.289)	(5.242)
Sabit	-151.9	-619.1
	(79.96)	(101.5)
Banka-Yıl Gözlem Sayısı	222	222
R^2Değeri	0.185	0.429
Banka Sayısı		40
Banka Sabit Etki		Evet
Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.		

Araştırma sonucunda paydaş teorisi ile benzer çıkarımlara varılmıştır. Bu durumda finansal veya finansal olmayan tüm paydaşlara eşit duruş sergilenerek ihtiyatlı raporlama ile KSS raporlaması arasında pozitif ilişki olduğu öne sürülebilir. Araştırma sonuçlarına paralel olarak, Cheng ve Kung (2016), işletmelerin ihtiyatlılık seviyelerinin ölçümünde şirket-yıl bazlı puanlamayı sağlayan Khan ve Watts (2009) ölçme yöntemi kullanarak. KSS politikalarının ihtiyatlı finansal raporlamayı teşvik ettiği sonucuna ulaşmıştır. Guo ve diğ. (2020) KSS ile ihtiyatlılık arasında anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur. Paydaş teorisine benzer şekilde kurumsal sosyal sorumlu şirketlerin ihtiyatlı raporlama seviyesinin diğerlerine kıyasla daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

3.4.7. Sağlamlık Testleri

Sürdürülebilirlik raporlaması ve ihtiyatlılık ilişkisinin araştırılmasında uygulanan regresyon analizi havuzlanmış en küçük kareler yöntemi ve birim sabit etkiler modeli ile test edilmiştir. Araştırmada birim sabit etkiler modelinin tesadüfi etkiler modeline tercih edilmesinde Hausman testi kullanılmıştır. Bu bağlamda oluşan sağlamlık testleri sonuçları aşağıda açıklanmıştır.

Araştırma modelinde sabit etkiler ile tedadüfü etkiler arasındaki farkların test edilmesi için Hausman Testi gerçekleştirilmiştir. Tablo 3.23'de gösterildiği gibi Chi^2 (30.48) olan değerin olasılığı (0.000<0.05) olması dolayısıyla sabit etkiler modelinin kullanılmasının uygunluğu gösterilmiştir. Ayrıca panel veri modeli regresyon modeli regresyon varsayımları gözetilerek incelenmiştir. Bu bağlamda %1'lik dilimde kalan değişkenler *winsorize* edilerek düzeltilmiştir. Örneklemde eksik verisi bulunan gözlemler örneklemden çıkarılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olup olmadığı *Pearson* ve *Spearman* korelasyon testleri ile gözden geçirilmiştir. Tüm değişkenler histogram grafikleri ile ayrıca dağılımsal olarak gözden geçirilmiştir. Analiz sonuçları incelenirken modelin açıklayıcılık gücü (R^2), hata olasığı (*F anlamlılık değeri*), anlamlılık seviyeleri (*t-istatistik değerleri ile p değerleri*) göz önünde tutulmuştur.

Tablo 3.23: Hausman Testi

	Sabit Etkiler Katsayısı (b)	**Tedadüfi Etkiler Katsayısı (B)**	**Farklar (b-B)**	**Sabit Etkiler Sqrt (diag(V_b-V_B)**
$C_SCORE_{i,t}$	310.3531	80.4917	229.8613	443.8207
$SIZE_{i,t}$	78.42094	45.0178	33.4031	58.3165
$ROA_{i,t}$	-21.8112	-33.2687	11.4575	3.6176
$LEV_{i,t}$	-21.4226	-2.6568	-18.7657	36.1490
$MB_{i,t}$	12.51208	2.9023	9.6097	19.6898
Chi^2	30.48			
Prob>chi^2	0.0000			

3.4.8. Araştırma Sonuçlarının Tartışılması ve Öneriler

Sürdürülebilirlik raporlaması ile şirketlerin sürdürülebilirlik puanlarının ihtiyatlı finansal raporlama düzeyleri ile açıklanabilirliği ve nasıl etkisi olduğunun incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma kapsamında şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılık ile olumlu ilişkili olup olmadığı test edilmiştir. Şirketlerin ihtiyatlılık puanları ikinci bölümde hesaplanan ve sağlamlığı test edilen bulanlardan elde edilmiştir. Sürdürülebilirlik puanları olarak, *Thomson & Reuters Datastream* veri tabanında *Asset 4* endeksi kapsamındaki şirketlerin *ESG* puanları kullanılmıştır. 2008 ile 2019 yılları arasında 40 şirkete ait 222 şirket-yıl gözlemi araştırmanın nihai örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılıkla olumlu ilişkili olduğunu %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir. Araştırma ile benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar Cheng ve Kung (2016), Guo ve diğ. (2020) ve Francis ve diğ. (2013) olarak sıralanabilir. Cheng ve Kung (2016), zorunlu KSS raporlamasının gelişmekte olan ülkelerde, ihtiyatlı finansal raporlamaya olan etkisini incelediği çalışmasında benzer şekilde işletmelerin ihtiyatlılık seviyelerinin ölçümünde şirket-yıl bazlı puanlamayı sağlayan Khan ve Watts (2009) ölçme yöntemi kullanılmıştır. İhtiyatlılık puanlarının bağımlı değişken olarak seçildiği, KSS puanlarının ise bağımsız değişken olduğu regresyon modeli sonucunnda zorunlu KSS politikalarının ihtiyatlı finansal raporlamayı teşvik ettiği gözlenmiştir. Francis ve diğ. (2013) muhasebede ihtiyatlılık ile güçlü KSP arasındaki ilişki araştırmıştır. İhtiyatlılık seviyeleri ile sürdürülebilirlik raporlaması arasında pozitif ilişki tespit etmiştir. Guo ve diğ. (2020) kurumsal sosyal sorumluluk ile ihtiyatlılık arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında KSS ile ihtiyatlılık arasında anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur. Özetle güncel çalışmaların her iki yönde sonuçlara ulaştığı göz önünde tutulduğunda konunun güncelliğini sürdüreceği ve üzerinde çalışılmaya açık olduğu görülmektedir.

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KRİZ DÖNEMLERİNDE BANKALARIN KREDİ KAPASİTESİ VE İHTİYATLILIK İLİŞKİSİ TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN MEVDUAT BANKALARINDA BİR ARAŞTIRMA

Kredi veren taraf olarak bankalar temel alındığında kriz dönemlerinde kredi kapasiteleri ve ihtiyatlılık seviyeleri ilişkisi oldukça önemlidir. Bu bölüm kapsamında kriz dönemleri Türk bankacılık sektöründe kredi verme kapasitelerinin ihtiyatlılık seviyeleri ve banka büyüklükleri ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bankaların finansal kriz dönemlerinde kredi vermeye dönük politikalarının değişmesi, verdikleri kredi miktarlarının çoğunlukla azalma eğilimi olması ile muhasebe ihtiyatlılığı ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca büyük boyutlu bankaların finansal kriz dönemlerinde ihtiyatlı finansal raporlamaları ile kredi verme düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri düşüp düşmediği, kriz dönemlerinde bankaların kredileri verme düzeyleri, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre ne ölçüde değiştiği ve büyük bankaların, banka kredileri verme düzeyleri ile ihtiyatlılık arasındaki ilişki test edilmiştir. İhtiyatlı finansal raporlamanın söz konusu dönemlerde bankaların kredi kapasitesindeki bozulmalara negatif etkisi olacağı, bankaların kredi verme düzeylerinin kriz dönemlerinde ihtiyatlılık seviyeleri ile değişeceği ve banka kredileri ile ihtiyatlılık arasında banka büyüklüğüne göre farklılıkların oluşacağı öngörülmektedir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı bankaların ihtiyatlılık seviyesinin ölçümünü gerçekleştirmek ve sonrasında kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeyleri ile ihtiyatlı finansal raporlamanın kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeylerine etkilerini incelemektir.

Bankaların ihtiyatlılık seviyelerinin ölçümünde ilk olarak Türkiye'de halka açık faaliyet gösteren 9 bankanın 1999 ile 2019 yılları arasındaki 164 banka-yıl bazlı ihtiyatlılık puanları Khan ve Watts (2009) asimetrik zamanlılık ölçümü gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda bankalara ait elde edilen ihtiyatlılık puanları yıllar itibariyle incelendiğinde kamu bankaları ile

özel bankaların farklılaştığı görülmektedir. Örneklemde yer alan Türkiye Vakıflar Bankası, Türkiye Halk Bankası'nın ihtiyatlılık puanında 2008 sonrası dönemde şiddetli düşüşlerin olduğu gözlenmiştir.

Kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeylerinin kredi daralması teorisinin sermayenin azaldığı ve dış finansmandaki kırılmaların arttığı kriz dönemlerinde düzenleyici otoritenin koyduğu kısıtların özellikle banka kredileri üzerinde etkili olduğu öngörüleri irdelenmesi amacıyla Beatty ve Liao (2011) ile Balakrishnan, Watts ve Zuo (2016) regresyon modelleri Türk bankacılık sektörüne uyarlanmıştır. Kredi değişim modeli olarak adlandırılan modelde bağımlı değişken olarak toplam kredilerdeki değişimin doğal logaritması kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise kriz dönemi gösterge değişkeni, sermaye yeterlilik oranı, kriz dönemi ile sermaye yeterlilik oranı etkileşim değişkeni kullanılmıştır. Kontrol değişkenleri olarak makroekonomik etkilerin kontrolü amacıyla 15 – 64 yaş grubundaki işsizlik oranındaki yıllık değişim, banka büyüklüğünün kontrolü amacıyla gecikmeli toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritması, karlılık kontrol amacıyla aktif karlılık oranı ve sermaye yeterlilik oranındaki değişimin kontrolü amacıyla sermaye yeterlilik oranındaki yıllık değişim kullanılmıştır. Kredi değişim modeli kapsamında 28 Türk mevduat bankasının 2000 – 2017 yılları arasındaki 291 şirket-yıl gözlemi test edilmiştir. Analiz sonucunda bankaların kriz dönemlerinde kredi seviyelerinde anlamlı düşüş oluştuğu bulunmuştur.

Son olarak bu araştırma kapsamında kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeylerinin ihtiyatlılık ile değişim gösterip göstermediğini ve büyük bankaların, kredi verme düzeyleri ile ihtiyatlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amacıyla kredi zarar karşılıkları modeli oluşturulmuştur. Kredi zarar karşılıkları modeli Nichols ve diğ. (2009) ve Beatty ve Liao (2011) çalışmalarından uyarlanmıştır. Ayrıca banka büyüklüğünün kullanılması Carlson ve diğ. (2013), Beatty ve Liao (2011), Kishan ve Opiela (2006) ve Kashyap ve Stein (2000) çalışmalarından örnek alınarak oluşturulmuştur. Bu model kapsamında bağımlı değişken olarak toplam kredilerin toplam aktiflere oranı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise kriz sonrası dönemlerin gösterge değişkeni, kredi zarar karşılıkları giderinin gecikmeli toplam aktiflere oranının kriz sonrası dönemler ile etkileşim değişkeni kullanılmıştır. Kontrol değişkeni olarak banka büyüklüğü kontrolü amacıyla gecikmeli toplam aktiflerin doğal logaritması, aktif karlılığı oranı kullanılmıştır. Araştırma 28 Türk mevduat bankasına ait 324 banka-yıl bazlı gözleme uygulanmıştır. Araştırma sonucunda bankaların kriz dönemlerinde

kredi verme düzeylerinin ihtiyatlılık düzeyine göre değiştiği ve büyük bankaların kredi verme kapasiteleri ile ihtiyatlılık düzeylerinin pozitif olarak ilişkili olduğu görülmüştür.

Bu bölümde ilk olarak bankalar için ihtiyatlılık seviyesi ölçümü yapılacak ardından kriz dönemlerinde Türk bankacılık sektörü incelenerek araştırma hipotezleri açıklanacaktır. Bankalar için ihtiyatlılık seviyesi ölçümü kapsamında Khan ve Watts (2009) asimetrik zamanlılık yöntemi 9 mevduat bankasına uygulanmış ve araştırma sonuçları tartışılmıştır. Ardından bankaları kriz dönemlerinde verdikleri kredilerdeki değişimin incelenmesi kapsamında oluşturulan kredi değişim modeli ve sonrasında bankaların ihtiyatlı finansal raporlamalarının tartışılması amacıyla oluşturulan kredi zarar karşılıkları modeli analiz edilmiştir.

4.2. Bankalar için İhtiyatlılık Seviyesinin Ölçümü

Bankaların ihtiyatlılık seviyesi iki yöntem üzerinden ölçülmüştür. Birinci yöntem asimetrik zamanlılık banka-yıl bazlı ihtiyatlılık puanları yöntemi, diğer yöntem ise kredi zarar karşılıkları yöntemidir. İhtiyatlılık ve banka kredi kapasitelerini inceleyen çalışmalar ihtiyatlılığı ölçme yöntemleri açısından Lim ve diğ. (2014), Basu (1997) ile Khan ve Watts (2009) ihtiyatlılığı ölçme yöntemini 2006 ile 2009 yılları arasında 70 banka üzerinde yaptıkları analizde kullanmıştır.

Nichols ve diğ. (2009), 1992 ile 2002 yılları arasında 1.652 özel ve 608 halka açık bankayı incelediği çalışmasında, Beatty ve Liao (2011), 1993 ile 2009 dönemi arasında 14.788 banka-çeyrek dönem gözlemini incelediği çalışmasında, Elyasiani ve Jia (2019) 416 bankaya ait 2.911 gözlemi incelediği çalışmasında ve Manganaris ve diğ. (2017) 2005 ile 2011 dönemi 416 gözlemi inceledikleri çalışmasında kredi zarar karşılığı modelini kullanmıştır.

Bu bölüm kapsamında literatür çalışmalarının paralelinde ilk olarak asimetrik zamanlılık ihtiyatlılık ölçüm yöntemi incelenecektir. Ardından gelen bölümde kredi zarar karşılıkları ihtiyatlılık ölçüm yöntemi, kredi zarar karşılıkları regresyon modeli kapsamında uygulacaktır.

4.2.1. Banka –Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Yöntemi

Araştırma kapsamında uyguladığımız bankaların ihtiyatlılık seviyelerinin ölçümü için asimetrik zamanlılık yöntemi oluşturulmuştur. Bu bağlamda Khan ve Watts (2009) şirket-yıl bazlı asimetrik zamanlılık yöntemi 2000-2019 yılları arasında Borsa İstanbul'da hisseleri halka açık olarak işlem gören 9 mevduat bankasına ait 164 banka-yıl gözlemi incelenmiştir. Khan ve Watts (2009) regresyon modeli aşağıdaki gibidir:

G_Score= $\beta_3 = \mu_1+\mu_1 Size_i+\mu_1 M/B_i+ \mu_1 Lev_i,$

C_Score= $\beta_4 = \lambda_1+\lambda_2 Size_i+\lambda_3 M/B_i+ \lambda_4 Lev_i$

Burada μ_i ve λ_i, i=1-4 olmak üzere şirket bazlı değişkenleri göstermekte ve "*Size*" şirket büyüklüğünü, "*M/B*" pazar defter değerini ve "*Lev*" kaldıraç oranını göstermektedir. Bu sayede Basu (1997) modelini şirket yıl bazında kesitsel regresyon analiz yöntemi ile pazar defter değeri, şirket boyutu ve kaldıraç oranı değişkenleri dikkate alınarak ihtiyatlılığın ölçümlenmesi yapılmıştır.C_Score ve G_Score hesaplaması tahmini için oluşturulan yıl-bazlı kesitsel regresyon modeli aşağıda gösterilmiştir.

$$X_i=\beta_1+\beta_2 D_i+R_i(\mu_1+\mu_2 Size_i+\mu_3 M/B_i+\mu_4 Lev_i)+D_i R_i(\lambda_1+\lambda_2 Size_i+\lambda_3 M/B_i+\lambda_4 Lev_i)+(\delta_1 Size_i+\delta_2 M/B_i+\delta_3 Lev_i+\delta_4 D_i Size_i+\delta_5 D_i M/B_i+\delta_6 D_i Lev_i)+\varepsilon_i$$

X_i : (i) şirketinin hisse başına karının hisse senedi birim fiyatına oranı

D_i : Kukla değişken; $R_i < 0$ ise "1" ve değilse "0"

R_i : (i) şirketinin hisse getirisi

D_iR_i : Di ile Ri değişkenlerinin çarpımından oluşan etkileşim değişkeni

$SIZE_i$: Şirket Büyüklüğü

M/B_i : Pazar/Defter Değeri

LEV_i : Kaldıraç Oranı

Bir sonraki bölümde açıklanan model 200- 2019 yılları arasında halka açık faaliyet gösteren 9 bankaya ait 164 banka yıl gözlemi üzerinden uygulanacaktır.

4.2.1.1. Banka-Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Örneklemi ve Veri Kaynağı

Bankaların ihtiyatlılık düzeylerinin ölçümlenmesinde kullanılacak olan banka-yıl bazlı asimetrik zamanlılık yöntemi detaylarına yer verilmiştir. Tablo 4.1 bankaların asimetrik zamanlılık ölçümü ile aldıkları ihtiyatlılık puanların hesaplanmasında kullanılan örneklem verilerini göstermektedir. Buna göre 1999-2019 yılları arasında toplam 9 bankaya ait 175 banka-yıl verisine ulaşılmıştır. Eksik veriler ve gecikmeli, değişken oluşturulması dolayısıyla azalan veriler sonrası araştırma nihai olarak Borsa İstanbul'da hisseleri halka açık olarak işlem gören 9 bankaya ait 164 banka yıl gözlemi incelenmiştir.

Tablo 4.1: Bankaların Asimetrik Zamanlılık Ölçümü Araştırma Örneklemi

	1999 – 2019 Yılları
Başlangıç Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	175 (9)
Eksik Veri Firma Yıl Gözlem Sayısı	2
1. Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	173 (9)
Gecikmeli Değişken Dolayısıyla Azalan Veriler [Firma Yıl Gözlem Sayısı]	9
Nihai Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	164 (9)

Tablo 4.2'de araştırma kapsamında kurulan modellerde temel alınan değişkenlerin kısa açıklamalarını ve veri tabanlarını göstermektedir. Banka-yıl bazlı asimetritrik zamanlılık ölçümünde kullanılan finansal tablo verileri ve hisse fiyatları *Thomson&Reuters Datastream* veri tabanından elde edilmiştir.

Tablo 4.2: Değişkenlerin Tanımları ve Veritabanı

Değişken	Açıklama	Veritabanı
$E_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi döneminde hisse başına karı	*Datastream*
$P_{i,t-1}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi başında hisse senedi birim fiyatı	*Datastream*
$SIZE_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki piyasa değerinin doğal logaritması	*Datastream*
$M/B_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki piyasa değeri defter değeri oranı	*Datastream*
$LEV_{i,t}$	*i* şirketinin *t* vergi dönemi sonundaki yükümlük toplamının özssermaye piyasa değerine oranı	*Datastream*

Bir sonraki bölümde araştırmada modellerine ait değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmektedir. Bu bağlamda bankaların asimetrik zamanlılık ölçümü araştırmasında kullanılan değişkenlere ait ortalama, standart sapma, minumum ve maksimum değerleri gösteren tanımlayıcı istatistikleri, bankaların asimetrik zamanlılık ölçümü araştırmasında kullanılan değişkenlerin birbirleriyle olan bağlantısını göstermek amacıyla *Pearson* korelasyon matrisi sonuçlarına yer verilmiştir.

4.2.1.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Bankaların asimetrik zamanlılık ölçümü araştırması tanımlayıcı istatistikleri kapsamında hesapladığımız ihtiyatlılık puanını gösteren "*C_SCORE*" değerinin, bankaların hisse başına düşen kar verilerini gösteren "*EPS*" değerinin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilecetir. Ayrıca yıllık ortalama hisse fiyatlarını gösteren "*PRICE*" değerinin ve hisse fiyatları üzerinden hesaplanan hisse getirilerini gösteren "*RETURN*" değeri ile şirket büyüklüğü, kaldıraç oranı ve piyasa değeri defter değeri oranına ait ortalama, standart sapma, minumum ve maksimum değerleri Tablo 4.3'de gösterilmiştir.

Tablo 4.3: Bankaların Asimetrik Zamanlılık Ölçümü Araştırması Tanımlayıcı İstatistikleri

DEĞİŞKENLER	N	Ort.	Std. Sapma	Min.	Maks.
C_SCORE	164	5.0373	0.7901	1.8837	6.0206
EPS	164	0.4940	0.6092	-0.99	3.338
PRICE	164	3.8188	3.7030	0.07	26
$EPS_{i,t}$/LAGPRICE	164	0.1078	0.3314	-1.95	0.88
RETURN	164	0.2527	0.6096	-0.69	2.47
SIZE	164	9.7485	0.7329	7.70	10.67
LEV	164	9.4368	7.5709	1.35	40.97

Tablo 4.3: Bankaların Asimetrik Zamanlılık Ölçümü Araştırması Tanımlayıcı İstatistikleri					
MB	164	1.3837	0.8515	0.29	4.20

Bankaların asimetrik zamanlılık yöntemiyle hesaplanan banka-yıl bazlı ihtiyatlılık puanlarının en düşük 1.8837, en yüksek ise 6.0206 değerlerini aldıkları görülmektedir. İhtiyatlılık puanlarının ortalaması ise 5.0373 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.4: Bankaların Asimetrik Zamanlılık Ölçümü Araştırması Korelasyon Matrisi

	$X_{i,t}$	R_i	M/B_i	$SIZE_i$	LEV_i
$X_{i,t}$	1				
R_i	0.0739	1			
M/B_i	-0.3411	0.4259	1		
$SIZE_i$	0.1285	0.0161	0.1550	1	
LEV_i	0.0293	-0.3539	-0.5641	-0.3319	1

Tablo 4.4 incelendiğinde asimetrik zamanlılık yönteminde kullanılan değişken arasında korelasyon katsayılarının % 50'nin altında olması çoklu doğrusal bağlantı problemi olmadığını göstermektedir. Piyasa değeri/defter değeri ile getiriler arasında % 42,59 doğrusal bağlantı görülürken piyasa değeri/defter değeri ile kaldıraç oranı arasında % 56,41 negatif yönlü doğrusal bağlantı görülmüştür. Buradan kaldıraç oranı ile piyasa değeri defter değerinin ters yönlü hareket ettiği görülmektedir. Bu bölümün devamında banka-yıl bazlı ihtiyatlılık ölçümü ile ihtiyatlılık puanlarının hesaplanması amacıyla gerçekleştirilen regresyon modeli sonuçlarını yer verilecektir.

4.2.1.3. Banka-Yıl Bazlı Asimetrik Zamanlılık Ölçüm Sonuçları

Asimetrik zamanlılık hesaplanmasında Basu (1997) tarafından geliştirilen modeli şirket-yıl bazlı ihtiyatlılık puanı hesaplamasına imkân verecek şekilde geliştiren Khan ve Watts (2009) yöntemi kapsamında oluşturulan regresyon modeli sonuçları Tablo 4.5'te gösterilmektedir. Söz konusu regresyon yöntemi olarak *Fama-Macbeth* regresyon modeli uygulanmıştır.

Tablo 4.5: Banka Asimetrik Zamanlılık Regresyon Sonuçları

Değişkenler	Tahmini İlişki Yönü	Model (1)
D_i		1.422

Tablo 4.5: Banka Asimetrik Zamanlılık Regresyon Sonuçları

		(2.189)
R_i	+	-8.030
		(8.503)
R_i * $Size_i$	+	0.763
		(0.733)
R_i * M/B_i	-	-3.053
		(3.331)
R_i * Lev_i	-	0.0859
		(0.393)
D_i * R_i	+	-0.329
		(0.329)
D_i * R_i * $Size_i$	-	0.627
		(0.561)
D_i * R_i * M/B_i	+	-0.0583
		(0.0583)
D_i * R_i * Lev_i	+	-0.0705
		(0.111)
$Size_i$		0.360
		(1.245)
M/B_i		-1.353
		(2.549)
Lev_i		-0.131
		(0.264)
D_i * $Size_i$		-0.962
		(1.014)
D_i * M/B_i		0.0216
		(0.0405)
D_i * Lev_i		0.0258
		(0.0245)
Sabit		5.824
		(6.677)
Banka-yıl gözlem sayısı		164
Yıl Sayısı		20
R^2 değeri		0.297

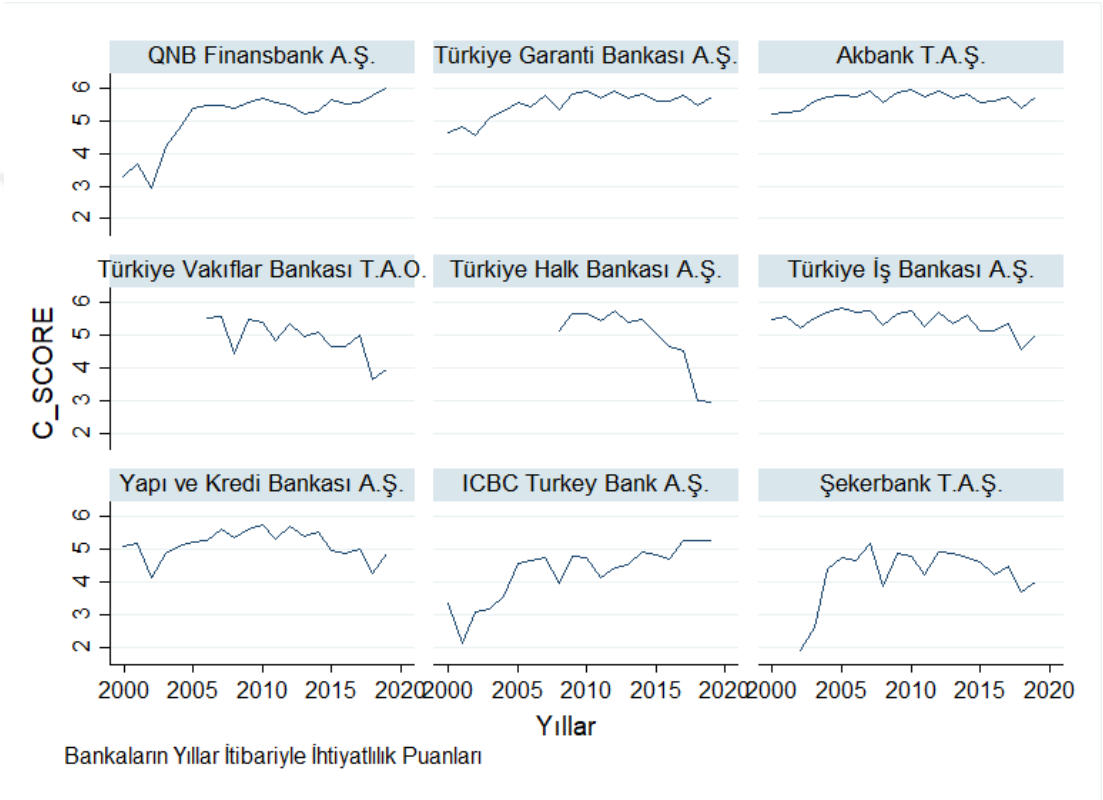
Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.

Tablo 4.5'ten elde edilen D_i*R_i; $D_i*R_i*Size_i$; D_i*R_i*M/B_i ve $D_i*R_i*Lev_i$ değişkenlerine ait katsayı "-0.329", "0.627", "-0.0583" ve "-0.0705" değerleri kullanılarak *C_SCORE. = (-0.329)+(0.627)*Size$_i$+(-0.0583)*M/B$_i$+(-0.0705)*Lev$_i$* formülü oluşturulmuş ve formülde bankaların büyülük, piyasa değeri defter değeri ve kaldıraç oranları yerleştirilerek her yıl için her bankanın ayrı ayrı ihtiyatlılık puanları "*C_SCORE*" hesaplanmıştır.

İyi haberlerin zamanlılığı göstergesi olan "*G_SCORE*" ise benzer şekilde R_i ; R_i*Size_i; R_i*M/B_i; R_i*Lev_i değişkenlerine ait katsayı "-8.030", "0.763", "-3.053" ve "0.0859" değerileri

kullanılarak $G_SCORE. = (-8.030)+(0.763)*Size_i+(-3.053)*M/B_i+(0.0859)*Lev_i$ formülü oluşturulmuş ve formülde bankaların büyülük, piyasa değeri defter değeri ve kaldıraç oranları yerleştirilerek her yıl için her bankanın ayrı ayrı "*G_SCORE*" hesaplanmıştır.

Şekil 4.1'de banka-yıl bazlı hesaplanan ihtiyatlılık puanlarının çizgi grafikleri açıklanmıştır. İlk olarak asimetrik zamanlılık ölçümü yapılan 1999-2000 yılları arasındaki 9 bankanın ihtiyatlılık puanlarının çizgi grafiği ile yorumlaması yapılacaktır.

Şekil 4.1: Bankaların Yıllar İtibariyle İhtiyatlılık Puan "*C_SCORE*" Dağılımı

Şekil 4.1'de bankaların ihtiyatlılık puan grafikleri görülmektedir. 2000 - 2019 dönemi içerisinde 2001 ve 2008 kriz dönemlerinde, bankaların ihtiyatlılık düzeyleri incelendiğinde Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Akbank T.A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin ihtiyatlılık puanların yatay seyir gösterdiği, ICBC Turkey Bank A.Ş., Şekerbank T.A.Ş. ve QNB Finansbank A.Ş. dalgalı seyir gösterdiği gözlenmiştir. Araştırmanın çarpıcı bir sonucu devlet bankası olan Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O ve Türkiye Halk Bankası A.Ş.'nin ihtiyatlılık puanlarının gözle görülür şekilde düşüş gösterdiğidir.

4.3. Kriz Dönemleri Bankacılık Sektöründe İhtiyatlılık

Türk bankacılık sektörünün gelişimine bakılacak olursa, Türkiye'nin 1961 yılında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development)* üyesi olması, Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olması önemlilik arz etmektedir. Türkiye'de 2008 finansal krizinden en az etkilenen sektörün bankacılık sektörü olarak gösterilmesi, 2008 yılında küresel ekonomiye paralel olarak sert bir likidite daralması yaşanmasına rağmen Türkiye'de herhangi bir finansal kurum ve kuruluşun iflas etmemesi, herhangi acil durum paketinin oluşturulmaması Türk bankacılık sektörünü incelenmeye değer kılmaktadır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF) kurulması bankacılık sektöründe düzenlemelerin artmasını ve şeffaflığın sağlanmasını amaçlamıştır. 1997 ile 2003 yılları arasında birçok bankanın TMSF'ye devri yapmış ve bankaların faaliyetleri durdurulmuştur. 2001 yılında yaşanan kriz sonrasında ekonomideki yapısal sorunların düzeltilmesi ve finansal yapının güçlendirilmesi amacıyla yeni reform programı oluşturulmuştur. Bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma programları sektörün toparlanmasını sağlamış ve olumlu gelişmeler ile sonuçlanmıştır. Türk bankacılık sektörü böylece güçlü ve istikrarlı bir yapıya dönüştürülmüştür. Yüksek sermaye yeterlilik oranlarının ve yeniden yapılandırma programının 2008 küresel krizinin etkilerinin hafifletilmesine yardımcı olduğu söylenebilir (Demirhan, 2013; BDDK, 2011).

Türk bankacılık sektörünün Aralık 2020 tarihi itibariyle bankaların krediler, nakit değerler ve toplam aktiflerine Tablo 4.6'ya bakıldığında mevduat bankalarının kredi büyüklüğünün 3.091,047 milyon TL olarak toplam büyüklüğün %86,4'ünü oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca Türk Bankacılık sektörünün dönem itibariyle toplam aktif büyüklüğünün 6.106.442 milyon TL olduğunu ve bunun % 86,5'lik kısmını mevduat bankalarının oluşturduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında mevduat bankaları üzerinden analizler yürütülmüştür.

Tablo 4.6: Aralık 2020 Tarihinde Türkiye'deki Bankaların Krediler, Nakit Değerler ve Toplam Aktifleri (milyon TL)

	Mevduat	**%**	**Katılım**	**%**	**Kalkınma ve Yatırım**	**%**	**Toplam**	**%**
Krediler*	3.091.047	86,4	222.349	6,2	262.979	7,4	3.576.375	100
Nakit Değerler	57.818	81,0	13.448	18,8	99	0,1	71.365	100

Tablo 4.6: Aralık 2020 Tarihinde Türkiye'deki Bankaların Krediler, Nakit Değerler ve Toplam Aktifleri (milyon TL)

Toplam Aktifler	5.281.462	86,5	437.146	7,2	387.834	6,4	6.106.442	100

* Bankalar tarafından diğer bankalara kullandırılan krediler, "Krediler" kalemi içerisinde yer almamaktadır. Bu tür alacaklar "Bankalardan Alacaklar" satırında sunulmaktadır.

Kaynak: https://www.bddk.org.tr/ Erişim Tarihi: Mart 2021

Bu bağlamda uluslararası birçok uygulamanın olduğu bu konuda Türk bankacılık sektörünü kapsayan ihtiyatlılık, finansal kriz dönemleri, gerçeğe uygun değer ve kredi zarar karşılıkları üzerine yaptığımız bu araştırma önem arz etmektedir. Türk bankacılık sektörü ve ihtiyatlılık ile ilgili olarak yapılan çalışmalar kısaca gözden geçirilecek olursa, Kaytmaz Balsarı, Özkan ve Durak (2010), Türkiye'de faaliyet gösteren halka açık şirketlerin zorunlu olarak UFRS uygulamasına geçmesiyle birlikte asimetrik zamanlılık yöntemiyle ölçülen şartlı ihtiyatlılık seviyelerindeki değişimi ve finansal raporlamanın kalitesini test etmiştir. Çalışma kapsamında 1992 ile 2008 yılları arasında 3.789 şirket-yıl gözlemi analiz edilmiştir. Türkiye'de asimetrik zamanlılık yöntemi ile ölçülen ihtiyatlılık seviyelerinde UFRS ile birlikte artış olduğu tespit edilmiştir. 2001 krizinden sonra getirilen uygulamalarında etkisiyle finansal sektör şirketlerinde ihtiyatlılık seviyelerinde UFRS ile birlikte diğer şirketlere kıyasla daha güçlü bir artış yaşandığı gözlenmiştir. Senal, Aslantaş Ateş ve Erken (2020), muhasebede ihtiyatlılık düzeyinin bankalar üzerindeki etkisinin 2013 ile 2017 yılları arasındaki 11 halka açık banka üzerinden test ettiği çalışmalarında şartsız ihtiyatlılık düzeyi ile sermaye yeterlilik oranı arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Vardar (2019) benzer şekilde 2005 ile 2017 yılları arasında bankacılık ve üretim sektörlerini karşılaştırdığı çalışmasında bankacılık sektöründe şartlı ihtiyatlılık düzeyinin yüksek olduğuna ulaşmıştır.

Özetle, ihtiyatlılık ile kriz dönemlerinde Türk bankacılık sektörü üzerinde yapılmış çalışmaların sınırlı olması ve uluslararası modellerin Türkiye bankalarına uygulanması bakımından araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.4. Araştırma Hipotezlerinin Oluşturulması

Bankaların ihtiyatlılık seviyesinin kredi kapasitesine olan etkileri konusunda gelecekteki sermaye yeterlilik yapılarına ilişkin endişeleri gidermek amacıyla verdikleri kredileri azaltma yoluna gittikleri görülmektedir. Düzenleyici kurumlar, beklenen kredi zararları tanımasını

ertelemenin kriz sonrası dönemdeki etkileri arttıracağı yönünde görüş bildirirken araştırmalarda bu konudaki sonuçlar sınırlı kalmıştır (Beatty ve Liao, 2011).

Manganaris ve diğ. (2017), finansal krizlerin bankacılık sektöründe ihtiyatlılığa etkileri araştırılmıştır. Çalışma kapsamında, kriz dönemlerinde bankaların ihtiyatlılık düzeylerini arttıracağı ve değer düşüklüğü, kredi zararı ve karı etkileyen diğer bileşenlerde finansal raporlama etkinliğini arttırmak amacıyla daha erken açıklamaya ve raporlamaya dönüleceği beklenmektedir.

Beatty ve Liao (2011), beklenen zararın tanınmasındaki gecikmelerin, bankaların kredi verme istekliliğini etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Finansal krizlerin banka kredi arzında göreceli bir dış etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bankacılık sektörünün diğer sektörlere kıyasla daha fazla düzenlemeye tabi oldukları olmaları ve sermaye yeterliliği konusundaki gereklilikler, finansal istikrarın sağlanması ve bankacılık sisteminin güvenilir bir şekilde yürütülmesi için temel bankacılık amaçları arasında sıralanabilir. Dolayısıyla, gerek finansal kriz dönemlerinde artan düzenlemeler, gerek bankaların kredi verme davranışlarının değişmesi, gerek ekonomik daralmaya paralel olarak kredi talebinin azalması gibi nedenler bankaların kredi arzı düzeylerini etkileyebilmektedir. Bu bağlamda araştırmanın ilk hipotezi şu şekilde oluşturulmuştur:

H2.1: Bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri düşmektedir.

Diğer taraftan, Balakrishnan, Watts ve Zuo (2016), ihtiyatlı muhasebe politikalarının borç sözleşmelerine olan faydalarını ele aldıkları çalışmalarında, 2008 finansal kriz sırasında ihtiyatlı muhasebe politikalarına dikkat çekmektedir. Düşük ihtiyatlılık düzeyine sahip şirketlerin, finansal krizin başlamasından sonraki dönemde yatırım kapasitesinde ihtiyatlılık düzeyi yüksek olan şirketlere kıyasla daha büyük bir bozulma yaşadıkları belirtilmiştir. Bu durumun bankaların kredi düzeylerine olumsuz etki etmesi öngörülmektedir.

Beatty ve Liao (2011), daha düşük koşullu ihtiyatlılık seviyesindeki bankaların, finansal kriz dönemleri öncesinde yeterli kredi zarar karşılığı ayırmadıklarını ve finansal kriz dönemlerinde daha yüksek kredi zararı yaşamalarının muhtemel olacağını ileri sürmüştür. Düşük ihtiyatlılık seviyesinin, kriz dönemlerinde bankaların kredi arzını kısıtlayabileceği görülmektedir. Kredi daralması teorisine dayanarak bankaların verdikleri krediler ile sermaye

yeterlilik oranları arasında kriz dönemlerinde genişleme dönemlerine kıyasla daha yüksek bir yüksek ilişki mevcut olduğu da ayrıca belirtilmiştir. Elyasiani ve Jia (2019) kriz öncesi dönemde ihtiyatlılığı düşük, büyük bankların kredi zarar karşılıkları ayırması kriz döneminde performanslarında daha yüksek düşüş ve risk düzeyinde daha yüksek artış ile ilişkilendirilmektedir. Bu durum ihtiyatlılığı düşük olan bankaların kriz dönemlerinde kredi kapasitelerinin de düşük olacağını ortaya koymaktadır.

Brei and Schclarek (2013), 1994 ile 2009 yılları arasında, 50 ülkeden 764 banka üzerindeki panel veri regresyon analizi yaptıkları kapsamlı çalışmalarında kamu bankaları ile özel bankaların kredilerindeki kriz dönemlerinde kredi kapasiteleri üzerinde yaşadıkları değişimi konu almıştır. Araştırma sonucunda kamu bankalarının kriz dönemlerinde kredi kapasiteleri yükselirken özel bankaların kredilerinde düşüş olduğu görülmüştür. Kriz dönemlerinde banka kredilerini etkileyen en önemli faktörler içerisinde sermaye ve nakit mevcudu olduğunu belirtilmiştir.

Bruno et al. (2018), 2008 ile 2014 arası dönemdeki 132 Avrupa ve Amerikan bankasını inceledikleri çalışmada bankaların kredi kanalları karşılaştırıldığında Avrupa bankalarının kredi kanallarının Amerikan bankalarına göre daha güçlü olduğu görülmüştür. Çalışmalarında temel olarak kurumsal krediler üzerinde odaklanılmıştır. Bankaların kredilerini etkileyen temel özellikler olarak büyüklük, sermaye yapısı, likidite durumu ve sahiplik yapısı olduğunu belirtilmiştir. Bankaların ekonomilere kredi arzı açısından önemli bir görev üstlendiklerini özellikle bu durumun finansal kriz dönemlerinde daha da belirginleştiğinin altını çizmiştir. Çalışmada, Avrupa bankalarının küresel finansal krizde aktif büyüklükleri ve kredi büyüme oranlarında düşüş olduğu görülmüştür.

Ivashina and Scharfstein (2010), çalışmalarında 2008 finansal krizinde büyük borçlanma yapan şirketlere verilen yeni kredilerde düşüş görüldüğü belirtmiştir. Mevduat toplama açısından iyi durumda bankaların kriz dönemlerinde verdikleri kredileri de daha az düşürdükleri görülmüştür. Wyplosz (2012), küresel finansal kriz döneminde banka kredilerinde önemli ölçüde düşüş olduğunu ifade etmiştir. Bu düşüşün arz tarafında yaşanan kredi daralmasını göstermesinin yanı sıra ekonomik durumun kötüye gitmesinin yol açtığı kredilere olan talepteki azalmadan da kaynaklı olabileceği belirtilmiştir.

Bu bağlamda araştırmanın ikinci hipotezi aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

H2.2: Kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeyleri, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha fazladır.

Banka kredileri ve ihtiyatlılık arasındaki ilişkiyi etkileyen en önemli göstergelerden birinin de banka büyüklüğü olduğu görülmektedir. Büyüklüğün muhasebe ihtiyatlılığı üzerindeki etkisi ile ilgili iki temel görüş vardır. Bir tarafta, politik maliyetler hipotezi kapsamında büyük şirketlerin daha yüksek ihtiyatlılık seviyesinde raporlama yaptığını savunan görüşü hakim olmaktadır (Watts ve Zimmerman, 1978). Diğer tarafta ise birikmiş gelir (*income aggregation*) hipotezi ve bilgi asimetrisi teorileri büyük şirketlerin düşük ihtiyatlılık seviyesinde olduklarını tahmin etmektedir (Lafond ve Watts, 2008).

Banka büyüklüğünün incelendiği çalışmalara bakıldığında, finansal kriz dönemlerinde gelecek dönemlerde yaşanması muhtemel sermaye kısıtlamalarına ilişkin endişeler, sonucunda aktif büyüklüğü düşük olan bankaların daha güçlü ihtiyatlı raporlama yaparak, daha yüksek ihtiyatlılık seviyesinde olmaları beklenmektedir. Carlson ve diğ. (2013), çalışmaları kapsamında bankaların sermaye oranlarının kredilere olan etkisi, kredi büyümelerindeki farklılıklar üzerinden incelenmiştir. Bankalar coğrafi konum, büyüklük gibi özelliklere göre ayrılarak incelenmiştir. Büyüklük gibi banka karakteristik özelliklerinin krediler üzerinde önemli etkiye sahip olduğu öne sürülmüştür. 2001 ile 2011 yılları arasında yapılan inceleme sonucunda sermaye oranları ile banka kredilerinin arasında kriz döneminde anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Bankaların sermaye düzeyleri ve kredileri banka büyüklüğüne ve kredi tipine göre sınıflandırıldığında anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir.

Beatty ve Liao (2011), çalışmasında bankaların kriz dönemlerindeki kredileri üzerinde detaylı bir araştırma yapmıştır. Araştırmada sermaye yeterlilik oranları, kredi zarar karşılıkları, kredi daralmaları incelenmiştir. Basel düzenlemelerinin krediler üzerindeki etkisi incelenirken bankalar büyüklüklerine göre sınıflandırılmış ve sermaye daralmasının büyük bankalar ile küçük bankalar arasında ayırıcı bir etkisi olduğu gözlenmiştir.

Kishan ve Opiela (2006), bankaların kredi kanallarının incelendiği çalışmada, ekonomilerdeki genişleme ve daralma dönemlerinde uygulanan politikaların krediler üzerindeki etkileri büyük bankalar ile küçük bankalar arasında ve Basel uygulamaları öncesi ve sonrasında farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre düşük

sermayeli bankaların daraltıcı para politikalarından olumsuz etkilendiği ortaya konmuştur. Diğer taraftan, genişletici para politikalarının düşük sermayeli bankaların kredi büyümeleri üzerinde etkili olmadığı görülmüştür.

Kashyap ve Stein (2000), banka kredileri üzerinde yapılan ve banka boyutunun kullanıldığı çalışmada para aktarım mekanizmaları diğer bir deyişle bankaların kredi yapısı 1976 ile 1993 dönemleri arasında Amerikan ticari bankalarını içeren bir örneklem üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda para politikalarının krediler üzerindeki etkisinin düşük likidite -düşük hazır değerler aktif oranı- durumdaki bankalarda daha güçlü olduğu gözlenmiştir. Bu sonucun büyük ölçüde küçük bankalara özgü olduğu ortaya konulmuştur. Literatürdeki çalışmalar gerek kriz dönemleri gerek kriz dönemlerinin paralelinde şekillenen düzenleyici otoritelerin uygulamaları kapsamında banka büyüklüğünü ayırıcı bir unsur olarak değerlendirmiştir. Bu kapsamda araştırmanın üçüncü hipotezi aşağıdaki gibidir:

H2.3: Büyük bankaların, banka kredileri verme düzeyleri ve ihtiyatlılık arasında ilişki vardır.

4.5. Kredi Değişim Modeli

Kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeylerinin ölçümü amacıyla Beatty ve Liao (2011) ile Balakrishnan, Watts ve Zuo (2016) regresyon modellerinden esinlenilerek kredi değişim modeli oluşturulmuştur. Oluşturulan modelde bağımlı değişken olarak toplam kredilerdeki değişimin doğal logaritması kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise kriz dönemi gösterge değişkeni, sermaye yeterlilik oranı, kriz dönemi ile sermaye yeterlik oranı etkileşim değişkeni olarak seçilmiştir.

Ayrıca makroekonomik etkilerin kontrolü amacıyla 15 – 64 yaş grubundaki işsizlik oranındaki yıllık değişim, banka büyüklüğünün kontrolü amacıyla gecikmeli toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritması, karlılık kontrol amacıyla aktif karlılık oranı ve sermaye yeterlilik oranındaki değişimin kontrolü amacıyla sermaye yeterlilik oranındaki yıllık değişim kontrol değişkeni olarak modelde kullanılmıştır. Kredi değişim modeli kapsamında 28 Türk mevduat bankasının 2000 – 2017 yılları arasındaki 291 şirket-yıl gözlemi test edilmiştir. Analiz sonucunda bankaların kriz dönemlerinde kredi seviyelerinde anlamlı düşüş oluştuğu bulunmuştur.

Bu bölümde ilk olarak kredi değişim modeli kapsamında araştırma yöntemi, kullanılan örneklem ve veri, değişkenlerin tanımları ve toplandığı kaynaklara yer verildikten sonra analizi gerçekleştirilecek değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere ve araştırma bulgularına yer verilecektir.

4.5.1. Kredi Değişim Modeli Araştırma Yöntemi

Aşağıda açıklanan regresyon modeli kredi değişim modeli bankaların toplam kredilerdeki değişiminin kriz dönemlerinde sermaye yeterlilik oranları, banka büyüklüğü, aktif karlılığı ve makroekonomik gösterge olarak işsizlik oranlarındaki değişimi temel alan modeldir. Söz konusu kredi değişim modeli ile bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri değerlendirmesi amacıyla oluşturulan "H2.1: Bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri düşmektedir." hipotezi test edilecektir.

Kredi değişim modeli üzerine yapılan regresyon modeli aşağıda gösterilmiştir.

$$\Delta LOAN_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 CRISIS_{i,t} + \beta_2 CAP_{i,t} + \beta_3 CRISIS_{i,t} * CAP_{i,t} + \beta_4 \Delta UNEMPLOY_{i,t} + \beta_5 SIZE_{i,t-1} + \beta_6 ROA + \beta_7 \Delta CAP_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

$\Delta LOAN_{i,t}$: Toplam kredilerdeki değişimin doğal logaritmasını,

$CRISIS_{i,t}$: 2001, 2002, 2008 ve 2009 yılları için "1" değerini diğer yıllar için "0" değerini alan gösterge değişkenini,

$CAP_{i,t}$: Sermaye yeterlik oranı,

$CAP_{i,t} * CRISIS_{i,t}$: Kriz dönemlerindeki sermaye yeterlik oranını gösteren etkileşim değişkeni göstermektedir.

$\Delta UNEMPLOY_{i,t}$: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden ulaşılan 15-64 yaş grubundaki işsizlik oranıdaki (%) değişimi,

$SIZE_{i,t-1}$: Gecikmeli toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritması,

$ROA_{i,t}$: Vergi öncesi kar rakamı üzerinden hesaplanan aktif karlılığı oranını,

$\Delta CAP_{i,t}$: Sermaye yeterlilik oranındaki değişimi göstermektedir.

4.5.2. Kredi Değişim Modeli Örneklem ve Veri Kaynakları

Tablo 4.7'de araştırma kapsamında oluşturulan kredi değişim modeline ait örneklem bilgileri yer almaktadır. Bankalar üzerinden kredi değişim modeli örneklemi 2000 ile 2017 dönemleri arasındaki 28 Türk mevduat bankasını içermektedir. Bağlangıç örnekleminde 29 bankaya ait 396 banka-yıl gözlemi içerisinden 76 banka yıl gözlemi içerisindeki 39 banka-yıl veri eksikliğinden, 2001 yılı 21 banka-yıl gözlemi sermaye yeterliliği oranı hesaplanamadığından ve 16 banka-yıl gözlemi kredi zarar karşılığı açıklaması bulunmadığından örneklemden çıkartılmıştır. Çalışma kapsamında nihai örneklemi 28 bankaya ait 291 banka-yıl gözlemi oluşturmaktadır.

Tablo 4.7: Kredi Değişim Modeli Araştırma Örneklemi	
Başlangıç Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	396 (29)
Eksik Veri Firma Yıl Gözlem Sayısı[4]	76
1. Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	320
Gecikmeli Değişken Dolayısıyla Azalan Veriler [Firma Yıl Gözlem Sayısı]	29
Nihai Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	291 (28)

Tablo 4.8'de örneklem kapsamında incelenen mevduat bankalarının isimleri verilmektedir. Örneklem kapsamında Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş. kamusal sermayeli mevduat bankası olarak yer almaktır.

[4] Eksik olan 76 banka-yıl gözleminin 21 banka-yıl gözlemi 2002 yılında sermaye yeterliliği oranı açıklaması bulunmadığı, 16 banka-yıl gözlemi kredi zarar karşılığı açıklaması bulunmadığı için örneklemden çıkartılmıştır.

Tablo 4.8: Örneklem Kapsamında İncelenen Mevduat Bankaları

Akbank T.A.Ş.	ING Bank A.Ş.
Alternatifbank A.Ş.	Intesa Sanpaolo S.p.A.
Anadolubank A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Arap Türk Bankası A.Ş.	Odea Bank A.Ş.
Bank Mellat	Rabobank A.Ş.
Bank of China Turkey A.Ş.	Société Générale (SA)
Burgan Bank A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.
Citibank A.Ş.	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Denizbank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.	Turkland Bank A.Ş.
Fibabanka A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Habib Bank Limited	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
HSBC Bank A.Ş.	T. C. Ziraat Bankası A.Ş.
ICBC Turkey Bank A.Ş.	
ING Bank N.V.	

Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Fibabanka A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. özel sermayeli mevduat bankaları içerisindedir. Diğer bankalar ise Türkiye'de kurulmuş veya şube açan yabancı sermayeli mevduat bankaları içerisindedir.

4.5.3. Kredi Değişim Modeli Değişkenlerin Tanımları ve Kaynakları

Tablo 4.9'da kredi değişim modeli kapsamında kullanılan değişkenlerin açıklamaları ve veri tabanı bilgilerine yer verilmiştir. Toplam krediler, sermaye yeterlilik oranı ve aktif toplamı rakamları Türkiye Bankalar Birliği ve Kamuyu Aydınlatma Platformu'ndan ulaşılmıştır. İşsizlik oranları Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden sağlanmıştır.

Tablo 4.9: Değişkenlerin Tanımları ve Veritabanı

Değişken	Açıklama	Veritabanı
$\Delta\mathbf{LOAN}_{i,t}$	*"i"* şirketinin "*t"* vergi dönemi sonundaki toplam kredilerindeki değişimin doğal logaritması	*TBB, KAP*
$\mathbf{CRISIS}_{i,t}$	Seçilen kriz dönemleri için "1" diğer dönemlerde "0" alan gösterge değişkeni	
$\mathbf{CAP}_{i,t}$	*"i"* şirketinin "*t"* vergi dönemi sonundaki sermaye yeterlilik oranı	*TBB, KAP*
$\Delta\mathbf{UNEMPLOY}_{t}$	*"t"* yılının bir önceki yıla göre işsizlik oranındaki değişimi	*TÜİK*

SIZE*$_{i,t}$	*"i"* şirketinin "*t"* vergi dönemi sonundaki aktif toplamının doğal logaritması (Kredi değişim modeli ve kredi zarar karşılıkları modelinde kullanılmıştır.)	*TBB, KAP*
ROA$_{i,t}$	*"i"* şirketinin "*t"* vergi dönemi aktif karlılık oranı	*TBB, KAP*

Bir sonraki bölümde Tablo 4.9'da açıklanan ve kredi değişim modelinde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilecektir.

4.5.4. Kredi Değişim Modeli Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 4.10'da kredi değişim modelinde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler kapsamında ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri verilmektedir.

Tablo 4.10: Kredi Değişim Modeli Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	N	Ort.	Std. Sapma	Min.	Maks.
CAP$_{i,t}$	291	0.234	0.201	0.0724	2.279
ROA$_{i,t}$	291	0.0208	0.0189	-0.133	0.120
∆LOAN$_{i,t}$	291	8.965	0.976	5.885	10.66
CAP$_{i,t}$*CRISIS$_{i,t}$	291	0.0289	0.0905	0	0.868
SIZE$_{i,t-1}$	291	9.834	0.921	7.415	11.40
∆CAP$_{i,t}$	291	-0.0358	0.231	-3.675	0.342

Kredi değişim modelinde kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin gösterildiği Tablo 4.10'da bankaların kredilerdeki yıllık değişimin doğal logaritmasının ortalaması 8,965 olarak bulunmuştur. Bankaların incelenen dönemdeki sermaye yeterlilik rasyosu ortalaması ise % 23,4 olarak görülmektedir.

Tablo 4.11: Kredi Değişim Modeli Korelasyon Matrisi

	∆LOAN$_{i,t}$	**CRISIS$_{i,t}$**	**CAP$_{i,t}$**	**CAP$_{i,t}$*CRISIS$_{i,t}$**	**∆UNEMPLOY$_t$**	**SIZE$_{i,t}$**	**ROA$_{i,t}$**	**∆CAP$_{i,t}$**
∆LOAN$_{i,t}$	1							
CRISIS$_{i,t}$	-0,0737	1						
CAP$_{i,t}$	-0,4832*	-0,0135	1					
CAP$_{i,t}$*CRISIS$_{i,t}$	-0,166*	0,8372*	0,1233*	1				

Tablo 4.11: Kredi Değişim Modeli Korelasyon Matrisi

$\Delta UNEMPLOY_t$	-0,0519	0,6045*	0,0454	0,4963*	1			
$SIZE_{i,t-1}$	0,7173*	0,0047	-0,415*	-0,1262*	0,0571	1		
$ROA_{i,t}$	-0,1314*	0,0464	0,398*	0,133*	0,0134	-0,1199*	1	
$\Delta CAP_{i,t}$	0,0847	0,0591	-0,5949*	0,0272	-0,0048	0,1062	-0,0822	1

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.

Tablo 4.11 kredi değişim modeli modeline ait Pearson korelasyon katsayıları matrisleri gösterilmektedir. Değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olmadığı söylenebilir.

4.5.5. Araştırma Bulguları

Veri analizi ve sonuçların açıklanacağı bu bölümde kredi değişim modeli regresyon sonucu yorumlanmış ve H2.1. hipotezinin test edilmesi yapılmıştır. H2.1 hipotezinin test edilmesi için oluşturulduğumuz kredi değişim regresyon modeli kapsamında değerlendirdiğimizde test sonucu "*CRISIS*" değişkenine ait p değeri (<0.01) çıktığından H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu durumda bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasitelerinin düşüğünü belirten H2.1 hipotezi kabul edilmiştir. Söz konusu etkinin %1 anlamlılık düzeyinde (-2,748) olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 4.12: Kredi Değişim Modeli Regresyon Sonuçları

Değişkenler	**OLS**	**Sabit Etkiler**	**Sabit Etkiler**
$CRISIS_{i,t}$	-0.352***	-0.266***	-2.748***
	(0.118)	(0.0859)	(0.479)
$CAP_{i,t}$	-1.190***	-1.098***	-0.999***
	(0.255)	(0.247)	(0.306)
$CAP_{i,t}$*$CRISIS_{i,t}$	1.132***	0.879**	0.758**
	(0.373)	(0.327)	(0.306)
$\Delta UNEMPLOY_t$	-0.680***	-0.787***	7.500***
	(0.250)	(0.232)	(1.542)
$SIZE_{i,t-1}$	0.906***	0.887***	0.162
	(0.0251)	(0.0438)	(0.182)
$ROA_{i,t}$	2.560**	3.077**	4.993***
	(1.170)	(1.323)	(1.021)
$\Delta CAP_{i,t}$	-0.607***	-0.692*	-0.105
	(0.168)	(0.405)	(0.434)
Sabit	0.269	0.419	7.547
	(0.271)	(0.446)	(1.801)
Banka-Yıl Gözlem	291	291	291

Tablo 4.12: Kredi Değişim Modeli Regresyon Sonuçları			
Sayısı			
R^2Değeri	0.879	0.639	0.728
Banka Sayısı		28	28
Banka Sabit Etki		Evet	YES
Yıl Sabit Etki			YES
Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.			

Sermaye yeterlilik oranın da benzer şekilde kriz dönemlerinde %5 anlamlılık düzeyinde (0.758) olarak pozitif bankaların kredi verme kapasitelerine pozitif etki ettiği görülmektedir. Kriz dışındaki dönemlerde ise sermaye yeterlilik oranlarının kredi kapasitesine etkisi tam tersi yönde olmaktadır. Regresyon modelinin hem banka hem de yıl boyutlarının etkileri sabit tutulduğunda açıklama gücünün %72,8 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Karlılık ve işsizlik oranındaki değişim değişkenleri de kriz dönemlerinde %1 anlamlılık düzeyinde bankaların kredi kapasitelerini etkilemektedir.

Özetle kriz dönemlerinde bankaların kredi verme kapasiteleri %1 anlamlılık düzeyinde daralmakta, sermaye yeterlilik oranı düzeyinin banka kredi kapasitelerine kriz dönemlerin pozitif etki ettiği söylenebilir. Sonuçlar literatürdeki araştırmalar içerisindeki Beatty ve Liao (2011) araştırması ile benzerlik göstermektedir. Brei ve Schclarek (2013) benzer şekilde finansal kriz sırasında özel bankaların kredi verme kapasitesinde bir düşüş bulmuştur. Bruno ve diğ. (2018), Avrupa Bankalarının kredi büyümesinin 2008 finansal krizi sırasında düştüğünü göstermektedir. Ivashina ve Scharfstein (2010) ve Wyplosz (2012) kriz sırasında kredilerde önemli bir düşüş bulmuştur. Bu çalışmaların araştırmamızı destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

4.6. Kredi Zarar Karşılıkları Modeli

Kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeylerinin ihtiyatlılık ile değişim gösterip göstermediğini ve büyük bankaların, kredi verme düzeyleri ile ihtiyatlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amacıyla kredi zarar karşılıkları modeli oluşturulmuştur. Kredi zarar karşılıkları modeli Nichols ve diğ. (2009) ve Beatty ve Liao (2011) çalışmalarından uyarlanmıştır. Ayrıca banka büyüklüğünün kullanılması Carlson ve diğ. (2013), Beatty ve Liao (2011), Kishan ve Opiela (2006) ve Kashyap ve Stein (2000) çalışmalarından örnek alınarak oluşturulmuştur. Bu model kapsamında bağımlı değişken olarak toplam kredilerin toplam aktiflere oranı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise kriz sonrası dönemlerin gösterge

değişkeni, kredi zarar karşılıkları giderinin gecikmeli toplam aktiflere oranının kriz sonrası dönemler ile etkileşim değişkeni kullanılmıştır. Kontrol değişkeni olarak banka büyüklüğü kontrolü amacıyla gecikmeli toplam aktiflerin doğal logaritması, aktif karlılığı oranı kullanılmıştır. Araştırma 28 Türk mevduat bankasına ait 324 banka-yıl bazlı gözleme uygulanmıştır. Araştırma sonucunda bankaların kriz dönemlerinde kredi verme düzeylerinin ihtiyatlılık düzeyine göre değiştiği ve büyük bankaların kredi verme kapasiteleri ile ihtiyatlılık düzeylerinin pozitif olarak ilişkili olduğu görülmüştür.

Kredi zarar karşılıkları modeli kapsamında araştırma yöntemi, kullanılan örneklem ve veri, değişkenlerin tanımları ve toplandığı kaynaklara yer verildikten sonra analizi gerçekleştirilecek değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere ve araştırma bulgularına yer verilmiştir.

4.6.1. Kredi Zarar Karşılıkları Araştırma Yöntemi

Kredi zarar karşılıkları modeli kriz dönemlerinde bankaların kredileri verme düzeylerinin, daha yüksek ihtiyatlılık düzeyindeki bankalar için daha düşük ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha yüksek olup olmadığı test edilecektir. Ayrıca modelin aktif büyüklüğü 2019 yılında 100 milyon Türk lirasını geçen bankalar üzerinde çalıştırılması ile büyük bankaların, banka kredileri verme düzeyleri ve ihtiyatlılık arasındaki ilişki test edilecektir.

Kredi zarar karşılıkları regresyon modeli aşağıdaki gibidir.

$$LOAN_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 AFTER_{i,t} + \beta_2 AFTER_{i,t} * PROVISION_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t-1} + \beta_4 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

$LOAN_{i,t}$: Toplam kredilerin toplam aktiflere oranını,

$AFTER_{i,t}$: 2002 - 2005 yılları ile 2009 – 2012 yılları için için “1” değerini diğer yıllarda “0” değerini alan gösterge değişkenini,

$AFTER_{i,t}$ *$PROVISION_{i,t}$: Kriz sonrası dönemdeki kredi zarar karşılıklarını gösteren etkileşim değişkeni,

$SIZE_{i,t-1}$, : Gecikmeli toplam aktiflerin doğal logaritması,

$ROA_{i,t}$, : Vergi öncesi kar rakamı ile hesaplanan aktif karlılığı oranı.

$PROVISION_{i,t}$: Kredi zarar karşılıkları giderinin gecikmeli toplam aktiflere oranı ile hesaplanan ihtiyatlılık ölçüsünü göstermektedir.

Modelde 2018 yılında, UFRS 9 beraberinde gelen beklenen kredi zarar karşılıklarını yansıtacak şekilde raporlama kapsamındaki yeni uygulamayı getirmesi dolayısıyla bu dönemsel ayrım dikkate alınmıştır.

4.6.2. Kredi Zarar Karşılıkları Örneklem ve Veri Kaynakları

Kriz dönemlerin bankaların ihtiyatlılık düzeyleri ile kredi zarar karşılıkları yönteminin uygulandığı araştırmalar kapsamında oluşturulan örneklem ve veri kaynakları bu bölümde açıklanmaktadır. Tablo 4.13'te araştırma kapsamında uygulanan kredi zarar karşılıkları regresyon modelinin örneklemine yer verilmektedir. 2000 – 2017 dönemleri arasındaki 29 bankaya ait 396 banka-yıl gözleminden eksik gözlemler çıkarıldığında nihai örneklemin 28 bankaya ait 324 banka-yıl gözleminden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 4.13: Kredi Zarar Karşılıkları Modeli Araştırma Örneklemi

Başlangıç Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	396 (29)
Eksik Veri Firma Yıl Gözlem Sayısı[5]	43

[5] 21 banka-yıl gözlemi gecikmiş sermaye yeterliliği oranı eksikliğinden, 18 banka yıl gözlemi 2001 yılı sermaye yeterliliği oranı eksikliğinden, 4 tanesi kredi zarar karşılıkları gideri verisi eksikliğinden dolayı örneklemden çıkartılmıştır.

Tablo 4.13: Kredi Zarar Karşılıkları Modeli Araştırma Örneklemi	
1. Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	353
Gecikmeli Değişken Dolayısıyla Azalan Veriler [Firma Yıl Gözlem Sayısı]	29
Nihai Toplam Örneklem [Firma Yıl Gözlem Sayısı (Firma Sayısı)]	324 (28)[6]

Bu bölüm kapsamında gerçekleştirilen regresyon modellerinde kullanılan değişkenlerin gösterim şekilleri, açıklamaları ve toplandığı veritabanı bilgileri Tablo 4.13'te gösterilmiştir. Veriler farklı veritabanlarından toplandıktan sonra excel'de düzenlenerek regresyon modeline hazır hale getirilmiştir. Regresyon modeli çıktıları, tanımlayıcı istatistikler Stata 14.2 programından faydalanarak oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında kullanılan değişkenlerin toplandığı veritabanlarını Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Thomson&Reuters Datastream Veritabanı ve Kamuyu Aydınlatma Platformu olarak sıralamak mümkündür. Araştırma kapsamında kullanılan tüm veriler halka açık verilerden oluşmaktadır.

Kredi değişim modeli kapsamında kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikleri, kredi zarar karşılıkları modeli kapsamındaki tanımlayıcı istatistikleri, kredi değişim modeli araştırmasında kullanılan değişkenlere ait Pearson korelasyon matrisi ve kredi zarar karşılıkları modeli değişkenlerinin Peasrson korelasyon matrisi bilgileri sunulmaktadır.

4.6.3. Kredi Zarar Karşılıkları Modeli Değişkenlerin Tanımları ve Kaynakları

Tablo 4.14'de kredi zarar karşılıkları modeli kapsamında kullanılan değişkenlerin açıklamaları ve veri tabanı bilgilerine yer verilmiştir.

[6] Örneklem dahilinde 28 bankanın içerisinde aktif büyüklüğüne göre 9 banka büyük banka olarak gösterilmiştir. Bu bankalar; Akbank T.A.Ş. Denizbank A.Ş. Türkiye Garanti Bankası A.Ş. Türkiye İş Bankası A.Ş. Türkiye Halk Bankası A.Ş. Türk Ekonomi Bankası A.Ş. Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. şeklinde sıralanabilir.

Tablo 4.14: Değişkenlerin Tanımları ve Veritabanı

Değişken	Açıklama	Veritabanı
$LOAN_{i,t}$	*"i"* şirketinin "*t"* vergi dönemi sonundaki toplam kredilerinin aktif toplamına oranı	*TBB, KAP*
$PROVISION_{i,t}$	*"i"* şirketinin "*t"* vergi dönemi sonundaki kredi zarar karşılıklarının gecikmeli toplam kredilere oranı	*TBB, KAP*
$AFTER_{i,t}$	Seçilen kriz dönemleri için "1" diğer dönemlerde "0" alan gösterge değişkeni	
$SIZE^*_{i,t}$	*"i"* şirketinin "*t"* vergi dönemi sonundaki aktif toplamının doğal logaritması (Kredi değişim modeli ve Kredi zarar karşılıkları modelinde kullanılmıştır.)	*TBB, KAP*
$ROA_{i,t}$	*"i"* şirketinin "*t"* vergi dönemi aktif karlılık oranı	*TBB, KAP*

Araştırma kapsamında değişkenlerin oluşturulmasında kullanılan toplam krediler, toplam aktifler, vergi öncesi kar rakamı, kredi zarar karşılık giderleri ile ilgili bilgiler Türkiye Bankalar Birliği ve Kamuyu Aydınlatma Platformu veri tabanından elde edilmiştir.

4.6.4. Tanımlayıcı İstatistikler

Kredi zarar karşılığı modeli tanımlayıcı istatistiklerinin gösterildiği Tablo 4.15 incelendiğinde bankaların kredilerinin toplam aktiflerine oranının ortalaması %48,7 olduğu görülmektedir. Vergi öncesi kar üzerinden hesaplanan aktif karlılığı ortalaması 324 banka-yıl gözlemi ortalaması %2,28, toplam kredilerin toplam aktifler içerisindeki yerinin ortalaması %48,7 olarak hesaplanmıştır. Gecikmeli toplam aktiflerin doğal logaritması ortalaması ise 9,74 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.15: Kredi Zarar Karşılıkları Modeli Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	N	Ort.	Std. Sapma	Min.	Maks.
$ROA_{i,t}$	324	0.0228	0.0279	-0.133	0.326
$LOAN_{i,t}$	324	0.487	0.197	0.0299	1.322
$AFTER_{i,t}$	324	0.500	0.501	0	1
$AFTER_{i,t}$*$PROV_{i,t}$	324	0.0165	0.0326	-0.00367	0.337
$SIZE_{i,t-1}$	324	9.742	0.955	7.391	11.40

Tablo 4.15: Kredi Zarar Karşılıkları Modeli Tanımlayıcı İstatistikleri					
Banka Sayısı	28	28	28	28	28

Tablo 4.16'da kredi zarar karşılıkları modeline ait Pearson korelasyon katsayıları matrisleri gösterilmektedir. Değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olmadığı söylenebilir.

Tablo 4.16: Kredi Zarar Karşılıkları Modeli Korelasyon Matrisi

	$LOAN_{i,t}$	$AFTER_{i,t}$	$AFTER_{i,t}*PROV_{i,t}$	$SIZE_{i,t}$	$ROA_{i,t}$
$LOAN_{i,t}$	1				
$AFTER_{i,t}$	-0,1143*	1			
$AFTER_{i,t}*PROV_{i,t}$	-0,2461*	0,5069*	1		
$SIZE_{i,t-1}$	0,4119*	-0,055	-0,0269	1	
$ROA_{i,t}$	-0,3106*	0,1012	-0,0258	-0,1616*	1

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.

Toplam kredilerin toplam aktifler içerisindeki yeri ile kriz sonrası yıllardaki ihtiyatlılık arasında %5 anlamlılık düzeyinde %24,61 ters ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla ihtiyatlılık düzeyi yüksek bankaların kredilerindeki azalmanın daha düşük seviyede gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca banka büyüklükleri ile krediler arasında %41 pozitif ilişki izlenmiştir. Burada kredilerin banka büyüklüğü ile doğru orantılı olarak artış gösterdiği görülmektedir.

4.6.5. Araştırma Bulguları

Kredi zarar karşılıkları regresyon modeli büyük bankalar (aktif büyüklüğü 100 milyon Türk Lirası ve üstü) için test edilmiş ve sonuçları paylaşılmıştır. Dengesiz panel veri üzerinde gerçekleştirilen regresyon testleri en küçük kareler yöntemi (*OLS*), sabit etkiler grup içi ve gruplar arası tahminleyici modelleri içerisinde hem banka hem yıl sabit etkiler modeli sonuçları açıklanmıştır.

H2.2 ve H2.3 hipotezinin test edilmesi için oluşturulduğumuz kredi zarar karşılıkları regresyon modeli sonuçları Tablo 4.17 ve Tablo 4.18'de gösterilmektedir.

Tablo 4.17'de sabit etkiler modeli içerisinde hem banka hem yıl boyutunun etkileri sabit tutulduğunda modelin açıklama gücünün %42,4 seviyesine ulaştığı görülmektedir. Kriz sonrası dönem gösterge değişkeninin banka kredilerinin aktif büyüklüğü içerisindeki yerini diğer dönemlere kıyasla %1 anlamlılık düzeyinde olumlu etkilediği görülmektedir.

H2.2. hipotez testinde "*AFTER*PROV*" değişkenine ait p değeri (<0.05) çıktığından H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu durumda bankaların kriz dönemlerinde kredi verme düzeylerinin, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha fazla olduğunu belirten H2.2 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir.

Tablo 4.18 ise H2.3 hipotez testinde yorumlanacaktır. Kredi değişim modeline benzer şekilde dengesiz panel veri üzerinde gerçekleştirilen regresyon testleri en küçük kareler yöntemi, sabit etkiler grup içi ve gruplar arası tahminleyici modelleri içerisinde hem banka hem yıl sabit etkiler modeli sonuçları açıklanmıştır.

Tablo 4.17: Tüm Bankalar Kredi Zarar Karşılıkları Regresyon Modeli Sonuçları

Değişkenler	**OLS**	**Sabit Etkiler**	**Sabit Etkiler**
$AFTER_{i,t}$	0.0297	0.00921	0.344***
	(0.0232)	(0.0223)	(0.0807)
$AFTER_{i,t}$*$PROV_{i,t}$	-1.704***	-1.031***	-0.649**
	(0.327)	(0.239)	(0.268)
$SIZE_{i,t-1}$	0.0755***	0.177***	-0.0201
	(0.00969)	(0.0276)	(0.0574)
$ROA_{i,t}$	-1.882***	0.133	0.459
	(0.469)	(0.334)	(0.374)
Sabit	-0.192	-1.227	0.446
	(0.103)	(0.273)	(0.495)
Banka-Yıl Gözlem Sayısı	324	324	324
R^2Değeri	0.294	0.358	0.424
Banka Sayısı		28	28
Banka Sabit Etki		Evet	YES
Yıl Sabit Etki			YES

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.

Literatürde konu ile ilgili olarak Nichols ve diğ. (2009) ihtiyatlılık seviyelerinin yüksek olduğu bankalar toplam krediler içerisinde kredi zarar karşılıkları daha yüksek olan bankaların

oluşturduğunu belirtmiştir. Manganaris ve diğ. (2017), finansal krizin başlamasından sonraki dönemde ihtiyatlılık düzeyinin önemli ölçüde arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle kriz sonrası dönemde kredi zarar karşılıklarında daha erken karşılık ayrıldığı, kötü haberlerin daha erken raporlandığı ve negatif tahakkukların arttığı gözlenmiştir. Beatty ve Liao (2011), beklenen zararların tanınmasında daha az gecikme yaşayan bankaların kriz dönemlerinde genişleme dönemlerine kıyasla verdikleri kredilerdeki azalmanın daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca beklenen kredi zararlarındaki küçük gecikmelerin krizlerin neden olduğu kredi daralması etkisini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.18: Büyük Ölçekli Bankalar Kredi Zarar Karşılıkları Modeli Regresyon Sonuçları

Değişkenler	**OLS**	**Sabit Etkiler**	**Sabit Etkiler**
$AFTER_{i,t}$	-0.00305	-0.0234*	0.439**
	(0.0264)	(0.0118)	(0.154)
$AFTER_{i,t}$*$PROV_{i,t}$	-1.532***	-0.856***	-0.282***
	(0.444)	(0.197)	(0.0800)
$SIZE_{i,t-1}$	0.0882***	0.209***	-0.109
	(0.0168)	(0.0274)	(0.0947)
$ROA_{i,t}$	-2.374***	-0.300	-0.141
	(0.753)	(0.506)	(0.403)
Sabit	-0.347	-1.681	1.369
	(0.192)	(0.299)	(0.897)
Banka-Yıl Gözlem Sayısı	126	126	126
R^2Değeri	0.397	0.746	0.839
Banka Sayısı		9	9
Banka Sabit Etki		Evet	YES
Yıl Sabit Etki			YES

Anlamlılık seviyeleri *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1 ile gösterilmiştir.

Tablo 4.18'de sabit etkiler modeli içerisinde hem banka hem yıl boyutunun etkileri sabit tutulduğunda modelin açıklama gücünün %83,9 seviyesine ulaştığı görülmektedir. *H2.3* hipotez testi "*AFTER*PROV*" değişkenine ait p değeri (<0.01) çıktığından H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu durumda büyük bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri ile ihtiyatlılık arasındaki ilişkinin daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha fazla olduğunu belirten *H2.3* hipotezi kabul edilmiştir.

Aktif büyüklüğü 100 milyon Türk Lirası üzerindeki bankaları kapsayan veri seti içerisinde kriz sonrası dönemlerde banka kredilerinin aktif büyüklüğü oranının diğer dönemlere kıyasla %5 anlamlılık düzeyinde artış gösterdiği, kriz sonrası kredi zarar karşılıkları düzeylerinin ise banka kredi verme düzeylerini olumsuz etkilediği dolaysıyla *H2.3* hipotezinin sıfır hipotezi H_0 (<0.01) düzeyinde reddedilmiştir.

Benzer şekilde banka büyüklüğünün finansal kriz dönemlerinde gelecek dönemlerde yaşanması muhtemel sermaye kısıtlamalarına ilişkin endişeler, sonucunda aktif büyüklüğü düşük olan bankaların daha güçlü ihtiyatlı raporlama yaparak, daha yüksek ihtiyatlılık seviyesinde olmaları beklenmektedir. Carlson ve diğ. (2013), banka büyüklüğün krediler üzerinde önemli etkiye sahip olduğu öne sürülmüştür. 2001 ile 2011 yılları arasında yapılan inceleme sonucunda sermaye oranları ile banka kredilerinin arasında kriz döneminde anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Bankaların sermaye düzeyleri ve kredileri banka büyüklüğüne ve kredi tipine göre sınıflandırıldığında anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir.

4.7. Sağlamlık Testleri

Asimetrik zamanlılık yönteminin çıktılarının sağlamlığını test etmek için ihtiyatlılık puanları arasında farklı korelasyon testleri sonuçları incelenmiştir. Ayrıca kredi zarar karşılıkları modeli büyük bankalar örnekleminde test edilmiş ve modelin sağlamlığı değerlendirilmiştir. Bu bölümde yapılan bu sağlamlılık testleri ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Asimetrik zamanlılık hesaplanmasında Basu (1997) tarafından geliştirilen modeli şirket-yıl bazlı ihtiyatlılık puanı Khan ve Watts (2009) yöntemi kapsamında *Fama-Macbeth* regresyon modeli 1999-2019 yılları arasında toplam 9 bankaya ait 164 banka-yıl gözlemi üzerinde uygulanmıştır. Hesaplanan "*C_Score*" ve "*G_Score*" değerlerinin sağlamlıklarını test edilmesi için *Pearson* ve *Spearman* korelasyonları uygulandığında her iki puan arasında %1 anlamlılık seviyesinde negatif ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 4.19: Banka-Yıl Temelli Asimetrik Zamanlılık "C_Score" Ve "G_Score" Tanımlayıcı İstatistikleri İle Pearson ve Spearman Korelasyon Katsayıları

C Score ve G Score Tanımlayıcı İstatistikleri					
	Ort	**Std. Sapma**	**Q1**	**Medyan**	**Q3**
C_Score	5,037372	0,7901978	4,708227	5,275216	5,611618
G_Score	-4,00583	2,951428	-5,647688	-3,574153	-2,000597

Tablo 4.19: Banka-Yıl Temelli Asimetrik Zamanlılık "C_Score" Ve "G_Score" Tanımlayıcı İstatistikleri İle Pearson ve Spearman Korelasyon Katsayıları

C Score ve G Score Tanımlayıcı İstatistikleri		
C Score ve G Score Pearson ve Spearman Korelasyon Katsayıları		
	C_Score	**G_Score**
C_Score		-0,4930[b]
G_Score	-0,3924[a]	

a. C_Score ile G_Score arasındaki Pearson korelasyon katsayısı olup, 0,01 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. b. C_Score ile G_Score arasındaki Spearman korelasyon katsayısı olup, 0,01 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Özetle, Tablo 4.19'da banka-yıl bazlı asimetrik zamanlılık regresyon sonucundaki katsayılar kullanılarak şirket karakteristikleri ile şirket-yıl bazlı hesaplanan ihtiyatlılık puanları olan "*C_ Score*" ve "*G_Score*" puanlarının kendi arasındaki korelasyonu gösterilmektedir. Sonuçlar incelendiğinde literatüre benzer şekilde hem *Pearson* korelasyon katsayılarında hem de *Spearman* korelasyon katsayılarında negatif ilişki bulunmuştur. *Pearson* korelasyon katsayısına göre %39,24 düzeyinde bir negatif korelasyona ulaşılırken, *Spearman* korelasyon sonucunda %49,30 seviyesinde bir negatif ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca hesaplanan ihtiyatlılık puanı olan "*C_Score*" değerlerinin %79 standart sapma ile 5,03 ortalama değer aldığı, iyi haberlerin göstergesi olan "*G_Score*" değerinin ise "-4,005" ortalama değerini aldığı görülmektedir.

Kredi değişim modeli ve kredi zarar karşılıkları modeli büyük bankalara ayrıca uygulandığında ve dönemsel olarak ayrılarak test edildiğinde benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda modellerin sağlamlığı test edilmiştir. Ayrıca artık değer oluşturan %1'lik dilimdeki metrik değişkenler *winsorize* yöntemi ile ortalamaya yaklaştırılmıştır. Tüm eksik veri barındıran şirket-yıl gözlemleri örneklem ve veri bölümde ifade edildiği şekilde örneklemden çıkartılarak sonuçların tutarlı olması gözetilmiştir.

4.8. Araştırma Sonuçlarının Tartışılması ve Öneriler

Türkiye'de faaliyet gösteren halka açık bankaların banka-yıl ihtiyatlılık puanlarının ölçülmesi amacıyla Khan ve Watts (2009) yöntemi uygulanmıştır. Bu bağlamda 9 halka açık faaliyet gösteren bankaya 2000 – 2019 yılları arasında 164 banka-yıl gözlemi üzerinde regresyon modeli uygulanmıştır. Çalışmanın bankaları kapsayan 19 yıllık süreç üzerinden gerçekleşmesi bankaların ihtiyatlılık puanlarının gerek grafikler yardımıyla yıllar içindeki seyrinin değerlendirilmesine gerekse bu puanlar yardımıyla kriz dönemlerinde kredi değişim

ve kredi zarar karşılıkları modellerinin uygulanmasına imkân vermiştir. Yapılan araştırma sonucunda özellikle kamu bankası olan Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. ve Türkiye Halk Bankası'nın ihtiyatlılık seviyelerinde kriz sonrası dönemler başta olmak üzere çarpıcı düşüşler gözlenmiştir. Buradan yola çıkarak gelecek araştırmalar kamu ve özel bankalar üzerinde kriz dönemlerinde kredi verme kapasitelerinin ihtiyatlılık seviyelerine göre farklılık gösterip göstermediklerini ölçümlemesi yerinde olacaktır. Banka-yıl bazlı hesaplanan C_Score ve G_Score değişkenleri arasında yapılan Pearson ve Spearman korelasyonlarının %1 seviyesinde anlamlı negatif ilişkili olması hesaplanan katsayıların güvenilirliğini göstermesi açısından önemlidir.

Bu bölüm kapsamında hesaplanan banka-yıl bazlı ihtiyatlılık puanları iki regresyon modeli üzerinden üç hipotezin test edilmesinde kullanılmıştır. İlk regresyon modeli kredi değişim modelidir. Burada bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasitelerinin değişimi test edilmiştir. Araştırma kapsamında 2000 – 2017 yılları arasında 28 bankaya ait 291 banka-yıl verisi kullanılmıştır. 2018 ve 2019 yıllarının örnekleme dahil edimemesi UFRS 9 kapsamında uygulamaya giren beklenen kredi zararları modelinin önceki dönemler ile karşılaştırılması sonuçlar üzerinde etkisi kaynaklıdır. Gelecek araştırmalar söz konusu dönemi dikkate alarak ilerleyebilir. Araştırma sonucunda kriz dönemlerinde banka kredi verme kapasiteleri %1 anlamlılık düzeyinde düştüğü gözlenmiştir. Analiz bulgularının literatürde benzer araştırma yapan Beatty ve Liao (2011) ve Mangaris ve diğ. (2017) ile benzer sonuçlara ulaştığı görülmüştür.

Diğer bir uygulanan model ise kredi zarar karşılıkları modelidir. Bu model kapsamında kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeylerinin ihtiyatlılık seviyerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. İhtiyatlılık seviyeleri kredi zarar raporlaması ile ilişkilendirilmiş olup, ihtiyatlılık ile bankaların kredi verme düzeylerini inceleyen çalışmaların sonucunda, zamanında beklenen kredi zararı raporlanması bankaların kredi kapasitelerini kriz dönemlerinde olumlu yönde etkildiği sunucuna ulaştıkları görülmektedir. Ayrıca kriz harici dönemlerde asimetrik zamanlılık ve beklenen kredi zararı ölçüm yöntemleri ile tespit edilen ihtiyatlılık düzeyi yüksek olan bankaların kredi düzeylerinin çok fazla değişmediği ve kriz dönemlerinden yaşanan kredi daralmasından daha az etkilendikleri sonucu çıkarılmıştır. Araştırma kapsamında kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeyleri, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha fazla olacağı öngörüsü test edilmiştir. Ayrıca büyük bankaların kredi verme düzeyleri ile ihtiyatlılık düzeyleri arasındaki ilişki test

edilmiştir. Örneklem kapsamında kriz dönemlerinde bankaların kredi verme düzeyleri, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha fazla olacağı öngörüsü 28 bankaya ait 324 banka-yıl gözlemine uygulanmıştır. Büyük bankaların test edildiği örneklem 2019 yılı itibariyle aktif büyüklüğü 100 milyon Türk Lirası ve üzerindeki 9 bankayı kapsamaktadır. Bankaların kriz dönemlerinde kredi verme düzeylerinin, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha fazla olduğu %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir. Beatty ve Liao (2011), Brei ve Schclarek (2013), Bruno ve diğ. (2018), Ivashina ve Scharfstein (2010) ve Wyplosz (2012) ile benzer bulgulara ulaşmıştır. Büyük bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri ile ihtiyatlılık arasındaki ilişkinin daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha fazla olduğu %1 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir. Beatty ve Liao (2011), Kishan ve Opiela (2006) ve Kashyap ve Stein (2000) benzer bulgulara ulaşmıştır.

SONUÇ

Muhasebe alanında gerek ampirik çalışmalar içerisinde, gerek uluslararası raporlama standartları kavramsal çerçevesi, gerekse muhasebe alanının teorik yapısının oluşmasında önemli yere sahip olan ihtiyatlılık kavramı çalışma kapsamında çok boyutlu olarak incelenmiştir. İlk bölümde ihtiyatlılık kavramı; ihtiyatlılık tanımı, ihtiyatlılık kavramının tarihsel süreçteki dayanakları, muhasebe doktrinindeki yeri ve önemi açısından incelenmiş ve temel çerçeve çizilmiştir.

İhtiyatlılık kavramının akademik çalışmalar içerisinde geniş yer tutması dolayısıyla ihtiyatlılık kavramı ile ilişkili olan konular irdelenmiştir. Bu bağlamda tarihi maliyet, gerçeğe uygun değer, değer düşüklüğü ve nakit akışları, değer ilişkisi ve sermaye piyasaları araştırmaları, diğer alanlardaki çalışmalara yer verilmiştir. İhtiyatlılık kavramı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ölçüm yöntemlerine göre kesitsel ve zaman serisi çalışmaları; konularına göre sözleşmeler, hissedar davaları, vergilendirme ve muhasebe düzenlemeleri çalışmaları olduğu görülmüştür. Şirket karakteristik özelliklerine göre ise teknoloji şirketi olma, yönetim kurulu yapısı, halka açıklık, büyük denetim firması ile çalışma, uluslararası olma, kazançların sürekliliği, şirket büyüklüğü, yasal sistem özellikleri, denetimlerin yapısı ve şeffaflık düzeyi gibi birçok konuda çalışmalar olduğu görülmüştür.

Diğer bir önemli konu olan ve tezin araştırma bölümlerinin dayanağını oluşturan ihtiyatlılık ölçümü ve kullanılan yöntemlerin detaylı açıklamalarına yer verilmiştir. İhtiyatlılık ölçüm yöntemleri asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemleri, defter değerinin pazar değerine oranı ölçüm yöntemi ve faaliyetlerden kaynaklanan tahakkuklar ve nakit akışları ölçüm yöntemi olarak üç başlıkta incelenmekle birlikte tez kapsamında akademik çalışmalarda en çok yer bulan asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi uygulanmıştır. Bu bağlamda asimetrik zamanlılık yöntemi düzeltilmiş şartlı ihtiyatlılık ölçüm yöntemi, firma-yıl temelli asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi, şartlı ihtiyatlılık ve kar kalitesi ölçüm yöntemi ile hisse getirileri ölçümü üzerinde durulmuştur. Ayrıca yönteme yapılan eleştiriler dikkatle irdelenmiştir. Asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi kendi içerisinde bütüncül yaklaşan Basu (1997) ölçümü, şirket-yıl temelli

asimetrik zamanlılık ölçümü Khan ve Watts (2009) ve geliştirilmiş diğer ölçüm modelleri olarak ayrılmaktadır. Tezin ampirik çalışmaların dayanağı bu Basu (1997) ve Khan ve Watts (2009) ölçüm yöntemleri olmuştur.

Basu (1997) tarafından asimetrik zamanlılık yöntemi ihtiyatlılığın şirket kazançlarının (karının veya zararının), iyi haberlere göre kötü haberlerden daha çabuk etkilenmesi şeklinde tanımlanmış ve şirketlerin hisse senedi getirilerini haberleri ölçme aracı olarak kullanmıştır. Khan ve Watts (2009) ise yönteme büyüklük, pazar değeri defter değeri ve kaldıraç oranlarını ilave ederek şirket-yıl temelli ihtiyatlılık puanı hesaplamasını geliştirmiştir.

Tez kapsamında üç alanın ihtiyatlılık ile ilişkisi üzerine araştırma yapılmıştır. Bu alanlar borç sözleşmeleri açıklamaları, kriz dönemlerinde bankaların kredi kapasiteleri ve ihtiyatlılık düzeyleri ve sürdürülebilirlik raporlaması olarak sıralanabilir.

İlk olarak borç sözleşmeleri konusunda ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan şirketlerin borç sözleşmesi açıklaması yapma olasılığının yükselmesi ve şirketlerin ihtiyatlılık seviyeleri yükseldikçe borç sözleşmesi yapılandırma açıklaması yapma olasılıklarının düşmesi hipotezleri test edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi içerisinde sunulan regresyon modelini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan ihtiyatlılık puanlarının hesaplanması ve Türkiye'de faaliyet gösteren finans dışı sektör şirketlerinin ihtiyatlılık durumlarının değerlendirilmesi amacıyla 290 şirkete ait 3.931 şirket-yıl gözlemi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Basu (1997) modeli yıllık ortalama, mart ayı ve aralık ayı olmak üzere üç farklı borsa fiyat verisi kullanılarak 2000 – 2019 dönemine uygulanmıştır. Ayrıca 2000 – 2008 ve 2009 – 2019 dönemlerine aynı model uygulanarak modelin sağlamlığı test edilmiştir. Toplamda üç farklı dönemde üç farklı hisse fiyatı üzerinden ihtiyatlılık seviyelerinin dönemsel karşılaştırılması 9 farklı modelde test edilmiştir. Aynı veri setine Khan ve Watts (2009) tarafından geliştirilen bir firma-yıl için ihtiyatlılıktaki değişimi ve ihtiyatlılık seviyesindeki yıl bazlı kesitsel çalışma ile değişimleri gösterecek ölçme yöntemi uygulanmış ve araştırmanın hem borç sözleşmeleri hem de sürdürülebilirlik raporlaması bölümünde kullanılacak olan firma-yıl bazlı ihtiyatlılık puanları 2000-2019 dönemini kapsayan 19 yıl için hesaplanmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırma uluslararası çalışmalarda kullanılan asimetrik zamanlılık yönteminin Türkiye'de geniş kapsamlı incelenmesini sağlaması açısından oldukça önemlidir. Asimetrik zamanlılık araştırması sonucucunda Türkiyedeki şirketlerin ihtiyatlılık seviyesi kötü haberlerin iyi haberlere duyarlılığı bağlamında 1,5 ile 2 kat arasında değiştiği görülmüştür. 2000 – 2019

yıllarının incelendiği modellerde farklı hisse fiyatı seviyelerinde ihtiyatlılık düzeyinin 1,8 kat olduğu 0,01 anlamlılık düzeyinde görülmüştür. 2000 – 2008 yılları incelendiğinde ise ortalama fiyat dışında mart ayı ve aralık ayı hisse fiyatlarına göre ihtiyatlılık seviyesinin 1,5 ile 0,8 kat olduğu görülmektedir. Son olarak 2009 – 2019 dönemi incelendiğinde negatif kazançların pozitif kazançlara göre hassasiyet seviyelerini ifade eden ihtiyatlılık seviyesinin benzer şekilde 1,2 ile 1,8 kat arasında değiştiği görülmektedir. Uluslararası literatürdeki çalışmalar ile karşılaştırıldığında Türkiye'de kötü haberlerin iyi haberlere duyarlılığı bağlamında ihtiyatlılık seviyelerinin daha ılımlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, asimetrik zamanlılık yönteminin varsayımları altında bu sonuçlara ulaşıldığı göz önünde tutulmalıdır.

Borç sözleşmesi açıklamaları ile ihtiyatlılık düzeyleri arasında ilişkinin incelenmesi ise Türkiye'de faaliyet gösteren finans sektörü dışındaki 2000 – 2019 yıllarını kapsayan dönemde 221 firmaya ait 758 firma yıl gözlemini kapsamaktadır. Firmaların borç sözleşmeleri ile ilgili açıklama yapmaları ile ihtiyatlılık seviyesi arasında ilişki olup olmadığı ve şirketlerin borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma ile ilgili açıklamaları ile ihtiyatlılık seviyesi arasında ilişki test edilmiştir. Bu bağlamda KAP'ta şirketlerin Özel Durum Açıklamaları Python programı ile analiz edilerek borç sözleşmesi açıklamaları ile yeniden yapılandırma açıklamaları tespit edilmiştir. Yapılan tespitlerden sonra her iki açıklama için şirket-yıl bazlı bağımlı kategorik değişkenler oluşturulmuştur. Araştırmada bağımsız değişken olarak ise firma-yıl temelli, C_SCORE, yükümlülük toplamı, şirket büyüklüğü, piyasa değeri defter değeri kullanılmıştır. Dengesiz panel veri logistik regresyon analizi sonrasında borç sözleşmesi açıklaması yapma ile ihtiyatlılık arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Şirketlerin kredilerini ve borç sözleşmelerini yeniden yapılandırma, refinansman sağlamaları ile ihtiyatlılık puanları arasında ise ilişki görülmemiştir. Ahmed ve diğ. (2002), Zhang (2008), Cohen ve diğ. (2019) ve Nikolaev (2010) benzer bulgulara ulaşmıştır.

Tezin üçüncü bölümünün devamında, ihtiyatlılık ve kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması incelenmiştir. KSS çalışmalarının tarihi süreç içerisindeki gelişimi, boyutları, ihtiyatlılık ile olan ilişkisine yer verilmiştir. KSS araştırmalarına ekonomik açıdan yaklaşan çalışmaların temel aldığı vekâlet teorisi ve paydaş teorisi açıklanmıştır. Araştırma kapsamında şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılıkla olumlu ilişkili olup olmadığı panel veri regresyon analizi ile test edilmiştir. Regresyon modeli kapsamında 40 firmadan 222 firma-yıl için 2008 ile 2019 yılları kapsayan dönemde test edilmiştir. Çalışma sonucunda şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması performansı, koşullu ihtiyatlılıkla olumlu

ilişkili olduğunu %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir. Cheng ve Kung (2016), Guo ve diğ. (2020), Francis ve diğ. (2013) benzer sonuçlara ulaşmıştır. Paydaş teorisi ile paralel olarak KSS raporlamaları ile ihtiyatlılık seviyeleri arasında pozitif ilişki bulunduğu ayrıca belirtilebilir.

Tezin dördüncü bölümünde Türk Bankacılık Sektörü kriz dönemlerinde bankaların kredi verme kapasitelerinin ihtiyatlılık seviyeleri ve banka büyüklükleri ile olan ilişkisi incelenmiştir. Araştırma kapsamında ilk olarak bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri değerlendirilmiştir. Daha sonra kriz dönemlerinde bankaların kredileri verme düzeyleri ihtiyatlılık düzeylerine göre irdelenmiştir. Son olarak büyük bankaların, banka kredileri verme düzeyleri ve ihtiyatlılık arasında ilişki test edilmiştir. Bankaların asimetrik zamanlılık ölçümü 1999-2019 yılları arasında toplam 9 bankaya ait 175 banka-yıl verisine, kredi değişimin kriz dönemlerinde ihtiyatlılık üzerindeki etkileri ise 29 bankaya ait 396 banka-yıl gözlemine uygulanmıştır. Çalışma sonucunda kriz dönemlerinde bankaların kredi kapasitelerinin daraldığı ve ihtiyatlılık seviyesi yüksek olan bankaların bu daralmadan daha az etkilendiği sonucuna varılmıştır. Bankaların kriz dönemlerinde kredi verme düzeylerinin, daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha az ihtiyatlılık düzeyindeki bankalara göre daha fazla olduğu %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir. Beatty ve Liao (2011), Brei ve Schclarek (2013), Bruno ve diğ. (2018), Ivashina ve Scharfstein (2010) ve Wyplosz (2012) ile benzer bulgulara ulaşmıştır. Ayrıca 2000 - 2019 dönemi içerisinde 2001 ve 2008 kriz dönemlerinde, bankaların ihtiyatlılık düzeyleri incelendiğinde Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Akbank T.A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin ihtiyatlılık puanların yatay seyir gösterdiği, ICBC Turkey Bank A.Ş., Şekerbank T.A.Ş. ve QNB Finansbank A.Ş. dalgalı seyir gösterdiği gözlenmiştir. Araştırmanın sonucunda devlet bankası olan Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O ve Türkiye Halk Bankası A.Ş.'nin ihtiyatlılık puanlarının gözle görülür şekilde düşüş göstermesi dikkat çekmiştir. Kriz dönemlerinde banka kredi verme kapasiteleri ise %1 anlamlılık düzeyinde düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Manganaris ve diğ. (2017), Beatty ve Liao (2011) benzer bulgulara ulaşmıştır. Büyük bankaların kriz dönemlerinde kredi verme kapasiteleri ile ihtiyatlılık arasındaki ilişkinin daha fazla ihtiyatlılık düzeyine sahip bankalar için daha fazla olduğu %1 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir. Beatty ve Liao (2011), Kishan ve Opiela (2006) ve Kashyap ve Stein (2000) benzer bulgulara ulaşmıştır.

Çalışma kapsamında ihtiyatlılık alanında en yaygın kullanılan ölçüm yöntemi olarak asimetrik zamanlılık ölçüm yöntemi kullanılmıştır. Bu sayede Türkiye'de faaliyet gösteren

gerek finans sektöründe mevduat bankaları, gerekse finans dışı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere ait verilerin 1999 – 2019 dönemini kapsayan geniş aralıkta analiz ve değerlendirilme fırsatı olmuştur. Gelecekteki çalışmalar ihtiyatlılık düzeyi belirlenmesinde kullanılan diğer ölçüm yöntemlerini kullanarak çalışmaları geliştirme fırsatı yakalayabilirler. Ayrıca, mevcut asimetrik zamanlılık yöntemi kullanılarak şirketlerin yüksek-düşük teknoloji şirketi olma, yönetim kurulunun yapısı, halka açık olup olmama, büyük denetim firmalarıyla çalışıp çalışmama, uluslararası olup olmama, kazançlarının sürekliliği, şirket büyüklüğü gibi birçok farklı karakteristik özellikleri bağlamında ilişkisi karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Türkiye'de incelediğimiz bu çalışmanın ülkeler boyutunda yasalara dayalı hukuk sistemi ile içtihatlara dayalı hukuk sistemi ülkesi olma gibi yasal sistem özellikleri, hukuki yapılarının güçlülüğü, menkul kıymet piyasalarındaki kurallara uygun denetimlerin yapısı, şeffaflık düzeyleri gibi özelliklerine göre incelenmesi de mümkündür. Çalışmamızın literatürde Türkiye üzerinde yapılan geniş bir ampirik çalışma olmaması dolayısıyla ihtiyatlılık ölçümünün Türkiye'de incelenmesi ve çok boyutlu olarak değerlendirilmesi konusunda literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, D., & Aktürk, A. (2009). Muhasebede ihtiyatlilik kavrami ve imkb sinai endeksinde işlem gören işletmelerde ihtiyatlilik üzerine bir araştirma. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, C.X I,S I, 77–90.

Ahmed, A. S., Billings, B. K., Morton, R. M., & Stanford-Harris, M. (2002). The Role of Accounting Conservatism in Mitigating Bondholder-Shareholder Conflicts over Dividend Policy and in Reducing Debt Costs. The Accounting Review, 77(4), 867–890.

Amir, E., Harris, T. S., & Venuti, E. K. (1993). A Comparison of the Value-Relevance of U . S . Versus Non-U . S . GAAP Accounting Measures Using Form 20-F Reconciliations. Journal of Accounting Research, 31, 230–264.

Anagnostopoulou, S. C., Tsekrekos, A. E., & Voulgaris, G. (2020). Accounting conservatism and corporate social responsibility. British Accounting Review. 100942. https://doi.org/10.1016/j.bar.2020.10094.

André, P., Filip, A., & Paugam, L. (2015). The Effect of Mandatory IFRS Adoption on Conditional Conservatism in Europe. Journal of Business Finance and Accounting, 42(3–4), 482–514. https://doi.org/10.1111/jbfa.12105.

Badia, M., Duro, M., Penalva, F., & Ryan, S. (2017). Conditionally conservative fair value measurements. Journal of Accounting and Economics, 63(1), 75–98. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2016.10.006.

Balakrishnan, K., Watts, R., & Zuo, L. (2016). The Effect of Accounting Conservatism on Corporate Investment during the Global Financial Crisis. Journal of Business Finance and Accounting, 43(5–6), 513–542. https://doi.org/10.1111/jbfa.12206.

Ball, R., & Brown, P. (1968). An Empirical Evaluation of Accounting Income Numbers. Journal of Accounting Research, 6(2), 159–178.

Ball, Rau, & Shivakumar, L. (2006). The role of accruals in asymmetrically timely gain and loss recognition. Journal of Accounting Research, 44(2), 207–242. https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2006.00198.x.

Ball, Ray, Kothari, S. P., & Nikolaev, V. V. (2013). On estimating conditional conservatism. Accounting Review, 88(3), 755–787. https://doi.org/10.2308/accr-50371.

Ball, Ray, & Shivakumar, L. (2005). Earnings quality in UK private firms: Comparative loss recognition timeliness. Journal of Accounting and Economics, 39(1), 83–128. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2004.04.001.

Banker, R. D., Basu, S., & Byzalov, D. (2017). Implications of impairment decisions and assets' cash-flow horizons for conservatism research. Accounting Review, 92(2), 41–67. https://doi.org/10.2308/accr-51524.

Barker, R. (2015). Conservatism, prudence and the IASB's conceptual framework. Accounting and Business Research, 45(4), 514–538. https://doi.org/10.1080/00014788.2015.1031983.

Barth, M. E. (2000). Valuation-based accounting research: Implications for financial reporting and opportunities for future research. Accounting and Finance, 40(1), 7–31. https://doi.org/10.1111/1467-629X.00033.

Barth, M. E., Beaver, W. H., & Landsman, W. R. (2001). The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: Another view. Journal of Accounting and Economics, 31(1–3), 77–104. https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00019-2.

Basu, S. (1997). The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings 1. Journal of Accounting and Economics, 24, 3–37.

Beatty, A., Weber, J., & Yu, J. J. (2008). Conservatism and Debt. Journal of Accounting and Economics, 45(2–3), 154–174. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2008.04.005.

Beatty, A., Liao, S. 2011. Do delays in expected loss recognition affect banks' willingness to lend? Journal of Accounting and Economics, 52, 1–20.

Beatty, A., & Liao, S. (2014). Financial accounting in the banking industry: A review of the empirical literature. Journal of Accounting and Economics, 58(2–3), 339–383. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.08.009.

Beaver, W. H., & Ryan, S. G. (2000). Biases and Lags in Book Value and Their Effects on the Ability of the Book-to-Market Ratio to Predict Book Return on Equity. Journal of Accounting Research, 38(1), 127–148. https://doi.org/10.2307/2672925.

Bernanke, B. and Lown, C. 1991. The credit crunch. Brookings Papers on Economic Activity 2, 205-247.

Brei, M., & Schclarek, A. (2013). Public bank lending in times of crisis. Journal of Financial Stability, 9(4), 820–830. https://doi.org/10.1016/j.jfs.2013.01.002.

Braun, E. (2016). The Ecological Rationality of Historical Costs and Conservatism. Accounting, Economics and Law: A Convivium, 9(1). https://doi.org/10.1515/ael-2015-0013.

Bruno, B., D'Onofrio, A., & Marino, I. (2018). Determinants of Bank Lending in Europe and the United States. Finance and Investment: The European Case. https://doi.org/10.1093/oso/9780198815815.001.0001.

Buallay, A., Fadel, S. M., Alajmi, J., & Saudagaran, S. 2020. Sustainability reporting and bank performance after financial crisis: Evidence from developed and developing countries. Competitiveness Review. vol. ahead-of-print.

Burke, Q. L., Chen, P.-C., & Lobo, G. J. 2020. Is Corporate Social Responsibility Performance Related to Conditional Accounting Conservatism? Accounting Horizons, 34(2), 19–40.

Caplan, D., Dutta, S. K., & Lawson, R. A. (2013). Corporate Social Responsibility Initiatives Across the Value Chain. The Journal of Corporate Accounting and Finance, 24(3), 11–15. https://doi.org/10.1002/jcaf.

Carlson, M., Shan, H., & Warusawitharana, M. (2013). Capital ratios and bank lending: A matched bank approach. Journal of Financial Intermediation, 22(4), 663–687. https://doi.org/10.1016/j.jfi.2013.06.003.

Carroll, A. B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. Corporate Social Responsibility, 4(4), 497–505. https://doi.org/10.5465/amr.1979.4498296.

Cengiz, S. (2019). Bağımsız Denetim Kalitesinin Muhasebe İhtiyatlılığı Üzerindeki Etkisi : BIST'te Bir Araştırma. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 10(EkSayı), 140–149.

Cheng, C. L., & Kung, F. H. 2016. The effects of mandatory corporate social responsibility policy on accounting conservatism. Review of Accounting and Finance, 15(1), 2–20.

Cho, C. H. (2020). CSR accounting 'new wave' researchers: 'step up to the plate'… or 'stay out of the game.' Journal of Accounting and Management Information Systems, 19(4), 626–650. https://doi.org/10.24818/jamis.2020.04001.

Christensen, H. B., Hail, L., & Leuz, C. (2019). Economic Analysis of Widespread Adoption of CSR and Sustainability Reporting Standards. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.3315673.

Cohen, M., Katz, S. P., Mutlu, S., & Sadka, G. (2019). Do debt covenants constrain borrowings prior to violation? Evidence from SFAS 160. Accounting Review, 94(2), 133–156. https://doi.org/10.2308/accr-52204.

Collins, D. W., Hribar, P., & Tian, X. (2014). Cash flow asymmetry: Causes and implications for conditional conservatism research. Journal of Accounting and Economics, 58(2–3), 173–200. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.08.010.

Craig Nichols, D., Wahlen, J. M., & Wieland, M. M. (2009). Publicly traded versus privately held: Implications for conditional conservatism in bank accounting. Review of Accounting Studies, 14(1), 88–122. https://doi.org/10.1007/s11142-008-9082-3.

Crawley, M. J. (2015). Macroeconomic consequences of accounting: The effect of accounting conservatism on macroeconomic indicators and the money supply. Accounting Review, 90(3), 987–1011. https://doi.org/10.2308/accr-50998.

Çopur Vardar, G., & Yıkılmaz Erkol, A. (2019). Banka ve İmalat Sanayi Sektörü İhtiyatlılık Skorları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 580171(83), 279–298. https://doi.org/10.25095/mufad.580171

Demir, V., Ertuğrul, M. & Gür, E. (2016). Değer İlişkisi Üzerine Uluslararası Yayınlar. Mali Çözüm. Temmuz-Ağustos, 13-31.

Demirhan, D. (2013). Son Finansal Krizin Banka Karlılığının Belirleyicileri Üzerine Etkileri: Türk Bankacılık Sektörü Örneği. Journal of Yaşar University, 8(31), 5203–5228.

Deegan, C. & Unerman, J. (2011). Financial Accounting Theory. McGraw-Hill. 2nd Edition. p.556.

Devine, C. T. (1963). The Rule of Conservatism Reexamined. Journal of Accounting Research, 1(2), 127–138.

Dichev, I. D., & Skinner, D. J. (2002). Large-sample evidence on the debt covenant hypothesis. Journal of Accounting Research, 40(4), 1091–1123. https://doi.org/10.1111/1475-679X.00083

Dietrich, J. R., Muller, K. A., & Riedl, E. J. (2007). Asymmetric timeliness tests of accounting conservatism. Review of Accounting Studies, 12(1), 95–124. https://doi.org/10.1007/s11142-006-9023-y.

Dutta, S., & Patatoukas, P. N. (2017). Identifying conditional conservatism in financial accounting data: Theory and evidence. Accounting Review, 92(4), 191–216. https://doi.org/10.2308/accr-51640.

Elyasiani, E., & Jia, J. (Jane). (2019). Relative performance and systemic risk contributions of small and large banks during the financial crisis. Quarterly Review of Economics and Finance, 74, 220–241. https://doi.org/10.1016/j.qref.2019.01.010.

Erkens, D. H., Subramanyam, K. R., & Zhang, J. (2014). Affiliated banker on board and conservative accounting. Accounting Review, 89(5), 1703–1728. https://doi.org/10.2308/accr-50798.

Ernayani, R., & Oviantari, I. (2015). Effect of Litigation, Taxes and Political Cost, and Debt Covenant of Accounting Conservatism. In 5th Annual International Conference on Accounting and Finance (AF 2015) (pp. 135–142).

Ertuğrul, A. N. (2014). Geleneksel Muhasebeden Uluslararası Finansal Raporlamaya Geçişte İhtiyatlılık Kavramı. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), 215–227.

FASB (1980). Statement of Financial Accounting Concepts No.2 Qualitatative Characteristics of Accounting Information.

Feltham, G. A., & Ohlson, J. A. (1995). Valuation and Clean Surplus Accounting for Operating and Financial Activities. Contemporary Accounting Research, 11(2), 689–731. https://doi.org/10.1111/j.1911-3846.1995.tb00462.x

Feltham, G. A., & Ohlson, J. A. (1996). Uncertainty Resolution and the Theory of Depreciation Measurement. Journal of Accounting Research, 34(2), 209. https://doi.org/10.2307/2491500.

Francis, J., & Schipper, K. (1999). Have Financial Statements Lost Their Relevance ? Journal of Accounting Research, 37(2), 319–352.

Francis, B., Hasan, I., & Wu, Q. (2013). The benefits of conservative accounting to shareholders: Evidence from the financial crisis. Accounting Horizons, 27(2), 319–346. https://doi.org/10.2308/acch-50431.

Friedman, M. (1970). Comment on Tobin. The Quarterly Journal of Economics, 84(2), 328. https://doi.org/10.2307/1883018.

Gao, P. (2013). A measurement approach to conservatism and earnings management. Journal of Accounting and Economics, 55(2–3), 251–268. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2012.10.001.

García-Benau, M. A., Sierra-Garcia, L., & Zorio, A. 2013. Financial crisis impact on sustainability reporting. Management Decision, 51(7), 1528–1542.

García Lara, J. M., García Osma, B., & Penalva, F. (2016). Accounting conservatism and firm investment efficiency. Journal of Accounting and Economics, 61(1), 221–238. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2015.07.003.

Gigler, F., Kanodia, C., Sapra, H., & Venugopalan, R. (2009). Accounting conservatism and the efficiency of debt contracts. Journal of Accounting Research, 47(3), 767–797. https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2009.00336.x.

Giordano-Spring, S., Martinez, I., & Vidal, O. (2015). Coûts historiques vs. Justes valeurs pour mesurer le résultat comptable? Les arguments comparés des professionnels du chiffre. Comptabilite Controle Audit, 21(3), 119–148. https://doi.org/10.3917/cca.213.0119.

Givoly, D., & Hayn, C. (2000). The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative? Journal of Accounting and Economics, 29(3), 287–320. https://doi.org/10.1016/S0165-4101(00)00024-0.

Givoly, D., Hayn, C. K., & Natarajan, A. (2007). Measuring reporting conservatism. Accounting Review, 82(1), 65–106. https://doi.org/10.2308/accr.2007.82.1.65.

Gray, S. J. (1988). Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting Systems Internationally. Abacus, 24(1), 1–15. https://doi.org/10.1111/j.1467-6281.1988.tb00200.x.

Goh, B. W., & Li, D. (2011). Internal controls and conditional conservatism. Accounting Review, 86(3), 975–1005. https://doi.org/10.2308/accr.00000041.

Guay, W. R. (2008). Conservative financial reporting, debt covenants, and the agency costs of debt. Journal of Accounting and Economics, 45(2–3), 175–180. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2008.05.001.

Hached, R. (2014). Financial covenants and financial reporting conservatism: French evidence. International Journal of Basic and Applied Sciences, 3(3), 245–253. https://doi.org/10.14419/ijbas.v3i3.2791.

Hayn, C. (1995). The information content of losses. Journal of Accounting and Economics, 20(2), 125–153. https://doi.org/10.1016/0165-4101(95)00397-2.

Hellman, N. (2008). Accounting Conservatism under IFRS. Accounting in Europe, 5(2), 71–100. https://doi.org/10.1080/17449480802510492.

Hong, S. (2020). Corporate social responsibility and accounting conservatism. International Journal of Economics and Business Research, 19(1), 1–18. https://doi.org/10.1504/IJEBR.2020.103883.

Holthausen, R. W., & Watts, R. L. (2001). The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting. Journal of Accounting and Economics, 31(1–3), 3–75. https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00029-5.

Hsu, C., Novoselov, K. E., & Wang, R. (2017). Does accounting conservatism mitigate the shortcomings of CEO overconfidence? Accounting Review, 92(6), 77–101. https://doi.org/10.2308/accr-51718.

IFRS Conceptual Framework Project Summary, 2018.

Ivashina, V., & Scharfstein, D. (2010). Bank lending during the financial crisis of 2008. Journal of Financial Economics, 97(3), 319–338. https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2009.12.001.

Jensen, M.C. & Meckling, W.H. (1976). Theory of The Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. Journal of Financial Economics, 3, 305-360.

Jensen, M. C. (2002). Jensen, M. C. (2002). Value maximization, stakeholder theory, and the corporate objective function. Business Ethics Quarterly.pdf, 12(2), 235–256.

Kaldırım, Y. (2019). Koşulsuz Muhasebe İhtiyatlılığı: Türkiye'den Kanıtlar. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Özel Sayı(Ağustos), 55–68. https://doi.org/10.25095/mufad.605921

Kanagaretnam, K., Lim, C. Y., & Lobo, G. J. (2014). Influence of national culture on accounting conservatism and risk-taking in the banking industry. Accounting Review, 89(3), 1115–1149. https://doi.org/10.2308/accr-50682.

Kashyap, A. K., & Stein, J. C. (2000). What do a million observations on banks say about the transmission of monetary policy? American Economic Review, 90(3), 407–428. https://doi.org/10.1257/aer.90.3.407.

Kaytmaz Balsari, C., Ozkan, S., & Durak, G. (2010). Earnings Conservatism in Pre - and Post - Ifrs Periods in Turkey : Panel Data Evidence. Accounting and Management Information Systems, 9(3), 403–421.

KGK, Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, 2018.

Khan, M., & Watts, R. L. (2009). Estimation and empirical properties of a firm-year measure of accounting conservatism. Journal of Accounting and Economics, 48(2–3), 132–150. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2009.08.002.

Kim, Y., Li, S., Pan, C., & Zuo, L. (2013). The role of accounting conservatism in the equity market: Evidence from seasoned equity offerings. Accounting Review, 88(4), 1327–1356. https://doi.org/10.2308/accr-50420.

Kishan, R. P., & Opiela, T. P. (2006). Bank capital and loan asymmetry in the transmission of monetary policy. Journal of Banking and Finance, 30(1), 259–285. https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2005.05.002.

Kothari, S. P. P. (2001). Capital markets research in accounting. Journal of Accounting and Economics, 31(1–3), 105–231. https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00030-1.

Kravet, T. D. (2014). Accounting conservatism and managerial risk-taking: Corporate acquisitions. Journal of Accounting and Economics, 57(2–3), 218–240. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.04.003.

Krishnan, G. V., & Visvanathan, G. (2008). Does the SOX definition of an accounting expert matter? The association between Audit committee directors' accounting expertise and accounting conservatism. Contemporary Accounting Research, 25(3). https://doi.org/10.1506/car.25.3.7.

Liao, P. C., & Radhakrishnan, S. (2016). The effects of the auditor's insurance role on reporting conservatism and audit quality. Accounting Review, 91(2), 587–602. https://doi.org/10.2308/accr-51167.

Lim, C. Y., Lee, E., Kausar, A., Walker, M. 2014. Bank accounting conservatism and bank loan pricing, Journal of Accounting and Public Policy,33 (3): 260-278.

LaFond, R., & Watts, R. L. (2008). The information role of conservatism. The Accounting Review, 83(2), 447–478.

Lu, T. (2006). Does opinion shopping impair auditor independence and audit quality? Journal of Accounting Research, 44(3), 561–583. https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2006.00211.x.

Macve, R. H. (2015). Fair value vs conservatism? Aspects of the history ofaccounting, auditing, business and finance from ancient Mesopotamia to modern China. British Accounting Review, 47(2), 124–141. https://doi.org/10.1016/j.bar.2014.01.001.

Manganaris, P., Beccalli, E., & Dimitropoulos, P. (2017). Bank transparency and the crisis. British Accounting Review, 49(2), 121–137. https://doi.org/10.1016/j.bar.2016.07.002.

Martin, X., & Roychowdhury, S. (2015). Do financial market developments influence accounting practices? Credit default swaps and borrowers' reporting conservatism. Journal of Accounting and Economics, 59(1), 80–104. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.09.006.

MSUGT, Muhasebenin Temel Kavramları, 1992.

Nikolaev, V. V. (2010). Debt covenants and accounting conservatism. Journal of Accounting Research, 48(1), 137–175. https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2009.00359.x.

Öner, M., Aybars, A., & Ekizler, H. (2017). An Empirical Analysis On How Conservatism Influences Cost Of Equity Capital: Evidence From Turkey. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 12(48), 125–139. https://doi.org/10.14783/maruoneri.vi.331582

Özer, G., & Merter, A. K. (2019). Denetim Komitesi Özelliklerinin Firma İhtiyatlılık Düzeyine Etkisi: BİST'te Bir Uygulama. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(4), 50–71. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.485075

Özer, G., & Merter, A. K. (2020). İhtiyatlılık Kavramının Ölçülmesi ve BİST'te İşlem Gören Şirketler Üzerine Bir Uygulama. Muhasebe ve Bilim Dünyası, 22(1), 1–20.

Patatoukas, P. N., & Thomas, J. K. (2011). More evidence of bias in the differential timeliness measure of conditional conservatism. Accounting Review, 86(5), 1765–1793. https://doi.org/10.2308/accr-10101.

Patatoukas, P. N., & Thomas, J. K. (2016). Placebo tests of conditional conservatism. The Accounting Review, 91(2), 625–648. https://doi.org/10.2308/accr-51179.

Penman, S. (2016). Conservatism as a Defining Principle for Accounting. The Japanese Accounting Review, 6(2016), 1–16. https://doi.org/10.11640/tjar.6.2016.03.

Penman, S., & Zhang, X. J. (2002). Accounting conservatism, the quality of earnings, and stock returns. Accounting Review, 77(2), 237–264. https://doi.org/10.2308/accr.2002.77.2.237.

Refinitiv. (2020). Environmental, Social and Governance (ESG) Scores From Refinitiv. April. 2020. s.25.

Richard,J., Bensadon, D. & Collette, C. (2014). Comptabilité Financière IFRS versus normes françaises. Dunod. 10éme Edition. p. 703.

Ruch, G. W., & Taylor, G. (2015). Accounting conservatism: A review of the literature. Journal of Accounting Literature, 34, 17–38. https://doi.org/10.1016/j.acclit.2015.02.001.

Ryan, S. G. (2006). Identifying Conditional Conservatism. European Accounting Review, 15(4), 511–525. https://doi.org/10.1080/09638180601102099.

Riahi-Belkaoui, A. (2012). Accounting Theory. 5th edition. Cengage Learning EMEA. ISBN: 978-1-84480-029-2. United Kingdom. p. 598.

Senal, S., Aslantaş Ateş, B., & Erkan, A. (2020). Muhasebede İhtiyatlılık Düzeyinin Bankalar Üzerindeki Etkisi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(Armağan Sayısı), 185–196. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.652320

Scott, W.R. (2011). Financial Accounting Theory, Pearson. 6th Edition. p. 571.

Sterling, R. R. (1967). Conservatism: The Fundamental Principle of Valuation in Traditional Accounting. Abacus, 3(2), 109–132. https://doi.org/10.1111/j.1467-6281.1967.tb00375.x.

Stock, James H., Watson, Mark W. Introduction to econometrics, 2nd ed., Boston: Pearson Addison Wesley, 2007.

Sunder, J., Sunder, S. V., & Zhang, J. (2018). Balance Sheet Conservatism and Debt Contracting. Contemporary Accounting Research, 35(1), 494–524. https://doi.org/10.1111/1911-3846.12356.

SPK, (1989) Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ.

Tan, L. (2013). Creditor control rights, state of nature verification, and financial reporting conservatism. Journal of Accounting and Economics, 55(1), 1–22. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2012.08.001.

Tatoğlu, Ferda Yerdelen. (2018). Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı. 4. Baskı. Beta Yayınları. s.334.

Tuan, K. (2016). Denetim komitesi özellikleri ve ihtiyatlilik arasindaki ilişki: Borsa İstanbul örneği. Muhasebe ve Denetime Bakış, (47), 115–130.

Yıkılmaz Erkol, A. (2020). Yönetim Kurulu Yapısı ve İhtiyatlılık: BİST Kurumsal Yönetim Endeksi İmalat Sanayi Firmaları Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (27), 15–34. https://doi.org/10.18092/ulikidince.554850

Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1978). Towards a positive theory of the determination of accounting standards. The Accounting Review, 53(1), 112–134.

Watts, R. L. (2003a). Conservatism in Accounting - Part II: Evidence and Research Opportunities. Accounting Horizons, 17(4), 287–301. https://doi.org/10.2139/ssrn.438662.

Watts, R. L. (2003b). Conservatism in Accounting Part I: Explanations and Implications. Accounting Horizons, 17(3), 207–221. https://doi.org/10.2308/acch.2003.17.4.287.

Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1990). Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. The Accounting Review, 65(1), 131–156.

Wyplosz, C. (2013). The Eurozone in the Global Financial Crisis. In The Global Financial Crisis and Asia: Implications and Challenges (Vol. 15, pp. 583–605). https://doi.org/10.1093/acprof

Zhang, J. (2008). The contracting benefits of accounting conservatism to lenders and borrowers. Journal of Accounting and Economics, 45(1), 27–54. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2007.06.002.

Zhong, Y., & Li, W. (2017). Accounting Conservatism: A Literature Review. Australian Accounting Review, 27(2), 195–213. https://doi.org/10.1111/auar.12107.

EKLER

EK 1. ASİMETRİK ZAMANLILIK İHTİYATLILIK DÜZEYİ HESAPLANAN ŞİRKET LİSTESİ

ACISELSAN ACIPAYAM	DEMISAS DOKUM	KAPLAMIN AMBALAJ SAN	PLASTIKKART AKILLI K
ADEL KALEMCILIK TIC	DENIZ GAYRIMENKUL YA	KARDEMIR KARABUK DEM	POLISAN HOLD
ADESE ALISVERI	DENIZBANK	KAREL ELEKTRONIK SAN	POLITEKNIK METAL
AFYON CIMENTO	DERIMOD KONFE	KARSAN OTOMOTIV	PRIZMA PRES MATBA
AG AN	DERLUKS DERI SANAYI VE TICARET A S	KARSU TEKSTIL SANAYI	RAL YATIRIM HOLD
AKCANSA CIMENTO SANA	DESA DERI SANAYI VE	KARTONSAN	REYSAS GAYRIMENKU
AKDENIZ GUVENL	DESPEC BILGISAYAR	KATMERCILER ARAC	REYSAS TASIMACILIK
AKENERJI ELEK	DEVA HOLDING AS	KENT GIDA	RODRIGO TEKSTIL
AKFEN GAYRIMENKUL	DINAMIK ISI	KEREVITAS GIDA SAN	ROYAL HALI IPLIK TEK
AKIN TEKSTIL AS	DIRITEKS DIRILIS TEK	KERVANSARAY YAT	RTA LABORATUVARLARI
AKIS GAYRIMENKUL	DITAS	KILER GAYRIM	SAFKAR EGE
AKMERKEZ GAYRIMENKUL	DOGAN BURDA	KIPA TICARET AS	SAN-EL MUHE
AKSA AKRILIK KIMYA	DOGAN SIRKETLER GRUB	KLIMASAN KLIMA	SANIFOAM SUNGER
AKSA ENERJI URETIM	DOGAN YAYIN HOLDING	KOC HOLDING A.S.	SANKO PAZARLAMA ITH
AKSU ENERJI VE	DOGTAS KELEBEK	KONFRUT GIDA	SARAY MATBA
ALARKO CARRIER	DOGUS GAYRMNKUL	KONTROLMATIK	SARKUYSAN ELEKTROL
ALARKO GAYRIMENKUL	DOGUS OTOMOTIV SERVI	KONYA CIMENTO	SASA POLYESTE
ALARKO HOLDING	DOGUSAN BORU SANAYI	KORDSA T	SAY YENILENEBILIR
ALCATEL TELETAS	DOKTAS DOKUMCULUK	KORFEZ GAYRIMENKUL	SEKURO PLASTIK
ALKIM ALKALI KIMYA	DURAN DOGAN BASI	KOZA ALTIN ISLETMEL	SELCUK ECZA

ALKIM KAGIT SANAYI	DYO BOYA FAB SAN TIC	KOZA ANADOLU	SELCUK GIDA ENDUSTRI
ALTIN YUNUS CESM	ECZACIBASI ILAC	KRISTAL KOLA VE	SENKRON GUVENLIK
ALTINYAG MA	EDIP GAYRIMENKUL	KRON TELEK	SERVE FILM PROD
ANADOLU EFES BIRACIL	EGE ENDUSTRI VE	KUTAHYA PORSELEN	SERVET GAYRIMENKUL
ANADOLU ISUZU	EGE GUBRE	KUYUMCUKENT GAYRI	SEYITLER KI
ANEL ELEKTRIK PROJE	EGE PROFIL	LINK BILGISAYAR	SILVERLINE E
ARAT TEKSTIL AS	EGE SERAMIK SANAYI	LOGO YAZILIM SANAYI	SINPAS GAYRIMENKUL
ARCELIK AS	EGEPLAST EGE PLASTIK	LOKMAN HEKIM	SISECAM FABRIKALARI
ARENA BILGISAYAR SAN	EKIZ KIMYA SANAYI	LUKS KADIFE TICARET	SMARTIKS YAZILIM
ARMADA BILG	EMEK ELEKTRIK ENDUST	MAKINA TAKIM	SODAS SODYUM
ARSAN TEKSTIL TICARE	EMINIS AMBALAJ	MARMARIS ALTINYUNUS	SOK MARKETLER TICAR
ASELSAN AS	EMLAK KONUT	MARSHALL BOYA VE VER	SOKTAS
ATAKULE GAYRIMENKUL	ENERJISA ENERJI	MARTI GAYRIMENKUL	SONMEZ FILAMENT SENT
AVOD KURUTULMUS	ENKA INSAAT VE SANAY	MARTI OTEL ISLE	SONMEZ PAMUKLU
AVRASYA	ERBOSAN	MAVI GIYIM SANAYI	TAC TARIM URUNLERI
AVRUPA YATI	EREGLI DEMIR CELIK	MEGA PILIETIL B	TAT GIDA SANAYI
AYEN ENERJI	ERSU MEYVE VE GIDA S	MENDERES TEKSTIL	TAV HAVALIMANLAR
AYES AKDENIZ	ESCORT TEKNOLOJI YAT	MEPET METRO	TAZE KURU
AYGAZ A.S.	ESENBOGA ELEKTRIK	MERKO GIDA SANAYI VE	TEK ART INSAAT TI
BAGFAS	ETILER GIDA	METEMTUR OTELCILIK V	TEKFEN HOLDING AS
BAK AMBALAJ	FADE GIDA YA	METRO TICARI VE	TEKNOSA IC VE DIS
BANTAS BANDIRMA	FEDERAL-MOGUL	MIGROS TICARET AS	TEMAPOL POLIMER
BANVIT BANDIRMA	FENERBAHCE FUTBOL AS	MILPA TICARI VE	TGS DIS TICARET AS
BATICIM BATI ANADOLU	FLAP KONGRE TOPL	MISTRAL GAYRIMENKUL	TOFAS TURK OTOMOBIL
BATISOKE SOKE	FONET BILGI	MLP SAGLIK HIZM	TORUNLAR GAY
BERA HOLDING AS	FORD OTOMOTIV SANAYI	MMC SANAYI VE	TRABZON LIMAN
BERKOSAN	FORMAT CELIK KA	MONDI TIRE	TRABZONSPOR SPORTIF
BESIKTAS FUTBOL	FRIGO-PAK AS	NATUREL YENILEN	TREND GAYRIMENKUL
BEYAZ FILO OTO	GALATASARAY SPORTIF	NET HOLDING A.S.	TSKB GAYRIMENKU
BILICI YATIRIM	GEDIZ AMBALAJ	NETAS TELE	TUGCELIK ALUMINYUM
BIM BIRLESIK MAGA	GENTAS	NIGBAS NIGDE BE A	TUKAS GIDA SANAYI

BIRKO BIRLESIK KOYU	GERSAN ELEKTRIK TIC.	NUH CIMENTO	TUMOSAN MOTOR
BIRLIK MENSUCAT AS	GOLTAS GOLLER	NUROL GAYRIMENKUL	TUPRAS TURKIYE
BIZIM TOPTAN	GOODYEAR LASTIKLERI	ODAS ELEKTRIK URETIM	TURCAS PETROL A.S.
BORUSAN MANNESMANN	GSD DENIZCILIK	OLMUKSA INT	TURK HAVA YOLLARI
BORUSAN YATIRIM VE	GUBRE FABRIKALARI	ORGE ENERJI ELEKTRIK	TURK PRYSMIAN
BOSCH FREN SISTEMLER	HALK GAYRIMENKUL	OSTIM ENDUSTRIYEL	TURK TELEKOMUNI
BOSSA TICARET	HATEKS HATAY	OTOKAR OTOBUS	TURK TRAKTOR VE
BOYNER PERAKENDE	HEKTAS TICARET	OYAK CIMENTO	TURK TUBORG BIRA
BRISA BRIDGESTONE	HURRIYET GAZETECILIK	OYLUM SINAI	TURKCELL ILETISIM
BURCELIK	IDEALIST DAN	OZAK GAYRIMENKUL	TURKER PROJE GAYRIM
BURCELIK VANA SANAYI	IDEALIST GAYRIM	OZBAL CELIK BOR	ULASLAR TURIZM
BURSA CIMENTO	IHLAS EV ALETLERI	OZDERICI GAYRIME	ULKER BISKUVI
CARREFOURSA CFR.SAB	IHLAS GAYRIMENKUL PR	OZERDEN PLASTIK	ULUSOY ELEKTRIK
CASA EMTIA PETROL	IHLAS GAZETECILIK AS	PAMUKOVA YENILENE	ULUSOY UN
CELEBI HAVA	IHLAS HOLDING A.S.	PANORA GAYRIMENKUL	USAK SERAMIK
CELIK HALAT	IHLAS YAYIN HOLD	PAPILON SAVUNMA	UTOPYA TURIZM
CEMAS CASTING	INDEKS BILGISAYAR	PARK ELEKTRIK	VAKIF GAYRIMENKUL
CEMTAS CELIK	INTEMA INSAAT	PARSAN MAKINA PAR	VAKKO TEKSTIL VE
CEO EVENT MEDYA	IPEK DOGAL	PEGASUS HAVA	VANET GIDA
CIMBETON HAZIRBETON	IS GAYRIMENKUL YAT	PEKER GAYRIMENKUL	VESTEL BEYAZ ESYA
CIMENTAS IZMIR CIMEN	ISIKLAR ENERJI	PENGUEN GIDA	VESTEL ELEKTRONIK
CIMSA CIMENTO SANAYI	ISKENDERUN DEMI	PERA GAYRIMENKUL	VIKING KAGIT
COCA COLA	ITTIFAK HOLDING AS	PERGAMON STATUS	YAPI KREDI KORAY
CUHADAROGLU MET	IZ HAYVANCILIK TARIM	PETKIM PETROKIMYA	YAPRAK SUT VE BESI
DAGI GIYIM	IZMIR DEMIR CELIK	PETROKENT TURIZM	YATAS YATAK
DAGI YATIRIM HOLD	IZMIR FIRCA SANAYI	PINAR ENTEGRE ET	YAYLA ENERJI URETIM
DARDANEL ONENTAS	JANTSA JANT SANAY	PINAR SU	YENI GIMAT
DATAGATE BILGISAYAR	KAFEIN YAZILIM HIZ	PINAR SUT MAMULLERI	YESIL GAYRIMENKUL
YESIL YAPI	YUKSELEN CELIK AS	YUNSA YUNLU SANAYI	ZORLU ENERJI AS

EK 2: ESG PUAN AÇIKLAYAN ŞİRKET LİSTESİ

AKBANK TAS	MLP SAGLIK HIZM
AKSA AKRILIK KIMYA	OTOKAR OTOBUS
AKSA ENERJI URETIM	PEGASUS HAVA
ANADOLU ANONIM TURK	PETKIM PETROKIMYA
ANADOLU EFES BIRACIL	SASA POLYESTE
AG AN	SELCUK ECZA
ANADOLU HAYAT	SOK MARKETLER TICAR
ARCELIK AS	TAV HAVALIMANLAR
ASELSAN AS	TEKFEN HOLDING AS
AYGAZ A.S.	TURKIYE GARANTI BANK
BIM BIRLESIK MAGA	TURKIYE SINAI KALK
COCA COLA	SISECAM FABRIKALARI
DOGAN SIRKETLER GRUB	TURKIYE VAKIFLAR
DOGUS OTOMOTIV SERVI	TOFAS TURK OTOMOBIL
ECZACIBASI ILAC	TUPRAS TURKIYE
EMLAK KONUT	TURK HAVA YOLLARI
ENERJISA ENERJI	TURK TELEKOMUNI
ENKA INSAAT VE SANAY	TURK TRAKTOR VE
EREGLI DEMIR CELIK	TURKCELL ILETISIM
FORD OTOMOTIV SANAYI	TURKIYE HALK BANKASI

GLOBAL YATIRIM	TURKIYE IS BANKASI
HACI OMER SABANCI	ULKER BISKUVI
KARDEMIR KARABUK DEM	VERUSA HOLD
KOC HOLDING A.S.	VESTEL ELEKTRONIK
KORDSA T	YAPI VE KREDI
KOZA ALTIN ISLETMEL	ZORLU ENERJI AS
KOZA ANADOLU	
MAVI GIYIM SANAYI	
MIGROS TICARET AS	

EK 3. BANKALARIN İHTİYATLILIK PUANLARI

İSİM	YIL	G_SCORE	C_SCORE
QNB FINANSBANK AS	2000	-1,54227	3,311141
QNB FINANSBANK AS	2001	-5,66729	3,663256
QNB FINANSBANK AS	2002	-1,20902	2,920853
QNB FINANSBANK AS	2003	-2,79378	4,212453
QNB FINANSBANK AS	2004	-4,15283	4,744083
QNB FINANSBANK AS	2005	-11,3144	5,377207
QNB FINANSBANK AS	2006	-10,7449	5,490422
QNB FINANSBANK AS	2007	-8,53614	5,494931
QNB FINANSBANK AS	2008	-6,37882	5,402213
QNB FINANSBANK AS	2009	-7,94085	5,584678
QNB FINANSBANK AS	2010	-7,4626	5,675927
QNB FINANSBANK AS	2011	-5,61534	5,570189
QNB FINANSBANK AS	2012	-3,83151	5,477675
QNB FINANSBANK AS	2013	-2,59443	5,198261
QNB FINANSBANK AS	2014	-2,89127	5,301104
QNB FINANSBANK AS	2015	-5,43198	5,649942
QNB FINANSBANK AS	2016	-4,20202	5,528614
QNB FINANSBANK AS	2017	-4,17231	5,566632
QNB FINANSBANK AS	2018	-5,92505	5,774924
QNB FINANSBANK AS	2019	-12,6004	6,020624
TURKIYE GARANTI BANK	2000	-3,1227	4,628711
TURKIYE GARANTI BANK	2001	-4,81514	4,837542
TURKIYE GARANTI BANK	2002	-3,04256	4,575326
TURKIYE GARANTI BANK	2003	-4,35087	5,094412
TURKIYE GARANTI BANK	2004	-5,22623	5,292251
TURKIYE GARANTI BANK	2005	-7,95677	5,544315
TURKIYE GARANTI BANK	2006	-6,03356	5,446508
TURKIYE GARANTI BANK	2007	-9,18633	5,76116
TURKIYE GARANTI BANK	2008	-3,05567	5,331255
TURKIYE GARANTI BANK	2009	-5,65339	5,826723
TURKIYE GARANTI BANK	2010	-5,65789	5,896371
TURKIYE GARANTI BANK	2011	-3,79525	5,699019
TURKIYE GARANTI BANK	2012	-5,05475	5,925679
TURKIYE GARANTI BANK	2013	-3,30365	5,692886
TURKIYE GARANTI BANK	2014	-3,93926	5,845823
TURKIYE GARANTI BANK	2015	-2,21525	5,614324
TURKIYE GARANTI BANK	2016	-1,98844	5,609153
TURKIYE GARANTI BANK	2017	-2,61627	5,804046
TURKIYE GARANTI BANK	2018	-1,29126	5,493764

TURKIYE GARANTI BANK	2019	-1,85797	5,748125
AKBANK TAS	2000	-6,13633	5,195109
AKBANK TAS	2001	-6,38176	5,263277
AKBANK TAS	2002	-4,6285	5,298304
AKBANK TAS	2003	-5,62962	5,609182
AKBANK TAS	2004	-6,29311	5,720034
AKBANK TAS	2005	-9,42307	5,772965
AKBANK TAS	2006	-8,10314	5,760902
AKBANK TAS	2007	-7,37437	5,893126
AKBANK TAS	2008	-3,65542	5,564009
AKBANK TAS	2009	-5,77848	5,89105
AKBANK TAS	2010	-5,57826	5,95563
AKBANK TAS	2011	-3,73163	5,746643
AKBANK TAS	2012	-4,42032	5,909981
AKBANK TAS	2013	-3,2144	5,683044
AKBANK TAS	2014	-3,49288	5,816765
AKBANK TAS	2015	-2,22482	5,572907
AKBANK TAS	2016	-2,19251	5,614054
AKBANK TAS	2017	-2,20717	5,726284
AKBANK TAS	2018	-1,00201	5,382135
AKBANK TAS	2019	-1,60797	5,731898
TURKIYE VAKIFLAR	2006	-5,69527	5,509113
TURKIYE VAKIFLAR	2007	-5,95304	5,575333
TURKIYE VAKIFLAR	2008	-0,88082	4,416695
TURKIYE VAKIFLAR	2009	-4,11522	5,487856
TURKIYE VAKIFLAR	2010	-3,15278	5,384102
TURKIYE VAKIFLAR	2011	-1,26375	4,818518
TURKIYE VAKIFLAR	2012	-2,4671	5,345909
TURKIYE VAKIFLAR	2013	-1,48426	4,960551
TURKIYE VAKIFLAR	2014	-1,7143	5,102926
TURKIYE VAKIFLAR	2015	-0,59908	4,6456
TURKIYE VAKIFLAR	2016	-0,50066	4,647756
TURKIYE VAKIFLAR	2017	-1,1274	4,981312
TURKIYE VAKIFLAR	2018	1,326138	3,636594
TURKIYE VAKIFLAR	2019	0,907954	3,964956
TURKIYE HALK BANKASI	2008	-4,07409	5,137334
TURKIYE HALK BANKASI	2009	-7,82317	5,639102
TURKIYE HALK BANKASI	2010	-6,68046	5,663979
TURKIYE HALK BANKASI	2011	-4,16647	5,438952
TURKIYE HALK BANKASI	2012	-5,56808	5,729564
TURKIYE HALK BANKASI	2013	-3,04726	5,392893
TURKIYE HALK BANKASI	2014	-2,76954	5,461311
TURKIYE HALK BANKASI	2015	-1,25937	5,04614
TURKIYE HALK BANKASI	2016	-0,40811	4,658449
TURKIYE HALK BANKASI	2017	-0,06313	4,503241
TURKIYE HALK BANKASI	2018	2,160899	2,999642
TURKIYE HALK BANKASI	2019	2,103865	2,952774
TURKIYE IS BANKASI	2000	-11,8942	5,49434

TURKIYE IS BANKASI	2001	-7,26022	5,54991
TURKIYE IS BANKASI	2002	-2,80514	5,219183
TURKIYE IS BANKASI	2003	-4,32317	5,518921
TURKIYE IS BANKASI	2004	-4,93281	5,690041
TURKIYE IS BANKASI	2005	-7,37433	5,843124
TURKIYE IS BANKASI	2006	-5,61771	5,70194
TURKIYE IS BANKASI	2007	-5,44525	5,754711
TURKIYE IS BANKASI	2008	-2,49198	5,303229
TURKIYE IS BANKASI	2009	-3,80895	5,636676
TURKIYE IS BANKASI	2010	-4,37664	5,73168
TURKIYE IS BANKASI	2011	-1,94048	5,244648
TURKIYE IS BANKASI	2012	-3,34236	5,715797
TURKIYE IS BANKASI	2013	-2,07931	5,363981
TURKIYE IS BANKASI	2014	-2,62577	5,614617
TURKIYE IS BANKASI	2015	-0,93025	5,119913
TURKIYE IS BANKASI	2016	-0,8383	5,131785
TURKIYE IS BANKASI	2017	-1,18836	5,335094
TURKIYE IS BANKASI	2018	0,446743	4,57976
TURKIYE IS BANKASI	2019	-0,06944	4,984965
YAPI VE KREDI	2000	-3,77431	5,112571
YAPI VE KREDI	2001	-9,10902	5,157263
YAPI VE KREDI	2002	-1,02709	4,116023
YAPI VE KREDI	2003	-2,46916	4,860455
YAPI VE KREDI	2004	-3,13201	5,084652
YAPI VE KREDI	2005	-9,43576	5,208116
YAPI VE KREDI	2006	-6,90773	5,287156
YAPI VE KREDI	2007	-9,12725	5,603299
YAPI VE KREDI	2008	-3,91881	5,345238
YAPI VE KREDI	2009	-5,06775	5,627789
YAPI VE KREDI	2010	-5,85755	5,756571
YAPI VE KREDI	2011	-2,42142	5,299615
YAPI VE KREDI	2012	-4,01171	5,721015
YAPI VE KREDI	2013	-2,18708	5,401499
YAPI VE KREDI	2014	-2,49244	5,515624
YAPI VE KREDI	2015	-0,87687	4,971414
YAPI VE KREDI	2016	-0,56726	4,875521
YAPI VE KREDI	2017	-0,75603	5,007944
YAPI VE KREDI	2018	0,762637	4,262371
YAPI VE KREDI	2019	-0,19917	4,874684
ICBC TURKEY BANK	2000	-2,21235	3,34456
ICBC TURKEY BANK	2001	-12,3547	2,125147
ICBC TURKEY BANK	2002	-2,08523	3,082603
ICBC TURKEY BANK	2003	-2,00117	3,147787
ICBC TURKEY BANK	2004	-2,56104	3,560289
ICBC TURKEY BANK	2005	-7,85976	4,571365
ICBC TURKEY BANK	2006	-5,15266	4,6326
ICBC TURKEY BANK	2007	-5,26749	4,731454
ICBC TURKEY BANK	2008	-2,00003	3,974476

ICBC TURKEY BANK	2009	-4,01001	4,775334
ICBC TURKEY BANK	2010	-3,81088	4,726314
ICBC TURKEY BANK	2011	-2,15831	4,119086
ICBC TURKEY BANK	2012	-2,74207	4,427939
ICBC TURKEY BANK	2013	-3,07773	4,543427
ICBC TURKEY BANK	2014	-4,79759	4,903792
ICBC TURKEY BANK	2015	-6,26127	4,841875
ICBC TURKEY BANK	2016	-5,64199	4,690139
ICBC TURKEY BANK	2017	-11,207	5,261362
ICBC TURKEY BANK	2018	-11,5372	5,250977
ICBC TURKEY BANK	2019	-10,7481	5,261567
SEKERBANK	2002	-0,77008	1,883758
SEKERBANK	2003	-0,96908	2,60705
SEKERBANK	2004	-4,55422	4,387839
SEKERBANK	2005	-6,57569	4,745665
SEKERBANK	2006	-5,13871	4,641643
SEKERBANK	2007	-8,15869	5,186396
SEKERBANK	2008	-1,35941	3,880995
SEKERBANK	2009	-3,69217	4,890335
SEKERBANK	2010	-3,31181	4,791197
SEKERBANK	2011	-1,80325	4,20503
SEKERBANK	2012	-3,3271	4,895013
SEKERBANK	2013	-3,25249	4,86044
SEKERBANK	2014	-2,59124	4,757926
SEKERBANK	2015	-2,23587	4,615933
SEKERBANK	2016	-1,26885	4,206704
SEKERBANK	2017	-2,04071	4,467092
SEKERBANK	2018	-0,64892	3,670017
SEKERBANK	2019	-1,7368	4,000243